

ISSN 2786-6947

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ОДЕСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

**НАША ШКОЛА:
НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ СТУДІЇ**

№ 2'2023

Одеса – 2023

НАША ШКОЛА: НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ СТУДІЇ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ № 2'2023

ISSN 2786-69-47

Журнал
зарєєстрований
5 серпня 2022р.

Свідоцтво про
державну реєстрацію
друкованого засобу
масової інформації: серія
КВ № 25190-15130 Р
від 05.08.2022

Журнал виходить
4 рази на рік.

Друкується за
рішенням вченої ради
КЗВО «Одеська академія
неперервної освіти
Одеської обласної ради»,
протокол від
21.06.2023р. № 3

Друковані матеріали
виражають позицію
авторів, яка не завжди
поділяється редакційною
колегією.

Передрук матеріалів
здійснюється за умови
обов'язкового посилання
на журнал «Наша школа:
науково-практичні
студії».

Статті перевірені на
наявність плагіату
програмним
забезпеченням
StrikePlagiarism.com

Офіційний сайт
журналу:
<https://nashashola.odessaedu.net/>

Редакційна колегія

Задорожна Любов Кирилівна – головний редактор, кандидат філософських наук, ректор Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради».

Балашенко Інна Валеріївна – відповідальний секретар, кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедру філософії освіти Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради».

Ягоднікова Вікторія Вікторівна – заступник головного редактора, доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та інноваційної діяльності Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради».

Левчишена Оксана Михайлівна – заступник головного редактора, кандидат історичних наук, проректор з науково-педагогічної та методичної діяльності Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради».

Кузнєцова Оксана Володимирівна – заступник головного редактора, кандидат психологічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної та соціально-гуманітарної діяльності Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради».

Баранова Вероніка Володимирівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної і початкової освіти Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Березовська Людмила Іванівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса, Україна).

Бухнер Тобіас, професор, завідувач кафедри інклюзивної освіти Університету освіти Верхньої Австрії (м. Лінц, Австрія).

Гарачук Тетяна Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної і початкової освіти Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Голлоб Рольф, доктор наук, професор, кафедра міжнародних проектів в освіті Цюрихського університету підготовки вчителів (м. Цюрих, Швейцарія).

Гуменнікова Тамара Рудольфівна, доктор педагогічних наук, професор, директор Придунайської філії Міжрегіональної академії управління персоналом (м. Ізмаїл, Україна).

Гура Тетяна Євгенівна, доктор психологічних наук, професор, проректор з наукової роботи та міжнародної діяльності Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради (м. Запоріжжя, Україна).

Дікова-Фаворська Олена Михайлівна, доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Житомирського інституту післядипломної освіти (м. Житомир, Україна).

Канішевська Любов Вікторівна, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України (м. Київ, Україна).

Кічук Антоніна Валеріївна, доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної та практичної психології Ізмаїльського державного гуманітарного університету (м. Ізмаїл, Україна).

Кохановська Олена Вікторівна, доктор педагогічних наук, доцент, Комунальний заклад вищої освіти «Херсонська академія неперервної освіти Херсонської обласної ради» (м. Херсон, Україна)

Кузнєцова Неля Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Мітельман Ігор Михайлович, кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри методики викладання і змісту освіти Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Немерцалов Володимир Володимирович, кандидат біологічних наук, доцент, завідувач науково-методичної лабораторії природничо-математичної освіти, доцент кафедри методики викладання та змісту освіти Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Орленко Ірина Миколаївна, доктор філософії, завідувач Одеського обласного ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти, старший викладач кафедри психології, соціальної роботи та інклюзивної освіти Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Осипова Тетяна Юріївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса, Україна).

Пивоварчик Ірина Михайлівна, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри методики викладання і змісту освіти Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Рищак Наталія Іванівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Снігур Людмила Анатоліївна, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін Військової академії (м. Одеса) (м. Одеса, Україна).

Стрельбицька Світлана Михайлівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Фурман Анатолій Анатолійович, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики практичної психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса, Україна).

Цибух Людмила Миколаївна, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної і початкової освіти Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Шатайло Наталія Вікторівна, кандидат педагогічних наук, завідувач науково-методичної лабораторії громадянської, історичної та мистецької освіти, старший викладач кафедри методики викладання та змісту освіти Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (м. Одеса, Україна).

Шуляр Василь Іванович, доктор педагогічних наук, доцент, директор Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (м. Миколаїв, Україна).

Ян Мареш, Ph.D., завідувач кафедри психології педагогічного факультету Масариков університету (м. Брно, Чехія).

Editorial Board of the scientific journal
«Our School: Scientific and Practical Studies»

Liubov Zadorozhna, Chief Editor, Candidate of Philosophical Sciences, Rector of the Municipal Higher Education Institution «Odesa Regional Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council» (Odesa, Ukraine).

Inna Balashenko, Managing Editor, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Head of the Scientific Department of the Municipal Higher Education Institution «Odesa Regional Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council» (Odesa, Ukraine).

Viktoriia Yahodnikova, Deputy Chief Editor, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice-Rector for Scientific and Pedagogical and Innovative Activities of the Municipal Higher Education Institution «Odesa Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council» (Odesa, Ukraine).

Oksana Levchyshena, Deputy Chief Editor, Candidate of Historical Sciences, Vice-Rector for Scientific and Pedagogical and Methodological Activities of the Municipal Higher Education Institution «Odesa Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council» (Odesa, Ukraine).

Oksana Kuznietsova, Deputy Chief Editor, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Vice-Rector for Scientific and Pedagogical Affairs and Social-Humanitarian Activities of the Municipal Higher Education Institution «Odesa Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council» (Odesa, Ukraine).

Veronika Baranova, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Preschool and Primary Education of the Municipal Higher Education Institution «Odesa Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council» (Odesa, Ukraine).

Liudmyla Berezovska, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Theory and Methodology of Preschool Education at the State Institution «South Ukrainian K.D. Ushynsky National Pedagogical University» (Odesa, Ukraine).

Tobias Buchner, Professor, Head of the Department of Inclusive Education at the University of Education Upper Austria (Linz, Austria).

Tetiana Harachuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Preschool and Primary Education of the Municipal Higher Education Institution «Odesa Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council» (Odesa, Ukraine).

Rolf Gollob, Doctor of Sciences, Professor, Head of Centre for Educational Governance and Democracy Education a. i. at the Zurich University of Teacher Education (Zurich, Switzerland).

Tamara Humenikova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Director of the Danube Branch of the Interregional Academy of Personnel Management (Izmail, Ukraine).

Tetiana Hura, Doctor of Psychological Sciences, Professor, Vice-Rector for Research and International Affairs at the Municipal Institution «Zaporizhzhia Regional Institute of Continuing Pedagogical Education» of the Zaporizhzhia Regional Council (Zaporizhzhia, Ukraine).

Olena Dikova-Favorska, Doctor of Sociological Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy of the Comunal Institution «Zhytomyr Regional In-Service Teachers` Training Institute» of Zhytomyr Regional Council (Zhytomyr, Ukraine).

Liubov Kanishevskaya, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Deputy Director for Scientific and Experimental Work at the Institute of Educational Problems of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

Antonina Kichuk, Doctor of Psychological Sciences, Associate Professor, Professor at the Department of General and Practical Psychology of the Izmail State University of Humanities (Izmail, Ukraine).

Olena Kokhanovska, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Communal Higher Educational Establishment Kherson Academy of Continuing Education of the Kherson Regional Council (Kherson, Ukraine).

Nelia Kuznietsova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Educational Management of the Municipal Higher Education Institution «Odesa Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council» (Odesa, Ukraine).

Jan Mareš, Ph.D., Head of the Department of Psychology at the Faculty of Education, Masaryk University (Brno, Czech Republic).

Ihor Mitelman, Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Teaching Methodology and Education Content of the Municipal Higher Education Institution «Odesa Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council» (Odesa, Ukraine).

Volodymyr Nemertsalov, Candidate of Biological Sciences, Associate Professor, Head of the Scientific

and Methodological Laboratory of Natural-Mathematical Education, Associate Professor at the Department of Teaching Methodology and Education Content of the Municipal Higher Education Institution «Odesa Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council» (Odesa, Ukraine).

Iryna Orlenko, Doctor of Philosophy, Head of the Odesa Regional Resource Center for Inclusive Education Support, Senior Lecturer at the Department of Psychology, Social Work, and Inclusive Education of the Municipal Higher Education Institution «Odesa Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council» (Odesa, Ukraine).

Tetiana Osypova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy of the State Institution «South Ukrainian K. D. Ushynsky National Pedagogical University» (Odesa, Ukraine).

Iryna Pivovarchik, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Teaching Methodology and Education Content of the Municipal Higher Education Institution «Odesa Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council» (Odesa, Ukraine).

Nataliia Ryschak, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Pedagogy and Educational Management of the Municipal Higher Education Institution «Odesa Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council» (Odesa, Ukraine).

Liudmyla Snihur, Doctor of Psychological Sciences, Professor, Professor at the Department of Humanities and Socio-Economic Disciplines at the Odesa Military Academy (Odesa, Ukraine).

Svitlana Strelbytska, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Pedagogy and Educational Management of the Municipal Higher Education Institution «Odesa Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council» (Odesa, Ukraine).

Anatolii Furman, Doctor of Psychological Sciences, Professor, Professor at the Department of Theory and Methodology of Practical Psychology at the State Institution «South Ukrainian K. D. Ushynsky National Pedagogical University» (Odesa, Ukraine).

Liudmyla Tsybukh, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Preschool and Primary Education of the Municipal Higher Education Institution «Odesa Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council» (Odesa, Ukraine).

Nataliia Shatailo, Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the Scientific and Methodological Laboratory of Civic, Historical, and Art Education, Senior Lecturer at the Department of Teaching Methodology and Education Content of the Municipal Higher Education Institution «Odesa Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council» (Odesa, Ukraine).

Vasyl Shuliar, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Director of the Mykolaiv Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education (Mykolaiv, Ukraine).

ЗМІСТ

Колонка головного редактора. Левчишена Оксана Михайлівна	9
Архіпова Ніна, Каргіна Наталія ІНТЕРАКТИВНЕ ТЕСТУВАННЯ – УНІВЕРСАЛЬНИЙ ОСВІТНІЙ ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ	10
Береснесва Наталія Володимирівна ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	14
Брескіна Лада Валентинівна ПРИЙОМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ПРИ ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ ЗА ПРОГРАМОЮ НУШ	20
Дмитрієв Сергій Вікторович СТРАТЕГІЧНА РОЛЬ ЕСЕ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТІСНОЇ ПАРАДИГМИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НУШ	26
Кравець Наталія Юрївна, Козьма Наталя Василівна ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ РОБОТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	30
Лесіна Тетяна Миколаївна, Мельник Віта Анатоліївна СТВОРЕННЯ ТОЛЕРАНТНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ	37
Ляпунова Валентина Анатоліївна, Негрій Ольга Іванівна ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	43
Малахівська Ольга Вікторівна ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ІНТЕРАКТИВУ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОГО УРОКУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ (ІЗ ДОСВІДУ РОБОТИ)	52
Мігюхіна Віра Петрівна, Боделан Ольга Русланівна, Черніс Олександр Семенович РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ТА ОЦІНЮВАННЯ ОСВІТНІХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ВАЛЬДОРСЬКОЇ ШКОЛИ	61
Омельченко Анна Кузьмівна РОЗВИТОК САМОСТАВЛЕННЯ ПІДЛІТКІВ З ООП У МІЖСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИНАХ	69
Онищук Світлана Олександрівна, Юсипенко Вікторія Віталіївна ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	75
Орленко Ірина Миколаївна «КАЗКОВИЙ ЧАС» ЯК ІНТЕРАКТИВНА ФОРМА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ	79
Подлісецька Ольга Дмитрівна СУЧАСНА ІНТЕПРЕТАЦІЯ «ЛІСОВОЇ ПІСНІ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ: ТРАГЕДІЯ САМОЗРАДИ	83
Польська Лариса Дмитрівна, Ярошенко Вікторія Іванівна ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ЯК ПРОСТІР ВЗАЄМОДІЇ У ВИКЛАДАННІ КУРСІВ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ГАЛУЗІ	88
Портна Тетяна Михайлівна МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ.	92
Стародубцева Катерина Володимирівна СЕРТИФІКАЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ	99

Стиценко Наталя Валентинівна УПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ	104
Шеремет Світлана Іванівна, Макарова Інга Костянтинівна ВІРТУАЛЬНА ДОШКА ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ ТА ВІЗУАЛІЗАЦІЇ У РОБОТІ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ	109
Штегеран Ірина Павлівна КРОКИ УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗІЇ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ	116
<i>З досвіду освітніх практик</i>	
Свінтковська Світлана Андріївна, Плетньова Лариса Анатоліївна Покроково – до ПЕРЕМОГИ!	121
Андрошук Оксана Іванівна ВИКОРИСТАННЯ ВЕБСЕРВІСУ GOOGLE CLASSROOM ТА ОНЛАЙН-ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ	133
Остапова Альона Леонтіївна МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ УЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ТРЕНУВАННЯ ГНУЧКИХ НАВИЧОК (SOFT SKILLS) ОСОБИСТОСТІ	138

CONTENTS

<i>Editor-in-chief's column</i> Oksana Levchyshena Greetings, dear readers!	9
Nina Arkhipova, Natalia Kargina INTERACTIVE TESTING – A UNIVERSAL EDUCATIONAL TOOL FOR THE MODERN TEACHER	10
Nataliya Beresneva IMPROVING THE QUALIFICATIONS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHERS: CHALLENGES AND PROSPECTS	14
Lada Breskina METHODS OF ORGANISING EFFECTIVE INTERACTION AT MATHEMATICS LESSONS IN DISTANCE LEARNING UNDER THE NEW UKRAINIAN SCHOOL PROGRAMME	20
Sergiy Dmytriyev STRATEGIC ROLE IN CREATING COMMUNICATIVE COMPETENCE PARADIGM OF NUS EDUCATION APPLICANTS	26
Natalia Kravets, Natalya Kozma FEATURES OF GROUP WORK ORGANIZATION IN UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS IN PRIMARY SCHOOL	30
Tetiana Lesina, Vita Melnyk CREATION OF A TOLERANT EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN THE INSTITUTION OF PRE-SCHOOL EDUCATION IN THE CONDITIONS OF INCLUSION: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES	37
Valentina Lyapunova, Olha Nehrii FORMATION OF TOLERANCE IN CHILDREN OF EARLY AGE UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL	43
Olha Malakhivska USE OF INTERACTIVE TOOLS FOR ORGANIZING AN EFFECTIVE ENGLISH LESSON IN A PRIMARY SCHOOL (FROM WORK EXPERIENCE)	52
Vira Mityukhina, Olga Bodelan, Oleksandr Chernis DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY AND ASSESSMENT OF EDUCATIONAL ACHIEVEMENTS OF STUDENTS OF WALDORF SCHOOL	61
Anna Omelchenko DEVELOPMENT OF SELF-CONCEPTION OF TEENAGERS WITH OOP IN INTERPERSONAL RELATIONS	69
Svitlana Onyshchuk, Viktoriya Yusypenko USE OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN PHYSICAL EDUCATION LESSONS	75
Iryna Orlenko «FAIRY TALE TIME» AS AN INTERACTIVE FORM OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT FOR CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS DURING THE WAR IN UKRAINE	79
Olga Podlisetska MODERN INTERPRETATION «THE FOREST SONG» BY LESYA UKRAINKA: THE TRAGEDY OF SELF-BETRAYAL	83
Larisa Polska, Victoria Yaromenko PEDAGOGICS OF PARTNERSHIP AS A SPACE OF INTERACTION IN TEACHING COURSES IN CIVIL AND HISTORICAL FIELDS	88
Tatyana Portnay METHODS OF FORMING THE SPEECH CULTURE OF PRIMARY CLASS STUDENTS USING THEATER PEDAGOGY MEASURES	92

Kateryna Starodubtseva CERTIFICATION AS A MECHANISM FOR MANAGING THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS	99
Natalya Stytsenko IMPLEMENTATION OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN LESSONS IN PRIMARY CLASSES	104
Svitlana Sheremet, Inga Makarova VIRTUAL BOARD AS A MEANS OF COMMUNICATION AND VISUALIZATION IN THE WORK OF STUDENT SELF-GOVERNMENT	109
Iryna Shteheran STEPS FOR SUCCESSFUL IMPLEMENTATION OF INCLUSION IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE	116
 <i>From the experience of educational practices</i>	
Svitlana Svinkovska, Pletnyova Larisa Step by step – to VICTORY	121
Oksana Androschuk USING THE GOOGLE CLASSROOM WEB SERVICE AND ONLINE TOOLS FOR ORGANIZING DISTANCE LEARNING IN UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE LESSONS	133
Alona Ostapova METHODICAL TOOLKIT OF THE UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE TEACHER AND THE WORLD'S LITERATURE TEACHER FOR TRAINING PERSONALITY'S SOFT SKILLS	138

Вітаю вас, шановні читачі!

Журнал «Наша школа: науково-практичні студії»! є невід'ємною частиною регіонального освітнього простору. Це потужна платформа для спілкування, обміну думками та ідеями, джерелом натхнення для всіх, хто прагне поглибити свої знання та вдосконалити свої навички. Це журнал, де кожна сторінка наповнена думками, досвідом, та натхненням педагогів, місце, де знаходимо відгуки та підтримку, де народжуються ідеї що трансформуються в успішні практики.

Відкриваючи сторінки нашого журналу, ви не лише «переступаєте поріг навчальної аудиторії», ви входите в простір, де наука і практика в гармонії, де ідеї стають діями, а досвід – незабутнім супутником на шляху до відкриттів. У кожному номері «Нашої школи» ми прагнемо донести найкращі педагогічні практики, найсвіжіші інновації в освіті та надихнути вас на велике мистецтво навчатися і навчати. Пропонуємо йти разом з нами дорогою відкриттів та досліджень, де кожен номер – це путівник у світ нових знань, де ви можете не лише читати про інновації, а й втілювати їх в своє професійне життя. Від педагогічних методик до оглядів передових технологій, від наукових досліджень до історії успіху – ми пропонуємо вам все, що єднає науку і практику, що робить професійне життя ще більш насиченим, мобільним та успішним. Представлені матеріали з методики формування культури мовлення засобами театральної педагогіки, педагогіки партнерства як простору взаємодії, сприяння формуванню толерантності у дітей в умовах воєнного стану – це ті краплини досвіду, які створюють потужний потік знань та відкриттів, що перетинає межі та трансформує світ навколо нас.

Наш журнал – це науково-практичні студії, де створюється спільнота різних думок та ідей. Тут учителі-дослідники, педагоги-новатори об'єднують свої зусилля для того, щоб вивчити, розібрати та реалізувати найкращі підходи до навчання: прийоми організації ефективної взаємодії на уроках математики, особливості організації групової роботи на уроках української мови, використання інструментів інтерактиву для організації ефективного уроку англійської мови, уроків фізичної культури.

Тут ми ділимося своїм дорогоцінним досвідом – #МИСТЕЦТВО НАВЧАТИ(СЯ) ЖИТИ, бо віримо, що спільнодія – це ключ до змін у нашому освітньому і життєвому просторі. Співавторство науковців, методистів, педагогів-практиків у погляді до питань щодо розвитку самоставлення підлітків з особливими освітніми потребами у міжособистісних відносинах, пізнавальної активності та оцінювання освітніх досягнень, комунікації та візуалізації у роботі учнівського самоврядування є надійним дієвим містком між науковими дослідженнями та реальними практичними напрацюваннями. Ми разом вивчаємо, аналізуємо та втілюємо найкращі практики, щоб підготувати наших дітей до майбутнього, дати їм можливість розкрити потенціал та реалізувати свої мрії сьогодні і в майбутньому.

Журнал «Наша школа: науково-практичні студії» для тих, хто завжди прагне впроваджувати нове, для тих, хто не боїться ставити питання і шукати відповіді. Сучасна інтерпретація «Лісової пісні» Лесі Українки, «Казковий час» як інтерактивна форма психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами під час війни в Україні, створення діапазону альтернативних моделей педагогічної підтримки, сприяє вільному вибору педагогами форм та методів навчання, а кожній дитині – отримати якісні освітні послуги. Саме так ми відкриваємо двері у світ безмежних можливостей кожного, і віримо, що наш власний внесок робить наше життя і життя дітей безпечнішим, яскравішим і багатшим.

«Наша школа: науково-практичні студії» – це наш погляд на майбутнє, на те, яким має бути освітній процес, якими мають бути взаємини між вчителями та учнями, яке має бути спільне навчання та спільне життя.

Запрошуємо вас приєднатися до нашої спільноти, бо саме разом ми здатні змінювати світ навколо нас, робити його кращим. Разом ми вчимося, разом ми відкриваємо нові горизонти, разом ми зростаємо.

Ласкаво просимо до унікальної спільноти – спільноти тих, хто прагне навчатися жити, а живучи – завжди навчатися.

Заступник головного редактора
Оксана ЛЕВЧИШЕНА

УДК 373.3/5:005(082)

Архіпова Ніна Юріївна,

директор Одеської гімназії № 33

Одеської міської ради; вчитель-методист

Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0127-0101-0917>odshkola33@ukr.net

Каргіна Наталія Вікторівна,

вчитель української мови та літератури, зарубіжної літератури

Одеської гімназії № 33 Одеської міської ради,

Одеса, Україна

odshkola33@ukr.net

ІНТЕРАКТИВНЕ ТЕСТУВАННЯ – УНІВЕРСАЛЬНИЙ ОСВІТНІЙ ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

***Анотація.** Статтю присвячено огляду різноманітних інструментів комп'ютерного тестування на уроках з української мови, застосовуваних в освітніх цілях. Акцентується увага на особливостях забезпечення формувального оцінювання тощо. Зазначено, що інтерактивне тестування є ефективним засобом підвищення якості оцінювання під час навчання і задля навчання, зокрема й освіти упродовж життя.*

Переваги використання цифрових інструментів під час формувального оцінювання не обмежуються виключно зручним моніторингом учнівської активності й залученням їх до навчального процесу шляхом зворотного зв'язку або значним скороченням витраченого часу на перевірку (багато застосунків формують підсумковий результат у форматі Excel чи Pdf), об'єктивністю чи конфіденційністю оцінювання, а й сприяють розвиткові їхньої інформаційно-цифрової компетентності, яка дозволить у майбутньому вдосконалити процес роботи з пошуку інформації, розвинути навички медіаграмотності і креативності в самостійному опрацюванні джерел зі всесвітньої мережі.

***Ключові слова:** формувальне оцінювання, комп'ютерне тестування, інтерактивні тести, дистанційне навчання, Нова українська школа.*

Як відомо, однією з-поміж ключових компетентностей, декларованих концепцією НУШ, виокремлено інформаційно-цифрову, яка на разі передбачає «впевнене і безпечне використання інформаційно-комунікаційних технологій, а також інформаційну та медіаграмотність». Поділяємо думку О. Локшина, що «одним із ефективних напрямків інформатизації освіти та забезпечення освіти впродовж життя є використання електронних засобів навчального призначення, під якими ми розуміємо програмно-педагогічні засоби, електронні підручники, комп'ютерні тренажери тощо» (НУШ, 2016). Утім, проблематика дослідження механізмів реалізації формувального оцінювання (Assessment for Learning), тобто оцінювання під час навчання і задля навчання, з метою діагностування прогресу в рівнях навчальних досягнень учнів надалі перебуває в центрі загостреної уваги західних і вітчизняних науковців (Г. Голуб, Л. Кабан, Л. Коростіль, О. Локшина, М. Пінська, І. Фішман, І. Улановська, Р. Black, В. Bloom, D. William).

Зокрема О.Локшина, здійснивши аналізоцінювання навчальних досягнень учнів у шкільній освіті країн Європейського Союзу, дійшла висновків, що перевага надається двосторонньому спілкуванню й активній взаємодії обох сторін, що, у свою чергу, дозволяє більш прицільно визначати потенційні можливості покращення результатів учнів, а формувальне оцінювання авторка тлумачить крізь призму цього аналізу, як «інтерактивне оцінювання учнівського прогресу, що дає змогу вчителям визначати потреби учнів, адаптуючи до них процес навчання» (Локшина О. І., 2009).

В українській освітній традиції формувальне оцінювання якості засвоєної учнями навчальної інформації здебільшого здійснюється у форматі рефлексивної бесіди, зміст якої розкривається через предметно-чуттєву діяльність, або менш поширеного самооцінювання (самодіагностування), про що зокрема йдеться у працях Н. Бакуліної, Я. Бугерко, О. Копієвської, Л. Носко, В. Садкіної, О. Фідкевич. Широке обговорення новітніх засобів, технологічних інструментів формувального оцінювання неодноразово ставало предметом дискусій у межах національної освітньої платформи «Всеосвіта» й команди спікерів-експертів освітнього проекту «На урок», зокрема Ганни Дудіч, Валентини Кодолі, Лідії Талан, Наталії Зими, Артема Горобця та ін.

За оксфордським словником «assessment» – дуже ретельно продумана думка або судження

про когось/щось (William D., 2003), відповідно, й таке оцінювання скеровує увагу на прогрес у навчальних досягненнях, а не акцентує на невдачах учнів, надає їм упевненості і підтримки, а не демонструє зверхність, спрямовує на пошук нових продуктивних шляхів розв'язання проблеми відповідно до індивідуальних здібностей, сприяє уникненню «конфлікту поколінь» завдяки адекватній атмосфері співпраці. У новій українській школі оцінювання виконує такі функції: діагностичну (дозволяє вчителю виявити слабкі місця учнів для коригування своєї подальшої роботи), мотиваційну (посилює інтерес до вивченого матеріалу), коригувальну (є інструментом засвоєння проблемних питань), прогностичну (спонукає до постановки цілей навчання для підтримування гарного результату), розвивальну (мотивує до саморефлексії та вдосконалення), навчальну (виявляється у зворотному зв'язку між учителем та учнем), виховну (сприяє розвитку дитячої організованості) та управлінську (виокремлює інформацію для ухвалення рішень) (Нова українська школа, 2016). Відповідно до цього виокремлюють оцінювання: діагностичне, формувальне, підсумкове і прогностичне, які, по суті, різняться між собою періодами проведення окремими нюансами під час здійснення того чи того виду контролю, позаяк реалізуючи ідею новітньої системи так званого «оцінювання безоцінок».

Відзначимо, що в освітньому процесі середньої і вищої школи досі не втратив популярності такий метод перевірки рівня і якості знань та вмінь, як тестові завдання, але водночас набуло максимального поширення комп'ютерне або інтерактивне тестування з використанням хмарних технологій. Розробленню і запровадженню дистанційного тестування допомагають різноманітні веб-ресурси Google або Microsoft Office 365, зокрема сервіси LearningApps.org, EDpuzzle, Stepic, Mentimeter, платформи-конструктори для створення тестів Kahoot, EasyTest Make, ClassMaker, Quizlet, Plickers тощо. З одного боку, онлайн-програми надають безліч можливостей для створення цікавих та захоплюючих ігрових форм контролю знань, допомагаючи учням/студентам зайвий раз не концентруватися на негативних результатах, а з іншого, багато мобільних застосунків видають підсумковий результат у форматі Excel чи Pdf, заощаджуючи таким чином час на перевірку робіт.

Так, наприклад, за допомогою платформи Triventy вчитель може швидко сконструювати тести, щоб не лише оперативно перевірити рівень засвоєння матеріалу, а й використати його як метод контролю активного слухання. Функціонал мобільного застосунку дозволяє долучити й інших учасників до створення вікторини за інтерактивним покликанням. Таким чином, можна організувати взаємоперевірку таколективне оцінювання під час презентації індивідуальних проєктів. На платформі також зберігаються вже готові тести й вікторини з можливістю попередньої самоперевірки та редагування варіантів відповідей або самих питань. Triventy «співпрацює» з іншими додатками: посилання на завдання можна одразу поширювати в Google Classroom.

Яскравий інтерфейс Quizizz дозволяє проводити інтерактивні вікторини, забезпечуючи потреби цілої низки освітніх цілей, зокрема й формувального оцінювання навчальних досягнень учнів з української мови. Цей конструктор тестів дозволяє вчителю об'єктивно відстежувати індивідуальну роботу кожного учня. Як і попередній застосунок, через Quizizz можна знайти готові вікторини та створювати нові, водночас ця платформа дозволяє краще організувати свою роботу, сортуючи тести в окремі теки. Як позитивне відзначимо, що в тематичній рубриці «Звіти» педагог має можливість переглянути результати завдання, кількість спроб та відсоток точності виконання кожним учнем, роздрукувати відповіді або надіслати на пошту батькам. У додатку легко сформувати систему класів, оскільки програма підтримує імпорт з Google Classroom. Розробники Quizizz забезпечили користувачів можливістю вводити ігрові елементи в освітній процес. Так, за допомогою програми можна створювати тематичні мему, які відображають реакції на правильні відповіді. Такий підхід, на нашу думку, значно підвищує інтерес учнів й сприяє створенню дружньої та невимушеної атмосфери.

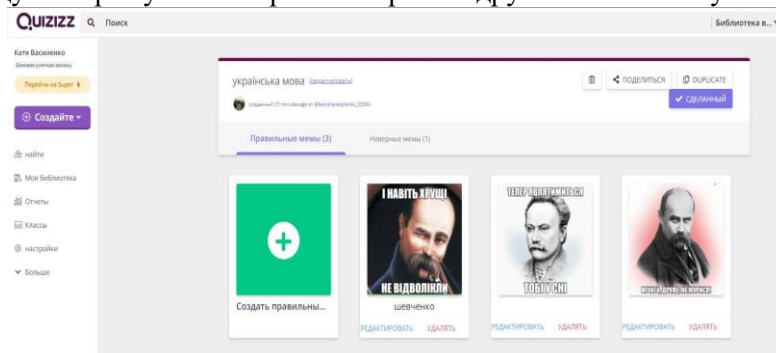

Рис. 1. Повідомлення позитивного/негативного результату за допомогою мемів

Щоб організувати фронтальне Formative Assessment цікаво, швидко, без зошитів та подвійних листочків, а головне – без учнівських/студентських смартфонів, варто познайомитися з додатком онлайн-конструктора тестів Plickers. Це доволі зручна платформа з готовим набором карток, на яких закодовано чотири відповіді, з яких учні/студенти обирають правильний варіант. Питання формуються вчителем/викладачем через камеру його смартфона або планшета, а потім результати тестування кожного учня/студента зачитуються чи виводяться одразу на екран із варіантами відповідей у відсотках (на кожну правильну відповідь повинно бути не менше трьох неправильних, тобто пропорція складає 1:3 або 2:6). Учням/студентам потрібно лише підняти картку, повернувши правильною граннюдогори, щоб учитель просканувавши QR код. Перевага такого оцінювання, безперечно, полягає в тому, що одразу можна візуалізувати діаграму відповідей поіменно завдяки створеній у додатку конструктора сторінці з е-журналом класу або академічної групи.

Для покрокового ведення формувального оцінювання навчальних досягнень рекомендуємо використовувати інтерактивну платформу Quizlet, яка дозволяє проводити групові ігри, творчо досліджувати програмовий матеріал, а також здійснювати оперативний моніторинг результативності освітнього процесу. Сервіс автоматично формує команди та створює тестові завдання на основі заданих понять і запитів, що значно полегшує перевірку значного обсягу інформації. Quizlet, наприклад, прислужиться під час вивчення лексикології та фразеології: за допомогою двосторонніх флеш-карток учні/студенти зможуть краще запам'ятати значення того чи того фразеологізму або іншомовного слова, а потім дібрати синонімічний відповідник у команді.

З метою діагностування індивідуального рівня навчальних досягнень з орфографічної компетентності школярів рекомендуємо звернути увагу й на інтерактивне тестування як вид поточного або підсумкового контролю. Популярна програма Wordwall (Навчальний ресурс WordWall) надає можливість створювати інтерактивні вправи, ігрові вікторини, флеш-карти, анаграми, двосторонні плиточки чи скористатися готовими шаблонами, скерованими на оцінювання «предметних та цифрової компетентностей учнів, вони допомагають організувати індивідуальну, парну та групову роботи з учнями, одразу демонструвати результати діяльності та опрацювати помилки» (Попова Л. О., 2020). Цей ресурс добре зарекомендував себе на часі дистанційного навчання, дозволяючи перевірити рівень знань учнів, а його дидактичні можливості спонукали освітян до застосування активних, групових методів і форм роботи, до використання цифрових інструментів в освітніх цілях.

Інтерактивні тести, створені у програмі Wordwall, прислужаться, наприклад, для перевірки орфографічної грамотності учнів 5-7 класів з таких орфограм, як: «Правопис прийменників, прислівників, займенників» (2 тести по 36 слів), «Правопис апострофа, знаку м'якшення, спрощення, подвоєння» (2 тести по 10 питань), «Зміни приголосних при творенні слів» (2 тести), «Правопис частки НЕ з різними частинами мови», «Правопис ненаголошених голосних» (2 тести), «Правопис префіксів роз-, без-, з-, с-, розі-, зі-»,

«Орфографічні помилки», «Правопис складних слів», «Правопис прислівників» тощо. Нижче на *рис. 3* наведено зразок інтерактивного тесту. Прокоментуємо методику його використання. Після вивчення теми «Правопис складних слів» учитель разом з учнями на мультимедійній дошці запускає контрольний тест і першу його частину виконують всі разом, коментуючи орфограми і зазначаючи частини мови. Інший тест надсилається учням на смартфон або планшет і в такий спосіб здійснюється індивідуальна перевірка навчальних досягнень щодо орфографічної компетентності. Після завершення тесту, учні надсилають вчителю результати.

Рис. 2. Інтерактивний тест «Правопис складних слів»

Для створення інтерактивних тестів можна скористатися й сервісом LearningApps.org для організації поточного чи підсумкового контролю.

Рис. 3. Інтерактивні тести, створені за допомогою LearningApps.org

Крім того, на відпрацювання складних орфограм інтерактивні тести слід поєднувати зі звичними у шкільній практиці інтерактивними вправами, як «Орфографічний кошик» (учням пропонується впереміж слова з різними орфограмами, а кожна команда класу повинна якнайшвидше зібрати в кошик слова тільки з визначеною орфограмою); «Врятуй слово» (на екран або мультимедійну дошку виведено слова з помилками й учням пропонується врятувати слово, виправивши помилку й надавши правильну відповідь); «Музей помилок» (учні класу розподілені на окремі групи, подібно до залів музею з художньою експозицією, але за назвами тих чи тих орфограм. До музею надійшли пошкоджені експонати, тобто слова з орфографічними помилками й огріхами, й учні повинні відновити слово-експонат, виправивши помилки); «Знайти пару» (завдання на пошук і групування орфограм) тощо. Отож, завдяки інтерактивному тестуванню на дистанційних заняттях панує невимушена атмосфера активної віртуальної взаємодії з іншими, створювана й за допомогою тих чи тих цифрових інструментів.

Як бачимо, під час дистанційного навчання освітня актуальність і методична доцільність онлайн-платформ стрімко підвищується, до того ж більшість учасників освітнього процесу психологічно та технологічно вже готові до сприйняття і подання матеріалу у цифровому форматі. Переваги використання цифрових інструментів під час формування оцінювання не обмежуються виключно зручним моніторингом учнівської/студентської активності й залученням їх до навчального процесу шляхом зворотного зв'язку або значним скороченням витраченого часу на перевірку (багато застосунків формують підсумковий результат у форматі Excel чи Pdf), об'єктивністю чи конфіденційністю оцінювання, а й сприяють розвитку їхньої інформаційно-цифрової компетентності, яка дозволить у майбутньому вдосконалити процес роботи з пошуку інформації, розвинути навички медіаграмотності і креативності в самостійному опрацюванні джерел зі всесвітньої мережі. Не випадково, багато хто із західних і вітчизняних освітян вважає, що Assessment for Learning передовсім сфокусоване на русі до якісних змін у всіх сферах розвитку учня, адже воно неодмінно розвиває так звані гнучкі навички, які через обмеженість часу можуть лишатися недопрацьованими, допомагає розвинути активну позицію учнів/студентів у визначенні власної траєкторії навчання, що є невід'ємним складником підприємницької компетентності, й вдосконалює вміння та бажання вчитися впродовж життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Локшина, О. І. (2009) Інновації в оцінюванні навчальних досягнень учнів у шкільній освіті країн Європейського Союзу. *Порівняльно-педагогічні студії*. № 2. С. 47-52.

Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої освіти (2016) URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 25.03.23).

Онлайн конструктор тестів Plickers. URL: <https://get.plickers.com/>.

Попова, Л. О. (2020) Засоби навчання української мови в компетентнісній парадигмі сучасної освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. № 2. Ч. II. С. 54-61.

Навчальний ресурс WordWall. URL: <https://wordwall.net/uk>.

Oxford dictionary of english. URL.: <https://www.oxfordlearners-dictionaries.com/definition/english/assessment?q=assessment> (дата звернення 20.04.24).

William, D., Harrison, C., Black, P. (2003) *Assessment For Learning: putting it into Practice*. London: Open University Press. 152 p.

REFERENCES

Lokshyna, O. I. (2009) Innovaciyi v ocynyvanni navchal'ny'x dosyagnen' uchniv u shkil'nij osviti krayin Yevropejs'kogo Soyuzu. *Porivnyal'no-pedagogichni studiyi*. №2. S. 47-52.

Nova ukrayins'ka shkola: Konceptual'ni zasady` reformuvannya seredn'oyi osvity. (2016) URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (data zvernennya 25.03.23).

Onlajn konstruktor testiv Plickers. URL.: <https://get.plickers.com/>.

Popova, L. O. (2020) Zasoby` navchannya ukrayins'koyi movy` v kompetentnisnij parady`gmi suchasnoyi osvity`. *Visnyk Lugans'kogo nacional'nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedagogichni nauky*. № 2. Ch. II. S. 54-61.

Navchalnyj resurs WordWall. URL: <https://wordwall.net/uk>.

Oxford dictionary of english. URL.: <https://www.oxfordlearners-dictionaries.com/definition/english/assessment?q=assessment> (data zvernennya 20.04.24).

William, D., Harrison, C., Black, P. (2003) *Assessment For Learning: putting it into Practice*. London: Open University Press, 152 p.

Nina Arkhipova,

Director of Odesa Secondary School No. 33

Odesa City Council of Odesa Region; Methodist teacher

<https://orcid.org/0000-0127-0101-0917>

odshkola33@ukr.net

Natalia Kargina,

teacher of Ukrainian language and literature, foreign literature

Odesa Secondary School No. 33 of the Odesa City Council of the Odesa Region.

odshkola33@ukr.net

INTERACTIVE TESTING – A UNIVERSAL EDUCATIONAL TOOL FOR THE MODERN TEACHER

Abstract. The article is devoted to a review of various computer testing tools in Ukrainian language lessons, used for educational purposes. Emphasis is placed on the features of providing formative assessment, etc. It is noted that interactive testing is an effective means of improving the quality of assessment during and for learning, including lifelong learning.

The advantages of using digital tools during formative assessment are not limited to convenient monitoring of student activity and involving them in the learning process through feedback or a significant reduction in the time spent on checking (many applications format the final result in Excel or Pdf formats), objectivity or confidentiality of assessment, but also contribute to the development of their information and digital competence, which will allow in the future to improve the work process of searching for information, develop the skills of media literacy and creativity in the independent processing of sources from the worldwide network.

Key words: formative assessment, computer testing, interactive tests, distance learning, New Ukrainian school.

Дата надходження до редакції: 5.06.2023 р.

© Архіпова Н. Каргіна Н., 2023

Береснєва Наталія Володимирівна,

старша викладачка

кафедри методики викладання і змісту освіти

КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»,

м. Одеса, Україна

highlightnata@gmail.com

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. У статті представлено описовий та розвідувальний аналізи результатів підвищення кваліфікації вчителів іноземної мови на базі КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» за перше півріччя 2023 року. Розглянуто загальний показник потреб професійного розвитку вчителів англійської мови з метою надання більш ефективної підтримки у процесі професійного зростання педагогів. Розкрито виклики та нові можливості для самореалізації, рефлексії та вдосконалення в професійній діяльності вчителів англійської мови

Ключові слова: професійні компетентності, педагогічні кадри, підвищення кваліфікації, методика, освітній процес, аналіз.

Постановка проблеми: Проблема якості знань іноземних мов, саме як і навичок використання англійської мови, залишається актуальною. Прагнення держави надати англійській мові статус однієї з мов міжнародного спілкування зумовлює необхідність шукати більш ефективні форми, підходи, технології для підтримки та допомоги вчителю іноземної мови у вдосконалення та підвищенню своїх професійних компетентностей. Методична та практична підтримка педагогів, які викладають іноземну мову, можуть бути ефективною за умови аналізу та рефлексії процесу навчання/тренування під час проходження курсів.

Аналіз наукових джерел з питання підвищення фахового рівня вчителів іноземної мови свідчить про загальні проблеми та ускладнення процесу організації та матеріального й методичного забезпечення зростання фахового рівня вчителів різних предметів, а зокрема вчителів іноземної мови. Проблемам надання необхідного методичного супроводу присвячено багато публікацій та наукових робіт вітчизняних та зарубіжних вчених педагогів. (Борисюк В. В., Дістервег А., Дубасенюк О. А., Сігаєва Л. Є., Сластенін В. А., Михайлова Н. С. та інші). Тільки дбайливий аналіз результатів та постійне спостереження за процесом взаємодії педагогів під час проходження курсів підвищення кваліфікації вчителями іноземної мови може дати ефективний результат та дієвий продукт. Доведено, що самовдосконалення, самоосвіта на підставі рефлексії власного професійного розвитку є важливим чинником професійного зростання педагога.

Виклад основного матеріалу: Відповідно до Постанови КМУ від 21 серпня 2019 р. № 800 метою підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників визначено їх «професійний розвиток відповідно до державної політики у галузі освіти та забезпечення якості освіти». Тож кожний вчитель сучасного закладу освіти отримує можливість підвищити свій професійний рівень не зважаючи на досвід, фахову категорію або предмет.

Професійний розвиток – це спосіб для окремих осіб і груп вчителів розширити та/або поглибити свої навички викладачів, який зазвичай відноситься до офіційних занять, семінарів і майстер-класів. Проте термін «професійний розвиток» можна використовувати для опису будь-яких засобів, за допомогою яких вчитель прагне покращити розуміння власного викладання та можливості продовжувати свою викладацьку кар'єру, наприклад, відвідування конференцій, пов'язаних з процесом викладання, проходження онлайн курсів або інші форми самостійного навчання. Такий підхід вказує, що розвиток може бути забезпечений багатьма способами, починаючи від офіційного і закінчуючи неформальним. Наприклад, у формі курсів, семінарів або формальних кваліфікаційних програм, через співпрацю між школами або вчителями шкіл одного району, області або декількох областей (наприклад, візити-спостереження інших шкіл чи створення освітніх мереж вчителів) або в межах однієї школи, де працюють вчителі-новатори. В останньому випадку розвиток може бути забезпечений через коучинг або наставництво, спільне планування та навчання, а також обмін передовим досвідом. У багатьох країнах роль і функціонування шкіл змінюються разом із появою нових вмінь та компетентностей, які очікуються від учителів.

Організація Економічного Співробітництва та Розвитку (ОЕСР) розглядаючи необхідність і потребу у професійному зростанні працюючих педагогів впродовж життя визначила, що «професіоналізм нового вчителя буде дуже вимогливим, доповнюючи традиційні вимоги новими і ще належить побачити, наскільки далеко відповідні зацікавлені сторони - включаючи урядові організації, батьків, громадськість і самих вчителів – готові інвестувати та прийняти таку професійну підготовку». (Погляд на освіту, 2022)

1. «Усюди цінність школи дорівнює цінності її вчителя» – А. Дістервег.

Підвищення кваліфікації вчителів може служити низці цілей зокрема: оновити предметні знання у світлі останніх досягнень у цій галузі; оновити індивідуальні навички, ставлення та підходи у світлі розробки нових методів навчання та цілей, нових обставин і нових освітніх досліджень; надання можливості людям застосовувати зміни, внесені до навчальних програм або інших аспектів практики викладання; надати школам можливість розробляти та застосовувати нові стратегії щодо навчальної програми та інших аспектів практики викладання; обмінюватися інформацією та досвідом між викладачами; допомогти молодим учителям стати ефективнішими (Погляд на освіту, 2022).

У зв'язку із зростаючою кількістю переміщених осіб українськи вчителі викладають в класах з дітьми-представниками багатьох етносів та культур, тому треба приділяти більше уваги інтеграції учнів з особливими навчальними потребами в своїх класах, ефективніше використовувати інформацію

та комунікаційні технології навчання, більше брати участь у плануванні в межах формувального оцінювання за умови взаємовідвідування. Робота з батьками теж має бути у фокусі уваги вчителів-предметників, а не тільки класних керівників, тому залучення батьків до школи є невід'ємною частиною професійної компетенції педагога.

Отже, ми розуміємо – якою б хорошою не була освіта спеціаліста, не можна очікувати, що вона підготує вчителів до всіх викликів, з якими вони стикаються протягом своєї кар'єри. Тому Одеська академія неперервної освіти прагне надати вчителям можливості для професійного розвитку без відриву від роботи, в формі очної та онлайн підготовки для підтримки високого рівня викладання та збереження висококваліфікованого учительського складу.

2. Як показує порівняльний огляд 351 вчителя іноземної мови, які пройшли професійну підготовку за перший квартал 2023 року – ефективний професійний розвиток триває, включає навчання, практику та зворотній зв'язок, а також забезпечує рефлексивний аналіз власного досвіду і зростаючу зацікавленість фахівців у продовженні свого професійного зростання.

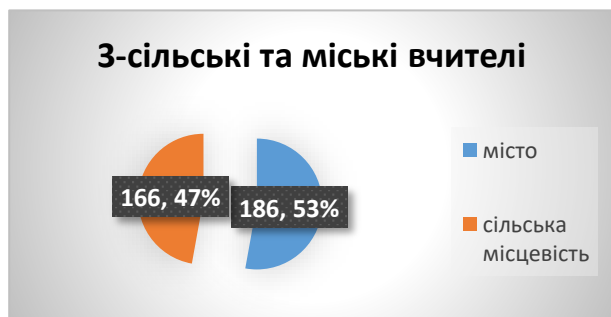
Звичайно, найпопулярнішою і більш затребуваною залишається англійська мова, але активність проходження курсів вчителями, чий стаж від 10 до 20 років, значно зменшується порівняно із вчителями французької мови. Це вказує на ймовірну кризу у фаховому полі, пов'язану із старінням педагогів (*діаграма 1*).

Це особливо стосується сільських навчальних закладів області, де іноземну мову вимушені викладати вчителі інших предметів. Таке становище впливає на «професійну мобільність, що відбувається на ринку праці в галузі освіти. Адже вчителі пенсійного віку будь-який момент можуть залишити роботу, а це ускладнить кадрову ситуацію в школі» (Гордон Драйден, 2011).

Аналіз і розв'язання проблеми старіння педагогічних кадрів сприятиме як підвищенню ефективності навчання й виховання молодого покоління, так і покращанню соціального, професійного й особистого життя вчителів. Ця ситуація стосується частини молодих педагогів, які залишають країну у зв'язку із воєнними діями, а деякі фахівці і взагалі покидають сферу освіти.

Аналіз показників фахового рівня вчителів, які стають слухачами КПК, вказує на найбільший показник фахівців іноземної мови з вищою та першою категоріями. На останньому місці по кількості на курсах – вчителі з категорії «спеціаліст», що також підтверджує факт зростаючої проблеми психолого-педагогічних і предметно-методичних знань у зв'язку із старінням педагогічних кадрів. Збільшення в області частки педагогів із стажем понад 30 років може виявлятися із зниженням трудової активності, вигоранні та «педагогічних кризах» тощо (*діаграма 2*).

Аналіз участі вчителів за формами підвищення кваліфікації свідчать про підвищену зацікавленість у навчанні без відриву від виробництва, що складає

тренування вчителів області на базі академії.

Очевидна кількість малокомплектних класів в сільських навчальних закладах, то ж охоплення вчителів

викладати вчителі інших предметів. Таке становище впливає на «професійну мобільність, що відбувається на ринку праці в галузі освіти. Адже вчителі пенсійного віку будь-який момент можуть залишити роботу, а це ускладнить кадрову ситуацію в школі» (Гордон Драйден, 2011).

Аналіз і розв'язання проблеми старіння педагогічних кадрів сприятиме як підвищенню ефективності навчання

2 - МОВИ ТА КАТЕГОРІЇ

	англійська мова	німецька мова	французька мова	українська мова
■ спеціаліст	69	3	0	0
■ друга	66	4	3	2
■ перша	70	9	5	2
■ вища	85	16	10	0

15% вчителів від загальної кількості педагогів. Причиною саме участі у курсах без відриву від виробництва, на наш погляд, стала гостра необхідність в кадрах у зв'язку з виїздом вчителів за кордон під час бойових дій, а також фінансова та матеріальна мотивація.

В онлайн навчанні пройшли підготовку близько 50% (*діаграма 3*), що складає практично однакову кількість вчителів сільських та міських навчальних закладів, що підтверджує підвищену актуальність

іноземних мов в сільських школах значніша, але є певні труднощі для вчителів районів: проблеми технічного характеру у віддалених сільських школах, пов'язані із нестабільним Інтернет-зв'язком, а інколи із його відсутністю (Подільський, Болградський, Березівський), часткове відключення світла та проблемне приєднання до занять, викликане неякісним інтернет з'єднанням. В очній формі навчання очікується 40% вчителів, про що свідчить підвищена необхідність кооперації та співпраці фахівців мовно-літературної галузі, адже розвиток комунікативних компетентностей є невід'ємною складовою їх професійного розвитку, згідно матеріалів «Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання».

3. Треба усвідомлювати та прийняти той факт, що кількість не завжди дорівнює якості, оскільки пасивне навчання є пріоритетною формою, коли викладач надає можливість робити записи, помітки, конспекти задля подальшого виконання самостійної практичної частини модулю. Діяльнісний підхід та комунікативний напрямок всіх навичок та компетентностей вчителів іноземних мов вимагає активного навчання через обговорення, мозковий штурм, діалоги, диспути з використанням виучуваної мови. Лише третина вчителів іноземних мов спілкується під час інтерактивних сесій мовою, яку викладають. І хоча тенденція спілкуватися виучуваною мовою під час навчання зростає, це все ж таки залишається питанням, яке потребує подальшого вдосконалення для викладачів та методистів підрозділу іноземних мов лабораторії мовно-літературної освіти академії.

Отже, більш проблемним сектором залишаються вчителі сільських шкіл із лімітованою можливістю спілкування із носіями мови, обмеженнями у відвідуванні очних сесій, вебінарів та відсутністю спілкування з методистами видавництва та авторами підручників.

4. Аналіз типів діяльності з підвищення кваліфікації, в якій беруть участь вчителі іноземної мови, може бути інформативним і повною мірою допомогти визначити найбільш ефективний засіб тренування спеціалістів мовно-літературної галузі п.15 Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників який говорить про те, що «основними напрямками підвищення кваліфікації є: розвиток професійних компетентностей (знання навчального предмета, фахових методик, технологій); використання інформаційно-комунікативних та цифрових технологій в освітньому процесі; мовленнєва, цифрова, комунікаційна, інклюзивна, емоційно-етична компетентність» (Гордон Драйден, 2011).

Програмні модулі майже всіх курсів для вчителів іноземних мов передбачають безперервний процес рефлексії, активності, вправи та завдання для вдосконалення знань і навичок учителя, що веде до засвоєння практики викладання іноземної мови у всіх ланках загальноосвітніх закладів Одещини. Зростаюча зацікавленість у розвитку та обміні досвідом вчителів спостерігається під час дискусійного простору, який став вже традиційним у форматі онлайн зустрічей вчителів області. Адже готовність брати участь у майстер-класах та воркшопах не тільки слухачами, а й спікерами, виявляють тільки 12% вчителів, що протирічить фаховим вимогам, переліченим у дескрипторах Рамки фахового зростання, розробленою Британською Радою в Україні за підтримки МОН (Рамка безперервного професійного розвитку, 2015).

Питання про те наскільки добре задовольняються потреби в розвитку вчителів, розглядається за допомогою двох показників: *відсоток* усіх вчителів, які повідомили, що вони бажають більшого професійного розвитку, ніж вони отримували протягом періоду навчання, і у *визначених сферах* своєї роботи, де вони потребують додаткової підготовки. Так, 47% вчителів висловили необхідність отримати додаткове навчання після проходження курсів.

Викладачі та методисти підрозділу іноземних мов лабораторії мовно-літературної освіти розробили опитувальник, який до речі постійно змінюються та доопрацьовуються, із запитаннями до вчителів про різноманітні заходи, починаючи від більш організованих та структурованих до більш неформальних або видів самостійного навчання. Було виявлено сфери, які потребують додаткового тренування та поглиблення знань, про що виявили бажання відповідна кількість вчителів: навчання дітей з особливими потребами – 15%; ІКТ у навчання – 63%; проблеми дисципліни та поведінки учнів (мотивація) – 58%; навчальні практики – 70%; знання предмету – 20%; консультування студентів у позаурочний час – 13%; державні стандарти змісту та їх виконання – 10%; практики у оцінюванні учнів – 52%; навчання у мультикультурному середовищі – 5%; управління класом – 43%; взаємодія із батьками та керівництвом – 15.8%.

Із порівнянням запитів учителів країн Європи та членів Економічного Співробітництва та Розвитку найбільш часто згадуваним типом професійного розвитку був «Неформальний діалог для покращення викладання», у середньому – 93%. Для Угорщини на першому місці «Читання професійної літератури» – 88%. А у Мексиці – 94% обрали відвідування курсів і майстерень (Аналіз освітньої політики, 1998).

5. Рівень та інтенсивність роботи щодо професійного самовдосконалення залежить від ступені підтримки, яку вчителі отримують після підвищення кваліфікації. Вона може бути різною за формою і ми запитуємо про це, починаючи від можливостей обов'язкового розвитку до офіційних настанов, наставництва та консультування для молодих вчителів. Так у п.10 загальної частини *Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників* вказано про «академічні, професійні можливості за результатами опанування програми, можливість надання подальшої підтримки чи супроводу» фахівця, який націлений на впровадження в навчальному середовищі ідей, навичок та вмінь, отриманих під час навчання на курсах (Постанова КМУ, 2019). Опитування виявило тільки 34% вчителів, які відчують підтримку з боку колег та адміністрації, в більшості в передатестаційний період, а саме – допомога у підготовці документів, презентацій до атестаційної комісії, складання клопотання та написання характеристики. Загалом, взаємовідвідування обмежується тільки відвідуванням колег з метою отримання поради та обміну матеріалами. Недостатність знань і навичок вчителів у визначенні обов'язкових етапів уроку, а саме цілей, очікуваних результатів, відповідних завдань, видів оцінювання, так само як і форм зворотного зв'язку спостерігається, навіть, і під час курсів. Вчителі відчують ускладнення при визначенні вищезгаданих пунктів при виконанні комунікативних завдань під час інтерактивних форм роботи, як то при мікро-викладаннях, презентаціях, складанні планів уроків тощо.

6. Ми всі усвідомлюємо період радикальних перетворень у сучасному житті які переживає освітня система з питань методики, змісту та інформаційного освітнього простору оскільки зростає розмаїття джерел та розширення доступу до них відкривають додаткові умови та можливості для навчання. Одночасно з цим, життя демонструє складну ситуацію, коли за даними ООН з питань освіти, культури та науки, «більше 200 млн. молодих людей, які закінчили навчальні заклади, не володіють навичками, необхідними для життя та праці». Швидкість та різноманіття змін збільшується, тому ключовою стає концепція навчання протягом усього життя тому що «основою навчання є самоосвіта. І якщо існують відповідні засоби й сприятливе довкілля для самоосвіти, то навіть посередня особа виявлятиме ентузіазм й охоту для навчання впродовж життя» (Гордон Драйден, 2011).

7. Освітня Одещина прийняла цей основний принци як головну концепцію професійного зростання та лідерства, а наявні виклики сьогодення викладачі та методисти академії наполегливо перетворюють у нові можливості.

Отже, програми, які були запропоновані лабораторією мовно-літературної освіти (підрозділ іноземних мов) КЗВО «Одеською академією неперервної освіти» Одеської обласної ради залучають вчителів до навчальної діяльності, подібної до тієї, яку вони використовуватимуть зі своїми учнями, і заохочують розвиток навчальних спільнот вчителів.

Так, під час навчання на курсі з теми «Особиста навчальна мережа: створюємо разом» учасники навчаються і створюють онлайн спільноти і мережі для подальшого *неформального* професійного зростання через обмін думками, досвідом, спілкування та обговорення питань, відповідно до їх професійної діяльності, матеріалами та напрацюваннями. Саме про це свідчать результати вихідного анкетування вчителів, які проходили навчання у групах по даній темі – 60 % вчителів після завершення курсів планують працювати над створенням власної мережі, блогу, каналу, 30% – починають створення вже під час навчання, 10% – зацікавлені, але потребують ще додаткового осмислення теми.

Тема курсу «Хмарні технології під час викладання іноземної мови» також знаходить підтвердження своєї актуальності у вчителів іноземних мов, тому постійний запит і зацікавленість залишається на високому рівні. Особливої уваги та часу потребують вчителі сільських районів області, для чого в 2021-2022 роках було заплановано і проведено понад 15 онлайн вебінарів, де вчителі навчальних закладів декількох районів проходили підготовку паротягом двох місяців.

Звертаючись до пункту 6 в редакції *Постанови КМ № 1133 від 27.12.2019, абзац 4*, який роз'яснює, що «основними видами підвищення кваліфікації є: навчання за програмою підвищення кваліфікації, у тому числі участь у **семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах** тощо», розуміємо наявність виклику і необхідність у визначенні та розробленні алгоритму, який би надавав можливості педагогам відчути реальну мотивацію для подальшого **активного** професійного зростання. Ми говоримо зараз не тільки про «агентів змін», а й вчителів пілотних шкіл, новаторів, вчителів-методистів, які приймають активну участь у підготовці, розробці та виступах під час проведення майстер-класів, воркшопів та тренінгів у якості фасилітаторів, спікерів та організаторів, які могли б отримати документальне підтвердження їх плідної та творчої роботи. Типи розвитку, які педагоги вважають найбільш ефективними – вебінар-практикум, воркшоп, майстер-клас,

дискусійний простір, наукова робота – забирає у них більше часу, ніж інші види діяльності, але не мають мотиваційного підтвердження (сертифікат, диплом, свідоцтво).

Однією з причин незадоволеності попиту (на думку вчителів) є суперечність з їхнім графіком роботи, але також вагомим фактором є відсутність відповідних можливостей розвитку. Це вказує на потребу не лише в кращій підтримці вчителів для участі в професійному розвитку, а й у тому, щоб фахівці відділів освіти та керівники шкіл забезпечували ефективність наявних можливостей розвитку та реагували на потреби вчителів. Саме для цієї ланки працівників районних відділів освіти області було заплановано та проведено низка педагогічних майстерень протягом 2023 року. Але аналіз рівня активності і, як наслідок, ефективності таких онлайн зустрічей із методистами академії демонструє сферу діяльності для працівників кафедри методики викладання і змісту освіти КЗВО ОАНО, яка розкриває додаткові виклики та нові можливості.

На підтримку цієї думки приводимо слова Гордона Драйдена, співзасновника новозеландського Тихоокеанського благодійного фонду (Pacific Foundation), який займається практичним впровадженням методів навчання в ранньому дитинстві: «Вживає не сильніший і не розумніший, а той, хто найкраще реагує на зміни, що відбуваються».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

«Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників». Постанова КМУ № 1133 від 27.12.2019 п.6

Пуховська, Л. Професія вчителя у світовому освітньому просторі: статистичні характеристики – Освіта.UA (osvita.ua), 14.11.2007

Аналіз освітньої політики Центр освітніх досліджень та інновацій, 1998. URL: https://read.oecd-ilibrary.org/education/education-policy-analysis-1998_epa-1998-en#page2

Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (Рада з питань співпраці в галузі культури Комітет з освіти Відділ сучасних мов, Страсбург), 2003

URL: http://www.khotiv-nvk.edukit.kiev.ua/Files/downloads/zagalnoyevrop_rekom.pdf
<https://platfor.ma/ukr/lecturers/4e9e7fdf42758/>

Драйден, Гордон, Вос, Джаннет (2011) Революція у навчанні. Видавництво Літопис. С.31 URL: <http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/2606/1/sample.pdf>

(НЕ)рівні можливості: чому різняться результати ЗНО в містах та селах URL: <https://konkurent.ua/publication/58240/nerivni-mozhливosti-chomu-riznyatsya-rezultati-zno-v-mistah-ta-selah/>

Профспілка працівників освіти і науки України URL: <https://pon.org.ua/novyny/2457-dopovid-organizaciyi-ekonomichnogo.html>

<https://osvitoria.media/experience/bez-sylnogo-vchytelya-ne-bude-uspishnogo-uchnya/>

Тенденції та виклики в сучасній системі освіти. Науковий Блог української асоціації освіти дорослих URL: <https://learnlifelong.net/tendenciyi-ta-vyklyky-v-suchasnij-syste/>

Професія вчителя у світовому освітньому просторі: статистичні характеристики <https://osvita.ua/school/method/973/>

Погляд на освіту 2022 Щорічна доповідь Організації економічного співробітництва та Розвитку URL: <https://euroosvita.net/prog/data/attach/7635/education-at-a-glance-2022-en.pdf>

Організація об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) URL: http://old.region.library.kharkov.ua/lib_druk.php?id=120

Рамка безперервного професійного розвитку вчителів (2015). URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/programmes/english/opportunities/schools/cpd-framework>

REFERENCES

"Procedure for improving the qualifications of pedagogical and scientific-pedagogical workers" CMU Resolution No. 1133 of 12/27/2019, paragraph 6

L. Pukhovska "Teaching profession in the world educational space: statistical characteristics." Osvita.ua, November 14, 2007 URL: <https://doi.org/10.1787/epa-1998-en>

Education Policy Analysis Center for Educational Research and Innovation 1998 URL: https://read.oecd-ilibrary.org/education/education-policy-analysis-1998_epa-1998-en#page2

All-European Recommendations on language education: study, teaching, evaluation (Council for Cooperation in the Field of Culture, Committee on Education, Department of Modern Languages, Strasbourg)

URL: http://www.khotiv-nvk.edukit.kiev.ua/Files/downloads/zagalnoyevrop_rekom.pdf
<https://platfor.ma/ukr/lecturers/4e9e7fdf42758/>

Gordon Dryden, Janet Vos Revolution in education Lytopys Publishing House 2011 p.31 URL: <http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/2606/1/sample.pdf>

VoxUkraine research on (NOT) equal opportunities: why the results of vocational training differ in cities and villages URL: <https://konkurent.ua/publication/58240/nerivni-mozhливosti-chomu-riznyatsya-rezultati-zno-v-mistah-ta-selah/>

Trade Union of Education and Science Workers of Ukraine URL: <https://pon.org.ua/novyny/2457-dopovid-organizaciyi-ekonomichnogo.html>

<https://osvitoria.media/experience/bez-sylnogo-vchytelya-ne-bude-uspishnogo-uchnya/>

Trends and challenges in the modern education system. Scientific Blog of the Ukrainian Association of Adult Education URL: <https://learnlifelong.net/tendenciyi-ta-vyklyky-v-suchasnij-syste/>

The teaching profession in the world educational space: statistical characteristics

<https://osvita.ua/school/method/973/>

Education at a Glance 2022 Annual Report of the Organization for Economic Cooperation and Development URL: <https://eurosvita.net/prog/data/attach/7635/education-at-a-glance-2022-en.pdf>

UNITED NATIONS EDUCATIONAL, SCIENTIFIC AND CULTURAL ORGANIZATIONS (UNESCO) URL: http://old.region.library.kharkov.ua/lib_druk.php?id=120

Framework for continuous professional development of teachers (2015). URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/programmes/english/opportunities/schools/cpd-framework>

Nataliya Beresneva,

senior teacher of the department of teaching methods and content of education

the Municipal Higher Education Institution

«Odesa Regional Academy of In-Service Education of the

Odesa Regional Council»,

Odesa, Ukraine

highlightnata@gmail.com

IMPROVING THE QUALIFICATIONS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHERS: CHALLENGES AND PROSPECTS

Abstract. *The article presents a descriptive and exploratory analysis of the results of advanced training of foreign language teachers on the basis of the Odesa Academy of Continuing Education of the Odesa Regional Council for the first half of 2023. The general indicator of the need for professional development of English language teachers with the provision of more effective support in the process is considered professional growth of teachers. Opened challenges and new opportunities for self-realization, reflection and improvement in the professional activity of English language teachers.*

Key words: *professional competence, teaching staff, professional development, methodology, educational process, analysis.*

Дата надходження до редакції: 2.06.2023 р.

© Береснева Н.В., 2023

УДК 37.014.3:061

Брескіна Лада Валентинівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

спеціаліст вищої категорії, учитель-методист,

учитель математики та інформатики

Одеського ліцею №73 Одеської міської ради,

Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-4471-4585>

ПРИЙОМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ПРИ ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ ЗА ПРОГРАМОЮ НУШ

Анотація. *У зв'язку з тим, що реформи нової Української школи масово зайшли в базову школу цей навчальний рік був першим, коли навчання математики проводилося за новими підходами. Ця робота присвячена розкриттю прийомів ефективної взаємодії на уроках математики, що передбачені реформами НУШ. В роботі розглянуті прийоми та результати апробації використання альбомів Google Фото та сесійних кімнат на уроках математики.*

Ключові слова: *навчання математики, НУШ, дистанційне навчання, інформаційні технології, ефективна взаємодія, освітні втрати, міжпредметні зв'язки, групова робота.*

В цьому, 2022-2023, навчальному році реформи НУШ масово зайшли в базову школу і учні п'ятих класів навчалися за новими модельними програмами. Крім оновленого змісту навчання по-новому здійснювалося оцінювання учнів. Але основним в реформі НУШ було спрямування процесу навчання на створення творчої атмосфери взаємної довіри між всіма учасниками навчального процесу. Саме прийоми реалізації педагогіки співпраці є запорукою успіху всіх реформ, пов'язаних з навчанням. Але як здійснити співпрацю в умовах дистанційного навчання ще недостатньо досліджено, особливо коли питання стосується не гуманітарних дисциплін, а математики, коли у учнів виникає купа проблем з математичною нотацією, оформленням розв'язків задач, тощо. Так на сайті КУ «Одеський центр професійного розвитку педагогічних працівників» були оприлюднені результати анкетування педагогічних працівників закладів освіти комунальної власності територіальної громади м. Одеси (Анкетування-щодо-подолання-освітніх-втрат, 2022) на предмет подолання освітніх втрат. Тут під освітніми втратами будемо розуміти уповільнення або взагалі переривання академічного прогресу учня через прогалини та паузи, або недосконалість методичної системи навчання. В педагогічному тезаурусі (Педагогічний тезаурус, 2023) визначається, що причинами освітніх втрат можуть бути як пропуск занять (планові та незаплановані перерви в освітньому процесі), так і недосконалість педагогічної майстерності учителів, та як наслідок – неефективне викладання предмету. Саме питанням подолання проблем неефективного викладання математики в умовах дистанційного навчання через підвищення ефективності взаємодії і присвячена ця науково-методична робота.

Метою даної роботи є формування мінімального набору чітких прийомів реалізації ефективної комунікації на уроках математики при дистанційному навчанні за програмою НУШ.

В роботі поставлені наступні задачі:

1. Проаналізувати роль співпраці та навчальної взаємодії при запровадженні реформ НУШ.
2. Запропонувати прийоми організації ефективної комунікації при реалізації НУШ в умовах дистанційного навчання на уроках математики з використанням сучасних інформаційних засобів.

Міністерством освіти та науки України чітко визначені критерії реформ Нової Української Школи (НУШ) (НУШ): це приємне навчання та досвід застосування знань, вмінь та навичок, здобутих в процесі навчання. При цьому підґрунтям для таких реформ є співпраця учителів, батьків та дітей (Кузнецова Н., 2022; Матвієнко О. В., 2019). Співпраця у навчанні досліджувалася давно (Огієнко О. І, Калюжна Т. Г. та ін., 2015; Наволокова Н. П., 2011; Олійник І. О., 2018; Підласий І. П., 2010, Софій Н. З., Онопрієнко О. В. та ін. 2010). Всі автори-методисти чітко визначають, що співпраця та педагогіка партнерства базується на взаємодії. Взаємодія сьогодення, – це взаємодія, що опосередкована сучасними інформаційно-комунікаційними засобами, бо в цьому навчальному році велика кількість учнів обрала дистанційну форму навчання, що є однією з особливостей реформ Нової Української школи – широкий вибір форм одержання освіти. Так на початок навчального року були визначені наступні форми одержання освіти:

- інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева);
- індивідуальна (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж).

При реалізації різних форм одержання освіти на учителя покладаються різні функції. Так, при сімейному (домашньому) навчанні відповідальність за навчання покладається на батьків, а учитель повинний тільки сформувати індивідуальний план роботи учня та наприкінці семестру, або два рази на семестр (за рішенням педагогічної ради навчального закладу) здійснити контроль засвоєння знань, набуття умінь, навичок та компетенцій учня.

При педагогічному патронажі учитель не тільки пояснює матеріал, модерує роботу учня та здійснює контроль, але й приділяє особливу увагу психологічному стану учня та можливості соціалізації учня через залучення за можливістю до інституційних форм навчання. Тобто індивідуальна форма здобуття освіти не усуває здобувача освіти від спілкування з іншими учасниками освітнього процесу. При цьому місцем проведення навчальних занять і консультацій може бути заклад освіти або інше місце, де перебувають інші здобувачі освіти (наприклад, під час екскурсії, консультацій, практичних робіт тощо). Педагогічний патронаж передбачає можливість періодичного залучення здобувача освіти до учнівського колективу з метою соціалізації у межах загальношкільних освітніх заходів (якщо спілкування з іншими особами не обмежено медичними показаннями). І головне, – форми здобуття освіти можуть поєднуватися за згодою батьків.

До початку навчального року було проведено опитування батьків з приводу того, яку форму навчання для своїх дітей вони хотіли б обрати в умовах продовження воєнного стану: очну, дистанційну, сімейну, педагогічний патронаж. В ліцеї №73 в опитуванні взяло участь 1958 (93%) батьків. За результатами опитування обрали очну форму навчання – 34; сімейну форму – 54, педагогічний патронаж – 5, дистанційну форму навчання – 1865 батьків. Протягом навчального року

ці цифри змінювалися, бо учні мали можливість за заявами батьків переходити з дистанційну на очну форми навчання, та навпаки. Але співвідношення зберіглося – більшість учнів навчалися на дистанційному навчанні. І при цьому учителям треба було реалізовувати взаємодію та елементи педагогіки партнерства та співпрацю саме в умовах дистанційного навчання із застосуванням інформаційно-комунікаційних засобів.

Для підвищення ефективності застосування інформаційно-комунікаційних засобів навчання доцільно визначити організаційні форми навчання, методи та засоби дистанційного навчання. Організаційні форми навчання можна класифікувати за різними ознаками (Артюшина, 2022). Наприклад, за кількістю учнів, що беруть участь у діяльності, можна поділити на колективні, групові, парні, індивідуальні форми. За місцем проведення навчання: шкільні та позашкільні (домашня робота, урок-екскурсія, урок на свіжому повітрі, тощо). За тривалістю навчальної діяльності: урок, пара. За дидактичними цілями: теоретичне навчання (лекція, конференція), комбіноване навчання (урок, семінар, консультація), практичне навчання (практикум, тощо, експериментальна робота, тощо). То виходячи з аналізу літератури, що розкриває особливості реформ НУШ, сьогодні пропонують робити акцент на активних формах роботи учнів, реалізуючи діяльнісний підхід до навчання. А лекційні етапи занять пропонують модифікувати за технологією «перевернутого класу», коли пояснення виносяться на домашню роботу завдяки сучасним засобам обробки та передавання даних. На уроках учитель забезпечує опанування діяльнісної складової навчання, соціалізацію учнів та набуття певних компетентностей, що самостійно дома учням практично неможливо опанувати повною мірою. Тобто, раніше учитель був джерелом інформації, а одна з найважливіших частин уроку була присвячена поясненню матеріалу, коли учитель презентував матеріал, а учні його слухали. А зараз відповідно до реформ НУШ пояснення матеріалу може бути записано, наприклад, на відео. На уроках учитель вже обговорює навчальний матеріал, до пояснення навчального матеріалу можуть бути залучені активні учні, які виконали домашню роботу та ознайомилися з поданим на домашній розгляд відео.

Для математики це є ефективним підходом, бо в умовах, коли вчитель пояснював на уроці, а додому задавав велику кількість практичних завдань, учні стикалися з проблемами практичної діяльності. І навіть у суспільстві ходили такі думки, що в школі діти марно витрачають час, а справжнє навчання відбувається у другій половині дня, коли учні йдуть до репетиторів, які допомагають їм вирішувати задачі та вправи, які задав учитель. Хоча досвідчені методисти розуміють, що вірно завданий напрямок діяльності учня, це теж важлива справа у формуванні системи знань учнів. Безумовно повторне обговорення та закріплення матеріалу практичними вправами формує враження про те, що саме це допомогло у розумінні матеріалу. Але тут спрацьовує саме система Пояснення – Закріплення практикою. Питання в тому, що самостійно без учителя виконати етап закріплення практикою буває достатньо складно. Тому найбільш значуще в реформах НУШ в галузі форми навчання, які обирає вчитель, є збільшення долі сумісної практичної діяльності на уроках, зокрема на уроках математики.

Крім того відповідно до реалізації навчання за дистанційною формою було виокремлено два основних аспекти співпраці учителів з учнями, які є основною складовою реалізації навчального процесу:

I. Збереження та перевірка робіт.

II. Взаємодія на уроці. І тут важлива взаємодія не тільки Учень – Учитель, а й Учень – Учні.

Ці два аспекти співпраці обумовили мінімальні вимоги щодо компетентності учителів математики для організації ефективної взаємодії при дистанційному навчанні:

I. Організація роботи учнів з електронними зошитами на основі Google Фото.

II. Організація роботи в групі за допомогою сесійних кімнат в програмах для відеоконференцій (Zoom, Google Meet, Teams).

Для першого прийому роботи – збереження своїх робіт в альбомах Google Фото, - були розроблені інструкції: <http://surl.li/hbtch>. Роботи учнів тоді будуть мати вигляд альбому з фото, до яких можна додати коментар (Пис. I).

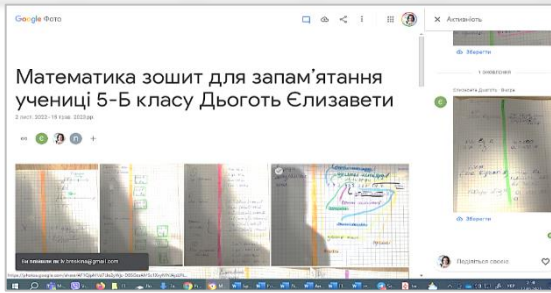

Рис. 1 Вигляд електронного зошиту на основі Google Фото

Використання учнями таких електронних зошитів має цілу низку переваг у порівнянні зі здачею робіт в завданнях Google Класу, або Teams:

1. Психологічний ефект значущості власної роботи та формування поваги до своєї роботи: учні не здають учителю, а зберігають собі в альбом свої роботи;

учитель не може записати нічого безпосередньо в учнівських роботах, але може залишити коментар, скопіювати учнівську роботу та розібрати на уроці, роблячи записи на дошці, але на своїй дошці, а не в роботі учні.

2. Технічний ефект: всі дані зберігаються на дисковому просторі учнів, на відміну від того, коли учні здають роботи в Google Клас, наприклад, де роботи зберігаються на дисковому просторі класного керівника, або учителя зі всіма проблемами, які від цього витікають.

3. Методичний ефект підвищення об'єктивності оцінки роботи учня: учителю легше бачити повну картину роботи учня, ніж дискретні зрізи, якими є окремі роботи, які здаються в окремих завданнях. Працюючи з зошитом ми, як вчителі, маємо можливість побачити систематичність роботи учня та оцінити системність його знань за результатами збережених робіт.

Зі свого боку учитель збирає за допомогою Форм посилання на альбоми учнів та зберігає або як за умовчанням в електронних таблицях, або в окремому файлі (Рис.2).

5-Б клас

№	Учень	Зошит для вправ та задач	Примітки	Зошит для запам'янання	Примітки
1	Алексич Костянтин	https://photos.app.goo.gl/CnfWzuCenK5zpm217		https://photos.app.goo.gl/cGKBZKMzevH7Ud7ZA	3 3 квітня на дистанційно му
2	Володарська Аріна	https://photos.app.goo.gl/Tou8U3bXt4rNs1WA	Два альбоми?	https://photos.app.goo.gl/m2k3cazvka756ka7	Заповнити зошит для запам'янання
3	Гасанов Нікіта (Сімейне)				Не здав
4	Гордійчук Михайло	https://photos.app.goo.gl/saum1UMHGF495Ce57		https://photos.app.goo.gl/STJ2JMZX7CVDNpH7	
5	Грицюта Юрій	https://photos.app.goo.gl/gX4tuxUQCirbG1s9		https://photos.app.goo.gl/YMB2RMv46Wp149B9	
1	Діброва Олександра	https://photos.app.goo.gl/DWLUBwDR0jwvgsHxq6		https://photos.app.goo.gl/TvYBvY85ymQKeZHH7	3 5 травня на дистанційно му

Рис.2. Приклад збереження посилань на зошити учнів 5 класів

Тут ми бачимо, що можна зберігати не тільки посилання, але й поточні коментарі до робіт, або інші примітки, виділяти кольором собі в якості нагадування, додавати коментарі, тощо. В наведеному прикладі збережені посилання

на зошити учнів як дистанційної форми навчання, так і сімейної форми навчання.

Основним недоліком використання такого роду електронних зошитів є те, що учнів треба навчити як створювати такий альбом, як завантажувати фото та як підготувати фото до завантаження (обрізати, перевернути, збільшити яскравість). Саме через відповідні труднощі учні, які навчаються за сімейною формою навчання мають більше складнощів, ніж учні, які відвідують заняття та можуть своєчасно проконсультуватися з учителем.

Тут, безумовно, ефективність підвищується при злагодженій роботі з учителем інформатики. Тобто стає актуальною реалізація міжпредметних зв'язків. При цьому опитування, яке було проведено

серед учнів 5 класів, які використовувати Google Фото для систематичної звітності протягом навчального року, довело, що легко використовувати ті інформаційні засоби, які часто та систематично використовуються. І в той же час використання легкого засобу, але несистематично, може призвести до певних труднощів (Рис.3).

Рис. 3. Результати опитування

учнів п'ятих класів в травні місяці (тобто наприкінці навчального року) про те, що легше їм використовувати – альбом Google Фото (в опитуванні ми називаємо його електронним зошитом), або передавання графічних файлів та екранних копій в часті Zoom (функціонал додавання графічних файлів в Zoom з'явився навесні, тому досвіду його використання у учнів було менше).

Другим виокремленим в роботі прийомом ми вказали роботу в групі. Для цього доцільно використовувати сесійні кімнати, які підтримуються всіма найбільш популярними в освіті програмами конферензв'язку – Zoom, Google Meet, Tims.

Для роботи з сесійними кімнатами в роботі теж була розроблена інструкція для учителів. Так, для роботи з сесійними кімнатами в програмі Zoom треба включити цю опцію з сайту: <https://zoom.us/>. І не всі здогадуються що цей функціонал є абсолютно безкоштовним. Після увімкнення сесійних кімнат на сайті в програмі Zoom з'являється додаткова кнопка, якою можна скористуватися при генерації команд учасників після їх підключення до конференції (Рис.4).

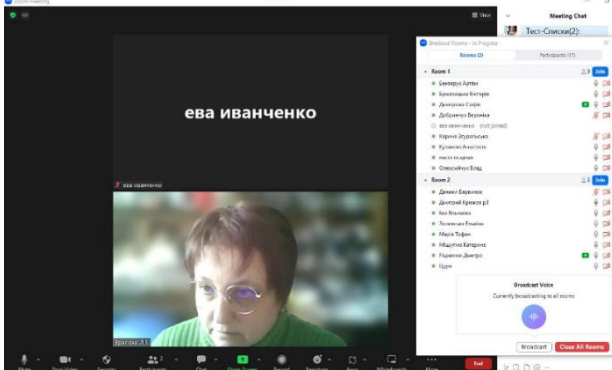

Рис. 4. Використання сесійних кімнат в програмі Zoom

На цьому зображенні можна побачити, що в основній кімнаті учитель може продовжити спілкування з окремим учнем, реалізуючи індивідуальне навчання. В той самий час інші учні працюють в командах. При цьому учитель може спостерігати у кого увімкнений мікрофон,

хто в даним момент розмовляє, чи демонструє хтось в командах екран. Крім того, учитель може надіслати голосове повідомлення в команди, залишаючись в кімнаті основної сесії. А може і увійти в окрему команду. При натисканні на кнопку закриття окремих кімнат учителем всі учасники конференції повертаються до основної кімнати конференції для продовження фронтальної роботи на уроці.

Сесійні кімнати на уроках математики можна використовувати для зняття напруги у учнів, активізації їх соціальних навичок роботи в групі, для реалізації мозкового штурму при розв'язанні задач та для взаємоконсультування. При цьому учні демонструючи свій екран можуть показувати зміст їх електронних зошитів з фотографіями їх роботи.

Висновки. Саме реформи НУШ звернули увагу освітян на необхідність створення комфортних умов для навчання учнів, потребу у створенні педагогічних умов для їх соціалізації, особливо в умовах дистанційного навчання. Навчальні втрати мають накопичувальний ефект, тому якщо не компенсувати нестачу природних умов комунікації при дистанційному навчанні, не підвищувати мотивацію до навчання, то це призведе до ще більших втрат у подальшому. А використання таких засобів як альбоми Google Фото та сесійні кімнати довели, що учні п'ятих класів спроможні їх опанувати з одного боку, а прийоми їх застосування сприяють підвищенню мотивації до навчання математики та встановлюють атмосферу взаємодовіри та позитивного настрою в навчальному колективі при дистанційному навчанні.

Якщо 20 років тому назад науково-методична спільнота ще вела дискусії про те, чи буде в Україні застосовуватися дистанційне навчання, чи ні (Брескіна, Л. В., 2005), то сьогодні відмова від дистанційних форм навчання вже здається неможливою. Тому готовність учителів до застосування розглянутих прийомів є актуальним питанням, та таким, що впливає на ефективність навчальної комунікації в сучасних умовах організації навчального процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Артюшина, М. В. Психологія діяльності та навчальний менеджмент. Поняття «форма навчання» і «форма організації навчання». URL: <https://posibniki.com.ua/post-organizaciya-navchannya> (дата звернення 10.10.2022).

Брескіна, Л. В.(2005) Розвиток дистанційного навчання в Україні. *Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: Зб. наук. праць*. К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова. Випуск 9. С. 129-135.

Кузнецова, Н., Єсьман, І. В. (2022) Організація педагогічного партнерства школи і сучасної сім'ї. *Інновації в початковій освіті: досвід, виклики сьогодення, перспективи*: матеріали І науково-практичної інтернет-конференції здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти першого року навчання факультету початкового навчання 17 травня 2022 року. С.28. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/62387d43-a16f-431c-9a62-ae03833503f1/content> (дата звернення 16.05.2023).

Матвієнко, О. В. (2019) Concept professional preparation for specialists masters "Preschool education / Professional development of the teacher in the light of European integration processes: collective monograph / in the sciences. edit prof. Tsvetkova Hanna. – Hameln InterGING. 565 p. (С. 28-46).

Наволокова, Н. П. (2011) Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. 176 с.

Нова Українська школа. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення 16.05.2023).

Огієнко, О. І., Калюжна, Т. Г., Красильник, Ю. С., Мальто Л. О., Радченко, Ю. Л., Годлевська, К. В., Кобиук, Ю. М (2015). Інноваційні педагогічні технології : Посібник. Київ, 314 с.

Олійник, І. О. (2018) Педагогіка партнерства. *Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Полтава, 23-24 травня 2018 р.) . Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2018. С. 19-22.

Підласий, І. П. (2010) Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. Вид. група «Основа». 360 с.

Подолання освітніх втрат у школі: педагогічний тезаурус (словник 1). Тематичний випуск онлайн-журналу. / КУ «Одеський центр професійного розвитку педагогічних працівників» : Діяльність. URL: <https://ocprpp.od.ua/wp-content/uploads/2023/04/Втрати-сайт.pdf> (дата звернення 16.05.2023).

Результати анкетування педагогічних працівників закладів освіти комунальної власності територіальної громади м. Одеси, які розташовані в Суворовському районі / КУ «Одеський центр професійного розвитку педагогічних працівників» : Діяльність. URL: <https://ocprpp.od.ua/wp-content/uploads/Анкетування-щодо-подолання-освітніх-втрат.pdf> (дата звернення 16.05.2023).

Софій, Н. З., Онопрієнко, О. В., Найда, Ю. М., Пристінська М. С., Большакова І. О. (2017). Порадник для вчителя «Нова українська школа». Київ, 201 с.

REFERENCES

Artiushyna, M. V. Psykholohiia diialnosti ta navchalnyi menedzhment. Poniattia «forma navchannia» i «forma orhanizatsii navchannia». URL: <https://posibniki.com.ua/post-organizaciya-navchannya> (data zvernennia 10.10.2022).

Breskina, L. V. (2005). Rozvytok dystantsiinoho navchannia v Ukraini. Komp'uterno-oriientovani systemy navchannia: Zb. nauk. prats. K.: NPU im. M.P. Drahomanova. Vypusk 9. S. 129-135.

Kuznetsova, N., Yesman, I. V. (2022) Orhanizatsiia pedahohichnoho partnerstva shkoly i suchasnoi simi. Innovatsii v pochatkovii osviti: dosvid, vyklyky sohodennia, perspektyvy: materialy I naukovo-praktychnoi internet-konferentsii zdobuvachiv drugoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity pershoho roku navchannia fakultetu pochatkovoho navchannia 17 travnia 2022 roku. Kharkiv, S.28. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/62387d43-a16f-431c-9a62-ae03833503f1/content> (data zvernennia 16.05.2023).

Matviienko, O. V. (2019) Concept professional preparation for specialists masters "Preschool education / Professional development of the teacher in the light of European integration processes: collective monograph / in the sciences. edit prof. Tsvetkova Hanna. – Hameln InterGING. 565 r. (S. 28-46).

Navolokova, N. P. (2011) Entsyklopediia pedahohichnykh tekhnolohii ta innovatsii. Kharkiv, 176 s.

Nova Ukrainska shkola. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (data zvernennia 16.05.2023).

Ohiienko, O. I., Kaliuzhna, T. H., Krasynyk, Yu. S., Malto L. O., Radchenko, Yu. L., Hodlevska, K. V., Kobiuk, Yu. M (2015). Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii : Posibnyk. Kyiv, 314 s.

Oliinyk, I. O. (2018) Pedahohika partnerstva. Innovatsii v pochatkovii osviti: problemy, perspektyvy, vidpovidi na vyklyky sohodennia: materialy Vseukr. nauk.-prakt. conf. (Poltava, 23-24 travnia 2018 r.) . Poltav. nats. ped. un-t imeni V.H. Korolenka. Poltava : PNPU imeni V.H. Korolenka, S. 19-22.

Pidlasyi, I. P. (2010) Produktyvnyi pedahoh. Nastilna knyha vchytelia. Kharkiv: Vyd. hrupa «Osnova». 360 s.

Podolannia osvitnikh vtrat u shkoli: pedahohichniy tezaurus (slovyk 1). Tematychnyi vypusk onlain-zhurnalu. / KU «Odeskyi tsentr profesiinoho rozvytku pedahohichnykh pratsivnykiv» : Diialnist. URL: <https://ocprpp.od.ua/wp-content/uploads/2023/04/Vtraty-sait.pdf> (data zvernennia 16.05.2023).

Rezultaty anketuvannia pedahohichnykh pratsivnykiv zakladiv osvity komunalnoi vlasnosti terytorialnoi hromady m. Odesy, yaki roztashovani v Suvorovskomu raioni / KU «Odeskyi tsentr profesiinoho rozvytku pedahohichnykh pratsivnykiv» : Diialnist. URL: <https://ocprpp.od.ua/wp-content/uploads/Anketuvannia-shchodo-podolannia-osvitnikh-vtrat.pdf> (data zvernennia 16.05.2023).

Sofii, N. Z., Onopriienko, O. V., Naida, Yu. M., Prystinska M. S., Bolshakova I. O. (2017). Poradnyk dlia vchytelia «Nova ukrainska shkola».Kyiv, 201 s.

Lada Breskina,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
specialist of the highest category, teacher-methodist, teacher of mathematics and informatics
of the Odesa Lyceum No. 73 of the Odesa City Council, Ukraine.

METHODS OF ORGANISING EFFECTIVE INTERACTION AT MATHEMATICS LESSONS IN DISTANCE LEARNING UNDER THE NEW UKRAINIAN SCHOOL PROGRAMME

Abstract. Due to the fact that the reforms of the new Ukrainian school have been introduced in the basic school, this academic year was the first year when mathematics was taught using new approaches. This paper is devoted to the disclosure of methods of effective communication in mathematics lessons, which are provided by the NUS reforms. The paper discusses the methods and results of testing the use of Google Photos albums and session rooms in mathematics lessons.

The following tasks were set:

1. To analyse the role of collaboration and learning interaction in the implementation of NUS reforms.
2. To propose methods of organising effective communication in the implementation of the NUS in the context of distance learning in mathematics lessons using modern information tools.

The result of solving the first task was the requirements for the minimum knowledge of mathematics teachers to organise effective interaction of basic school students in distance learning. This includes the organisation of students' work with electronic notebooks based on Google Photos and the organisation of group work using session rooms in video conferencing software (Zoom, Google Meet, Teams).

The result of solving the second task was instructions on how to create an electronic notebook based on a Google Photos album and use session rooms in Zoom. The paper presents students' feedback on the use of Google Photos and describes the algorithm for working with session rooms.

Learning losses have a cumulative effect, and students have much more gaps in the learning process in distance learning than in face-to-face learning. Therefore, if you do not compensate for the lack of natural communication conditions in distance learning and do not increase motivation to learn, this will lead to even greater losses in the future. And the use of such tools as Google Photos albums and session rooms have proved that fifth-grade students are able to master them, and the methods of their application contribute to increasing motivation to learn mathematics and establish an atmosphere of mutual trust and positive mood in the learning community in distance learning of mathematics.

Key words: mathematics teaching, NUS, distance learning, information technology, effective interaction, educational losses, interdisciplinary connections, group work.

Дата надходження до редакції: 15.05.2023 р.

© Breskina H.B., 2023

Дмитрієв Сергій Вікторович

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри загального та слов'янського мовознавства

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова,

старший викладач кафедри методики викладання і змісту освіти

КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»,

Одеса, Україна

sdmitriev157@gmail.com

СТРАТЕГІЧНА РОЛЬ ЕСЕ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТІСНОЇ ПАРАДИГМИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НУШ

Анотація. У статті розглядається питання адаптації жанру есе в структуру робіт з розвитку мовлення в середніх і старших класах та роль цього різновиду роботи у формуванні комунікативної компетентісної парадигми здобувача освіти Нової української школи. Особливу увагу приділено методології підготовки до виконання есе, структурним та ціннісним складовим твору. У статті подається класифікація есе та вимоги до змісту окремих типів робіт; детально розглядаються шляхи розширення лексичних та граматичних фахових компетентностей. Актуалізується роль есе в демократизації комунікативної компетентності здобувачів освіти НУШ.

Ключові слова: есе, вільне есе, формальне есе, комунікативна компетентність, компетентності, компетентнісний підхід, зміст освіти, розвиток мовлення.

Уроки розвитку комунікативних умінь і навичок чи не найдавніший тип лінгводидактичної діяльності в навчальних закладах. Ще в V столітті до нашої ери піфагорієць Емпедок заклав основи риторики, а його учень Коракас вперше виклав її основи в своїх наукових працях. Яскравого розквіту вона набула ще в античні часи. Кращі теоретики того часу: Арістотель, Цицерон, Квінтіліан та інші. Головним завданням тогочасної риторики було суто практичне навчання красномовству, а тому в теорії було багато правил, що стосувались власне стилістики та граматики. Вміння грамотно та логічно висловлювати власні думки завжди цінувалось у суспільстві. Тому, в усіх навчальних закладах Європи (а особливо, середніх та вищих), викладалась риторика, як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Важливу роль відіграло її викладання й в українських навчальних закладах. Відомі факти системного викладання риторики в Острозькій та Києво-Могилянській академіях, Київському, Харківському, Одеському університетах. Згодом, окрім вищих навчальних закладів, риторика поступово утвердилась і як обов'язковий курс у гімназіях, ліцеях, де розділи, що присвячувались риторичі, почали називати «розділами з розвитку зв'язного мовлення». Продовжилась робота над розвитком й вдосконаленням умінь та навичок й у новітні часи. На різних етапах проблематикою розвитку мовлення займались українські лінгводидакти В. Мельничайко, О. Мазур, Е. Палихата, В. Бадер та інші.

Важливим завданням Нової української школи є виховання комунікативно повноцінного представника українського суспільства, який здатен на ефективне й правильне комунікативне рішення у будь-якій мовленнєвій ситуації. Високий рівень культури мовлення людини є важливим сегментом картини світу у життєвій та професійній самореалізації, необхідним інструментом самоствердження та засобом комунікації для успішної людини. Дуже часто непорозуміння в спілкуванні та взаєминах людей пов'язані з мовленнєвою неповноцінністю учасника комунікації, відсутністю в його/її арсеналі необхідних комунікативних засобів, невміння правильно використовувати лексичні та граматичні ресурси мови.

Важливим аспектом у активізації навчальної мовленнєвої діяльності учнів є зміна мотиваційних підходів вчителя. Арсенал мотивацій має складатись винятково з компетентісно спрямованих алгоритмів: мовленнєве забезпечення у чітко вказаних компетентістних парадигмах; мовленнєве забезпечення відповідно до галузі знань, що є цільовою для окремого учня; мовленнєве забезпечення комунікативного процесу в конкретній професійній галузі (мистецтво, бізнес, літературна діяльність та інше).

Вирішення практичних завдань НУШ, де однією з ключових компетентностей у формуванні особистості визначено комунікативну, є стратегічним базисом сучасної системи освіти в Україні. Побудова української мовної картини світу в свідомості нового покоління, бажання використовувати українську мову в абсолютно всіх сферах життєдіяльності є актуальними потребами сучасної української лінгводидактики у поєднання з культурними та державотворчими процесами, які мають забезпечуватись якісною освітою. Виклики сучасності вимагають від вчителя нового підходу у вирішенні питань ефективної комунікації. Учень НУШ має не лише розвивати власне мовлення та навички проблемно-ситуативної комунікації, а й продуктивно сприймати на слух зміст усного повідомлення, розуміти й вміти засвоювати письмовий виклад, розвивати навички складання діалогів, відповідно до вимог укладати ділові папери, писати перекази, твори, відгуки, есе, мотиваційні листи та інше. На думку Л. Галаєвської «комунікативна діяльність має здійснюватися в ході розв'язування учнями системи усних і письмових мовленнєвих завдань, розташованих у порядку наростання їх складності» (Галаєвська Л., 2014).

Формування культури мовлення в учнів на уроках української мови – одне з основних завдань мовленнєвої (комунікативної) змістової лінії навчання, що покликана реалізовувати одну з провідних компетентностей - спілкування рідною мовою. Організація навчання культури мовлення – складний та логічно обумовлений, взаємозалежний процес поєднання теоретичних знань у сферах різних мовних рівнів та послідовне поступове набуття практичних умінь та навичок.

Сьогодні процес набуття вмінь та навичок у розвитку культури мовлення пов'язані з повсякденним активним використанням цифрових технологій: електронних словників, інтерактивних довідників, web-сайтів, комунікаційних платформ та іншим. Вчитель зобов'язаний навчити учнів правильно користуватись цими методами роботи, забезпечити доцільне й не надлишкове використання інтернет-ресурсів у вдосконаленні усного та писемного мовлення. Це виклик часу, який вимагає осучаснення навчального процесу як на уроці, так і в процесі самопідготовки.

Необхідною умовою вдалої реалізації поставленої вчителем мети є правильно організована система підготовки до написання письмових робіт з розвитку мовлення. Вона повинна проводитись у кілька етапів. Перші з них носять класичний традиційний характер: вступна бесіда вчителя, формування необхідного обсягу вокабуляру до відповідного тематичного поля, аудіосеанси відповідного змісту

та інше. На сьогоднішньому етапі розвитку української лінгводидактики необхідно вводити такі форми роботи як ситуативні вправи та завдання з розвитку мовлення, що сприяють розвитку критичного мислення, креативності у сприйнятті та репродукції навчальної інформації й стають магістральними шляхами для реалізації творчого потенціалу школярів, активують у свідомості диференційовану компетентістну інформацію.

На особливу увагу заслуговує новітній жанр робіт з розвитку мовлення – ЕСЕ або ЕСЕЙ. У «Методичних рекомендаціях щодо викладання української мови» зазначається: «Сучасні соціокультурні умови, інтеграція української освіти в європейський контекст зумовлює введення до навчальних програм такого виду письмових робіт, як есе, спрямованого на активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів, учениць, підвищення в них інтересу до навчання предмета, розвиток особистості, критичного мислення, лінгвокреативності» (Котусенко, 2017). До шкільної програми введено два різновиди есе: *вільне есе* та *формальне есе*. У свою чергу формальне есе поділяється на: інформаційне (есе-розповідь, есе-визначення, есе-опис); критичне; есе-дослідження (порівняльне есе, есе-протиставлення, есе причини-наслідку, есе-аналіз). Якщо вільне есе має обмеження в часі виконання та обсягах, то до формального есе є конкретні вимоги, закріплені в методичних рекомендаціях:

1. «Обсяг – 1-2 сторінки тексту (120-200 слів).
2. Есе повинно сприйматися як цілісний твір, ідея якого зрозуміла й чітка.
3. Кожен абзац есе розкриває одну думку.
4. Необхідно писати стисло і ясно. Есе не повинно містити нічого зайвого, має нести лише інформацію, необхідну для розкриття ідеї есе, власної позиції автора.
5. Есе має відрізнятися чіткою композиційною побудовою, бути логічним за структурою. В есе, як і в будь-якому творі, повинна простежуватися внутрішня логіка, що визначається, з одного боку, авторським підходом до обговорюваного питання, а з іншого – самим питанням. Необхідно уникати різких стрибків від однієї ідеї до іншої, думка має розкриватися послідовно.
6. Есе повинно засвідчити, що його автор знає й осмислено застосовує теоретичні поняття, терміни, узагальнення, ідеї.
7. Есе має містити переконливе аргументування порушеної проблеми» (Котусенко, 2017).

Новітній жанр твору надає змогу учневі найповніше репрезентувати власні думки, позицію, актуалізувати свої особисті міркування та уявлення про певні проблеми чи факти. За наповненням та метою він істотно відрізняється від решти творів: вузько визначеною проблемною темою, яка мотивує читача до мисленневих процесів; використанням елементів розмовного мовлення у творі; чітким аналізом проблемної ситуації; лаконічністю викладу думок та сентенцій у конкретизованій позиції; особистісний конотативний погляд на проблему, предмет обговорення; невимушеність викладу власної позиції (незаангажованість). Основна мета есе – розвиток креативного творчого мислення та набуття досвіду індивідуального стилю викладу думок.

Підготовка до написання есе потребує від вчителя надзвичайної професійної толерантності як у процесі забезпечення вдалого написання, так і під час перевірки. Передусім необхідно максимізувати демократичну складову у підборі чи корекції пропонованих тем для такого різновиду робіт. Добре, коли задана викладачем тема є близькою для учня (або виконується робота на вільну тему), проте, так буває далеко не завжди – й тоді виникають проблеми системного характеру. Іноді, вказуючи загальний напрям пропонованої проблематики, можна запропонувати кожному здобувачу знань самостійно сформулювати тему, привести її у відповідність до власного світобачення й самовідчуття. Будь-який тиск на вираження суб'єктивних позицій в есе – негативно впливає на яскравість образів твору, на глибину передачі особистих переживань та думок, пов'язаних з формуванням свідомості учня. Есе має стати шляхом особистого творчого пошуку, можливістю відчувати власну унікальність, способом самовираження та мовленнєвої самореалізації молодого людини. Важливим є стилістичний демократизм у виконанні завдання есе. Воно може містити традиційні форми викладу думки, а може набувати парадоксальних форм. Іноді мета есе полягає в тому, щоб здивувати реципієнта, справити враження за допомогою нестандартних образів, використанням афоризмів, сучасних фразем тощо. Авторська точка зору й новий погляд на предмет творчої уваги, що базується на певних конотаційних парадигмах, роблять цей жанр неповторним й беззастережно креативним. Есей має бути унікальним. Отже, бажано уникати використання загальних фраз та банальних висловлювань. Важливо висловити власну точку зору, не змінюючи ракурс теми. Важливе питання: чи варто писати план до есе? На нього важко відповісти однозначно. Вочевидь, необхідно використовувати планування на початковому етапі роботи над есе, а в подальшому – варіативно (у залежності від бажання чи потреб автора). На початку можна використовувати такий різновид есе як «есе за поданим планом».

Дуже важливим різновидом роботи при підготовці до написання есе є зачитування та аналіз готових зразків цього жанру в різних напрямках та варіантах. У здобувачів освіти має формуватися вміння користуватись стилістичною та лексичною варіативністю. Не зайвим буде й зачитування творів кращих представників світової та вітчизняної есеїстики.

Есе, здебільшого, складається з трьох тактів: вступу, основної частини та висновків. Цей поділ хоча й умовний, але, має бути озвучений учасникам процесу написання. Це певною мірою дисциплінує структурну композицію викладу інформації, приводить її в органічний зв'язок з обраною темою.

Вступ або зачин виконує надзвичайно важливу функцію: зацікавити читача до сприйняття інформації, увімкнути його увагу та уяву до спільного (партнерського) вирішення проблеми. Предмет (тему) есе необхідно репрезентувати у вступі так, аби відчувалась не лише її актуальність, але й важливість й необхідність обов'язкового вирішення кейсу. Для цього автор має використовувати не лише особистий творчий потенціал, але й перевірені прийоми: риторичні питання, фразеологізми(бажано новітні), креативність у репрезентації проблеми, що передбачає певні аксіологічні параметри та змісти.

Основна частина есе передбачає певну структуризацію. Автор має викласти вже відомі точки зору на проблему, що постала у творі, потім – тези або судження, яке пропонує саме автор, ґрунтовно аргументувати їх через власний або суспільний досвід й зробити короткі, але чіткі ескізи майбутніх висновків. Важливим елементом основної частини буде введення до її змісту прикладів із власного досвіду: власних думок та спостережень, коли це непрямий досвід. Висновки мають містити всі підсумки, які були зроблені за кожною заявленою тезою основної частини. Реципієнт має дійти логічного висновку послуговуючись наведеними у роботі аргументами. Іноді у висновках оновлюють поставлену проблему й декларують повноту підсумків. Слід пам'ятати, що метою висновків є аргументація цілісності загальної картини. Як наслідок, зміст висновків має зберегти есе в пам'яті читача, активізувати психологічну та аксіологічну потребу продовжити пошук у цій царині суспільної свідомості.

Отже, можемо констатувати важливість використання жанру есе в системі робіт з розвитку мовлення як найактуальнішу стратегічну складову лінгводидактики НУШ й демократизації та розвитку національної свідомості у формуванні повноцінної мовної картини світу молодого покоління українців, яка полягає в активізації пізнавальної активності, розвитку критичного мислення та заохочення креативності в творчості здобувачів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Галаєвська, Л. (2014) Розвиток діалогічного мовлення на уроках української мови. *Українська мова і література*, № 8, 26-30.

Котусенко, О. Ю. (Укл.). (2017). *Українська мова. 5-11 класи: навчальні програми, методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2017/2018 навчальному році*. Харків: Ранок.

Методичні рекомендації щодо викладання української мови, української літератури, зарубіжної літератури у 2022/2023 навчальному році. URL: <https://www.schoolife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-ukrayinskoyi-movy-ukrayinskoyi-literatury-zarubizhnoyi-literatury-u-2022-2023-navchalnomu-rotsi/>

REFERENCES

Halayevs'ka, L. (2014) Rozvytok dialohichnoho movlennya na urokakh ukrayins'koyi movy. *Ukrayins'ka mova i literatura*, № 8, 26–30.

Kotusenko, O.Y. (Ukl.). (2017). *Ukrayins'ka mova. 5-11 klasy: navchal'ni prohramy, metodychni rekomendatsiyi shhodo orhanizatsiyi navchal'no-vykhovnoho protsesu v 2017/2018 navchal'nomu rotsi*. Kharkiv: Ranok.

Metodychni rekomendatsiyi shhodo vykladannya ukrayins'koyi movy, ukrayins'koyi literatury, zarubizhnoyi literatury u 2022/2023 navchal'nomu rotsi. URL: <https://www.schoolife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-ukrayinskoyi-movy-ukrayinskoyi-literatury-zarubizhnoyi-literatury-u-2022-2023-navchalnomu-rotsi/>

Sergiy Dmytriyev

The candidate of Philological Sciences
Associate Professor of the department of the general and slavic linguistics of
Odesa I. Mechnykov National University
Senior lecturer of the teaching methodology and the content of the education
the Municipal Higher Education Institution

«Odesa Regional Academy of In-Service Education
of the Odesa Regional Council»,
Odesa, Ukraine
sdmitriev157@gmail.com

STRATEGIC ROLE IN CREATING COMMUNICATIVE COMPETENCE PARADIGM OF NUS EDUCATION APPLICANTS

Annotation. The article addresses the issue of adaptation the genre of the essay in structure of speech development works in secondary and high schools and the role of this kind of work in creating communicative competence paradigm of NUS education applicants. Special attention is paid to the methodology of the preparation for the essay performance, structural and integral components of the work. The article deals with the classification of essay and requirements for the the content and individual works; it is considered in detail the ways of expansion the lexical and grammatically professional competencies. The role of essay os updated in democratisation of communicative competence of NUS education applicants.

Key words: essay, essay on a free topic, communicative competence, competencies (skills), competence-based approach, content of education, development of speech.

Дата надходження до редакції: 25.04.2023 р.

© Дмитрієв С.В., 2023

УДК 373.3.091:001.81.811.161.2](045)

Кравець Наталія Юріївна,
завідувачка науково-методичної
лабораторії початкової освіти кафедри дошкільної і початкової освіти
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»,
Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-1257-0927>

Козьма Наталя Василівна,
учитель початкових класів
Одеської початкової школи №95 Одеської міської ради,
Одеса, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ РОБОТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анотація. У статті розкрито питання щодо впровадження групової форми роботи на уроках української мови в початковій школі, як ефективної форми роботи для мовленнєвого розвитку здобувачів освіти. Проаналізовано ряд наукових досліджень з питання організації групової роботи, психолого-педагогічної та методичної літератури. З'ясовано визначення групової форми навчання як технології та виду організації навчання учнів у малих групах, які об'єднують спільною навчальною метою під опосередкованим керівництвом педагога. Розкрито основні вимоги до організації групової роботи, дотримання яких дасть можливість ефективно організувати таку роботу на уроках в початковій школі. Подано структуру групового заняття та наведено приклади прийомів об'єднання дітей у групи. Зазначено, що під час підготовки до організації групової роботи важливо чітко розуміти мету, яку бажаємо досягти і відповідно до неї добирати методи та види діяльності. Визначено особливості та переваги групової роботи й надано практичні поради, щодо впровадження даної форми роботи в освітньому процесі початкової школи. Відзначено позитивний вплив роботи в групі на формування мовленнєво-комунікативної компетентності та розвиток інтелектуальних і творчих здібностей молодших школярів. Адже, дотримуючись загальних правил організації групової роботи взагалі і на уроках української мови, зокрема, вчителі зможуть досягти ефективних результатів, тому що, саме за групової діяльності кожен учень має можливість проявити себе активним учасником освітнього процесу. Робота в групі сприяє розвитку та допомагає учням з різними здібностями та рівнями вмінь досягати своїх цілей. Наведено приклади навчальних завдань, які можна пропонувати для виконання у групі та досягати позитивних результатів у розвитку мовленнєво-комунікативної компетентності молодших школярів. Практичні вправи створено, враховуючи психологічні та дидактичні особливості організації групової роботи.

Ключові слова: парна, групова робота, взаємодія, діяльність, мовленнєво-комунікативна компетентність, початкова школа.

Постановка проблеми. Змінюється світ, змінюється темп життя, змінюються люди. Зміни

вимагають від людини осмисленої діяльності у ситуації вибору, вміння ставити мету і досягати її, критично і творчо мислити, мати власну точку зору, ефективно спілкуватися. Для того, щоб розвинути такі здібності, необхідним стає особливий підхід до людини з самих витоків становлення особистості – у системі освіти.

Саме тому впровадження Нової української школи стало необхідним у розвитку сучасної української освіти.

Зважаючи на зміни у змісті шкільної освіти, підходах до організації освітнього процесу, вимогах Державного стандарту початкової освіти перед нами постає завдання приділяти особливу увагу не лише опануванню певного обсягу знань, а й створенню таких умов, які б сприяли розвитку учнів як особистостей, які критично мислять, вміють працювати з інформацією, проявляють ініціативу, самостійність, відповідальність, здатні до взаємодії, конструктивного спілкування, а також до роботи в команді і з командою.

Реалізації поставленого завдання, на нашу думку, сприятиме впровадження в освітній процес початкової школи таких технологій, методів і форм роботи за яких процес навчання перетвориться на комфортне, успішне та продуктивне освітнє середовище.

На думку вчених однією з таких технологій є інтерактивне навчання, яке передбачає застосування активних методів і форм роботи, ґрунтуючись на співпраці та взаємонавчанні: «вчитель – учень», «учень – учень». Саме за такої організації освітнього процесу учні вчитимуться демократичності, вмінню ефективно спілкуватися, критично мислити й приймати обґрунтовані рішення.

Враховуючи те, що інтерактивне навчання передбачає організацію роботи з дітьми в парах і групах, що дає можливість залучати учнів до командної роботи, формулювати й висловлювати свої думки та поважати думки інших, вільно володіти мовою для вирішення навчальних завдань і життєвих ситуацій та сприяє розвитку мовленнєво-комунікативної компетентності, вважаємо за доцільне застосовувати метод групової роботи на уроках української мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню організації групової роботи у своїх дослідженнях розглядали Т. Гільберг, О. Лопуга, Н. Пожар, О. Пометун, Г. Токмань, А. Ярошенко та ін.

Мета – розкрити особливості групової роботи на уроках української мови в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах розвитку освітньої системи, перетворення, які постійно відбуваються, мають неабияку соціальну значущість та впливають на учнів, як суб'єктів освітнього процесу.

Учні, які знаходяться в центрі цих перетворень, можуть зрозуміти себе і всі процеси, що відбуваються навколо, тільки взаємодіючи один з одним та з оточуючими людьми. Тільки спілкуючись, можна досягнути взаєморозуміння, яке необхідне для розвитку особистості. Тому першочерговим завданням школи і вчителя, зокрема, є навчання дітей ефективному й конструктивному спілкуванню. Реалізації такого завдання сприятиме організація групової взаємодії між учителем і учнем та між учнями у класі.

Групова форма навчальної діяльності виникла як альтернатива існуючим традиційним формам навчання, заснована на ідеях Ж.-Ж. Руссо, Ю. Г. Песталоцці, Дж. Дьюї про вільний розвиток і виховання дитини. Вважалося, що вмиле поєднання індивідуальної та групової навчальної діяльності сприяє успішному навчанню дітей, а їх активність, взаємодія і самостійність підвищують ефективність уроку.

Проблемі використання групової навчальної діяльності присвячені праці багатьох дослідників. Вагомий внесок у розробку загальних принципів організації групової навчальної діяльності зробила А. Ярошенко, яка звернула увагу на проблему практичного застосування організації групового навчання у викладанні різних дисциплін (Ярошенко, 1997).

У дослідженнях Г. Токмань, підкреслено думку про те, що групові форми навчання відкривають дітям можливості для співпраці. Спілкуючись, учні набувають соціального досвіду, отримують задоволення від результатів власної та спільної діяльності, у них формуються такі цінності як взаємодопомога, взаємозбагачення, само оцінювання (Токмань, 2012).

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави для визначення групової форми навчання як технології та виду організації навчання учнів у малих групах, які об'єднані спільною навчальною метою під опосередкованим керівництвом педагога. За такої організації навчальної роботи вчитель має можливість керувати навчально-пізнавальною діяльністю учнів через ті завдання, які він ставить перед ними і виконання яких потребують спільних зусиль групи для досягнення загального результату (кінцевого продукту), що передбачає спільне планування, обговорення, вибір способів виконання й оцінювання.

Молодшим школярам важко відстоювати свою точку зору, свою позицію, ставити запитання, бути ініціативними у здобутті знань. За групової роботи стосунки між учителем та учнями на уроці

набувають характеру партнерської взаємодії – учні співпрацюють, допомагають та активно спілкуються один з одним. Тому саме індивідуальні, парні та групові форми організації освітньої діяльності створюють ситуації, коли кожен учень має можливість висловитися, проявити себе у комунікативному процесі.

Таким чином, навчання, яке організовано методами групової взаємодії дає можливість учням вчитись доводити твердження, відстоювати думку, набувати досвіду спілкування, розвивати творчі здібності, формувати свою особистість.

Групова навчальна діяльність виконує багато функцій, одна з яких – організаційна і полягає вона в тому, що учні вчаться розподіляти обов'язки між учасниками діяльності, розв'язувати конфлікти, що виникають у спільній діяльності, допомагати один одному у вирішенні спільних питань та прийнятті виважених рішень, презентувати напрацювання групи. У груповій роботі дитина бере на себе функції вчителя і виконує дорослі види діяльності.

Зважаючи на те, що групова робота це сукупність методів і технік для організації спільної діяльності учнів та управління нею, можна визначити, що така діяльність :

по-перше, мотивує кожного учня до засвоєння теми, бо результат кожного буде вагомим для досягнення результатів групою;

по-друге, окрім засвоєння певного багажу знань, група учнів навчає кожного свого члена тобто відбувається взаємонавчання;

по-третє, сприяє розвитку наукового світогляду школярів, критичного мислення та комунікативних навичок;

по-четверте, в процесі групової діяльності формуються гуманістичні та демократичні цінності, реалізуються моральні й етичні принципи.

Відтак, ми можемо говорити про особливості і певні переваги групової роботи. Дуже важливо, що здійснюється вона у неформальній атмосфері, розташування учасників змінюється залежно від завдань уроку: колом, півколом, малими групами тощо. Відбувається обмін інформацією між учителем та учнем, а також між самими учнями. Знання і досвід учнів визнаються та цінуються. Все це сприяє соціалізації особистості, прояву активності, здатності до спільної, творчої, навчальної й пізнавальної діяльності. Діти мають можливість працювати в міру своїх сил та здібностей, можливостей та психологічних особливостей, відчуваючи при цьому свою причетність до процесу навчання, відповідальність за результати діяльності групи. Чергування різноманітних форм діяльності дає можливість підтримувати увагу та інтерес учнів впродовж всього уроку. Усі учасники мають можливість вільно висловлювати свої думки, що створює умови для розвитку мовлення.

Зворотний зв'язок, забезпечений безпосередньо в процесі навчання, дає змогу оперативно корегувати освітній процес, з'ясувати незрозумілі питання та виявляти прогалини у знаннях. Всього цього ми можемо досягти, впроваджуючи групові форми роботи для організації навчання учнів.

Отже, групова робота забезпечує ґрунтовне, усвідомлене навчання. Її переваги полягають у тому, що спільна діяльність допомагає впоратися із складними завданнями та сприяє формуванню навичок ефективного спілкування й розвитку мовленнєвої компетентності.

Досвід роботи показує, що молодші школярі мають бажання та готові працювати разом, адже спільна діяльність створює ситуацію успіху та приносить задоволення. Однак, не варто сподіватись, що об'єднавши учнів у групи ми швидко отримаємо ефективний результат від їхньої спільної роботи. Варто зауважити, що учні можуть втратити інтерес до виконання завдання саме через невміння узгодити свої дії з діями інших. Тому, рекомендуємо спочатку учнів підготувати до парної роботи, а згодом і до роботи в групі.

Вчителю варто пам'ятати про те, що така робота має бути ретельно продумана, чітко спланована й оптимально скерована. Щоб досягти кращих результатів, вчителю необхідно чітко продумати мету групової роботи, її структуру, завдання, форми підведення підсумків роботи, підібрати методи зворотного зв'язку та рефлексії. Важливо скласти детальні інструкції якими будуть користуватися учні при вирішенні запропонованого завдання.

У дослідженні Н. В. Пожар визначено основні вимоги до організації групової роботи на уроці, які об'єднано у три групи й акцентовано увагу на тому, що дотримання цих вимог дасть можливість учителю ефективно організувати групову роботу (Пожар, 1999).

До першої групи відносяться вимоги пов'язані з підбором завдань, які мають бути спрямовані на реалізацію дидактичної мети. Важливо, щоб вирішуючи завдання у складі групи, учні прагнули до спільного обговорення та активної участі кожного члена команди. Обираючи завдання для груп, вчитель має враховувати вікові особливості, вподобання та здібності своїх учнів (Пожар, 1999).

До другої групи дослідниця відносить знання психологічних особливостей учнів. Вчитель має

пам'ятати про доцільність об'єднання учнів у групи з різним рівнем навчальних можливостей, наявність лідерських якостей, підготовленість учнів, обсяг і складність матеріалу, що вивчається (Пожар, 1999).

До третьої групи входять вимоги щодо аналізу та корекції діяльності групи, своєчасного виявлення труднощів та надання консультації, оцінення внеску кожного учня в спільну роботу (Пожар, 1999).

У дослідженні Т. Гільберг визначено основні принципи формування груп: «створювати групи можна на різних етапах уроку; кожна група діє стільки часу, скільки їй відводиться для виконання запропонованого завдання; група отримує завдання на обмежений час і після закінчення часу звітує про результати роботи» (Гільберг, 2020).

Кожне групове заняття має відповідну структуру, якої бажано дотримуватися під час організації освітнього процесу.

Перша частина – вступна: створення проблемної ситуації або підбір пізнавального завдання; надання інструктажу; підготовка дидактичного та роздаткового матеріалу й об'єднання учнів у групи.

Друга частина – групова робота: розподіл ролей у групі; ознайомлення із завданням; розподіл та виконання індивідуальних завдань; обговорення індивідуальних результатів роботи у групі та прийняття спільного рішення щодо висновків та підготовки до презентації спільних напрацювань.

Остання частина – заключна, під час якої повідомляються результати роботи в групах; проводиться аналіз виконаного пізнавального завдання; робиться загальний висновок про групову роботу та визначається рівень досягнення поставлених цілей.

Готуючись до організації групової роботи маємо чітко розуміти мету, яку ми хочемо досягнути і відповідно до цілей добирати методи або види діяльності:

- «мозайка», «взаємне навчання», «карусель», «ажурна пилка» тощо – доцільно застосовувати під час вивчення нової інформації;

- «розбір кейсів», обговорення, симуляційні ігри – коли потрібно розвивати вміння аналізувати;

- «снігова куля», «акваріум», робота в парі, рольові ігри, дискусії для розвитку соціальних умінь;

- «мозковий штурм, навчальні проєкти - для генерування нових ідей;

- презентація, рефлексія, оцінювання та взаємооцінювання – створення можливості учням навчатися відчувати і розуміти себе.

Групова робота вимагає від дитини емоційної та розумової напруги, тому має бути нетривалою: оптимальний час – 5-7 хвилин (1-2 клас), 15-20 хвилин (3-4 клас).

Існує велика кількість різних способів об'єднання дітей у групи. У роботі «Групові форми роботи як засіб розвитку пізнавальної активності та комунікативних вмінь молодших школярів» пропонується об'єднувати дітей у групи такими способами: за певною ознакою (пора року, колір очей, волосся тощо); за бажанням учнів; за вибором командира групи; за вибором вчителя – об'єднання відбувається в групі учнів з однаковим темпом роботи або за інтелектуальними здібностями (Лопуга, 2018).

Найбільше дітям подобається коли об'єднання відбувається випадково.

Отже, дотримуючись загальних правил організації групової роботи взагалі і на уроках української мови, зокрема, вчителі зможуть досягти ефективних результатів, бо саме за групової діяльності кожен учень має можливість проявити себе активним учасником освітнього процесу. Робота в групі сприяє розвитку та допомагає учням з різними здібностями та рівнями вмінь досягати своїх цілей.

Приклад 1. Тема уроку. Робота над реченнями.

Мета: повторити і систематизувати знання учнів про іменник та прикметник; удосконалювати вміння відрізняти прикметники від інших частин мови; розширювати знання дітей про значення і роль іменника і прикметника у мовленні.

1 група. Від іменника «калина» утворіть прикметники і введіть їх у речення.

Речення запишіть у зошит, утворені прикметники підкресліть.

1. З ___ вуст молодшої дівчини зринає задушевна пісня.

2. ___ чай допомагає від застуди.

3. У багатьох селах України зустрічаються ще ___ гаї.

2 група. Від іменника «береза» утворіть прикметники і введіть їх у речення.

Речення запишіть у зошит, утворені прикметники підкресліть.

1. Хлопців нагодували _____ кашею.

2. У багатьох селах України зустрічаються ще _____ гаї.

3. Навесні _____ листя має ніжно-зелений колір

3 група Від іменника «верба» утворіть прикметники і введіть їх у речення.

Речення запишіть у зошит, утворені прикметники підкресліть.

1. На гілочках розпускаються маленькі та ніжні _____ котики.

2. _____ гілка зацвіла у мене на столі.

3. Над річкою звисають _____ котики.

Приклад 2. Урок розвитку мовлення. Тема уроку «Книга дорожча за найбільше багатство»

Складання пам'ятки.

Мета: вчити добирати переконливі докази, аналізувати, робити висновки.

Складання пам'ятки «Правила поведінки з книгою»

- Перед вами картки у вигляді книг, серед запропонованих вам потрібно обрати ті, які можна використати для складання пам'ятки.

1 група. Серед запропонованих тверджень оберіть ті, які можна використати для складання пам'ятки.

1. Беріть книгу чистими руками.
2. Гортаючи її сторінки, не слинити пальці.
3. Бери книги брудними руками.
4. Для збереження книги її необхідно обгорнути.
5. Гортати сторінки слід за верхній куточок.
6. Під час читання перегинай книги.
7. Малюй у книжках.

2 група. Серед запропонованих тверджень оберіть ті, які можна використати для складання пам'ятки.

1. Під час читання не перегинайте її.
2. Кидай книги та грайся з ними.
3. Користуйтеся закладками.
4. Не слід класти в книгу різні предмети.
5. Залишай книгу під дощем та сонячним промінням.
6. Не малюйте в них, не підкреслюйте слів.
7. Книги не потрібно обгортати та використовувати закладки.

3 група. Серед запропонованих тверджень оберіть ті, які можна використати для складання пам'ятки

1. Не читайте книги під час їжі.
2. Гортаючи сторінки слинь пальці.
3. Любіть книгу і бережіть її.
4. Тримай книги на кухні та на горіщі.
5. Не кидайте книг і не грайтеся ними.
6. Тримайте книги в спеціально відведеному вдома місці.
7. Під час їжі читай книгу.

Кожна група обирає свої правильні твердження та прикріплює їх на дошку, для складання загальної пам'ятки.

Приклад 3. Тема уроку. Робота з частинами мови. Складання сенкану.

Мета: розвиток образного мислення, вчити узагальнювати інформацію та виразити власне ставлення до неї.

Для складання тексту нам потрібні слова, бо чим більше ми знаємо слів по темі, тим яскравішим буде наш текст. Серед запропонованих слів оберіть ті, якими можна охарактеризувати книгу.

1-2 група відбирає іменники (розум, ворог, друг, безглуздя, знання, джерело знань, насолода, подружка, скарб, багатство).

3-4 група відбирає прикметники (працьовита, гарна, розумна, цінна, мудра, красива, цікава, грайлива, корисна, чудова, талановита).

5-6 група відбирає дієслова (розповідає, відкриває, повідомляє, працює, лікує, шкодить, навчає, виховує, заважає, ознайомлює).

Після вилучення слів діти складають сенкан – вільний вірш із п'яти рядків.

Групову навчальну діяльність доцільно застосовувати на всіх етапах уроків української мови, враховуючи вікові особливості учнів початкової школи.

При виборі методу у кожній конкретній ситуації потрібно враховувати не лише його освітній, а й виховний потенціал. Так, наприклад, проблемно-пошукові методи орієнтують на нестандартну діяльність, самостійний вибір шляхів і засобів досягнення поставленої мети, що в подальшому житті буде основою для формування соціальних навичок.

Висновки. Відповідно до Державного стандарту початкової освіти, професійного стандарту вчителя початкових класів мета професійної діяльності вчителя полягає в організації навчання та виховання учнів під час здобуття ними повної загальної середньої освіти шляхом формування

у них ключових компетентностей і світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей, також розвитку інтелектуальних творчих і фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації та продовження навчання.

Саме тому важливо на уроках української мови приділяти увагу організації спільної діяльності учнів. Впровадження групових форм роботи допомагає реалізувати багато важливих завдань:

- 1) стимулювати пізнавальну активність і самостійність учнів, створювати оптимальні умови для сприймання навчального матеріалу та його успішного засвоєння, навчати дітей здійснювати самоконтроль, самоаналіз, самооцінювання;
- 2) забезпечувати групове спільне навчання, яке сприяє індивідуалізації навчання, але також дає відчуття емоційної та інтелектуальної підтримки;
- 3) розвивати соціальні навички, які можуть допомогти подальшій адаптивній соціалізації;
- 4) приділяти увагу розвитку емоційної сфери, моральних рис, якостей характеру дитини;
- 5) розвивати комунікативні навички.

Спостереження за діяльністю учнів в парах і групах дає нам підстави стверджувати, що таке навчання уможливорює залучати учнів до командної роботи, вчити формулювати й висловлювати свої думки та поважати думки інших, вільно володіти мовою для вирішення навчальних завдань і життєвих ситуацій та сприяє розвитку мовленнєво-комунікативної компетентності, а також значно підвищує рівень навчальних досягнень кожного учня.

Така навчальна співпраця виховує повагу до інших, толерантність, уміння мислити критично, доброзичливо давати оцінку роботам інших членів колективу та критично оцінювати свої, висловлювати свої думки та змінювати їх у разі вагомих аргументів інших учасників спільної діяльності.

Все це дає підстави визначити групову форму навчання як технологію та вид організації навчання учнів, які об'єднані спільною освітньою метою з непрямим керівництвом вчителя – дієвою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Бібік, Н. М. (Ред.). (2017). Нова українська школа: poradnyk dlia vchytelya. Kyiv. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>

Вашуленко, М. С. (2015). Довідник молодшого школяра з української мови і мовлення. Освіта.

Вашуленко, М. С. (Ред.). (2012). Методика навчання української мови в початковій школі. Літера ЛТД.

Гільберг, Т. (2020). Групова робота як засіб формування ключових компетентностей молодших школярів». URL: <https://nuschool.com.ua/lessons/world/1-2klas/16.html>

Коротун, І. (2005). Робота в парах в 1 класі. Початкова школа. (9), 14-18.

Лопуга, О. (2018). «Групові форми роботи як засіб розвитку пізнавальної активності та розвитку комунікативних вмінь молодших школярів». URL: <https://maryanivkaschool.klasna.com/ru/article/grupovi-formi-roboti-yak-zasib-rozvitku-piznavalno.html>

Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження «Методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи» № 283 (2018). URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-organizaciyi-osvitnogo-prostoru-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli>

Поляр, Н. В. (1999). Групові форми організації пізнавальної діяльності старшокласників в умовах інформатизації навчання [Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук, спец. 13.00.01 «теорія та історія педагогіки», Харків].

Пометун, О. І. (2004). Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. А.С.К.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти» № 688 (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>

Токмань, Г. Л. (2012). Методика навчання української літератури в середній школі. Академія.

Ярошенко, О. Г. (1997). Групова навчальна діяльність школярів: Теорія і методика. Партнер.

REFERENCES

Bibik, N. M. (Red.). (2017). Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelya. Kyiv. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>

Vashulenko, M. S. (2015). Dovidnyk molodshoho shkoliara z ukrainskoi movy i movlennia. Osvida.

Vashulenko, M. S. (Red.). (2012). Metodyka navchannia ukrainskoi movy v pochatkovii shkoli. Litera LTD.

Hilberh, T. (2020). Hrupova robota yak zasib formuvannia kliuchovykh kompetentnostei molodshykh shkoliariv» URL: <https://nuschool.com.ua/lessons/world/1-2klas/16.html>.

Korotun, I. (2005). Robota v parakh v 1 klasi. Pochatkova shkola. (9), 14-18.

Lopuha, O. (2018). «Hrupovi formy roboty yak zasib rozvytku piznavalnoi aktyvnosti ta rozvytku komunikatyvnykh vmin molodshykh shkoliariv». URL: <https://maryanivkaschool.klasna.com/ru/article/grupovi-formi-roboti-yak-zasib-rozvitku-piznavalno.html> .

Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy «Pro zatverdzhennia «Metodychnykh rekomendatsii shchodo orhanizatsii osvithnoho prostoru Novoi ukrainskoi shkoly» № 283 (2018). URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodychnykh-rekomendacij-shchodo-organizatsiyi-osvithnoho-prostoru-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli> .

Pozhar, N.V. (1999). Hrupovi formy orhanizatsii piznavalnoi diialnosti starshoklasnykiv v umovakh informatyzatsii navchannia [Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk, spets. 13.00.01 «teoriia ta istoriia pedahohiky», Kharkiv].

Pometun, O. I. (2004). Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia. A.S.K.

Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Derzhavnoho standartu pochatkovoї osvity» № 688 (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>

Tokman, H.L. (2012). Metodyka navchannia ukrainskoi literatury v serednii shkoli. Akademiia.

Yaroshenko, O. H. (1997). Hrupova navchalna diialnist shkoliariv: Teoriia i metodyka. Partner.

Natalia Kravets,

head of the scientific and methodical department
primary education laboratories

the Municipal Higher Education Institution

«Odesa Regional Academy of In-Service Education of the
Odesa Regional Council»,

Odesa, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-1257-0927>

Natalya Kozma,

primary school teacher

Odesa Primary School No. 95 of the Odesa City Council

Odesa, Ukraine

FEATURES OF GROUP WORK ORGANIZATION IN UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS IN PRIMARY SCHOOL

Abstract. *The article discusses the issue of implementing a group form of work in Ukrainian language lessons in primary school, as an effective form of work for the speech development of students. A number of scientific studies on the issue of group work organization, psychological-pedagogical and methodical literature were analyzed. The definition of the group form of education as a technology and type of organization of student education in small groups united by a common educational goal under the mediated leadership of the teacher has been clarified. The main requirements for organizing group work have been revealed, compliance with which will make it possible to effectively organize such work in lessons in primary school. The structure of a group lesson is given and examples of methods of grouping children are given. It is noted that during preparation for the organization of group work, it is important to clearly understand the goal that we want to achieve and, in accordance with it, to select methods and types of activities. The features and advantages of group work are determined and practical advice is given on the implementation of this form of work in the educational process of primary school. The positive impact of working in a group on the formation of speech and communication competence and the development of intellectual and creative abilities of younger schoolchildren was noted. After all, by following the general rules of organizing group work in general and in Ukrainian language lessons, in particular, teachers will be able to achieve effective results, because it is during group activities that every student has the opportunity to show himself as an active participant in the educational process. Working in a group promotes development and helps students with different abilities and skill levels achieve their goals. There are examples of educational tasks that can be offered to be performed in a group and achieve positive results in the development of speech and communication competence of younger schoolchildren. Practical exercises were created taking into account the psychological and didactic features of the organization of group work.*

Key words: *pair work, group work, interaction, activity, speech and communication competence, primary school.*

Дата надходження до редакції: 18.04.2023 р.

© Кравець Н.Ю., Козьма Н.В., 2023

УДК 378.011.3-051:373.2] : 316.42 (043.3)

Лесіна Тетяна Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри дошкільної та початкової освіти,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
<https://orcid.org/0000-0002-7923-2247>

Мельник Віта Анатоліївна,
третього (освітньо-наукового рівня) вищої освіти,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

СТВОРЕННЯ ТОЛЕРАНТНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ

Анотація. *Інклюзія є відносно новим явищем у дошкільній освіті та українському суспільстві загалом. Якісна професійна підготовка здобувачів за спеціальністю «Дошкільна освіта» є запорукою успішної інклюзивної освіти. Розуміння сутності інклюзії як соціального феномена та принципів розвитку толерантності в дитячому соціумі, вміння створити толерантний простір та реалізувати основні завдання освітнього середовища є головною передумовою забезпечення ефективної професійної підготовки майбутніх вихователів у контексті системного підходу. Особлива увага у цьому аспекті приділяється втіленню інноваційних форм педагогічної діяльності у контексті дошкільної освіти, творче запозичення ідей, що містить конструктивний зарубіжний досвід, та розробці національної стратегії в професійній діяльності фахівців в умовах сьогодення. Вітчизняний заклад вищої освіти є потужною ресурсною платформою для подальшого розвитку і вдосконалення дошкільної освіти загалом і сприяє розв'язанню проблем інклюзивної освіти, зокрема.*

Ключові слова: *освітнє середовище, толерантність, толерантне середовище, особи з особливими освітніми потребами, підготовленість, готовність майбутніх вихователів, інклюзивна освіта.*

Постановка проблеми. Питання створення комфортного освітнього середовища, в якому б усі учасники освітнього процесі були рівноправними партнерами, виконували свої ролі на засадах толерантності і паритету, посідає сьогодні надзвичайно важливе місце. Особлива увага надається при цьому впровадженню в освітніх закладах інклюзії як провідного напрямку освітнього реформування. У Законі України «Про освіту» інклюзивне середовище трактується як «сукупність умов, методів і засобів реалізації спільного навчання, виховання та розвитку дітей з урахуванням їхніх потреб і здібностей», а основними принципами державної політики та освітньої діяльності у сфері освіти визначено «забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності; розвиток інклюзивного середовища, у тому числі створення максимально доступних закладів освіти за місцем проживання осіб з особливими освітніми потребами» (Закон України «Про освіту», 2017). Отже освітнє середовище має бути комфортним простором, у якому забезпечуються максимально сприятливі умови для виховання й розвитку дітей, розкриття їхнього потенціалу.

Принагідно зауважимо, що на дошкільну освіту, як одну з важливіших ланок освіти, покладено важливу місію – бути першим щаблем, провідною платформою для впровадження принципів інклюзії, оскільки саме заклад дошкільної освіти є первинним осередком, в якому дитина здобуває перший досвід спілкування, взаємодії з колективом, здобуває первинний досвід соціалізації. Разом із тим слід відзначити, що у контексті інклюзії кожна дитина дошкільного віку стає значущою особистістю в суспільстві, незалежно від її освітніх потреб. Таким чином, виховання дітей відповідно до цінностей, вироблених дошкільною педагогікою й педагогікою толерантності, та з урахуванням особливостей дітей з особливими освітніми потребами реалізує фундаментальну задачу, яка постає перед сучасним пізнавально-розвивальним середовищем ЗДО, а саме: забезпечити рівний доступ до якісної дошкільної освіти для всіх дітей і максимально сприяти їхній всебічній розвитку.

З огляду на вищезазначене, дослідники інклюзивної освіти окреслюють низку важливих завдань, що поставлені перед закладами вищої освіти, з-поміж яких чільне місце належить професійній підготовці педагогів, здатних реалізувати основні ідеї інклюзії на практиці та створювати інноваційне середовище на засадах толерантності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами в Україні присвячено наукові доробки таких дослідників, як А. Колупаєва, М. Сварник, В. Синьова, Н. Софій, А. Шевцова та ін. Їхні праці вказують на необхідність зміни

підходів до організації освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами (ООП) та запровадження нових форм навчання, які сприятимуть їх повноцінній інтеграції в суспільство. Особлива увага в цьому контексті приділяється саме інклюзивній освіті. Аналіз наукових досліджень з інклюзивної освіти дозволяє зазначити, що вона виступає водночас і освітньою технологією, яка забезпечує рівні можливості щодо навчання, освіти дітей з особливими потребами, і водночас технологією виховання толерантності, адже у процесі взаємодії різних дітей в спільному колективі розвиваються толерантність, емпатія, прийняття інших людей з її особливою природою. Водночас є низка досліджень, результати яких засвідчують недостатню готовність і частини педагогів, і особливо частини батьків взаємодіяти з дітьми з особливими освітніми потребами, що негативно позначається на інклюзії. Відтак, можна стверджувати, що розвиток в інклюзивному закладі дошкільної освіти толерантного освітнього середовища є пріоритетною педагогічною задачею.

Питанню виховання толерантності в людині присвячено праці видатних педагогів: Г. Ващенко, М. Монтессорі, А. Макаренка, Й. Песталоцці, С. Русової, В. Сухомлинського та ін. У сучасних наукових дослідженнях ідеї толерантності втілюються у педагогіці співробітництва (Ш. Амонашвілі, О. Ільїна, В. Шаталов та ін.) та педагогіці толерантності (М. Боритко, Г. Палаткіна, Ю. Годорцева та ін.).

Проблемне поле професійної готовності педагогів, вихователів завжди посідало чільне місце в працях класиків педагогіки А. Дістервега, Я. Коменського, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Нові особистісні та професійні завдання педагогів у зв'язку з розвитком інклюзивної освіти наразі постають у центрі педагогічної уваги, що спричиняє особливий інтерес до науково-методичних праць у цьому напрямі та стимулює розвиток практичної орієнтації освітян. У цьому відношенні сприятливою ситуацією можна вважати потужну мережу інклюзивно-ресурсних центрів, яка вже сформована і наразі станом на травень 2022 року налічує 667 інклюзивно-ресурсних центрів (Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр», 2018). Інклюзивно-ресурсні центри є в усіх областях України, тож діти з особливими освітніми потребами та їхні батьки можуть отримати відповідні послуги за місцем проживання.

Таким чином, цей соціально-педагогічний феномен дуже переконливо доводить створення єдиної інституції в українському суспільстві, яка репрезентує комплексний і водночас збалансований підхід до професійно-компетентного оцінювання дітей з наявними освітніми потребами, а отже актуалізує соціально-педагогічні вимоги до формування фахівців, здатних професійно втілювати принципи інклюзії й створювати толерантне освітнє середовище.

Мета статті – на основі вивчення наукових доробків у сфері інклюзивної освіти та педагогіки толерантності здійснити аналіз теоретико-методичних засад формування толерантного освітнього середовища в умовах інклюзії та окреслити шляхи, засоби оптимізації професійної підготовки майбутніх вихователів до створення толерантного інклюзивного середовища в закладі дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Усі діти особливі, однак дітей називають «особливими» не для того, щоб підкреслити їхні унікальні здібності, а для того, щоб виділити їхні особливі потреби, які відрізняють їх від інших дітей. Кожна дитина, незалежно від стану здоров'я, фізичних чи інтелектуальних порушень, має право на повноцінне життя та таку ж якісну освіту, як і всі інші. На даному етапі термін «інклюзивна освіта» є новим для нашого суспільства. Це пов'язано з тим, що довгий час існував принцип, що діти з ООП повинні навчатися в спеціальних освітніх закладах. Такі діти були позбавлені можливості розвиватися разом зі своїми однолітками, в колективі, їм було відмовлено у вступі до закладів дошкільної освіти та доступі до освітніх програм. Ці діти виростили нездатними адаптуватися до суспільства. Виховання дітей у спеціальних закладах відбувалося у вузькому і обмеженому колі колективу, у маленькому і замкнутому світі, де все пристосоване до дефекту. Відтак ідея спільного навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами у колективі з нормотиповими, отримала успіх. Сьогодні дослідники наголошують, що для успішного розвитку дітей з ООП головною має бути саме соціальна, а не медична складова. «Педагоги повинні звертати увагу не на те, чого немає у дитини, а на те, що у неї є і на що вона може спиратися, щоб розвивати її як повноцінну, всебічно розвинену особистість» (Боболович М. І., 2020).

В. Сухомлинський у своїх працях підкреслював, що не може бути виховання особистості поза колективом, як і не може бути колективу без особистості. Діти з особливими освітніми потребами не повинні бути кинуті напризволяще, а мають зростати в таких же умовах, як і всі діти; лише тоді, коли є дорослий, який дарує всім дітям без винятку, задоволення і радість у спілкуванні та спільній діяльності, розвиваються їхні інтереси і здібності. Педагог стверджував, що саме колектив може стати виховним середовищем (Іноземцева С. В., 2008).

Метою освітнього інклюзивного середовища є надати всім вихованцям максимально повноцінне соціальне життя, можливості для активної участі в колективі, забезпечивши тим самим повноцінну взаємодію і турботу один про одного як членів спільноти.

Таким чином, освітнє середовище освітнього закладу можна визначити як функціональне й просторове об'єднання суб'єктів навчально-виховного процесу, між якими встановлюються близькі різнопланові групові взаємозв'язки. Ми цілком погоджуємося з думкою дослідниці Єжової Т. про те, що толерантним можна вважати таке освітнє середовище, де існують необхідні умови для формування толерантної особистості (Єжова Т.Є., 2012).

На сучасному етапі розвитку освіти дітей з особливими освітніми потребами пріоритетним є створення інклюзивного пізнавально-розвивального середовища. У такому середовищі всі діти навчаються разом у закладі дошкільної освіти за освітньою програмою, адаптованою до потреб дитини. Зауважимо, що першочерговими кроками у створенні інклюзивного середовища є відмова від стереотипів учасників освітнього процесу, створення позитивної атмосфери, заснованої на ідеї толерантності, порозуміння, орієнтація на співпрацю, а не конкуренцію, зміцнення довіри до кожного члена колективу (Таранченко О. І., 2011).

Необхідними умовами для створення інклюзивного середовища у закладі дошкільної освіти є ресурсне забезпечення потреб інклюзивної освіти, а саме: нормативно-правові акти, програми, методики, інформаційне забезпечення, матеріали та технології. Не менш важливе й подолання соціальних бар'єрів у свідомості вихователів, адже зазвичай педагоги занепокоєні тим, що вони можуть не впоратися, що у них може не вистачити ресурсів та відповідного досвіду роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, що їм не вдасться впоратися з діяльністю в такому середовищі. Крім того, педагоги побоюються, що можуть зіткнутися з проблемами, пов'язаними з самопочуттям дітей, реакцією дітей та батьків на «новачків у групі», дисципліною і концентрацією уваги, а також з організацією і згуртованістю групового колективу тощо (Тодорцева Ю. В., 2004).

Як засвідчує практика, всі діти можуть успішно всебічно розвиватися в інклюзивному середовищі. При цьому присутність дітей з особливими потребами в колективі не створює несприятливих соціальних умов для інших дітей, від чого виграють усі. Діти з особливими потребами мають можливість інтегруватися в суспільство, соціалізуватися, навчатися за складнішими програмами, ніж діти в спеціальних закладах. «Особливі» діти можуть стати партнерами у подоланні деяких труднощів, виступати лідерами та наставниками в групах, що сприяє підвищенню їхньої самооцінки, поглибленню та закріпленню знань. Надзвичайно важливо, що в інклюзивному середовищі всі діти навчаються толерантності у стосунках з однолітками, навчаються бачити насамперед таланти, а не їхні вади та поважати тих, хто має відмінності.

Слід зазначити, що в інклюзивному освітньому середовищі всі діти почуваються в безпеці та мають почуття приналежності, а діти та їхні батьки беруть участь у визначенні навчальних цілей та прийнятті рішень щодо них. Важлива роль у створенні інклюзивного освітнього середовища, підвищенні обізнаності людей про інклюзію, розумінні її переваг та формуванні позитивного ставлення батьків до впровадження інклюзивної освіти відводиться фахівцям інклюзивно-ресурсних центрів. Вони мають проводити просвітницьку роботу з громадськістю та надавати методичну підтримку педагогічним працівникам закладів освіти щодо організації надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг. Педагогічні працівники центру мають брати безпосередню участь у роботі команди супроводу закладу освіти шляхом підготовки індивідуальних програм розвитку дітей з особливими освітніми потребами та надання висновків про комплексну оцінку психолого-педагогічного розвитку дитини з метою забезпечення подальшого освітнього маршруту дитини та її права на освіту має безпосередньо визначати розумну допомогу, яка має бути надана для забезпечення реалізації права дитини на освіту (Колупаєва А. А., 2021).

Створення універсального дизайну та розумного пристосування освітнього середовища має на меті забезпечення індивідуалізованого підходу, де всі діти, незалежно від здібностей, можуть реалізуватись і досягти ситуації успіху (наприклад, адаптація та модифікація навчальної програми, навчальних матеріалів та їхньої презентації, адаптація та модифікація групового середовища).

Запровадження в інклюзивній освіті принципів педагогіки партнерства пропонує побудову комунікацій між усіма учасниками освітнього процесу, командну роботу для досягнення позитивного результату, створення сприятливої соціально-емоційної обстановки в груповому колективі та наявність доступних фізичних просторів, де діти можуть пересуватися безпечно та комфортно (ліфти, пандуси, підйомники, належне освітлення тощо).

Отже, створення інклюзивного освітнього середовища, зокрема, в закладах дошкільної освіти є елементом загальної гуманістичної політики держави, що свідчить про те, наскільки суспільство готове свідомо захищати свої права. Впровадження інклюзивної освіти, в свою чергу, сприяє формуванню

національної уваги та поваги до різноманітності та унікальності кожної дитини, гарантує більш якісну освіту для всіх, засновану на партнерстві та толерантності.

Слід також зауважити, що необхідними умовами для створення толерантного інклюзивного пізнавально-розвивального середовища в закладах дошкільної освіти є усвідомлення вихователем необхідності використання різноманітних підходів до освітнього процесу з урахуванням відмінностей у стилях виховання, темпераментах та індивідуальних особливостях дітей; адаптація середовища для впровадження нових форм взаємодії та підтримка самостійного вибору дитини використовувати різні способи організації дітей у групи; вміння налагоджувати співпрацю та підтримку між дітьми у групі; використання різноманітних видів діяльності, практичних матеріалів, що відповідають рівню розвитку та потребам дитини (Бех І. Д., 2001).

Отже, мета такого середовища – зосередитися на індивідуальному розвитку дитини та задовольнити її потреби й очікування навколишнього середовища у цьому плані. Пізнавально-розвивальне середовище є повноцінним лише тоді, коли воно має низку ознак: спланований та організований фізичний простір, в якому діти можуть безпечно пересуватися під час групових та індивідуальних занять; сприятливий соціальний та емоційний клімат; умови, які дозволяють дітям співпрацювати та допомагати один одному для досягнення хороших результатів. В інклюзивному пізнавально-розвивальному середовищі діти з різними освітніми та фізичними здібностями мають кращу соціальну компетентність та комунікативні навички. Адже діти з особливими потребами навчаються за більш складною та поглибленою навчальною програмою, що робить процес набуття навичок більш ефективним та покращує освітню успішність для всієї групи.

Аналіз практичної діяльності ЗДО дозволяє узагальнити, що найбільш сприятливою для формування толерантних міжособистісних стосунків у дитячому колективі закладу дошкільної освіти з інклюзивним спрямуванням є спільна діяльність дітей, яка має соціально схвалювальний та особистісно значущий характер. Так, у дослідженнях Р. Вайноли, Н. Ничкало, С. Сисоевої та ін. зазначено, що саме спільна діяльність творчого характеру сприяє підвищенню її виховного потенціалу, адже діти у процесі спільної творчої взаємодії набувають досвід партнерської взаємодії. І в цьому плані особливо важливою є роль вихователя, оскільки через спеціально створені ситуації у дітей формуються навички толерантної взаємодії, вміння комунікувати на гуманістичних засадах, надавати допомогу іншим і просити про допомогу, поважати думку інших тощо. А педагог має створити таке освітнє середовище, в якому б діти почували себе захищеними і зацікавленими.

З-поміж основних ознак толерантного освітнього середовища здебільшого виокремлюють гуманність (йдеться передусім про партнерські взаємини, співпрацю вихователя з дітьми та їхніми батьками на засадах толерантності і взаємоповаги, співчуття та прийняття); стимулювання дітей до налагодження соціальних зв'язків з ровесниками, включення вихованців з особливостями розвитку у взаємодію з іншими учасниками освітнього процесу.

В інклюзивних групах ЗДО посилюється соціальна інтеграція дітей з різними здібностями, оскільки навчання часто відбувається у формі групової роботи. Працюючи в малих групах, діти навчаються бачити дітей, а не інвалідність, і починають усвідомлювати, що вони та діти з інвалідністю мають багато спільного, що позитивно впливає на їхній розвиток. В інклюзивному середовищі більше шансів на розвиток товариських відносин між дітьми з інвалідністю та нормотиповими дітьми. Результати наукових досліджень засвідчують, що діти в інклюзивному середовищі мають міцніші та триваліші дружні стосунки, ніж ті, хто навчається в сегрегованому середовищі. Відтак аргументи на користь перебування дітей в інклюзивному освітньому середовищі є незаперечними, оскільки нормотипові діти можуть бути наставниками для дітей з освітніми потребами, що сприяє підвищенню самооцінки усіх вихованців. Навчання цим навичкам можна проводити в ситуаціях, коли всі учасники освітнього процесу усвідомлюють їхню важливість і можуть використовувати їх на практиці. Набуття цих навичок також надає можливість для особистісного розвитку, чого часто позбавлені дошкільнята, які не мали можливості спілкування з дітьми з різними здібностями.

Отже, важливими умовами створення толерантного освітнього середовища вважаємо формування в дитячому колективі таких взаємовідносин між вихованцями ЗДО, які сприяють покращенню соціалізації дітей через включення їх у різноманітні види спільної творчої діяльності, створення таких ситуацій, при яких би діти змогли відчути себе успішним, значущими для колективу.

Водночас слід розуміти, що виняткового значення набуває мотивація студентів-майбутніх вихователів ЗДО як суб'єктів професійної діяльності, одним із напрямів якої є реалізація завдань інклюзивної освіти. Саморефлексія досвіду освітньої діяльності з формування загальних і фахових компетентностей студентів, які вивчають курс «Інклюзивна освіта» у закладах вищої освіти та здобувають спеціальність 012 «Дошкільна освіта», засвідчує, що найбільш значущою проблемою

є питання готовності майбутніх фахівців до розробки стратегій своєї професійної діяльності. Програмні вимоги до цього курсу передбачають такі змістові модулі: «Інноваційні педагогічні технології в дошкільній освіті», «Інклюзивна освіта», «Психокорекційні технології в роботі з дітьми з ООП», «Виховання інформаційної культури осіб з ООП». З огляду на те, що педагогічно доцільним є не лише засвоєння ідеї інклюзії на рівні фахового молодшого бакалавра, а й систематичне її відтворення на рівні бакалаврату, заслуговує на увагу досвід, накопичений у цьому плані в ЗВО.

Успішне розв'язання проблеми інклюзивної освіти безпосередньо пов'язане з обізнаністю майбутніх фахівців соціономічних професій з кращими практиками, напрацьованими за кордоном. Зокрема, досліджуючи ресурси систем дистанційного навчання, адаптивність систем, ігрове наповнення, контент доступність, ефективність таких функцій доступності, як доступність, «віртуальні агенти» та доступність інтерфейсу (Cinquin P. A., Guitton P., Sauzeon H., 2019). Таким чином, у професійному контексті експериментальним дослідженням було встановлено конструктивність міждисциплінарного підходу до вирішення локальних проблем виховної роботи та досягнення певних результатів, а також плацдарм для набуття професіоналізму. Саме результат підготовки здобувача, нехай навіть мінімально усвідомлений, інтегрується в загальну готовність майбутнього фахівця. У цьому відношенні поняття «підготовка» може розглядатися як вже набуті особистістю знання, виробництво і праця, з подальшими якісними змінами направлені на розвиток професійної діяльності фахівця. Вважаємо, що переконливою слід вважати позицію Є. Клімової, яка трактує це поняття як близьке до діяльності з можливістю вміло «оновлювати» навички та вдосконалювати себе в інклюзивному середовищі. Тому вкрай важливо враховувати якісну професійну освіту у вищій школі та спрямовувати освітній процес на суто професійну підготовку здобувачів, де вони можуть оволодіти майбутньою професією, отримати кваліфікацію відповідно до своїх інтересів та набути базових компетентностей за конкретними спеціалізаціями (Нестерова М. С., 2019).

Важливо зазначити, що у контексті роботи вихователів ЗДО в інклюзивному освітньому середовищі сучасні педагоги використовують інноваційні методи і ресурси. Поняття «інновація» має багатовимірне значення, передбачаючи інноваційні процеси, інноваційну діяльність, інноваційне середовище та інноваційний потенціал. У нашому розумінні слід визнати принципову важливість наступних двох елементів, враховуючи, з одного боку, інноваційні технології для більш ефективної підготовки фахівців до практико-орієнтованої реалізації ідеї формування толерантного освітньо-розвивального середовища, а з іншого – інноваційні компетентності в інклюзивній освіті. З одного боку, усвідомлення особистістю найважливіших і найсучасніших досягнень психології та педагогіки, а з іншого, розвиток у студентів «м'яких навичок» задля успішної реалізації стратегій інклюзивної освіти, з метою дослідження, узагальнення та поширення провідного досвіду в цьому напрямі. Взаємозв'язок цих елементів забезпечує «особливий особистісний статус – мотиваційно-ціннісне ставлення вихователя до поставленої мети, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатність до творчості та рефлексії» (Шалда Н. О., 2019). Адже поняття «оновлення» в основному пов'язане із можливістю прогнозування розвитку інклюзивної освіти, тоді як «зміна» зумовлена модифікацією освітнього контексту та неповторної індивідуальності дитини, її субкультури, патології, освітніх потреб та власне взаємодії в інклюзивному середовищі.

Висновки. Проаналізувавши низку наукових поглядів спрямованих на визначення конструктивних підходів у професійній підготовці майбутніх вихователів до створення освітнього середовища в контексті діяльності з інклюзивною освітою, можна підсумувати, що існує чітке розуміння сутності поняття та однастайність його розумінні, незважаючи на те, що це питання й досі частково врегульовано у правовому полі. Отже, інклюзивна освіта в Україні визначається як інклюзивна організація освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності цієї категорії осіб та на основі використання особистісно-орієнтованих методів навчання. Цей процес спрямовано на забезпечення рівного доступу дітей з особливими освітніми потребами до якісної дошкільної освіти.

Перспективи подальшого наукового пошуку пов'язуємо із дослідженням питання педагогічного партнерства суб'єктів інклюзивної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бех, І.Д. (2021). Формування у дитини почуття цінності іншої людини. *Педагогіка толерантності*. № 2. С. 19.
- Боболович, М. І. (2020). Бібліотека – інклюзивний простір для молоді. *Мана бібліотечного досвіду : огляд інновац. бібл. досвідів та впровадж. бібл. послуг*. Рівнен. обл. універс. наук. б-ка ; Рівнен. обл. від-ня Укр. бібл. асоц. ; упоряд. Н. П. Волян ; ред. О. Л. Промська ; відп. за вип. О. Л. Промська. – Рівне, 6-8.

Закон України (2017) «Про освіту» *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). № 30, ст. 1

Єжова, Т. Є. (2012). Організаційно-педагогічні умови створення толерантного освітнього середовища інклюзивної школи. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. № 9. С. 66-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apnvlop_2012_9_9.

Іноземцева, С. В. (2008). Використання педагогічних ідей В. О. Сухомлинського в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpkhnpu/TtMNIv/21/11.html

Колупаєва, А. А. (2021). Інклюзивна освіта в контексті реалій сьогодення URL: http://slovjanochka.at.ua/publ/inkluzivna_osvita_v_konteksti_realij_sogodennja/1-1-0-53

Нестерова, М. С. (2019) Соціальна згуртованість та інклюзія в освіті: європейські практики молодіжної роботи. *Вища освіта України*. №2, 45-49.

Постанова Кабінету Міністрів України (2018) «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» № 545 від 12 липня 2017 р. (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 617 від 22.08. 2018) *Урядовий кур'єр*. (№ 137), 4.

Порошенко, М. А. (2019). Програма початкової дисципліни «Інклюзивна освіта», ТОВ «Агенство «Україна». (№60).

Таранченко, О. І. (2011). Роль педагога у створенні ефективної інклюзивної школи. Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. *Тенденції сучасної освіти* (№ 1).

Тодоровцева, Ю. В. (2004). Формування толерантності майбутніх вчителів у процесі професійної підготовки. Дис...канд.пед.наук. 13.00.04. 277с.

Шалда, Н. О. (2019). Упроваджуємо інновації: як відстежити результативність. *Дошкільне виховання* (№ 4).

Cinquin, P. A., Guitton, P., Sauzeon, H. (2019) Online e-learning and cognitive disabilities: A systematic review, *Computers and Education.*, (Vol.3). 152-157. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/1393-pro-nklyuzivno-resursniy-tsentr>

REFERENCES

Bekh, I.D. (2021). Formuvannya u dytyny pochuttia tsinnosti inshoi liudyny. *Pedahohika tolerantnosti*. № 2. S. 19.

Bobolovych, M. I. (2020). Biblioteka – inkluzyvnyi prostir dlia molodi. Mapa bibliotechnoho dosvidu : ohliad innovats. bibl. dosvidiv ta vprovadzh. bibl. posluh. Rivnen. obl. univers. nauk. b-ka ; Rivnen. obl. vidnia Ukr. bibl. asots. ; uporiad. N. P. Volian ; red. O. L. Promska ; vidp. za vyp. O. L. Promska. – Rivne, 6-8.

Закон України (2017) «Про освіту» *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). № 30, ст. 1

Yezhova, T. Ye. (2012). Orhanizatsiino-pedahohichni umovy stvorennia tolerantnoho osvitnoho seredovyschcha inkluzyvnoi shkoly. Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy. № 9. S. 66-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apnvlop_2012_9_9

Inozemtseva, S. V. (2008). Vykorystannia pedahohichnykh idei V. O. Sukhomlynskoho v roboti z ditmy z osoblyvymy osvitnimy potrebamy. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpkhnpu/TtMNIv/21/11.html

Kolupaieva, A. A. (2021). Inkluzivna osvita v konteksti realii sohodennia URL: http://slovjanochka.at.ua/publ/inkluzivna_osvita_v_konteksti_realij_sogodennja/1-1-0-53

Nesterova, M. S. (2019) Sotsialna zghurtovanist ta inkluziia v osviti: yevropeiski praktyky molodizhnoi roboty. *Vyshcha osvita Ukrainy*. №2, 45-49.

Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy (2018) «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro inkluzyvno-resursnyi tsentr» № 545 vid 12 lypnia 2017 r. (Iz zminamy, vneseny my zghidno z Postanovoiu KM № 617 vid 22.08. 2018) *Uriadovi kurier*. (№ 137), 4.

Poroshenko, M. A. (2019). Prohrama nachalnoi dystsypliny «Inkluzivna osvita», TOV «Ahenstvo «Ukraina». (№60).

Taranchenko, O. I. (2011). Rol pedahoha u stvorenni efektyvnoi inkluzyvnoi shkoly. Defektolohiia. Osoblyva dytyna: navchannia ta vykhovannia. *Tendentsii suchasnoi osvity* (№ 1).

Todorovtseva, Yu. V. (2004). Formuvannya tolerantnosti maibutnikh vchyteliv u protsesi profesiinoy pidhotovky. *Dys...kand.ped.nauk*. 13.00.04. 277s.

Shalda, N. O. (2019). Uprovadzhuiemo innovatsii: yak vidstezhyty rezultatyvnist. *Doshkilne vykhovannia* (№ 4).

Cinquin, P. A., Guitton, P., Sauzeon, H. (2019) Online e-learning and cognitive disabilities: A systematic review, *Computers and Education.*, (Vol.3). 152-157. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/1393-pro-nklyuzivno-resursniy-tsentr>

Lesina Tetiana,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Preschool and Elementary Education,
Izmail State University of Humanities
Izmail, Ukraine

Vita Melnyk,
postgraduate student,
Izmail State University of Humanities
Izmail, Ukraine

CREATION OF A TOLERANT EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN THE INSTITUTION OF PRE-SCHOOL EDUCATION IN THE CONDITIONS OF INCLUSION: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES

Abstract. Inclusion is a relatively new phenomenon in preschool education and Ukrainian society in general. High-quality professional training of applicants in the "Preschool Education" specialty is the key to successful inclusive education. Understanding the essence of inclusion as a social phenomenon and the principles of developing tolerance in children's society, the ability to create a tolerant space and implement the main tasks of the educational environment are the main prerequisites for ensuring effective professional training of future educators in the context of a systemic approach. In this aspect, special attention is paid to the implementation of innovative forms of pedagogical activity in the context of preschool education, the creative borrowing of ideas containing constructive foreign experience, and the development of national strategies in the professional activity of specialists in today's conditions. The domestic institution of higher education is a powerful resource platform for the further development and improvement of preschool education in general and contributes to solving the problems of inclusive education, in particular.

Keywords: educational environment, tolerance, tolerant environment, persons with special educational needs, preparedness, readiness of future educators, inclusive education.

Дата надходження до редакції: 12.06.2023 р..

© Лесіна Т.В., Мельник В.А., 2023

УДК 373.2.015.31:316.647.5:316.485.26

Ляпунова Валентина Анатоліївна,
доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільна освіта і соціальна робота
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького,
Запоріжжя, Україна
lapunova001@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5658-8128>

Негрій Ольга Іванівна,
викладач-стажист, аспірант кафедри дошкільна освіта і
соціальна робота Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького,
Запоріжжя, Україна
olganegriy19@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5423-0448>

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Автор звертається до нової проблеми для українського суспільства – формування толерантності у дітей раннього віку в умовах воєнного стану. Надано тлумачення змісту терміну «толерантність», представлено основні напрацювання закордонних та вітчизняних науковців з досліджуваної проблеми. Розглянуто та проаналізовано головні законодавчі документи України, які акцентують увагу на формування толерантності у дітей раннього віку в умовах воєнного стану в країні. Встановлено, що останнім часом проблема формування толерантності у дітей раннього віку в умовах воєнного стану стала предметом вивчення низки науковців – як вітчизняних, так і зарубіжних. Виявлено, що педагогіка толерантності передбачає: культуру спілкування, як розуміння іншого в діалозі, як взаєморозуміння та співпереживання іншому, не ділення людей

на «тих» і «цих»; толерантне мислення, як основа пізнання особистості людини, її потреб, цінностей, установок, переконань та різноманітних форм вираження в процесі спілкування, які дозволяють виховувати особистісні якості особистості, трансформуючи їх у напрямі емпатії, взаємного спілкування. Аргументовано, що толерантність породжує довіру, щирість, чесність, прийняття іншого як рівного собі, готовність до компромісів і співпраці, а також радість, доброзичливість, комунікабельність. Визначено, що часто нетолерантне ставлення до кого-небудь спровоковане відсутністю інформації серед суспільства, тому важливо перш ніж почати ненавидіти, потрібно спробувати дізнатися більше, ближче і розібратися в питанні. Наголошено, якщо ми навчимося бути толерантними до проблем, то, ми навчимося бути толерантними і до вибору кожної людини. Підкреслено, що формування толерантності у дітей раннього віку має важливе значення в контексті національності та розвитку українського демократичного суспільства.

Ключові слова: педагогіка культури миру, толерантність, нетолерантність, дитина раннього віку, раннє втручання, надзвичайна ситуація, війна, воєнний стан.

Постановка проблеми. На початку XXI століття проблема толерантності у світі набула особливої актуальності в зв'язку з процесами глобалізації, міграції та переміщення, що зіштовхують релігійні, політичні, національні, соціо-культурні та етичні ідентичності різних культур і народів. Відсутність толерантності в людей породжує ненависть, яка веде до недовіри. Недовіра в свою чергу тягне за собою віддаленість людей один від одного, а як результат виникають війни у світі. Яскравим прикладом являються пострадянські країни, де політика партії заперечувала необхідність толерантності та постійно створювала нових ворогів держави. У наші часи зростання насильства та несправедливості по всьому світу, і коли пандемія Covid-19 виводить з ладу та відволікає нас, хто міг би задуматися, чи можемо ми – чи зможемо ми – «дати миру шанс»? Принаймні одне можна сказати напевно: миру не буде, якщо він не походить від взаємної поваги та толерантності між різними суспільствами світу. Важливим є створення стійких умов, заснованих на «позитивному мирі», який спрямований не лише на встановлення припинення вогню, але й на започаткування міжкультурного обміну та взаємного збагачення на благо всіх народів.

Проблема толерантності людей в суспільстві в умовах воєнного стану сьогодні – одна з центральних проблем як глобального – в світі, так і національного порядку – в Україні. На жаль, у будь-якому суспільстві під час війни природно зростає рівень толерантність до насилля, жорстокості, злості, та всіх інших проявів нетолерантності. Світове суспільство, вийшовши з десятиліть воєн – Перша світова війна, Друга світова війна, Холодна війна (між США та СРСР) та інші масштабні збройні конфлікти на короткий час тішилося надією, що кінець цієї боротьби став початком «Нової мирної ери».

Концепція толерантності є суперечливою, а от практика толерантності – ні. У преамбулі до Статуту Організації Об'єднаних Націй (ООН) головною метою є «практикувати толерантність» для підтримки миру, справедливості, поваги до прав людини та сприяння соціальному прогресу; толерантність може існувати у своїй найактивнішій формі лише в тому середовищі, в якому є повага до людської гідності та громадянських свобод (Проголошення ООН Роком толерантності та Декларація про толерантність, 1993). Так 16 листопада 1995 року держави-члени ЮНЕСКО ухвалили Декларацію принципів толерантності, частково на прикладі діяльності великого Мохандаса Карамчанда Ганді. Декларація підтверджує, що толерантність є не поступкою, «модним» явищем, а являє собою розуміння мультикультурності нашого світу, є проявом поваги, справедливості, відкритості та терпимості, так, як від природи всі люди різні, але рівні у своїх правах та свободах.

На превеликий жаль, концепція мирного існування людей в світі не діє, її завжди хтось порушує. З 2014 року і по сьогодні в Україні триває повномасштабна війна, що за інтенсивністю технічних засобів стала однією з наймасштабніших після Корейської війни, а також наймасштабнішим військовим конфліктом Європи з 1945 року. Російсько-українська війна здавалося б розпочалася з «найкращими толерантними намірами» – захист російськомовного населення від гніту та несення «російського миру», але не слід забувати, що українці та інші національності, які проживали та проживають в Україні, про це не просили та проявів їхнього утиску фактично не було. Країна-терорист росія в своїх дія несе не свободу, мир чи толерантність до інших, а лише тероризм проти українського населення – йому немає пояснень, він не може бути прийнятим людством, він руйнує будь-які прояви толерантності в цивілізованому, демократичному світі, тероризм має лише негативні наслідки. Війна з росією була і залишиться основною перешкодою для формування толерантного спілкування в Україні. У цьому контексті пріоритет це не стільки питання толерантності, скільки концепція миру, тому що майже неможливо побудувати простір толерантності на території, де все ще точиться війна та анексія. Тільки після того, як нарешті закінчиться війна і настане довгоочікуваний мир, можна буде побудувати простір толерантності. Звичайно, це буде надзвичайно важким завданням,

бо заподіяні рани від війни будуть ще «свіжими», але вже зараз потрібно робити перші кроки до цієї великомасштабної мети.

В ході наукового дослідження ми вбачаємо – що однією з головних проблем в українському суспільстві в умовах воєнного стану є формування та подальше виховання толерантності у підростаючого покоління. Наголошуємо, що толерантність – це повага, вихованість, стриманість, рівність, прийняття та розуміння різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та способів прояву людської індивідуальності, так як жодне суспільство не є й не може бути однорідним. Кожне суспільство складається з людей, різних не тільки з погляду їхнього етнічного та культурного походження, віросповідання чи соціально-політичних поглядів, але і з погляду гендеру, віку, інтересів, навчання, виховання, освіти, матеріального становища тощо.

Тема формування толерантності у дітей, молоді та дорослих в умовах воєнного стану надзвичайно нова та цікава. Охопити її в одному дослідженні, безумовно, неможливо. Ми пропонуємо свій погляд на набір її важливих аспектів, який є запрошенням до широкої дискусії та спільних зусиль щодо формування високих стандартів толерантності у дітей раннього віку в умовах воєнного стану в Україні та світі.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Сучасні провідні фахівці в галузі психології та педагогіки говорять про позитивне значення дошкільного дитинства, вважаючи його першим етапом становлення особистості, часом, коли закладаються духовні та моральні цінності, зокрема й перші прояви толерантності (І. Бех, А. Богуш, Л. Венгер, О. Виноградова, Н. Гавриш, Є. Герасимова, О. Запорожець, О. Кудрявцева, М. Лісіна, В. Мухіна, Т. Поніманська, І. Сушкова, Н. Химич та ін.).

Відомі зарубіжні педагоги й вчені наголошували на: важливості раннього формування толерантності в дітей (П. Веддер, Т. Девід, Л. Дерман-Спарк, Д. Догерті, К. Ладлія П. Макларені); навчання дітей поважати інших, як одна з найважливіших цінностей раннього дитинства (J. Schweitzer, B. Sulzer-Azaroff, 1988; J. Hawkins, C. Heller, 1994; C. Ausbrooks, K. Godwin, V. Martinez, 2001; Godwin, K., & Ausbrooks, C., & Martinez, V., 2001; P. Avery, 2002; R. Berger, A. Brenick, S. Lawrence, D. Carvalheiro, 2019; Jati W. R., 2014); толерантність підтримує нейтралітет і забороняє судити інших, оскільки всі погляди вважаються однаково дійсними (F. Beckwith, G. Koukl, 1998); толерантність, як потреба множинності цінностей, оскільки вона відходить від самоконтролю у відповідь на незгоду з іншими (S. Moose 2017; C. Qamar, 2018; T. Sumadi, 2019).

Разом з тим, результати аналізу наукової, психолого-педагогічної та художньої літератури свідчать, що незначна кількість закордонних досліджень була присвячена висвітленню питань формування толерантності у дітей, молоді та дорослих в умовах воєнного стану: Австрія (Т. Кініллі – книга «Schindler's Ark» («Список Шиндлера», 1982;), Грузія (З. Баберашвілі, Д. Джавахішвілі, Н. Махашвілі Н. Сарджвеладзе, 2019), Німеччина (Д. Мейснер книга «Thesaurus Philo Politicus, Hocest, Emblematisive, Moralia, Politica, Figuris, Aeneis», 1623), США: (К. Абрамс, І. Гаріс, Ф. Шмідт 50-роки ХХ ст.; Т. Лінтнер, 2005; С. Волт, Д. Мершаймер, 2006; А. Беринскі книга «In Time of War», 2009; наукова праця Дж. Ледерака «Розбудова миру. Стале примирення в розділених суспільствах», 2019), Франція (Ф. Маюг, 1994), Кіпр (З. Бекерман, М. Зембілас, К. Макглілн – колективна монографія «Освіта миру в конфліктних та постконфліктних суспільствах: порівняльні перспективи», 2009).

В Україні ж дослідження з цієї тематики практично відсутні, але існують окремі аспекти вивчення даної проблеми, так праці вітчизняних науковців П. Гнатенка, В. Пісоцького, І. Сінельник сприяли розумінню історичних особливостей становлення й поширення ідей толерантності в Україні; були дослідженні окремі аспекти виховання толерантності, в «педагогіки ненасильства» (В. Маралов, А. Козлова, В. Сітаров) та «педагогіки культури миру» (Г. Ковальова, С. Дем'янчук, Е. Соколова, М. Кабатченко, В. Мітіна, А. Сиротенко); відбувалося співробітництво вихователів закладів дошкільної освіти із сім'єю щодо виховання дошкільників в дусі миру (Т. Пагута); розглядалося питання важливості підвищувати свою толерантність до «невизначеності» (О. Буц, 2022); через війну в Україні громадяни вимушені постійно перебувати у стані невизначеності, так були створенні рекомендації, як виховати толерантність до невизначеності (М. Грубнік, В. Назаревич, 2022); толерантність у соцмережах під час війни (Л. Денисенко, 2022); мовна толерантність під час війни (Р. Семків, 2023); роль громадянського суспільства у просуванні та захисті толерантності і недискримінації (В. Коваль, 2023); толерантне ставлення до інших людей у дітей слід формувати не лише в повсякденному житті, а й в умовах війни (Т. Матвійчук, 2023).

Мета статті – теоретично обґрунтувати важливість формування толерантності у дітей раннього віку в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Від моменту введення в Україні правового режиму воєнного стану немає жодної області, яка б не зазнала руйнувань та не чула сигналів «Повітряна тривога», такий стан речей не міг не вплинути на всі існуючі сфери людського життя. З огляду на це,

перед національною системою освіти в Україні постає завдання виховання в підростаючого покоління толерантності, як актуальної цінності сучасного демократично-розвиненого суспільства в душі миру. Підвищення результативності формування толерантності в суспільстві, має позитивний потенціал саме в дошкільному віці, як найбільш чутливому для засвоєння морально-етичних цінностей суспільного буття. Формування цієї найважливішої цінності відбувається вже в ранньому дитинстві в умовах сім'ї та освітніх установ і триває протягом усього життя людини.

Важливим завданням освіти в даному контексті є об'єднання зусиль держави, закладів освіти, громадськості з метою забезпечення необхідних умов створення безпечного середовища для повноцінної соціалізації та освітнього середовища для дітей раннього і дошкільного віку. На державному рівні цей процес забезпечується своєчасним та миттєвим законотворчим реагуванням на освітні виклики, що постають в умовах воєнного стану, зокрема в Законі України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану». Також питанню виховання толерантності дітей раннього та дошкільного віку приділяється велика увага у низці чинних вітчизняних законодавчих документах (Закони України «Про освіту» та «Про дошкільну освіту», «Державна національна програма Освіта (Україна XXI століття)», Стратегія розвитку освіти на 2012-2020 рр., «Методичні рекомендації щодо здійснення освітньої діяльності з питань дошкільної освіти на період дії правового режиму воєнного стану», 2022), а у Базовому компоненті дошкільної освіти відображено тенденції до модернізації змісту освіти у напрямку переосмислення моральних орієнтирів, визначення нових підходів до формування толерантності.

Логіка нашого дослідження вимагала визначення сутності досліджуваного феномену – толерантність. Далі ми надаємо визначення:

Толерантність походить від латинського слова «tolerate» – «толерувати» (Lehtonen, 2019).

Толерантність – це відкритість і повага до відмінностей між людьми (Maksum, 2015).

Толерантність – розглядається, як повага й визнання рівності, відмова від домінування та насильства, визнання багатомірності й різноманіття людської культури, норм та вірувань, власної унікальності та унікальності іншої особистості; є одним із чинників, який пронизує ключові компетентності особистості (Грива, 2008).

Толерантність – виражає сутнісні характеристики людського буття й буття людини, умови відтворення цілісності соціуму та особи, є мірою самовизначення, самоцінності і самореалізації (Дубасенюк, 2010).

Толерантність – це, здебільшого, повага й визнання рівності, різноманітності людської культури та категоричне заперечення насильства, зведення різноманіття до домінування однієї точки зору (Сакалюк, 2011).

Толерантність – це поведінка, за якої людина здатна прийняти відмінності у поглядах, а також дії, які здійснюються без дебатів або навіть викликають конфлікт у відмінності в думках (Jati, 2014).

Толерантність – це вже давно не про стать, гендер, колір шкіри і сексуальні вподобання, толерантність – це перестати думати, що інша людина така ж, як Ви; перестати думати, що інші люди мислять так само швидко, як Ви, так само реагують, як Ви. Толерантність – це розуміти, що інші люди абсолютно інші; це не про «нормально до них ставлюся, але нехай вдома у себе цілуються, не хочу, щоб мої діти це бачили» або «та мені все одно, який у них колір шкіри, але нехай валять з моєї країни». Толерантність – це про повагу, прийняття і розуміння (Бердник, 2021).

У контексті нашого дослідження ми виходимо з того, що толерантність в умовах воєнного стану – це про прийняти людей, які на Вас не схожі, це про людське ставлення до поваги та поваги один до одного, як між окремими людьми, так і між різними соціальними групами; це про довіру та безпеку; це про можливість для кожної людини знайти розуміння і отримати підтримку. Толерантність є цінною ознакою впевненості у собі та усвідомленні надійності власних морально-етично-громадянських позицій. Так, у сучасному світі, в умовах воєнного стану бути толерантним не означає відмовитися від власних переконань чи суджень, не означає поступитися, не означає програти комусь – а означає бути сильним, чесним, вірним, людським, і, найголовніше, здатним захищати та піклуватися про права, свободи та потреби свої та інших людей.

До цінностей толерантності дітей слід привчати якомога раніше. Виховання толерантності вважається довгостроковим планом, тому батьки повинні знати, як навчати дітей раннього та дошкільного віку цінностям толерантності, бо процес формування толерантності, як цінності не вважається легким (Lintner, 2005). На це потрібен час, і починати це потрібно з раннього дитинства.

Ми вбачаємо важливість у визначенні раннього віку в Україні та світі. Раннє дитинство – це етап розвитку дітей раннього віку 0-8 років (Beichler and Snowman Hong, Yonghee, 2003); раннє дитинство

– це дитина у віці від 3 до 6 років (А. Maksum); ранній вік – від 1-го до 3-х років (І. Бех, А. Богуш, Л. Виготський, Д. Ельконін).

Виходячи з аналізу різних визначень дослідників в науковому дослідженні будемо говорити, що раннє дитинство – це діти віком від 1-го до 3-х років, так як саме цей віковий етап є унікальним для окремої людини, бо існують закономірності розвитку фізичного, розумового, когнітивного, духовного, морального, соціально-емоційного, творчого, мовленнєвого та комунікаційного аспектів.

Україна протягом останніх років йшла шляхом формування толерантного суспільства. Так в 2020 році було створено курс з просування толерантності в Україні в рамках реалізації комунікаційної кампанії «Respect UA», яка проводиться Міжнародним центром перспективних досліджень (МЦПД) за підтримки Програми розвитку ООН в Україні. Цей курс розроблений з урахуванням досвіду взаємодії посланців та посланниць толерантності Програми розвитку ООН в Україні. Курс спрямовано на підвищення обізнаності про необхідність толерантності, взаємоповаги у суспільстві та загальнонаціонального інклюзивного діалогу в Україні. До підготовки матеріалів цього курсу було залучено понад 20 учасників, серед них – експерти та експертки, посланці та посланниці толерантності Програми розвитку ООН в Україні, аналітики Міжнародного центру перспективних досліджень. Серед спікерів курсу є відомі українські діячі культури, освіти, науки, права та філософії (Г. Абдулаєва – історик; П. Вишебаба – еко-активіст, музикант; М. Галаневич – музикант, фронтмен і вокаліст гурту «ДахаБраха»; Л. Денисенко – правозахисниця, теле- та радіоведуча, письменниця; Л. Дереш – письменник, поет; Є. Захаров – правозахисник; А. Кахідзе – художниця; А. Куликов – журналіст, теле- та радіоведучий, медіа-експерт; С. Колишко – юристка з міжнародного права, координаторка правозахисних проєктів; М. Савка – поетеса, дитяча письменниця, літературознавиця; В. Черниш – Міністр з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб; М. Мінаков – філософ).

Проте, якісно та кількісно на подальший прогрес курсу вплинула повномасштабна війна, наслідки якої формують у людей розуміння необхідності жити у мирі, чесності, справедливості та цінувати життя іншої людини. Всі ці характеристики не можливі без толерантності яку слід починати формувати у дітей раннього віку, бо за її відсутності можуть траплятися різні надзвичайні ситуації, як в Україні так і в світі. Важливо наголосити, що раннє дитинство дослідники часто називають «золотим віком» – чутливий період, у якому діти повинні розвиватися швидко та повноцінно. Саме тому в умовах воєнного стану виникає гостра проблема у забезпеченні усіх складових, що сприяють комфортному росту, розвитку та вихованню дітей раннього віку.

Цінною для нашого дослідження є думка сучасного українського вченого, філософа В. Кременя: «...Людство дуже багато знає, проте багато чого вже не в змозі зрозуміти. Трагедія полягає в тому, що ми не усвідомлюємо, не розуміємо світ, що змінюється. На сьогодні розуміння – це складний процес міжособистісної взаємодії в світі, в якому вирішальна сила належить інформації та знанням. Інформація, якщо вона належним чином концептуалізована і передана, несе зрозумілість, але цього недостатньо для розуміння. Розуміння обов'язково охоплює процес емпатії, ототожнення себе з іншим, вимагає відкритості, поваги та уважності...» (Кремень, 2019).

Сучасна українська психологиня Т. Матвійчук у своїх дослідженнях, говорить, що толерантність першочергово виховується в сім'ї в умовах воєнного стану, бо не лише дорослі, а й діти страждають від війни і мають значні поранення, видимі для інших. За її визначеннями толерантне ставлення до не схожих на тебе людей полягає в тому, що дитина, після пояснення батьків, розуміє, що це, як таке може бути, звідки береться. Також вона підкреслює, що толерантне ставлення до інших людей у дітей слід формувати не лише в умовах війни. На це не потрібно звертати особливу увагу. Бо іншій людині може бути неприємно, може бути боляче, тому важливо пояснювати це дітям. Психологиня каже, що все залежить від батьків, від їхнього вміння пояснити усе дітям і правильного налаштування на сприйняття світу і себе в цьому світі, бо всі ми – різні. Якщо ж батьки не здатні пояснити, чому деякі люди мають відмінності, бо з війною дуже багато стало видимих фізичних відмінностей, тому слід звернутися до фахівця – вихователя, педагога чи психолога. Він може допомогти батькам знайти шляхи правильного пояснення, навчити адекватно реагувати на зовнішні вади так, щоб не нашкодити і не травмувати ще раз ту людину, котра постраждала від війни (Матвійчук, 2023).

У ранньому дитинстві діти потребують соціального та емоційного розвитку (Al-Ali, Alzyoud, Khaddam, 2016). Соціальний та емоційний розвиток означає, що діти раннього віку потребують емоційної підтримки батьків/опікунів, особливо гостро це проявляється в умовах воєнного стану в країні. Дітей потрібно захищати, від жорстоких реалій, супроводжувати та направляти у всіх видах діяльності, які вони виконують, так, як самотійно не в змозі задовольнити власні потреби. Що стосується толерантності, соціальний та емоційний розвиток в умовах воєнного стану може допомогти маленьким дітям мати позитивний погляд на інших людей, які поведуться та виглядають

інакше, які постраждали фізично, психологічно та емоційно від війни. Оскільки діти перебувають у «золотому віці», цінності толерантності дійсно потребують інтеграції під час навчання від батьків/опікунів та дорослих, що оточують дитину, один із способів інтегрувати толерантність у «золотий вік» – це дати батькам/опікунам поради щодо життєвого досвіду та досвіду інших людей, які пережили або досі переживають наслідки війни. Так, як прямий досвід війни знижує у людини підтримку демократичних та моральних цінностей. Якщо більше людей було залучено у воєнні дії, то зберігається загроза втратити толерантність, зменшується можливість співвідчувати, загострюється бажання мститися за пошкодження, за травми, за страждання, і як результат ця втрата толерантності поширюється на цінності та інститути (Алексеев, 2017).

Трансформація цінностей толерантності до раннього дитинства є однією з найскладніших справ і вимагає тривалого часу. Це пояснюється тим, що навчити цінності толерантності лише один чи два рази недостатньо, це потрібно робити постійно, систематично. Процес трансформації цінностей толерантності в сімейному середовищі є одним із способів, якими батьки/опікуни можуть навчити своїх дітей в умовах воєнного стану (Levina, Lukmanova, Romanovskaya, Shutova, 2016). Батьки/опікуни стають людьми, які несуть повну відповідальність за навчання своїх дітей толерантності.

Коли йдеться мова про виховання, навчання та розвиток дітей раннього віку, навряд чи хтось із дорослих захоче виховувати свою дитину через заохочення агресії, дискримінації, ненависті, жорстокості, злості, нетерпимості. Як правило, дітям раннього віку намагаються прищепити чесність, повагу, доброту, щирість, відданість, емпатійність так, як жодна людина не народжується вже толерантною. Толерантність – це культурна звичка, яка формується з дитинства або яку ми самостійно можемо сформувати в дорослому житті, вона знімає всі бар'єри та дозволяє мислити ширше, прозоріше, призводить до зменшення стресу та сприяє розвитку співчуття, співпереживання та розуміння почуттів іншого, що так важливо під час воєнного стану.

Першою і найважливішою цінністю, яку потрібно трансформувати в ранньому дитинстві, є «повага до інших» – це цінність, яка спрямована на можливість поважати та цінувати іншу людину, яка відрізняється. Сучасним батькам/опікунам обов'язково слід звертати уваги на дитячі книги, іграшки, відео та розваги. Батьки в Україні під час воєнного стану мають дуже уважно ставляться до відео, які вони вмикають своїм дітям на YouTube, TikTok, Instagram або інших платформах, до книжок, які вони читають дітям перед сном. Читання книг і розповідання історій перед сном має багато переваг для раннього дитинства. За даними (Aslan, Aybek, 2020) книжки чи історії, які батьки/опікуни розповідають дітям перед сном, можуть справити величезний вплив на формування толерантності у дітей раннього віку. Книги пера Л. Денисенко «Майя та її мами» (2019), «Маленька книжка про любов» (2022); Т. Стус «Рі(з)дні люди» (2019); О. Драчківської «Зайчик-нестрибайчик та його смілива мама» (2019); Т. Прохасько та М. Прохасько «Як зрозуміти козу» (2023) – це перші в Україні дитячі книги, у якій порушена тема про порозуміння нашої людської інакшості, яка збагачує та об'єднує малі й великі світи, про те, що толерантність буває різною, а нам слід навчати своїх дітей кожному її виду. Ці сміливі дитячі книги, в яких порушена така складна тема – толерантність, стануть справжнім «рятівним жилетом» для батьків/опікунів, які самостійно не знають з чого почати.

Підводячи підсумки проведеного наукового дослідження ми надаємо кілька порад, які допоможуть дорослим зрозуміти важливість толерантності, в сучасному демократичному та цивілізованому світі та які допоможуть в подальшому формувати толерантність у дітей раннього віку в умовах воєнного стану:

- не забувайте нагадувати собі, що ви у безпеці, що ви можете говорити відверто і не боятися бути засудженим – якщо хтось думає інакше та їхня думка відрізняється від вашої, це зовсім не означає, що ви помиляєтеся, скільки людей стільки і існує різних думок. Ви маєте повне право відстоювати ваші переконання, головне потрібно навчитися робити це неконфліктним шляхом, можна використовувати вагомні та «спокійні» аргументи, при цьому показуючи власний приклад для дитини;
- говоріть за себе та свою родину – висловлюйте свою думку точніше, наприклад: «Я не згоден з тим, що... у мене інша думка...», «Я маю інші варіанти...». Відстоюйте власні інтереси та інтереси своєї родини, звісно не роблячи при цьому шкоди іншим, так, як більшість людей є постраждалими як і ви;
- не бійтеся пробувати щось нове – це буде тренуванням навички толерантності до невідомого – думками, фантазією та уявою переносьтеся у різні проміжки часу та наші «безпечні місця», які надають вам впевненості та відчуття спокою;
- намагайтеся обходитися без образ і переходу на особистості по відношенню до інших людей – не провокуйте людину до сварки, бійки чи конфлікту, намагайтеся дізнатися більше, щоб зрозуміти

іншу точку зору. Можна попросити розповісти докладніше та пояснити, що хотіли б зрозуміти, як ця людина прийшла до такої «правильно/неправильної», але все ж таки власної думки;

- слідкуйте за своєю «мовою тіла» – це такий самий спосіб без мовленнєвого спілкування,

бо власне наші очі, міміка та жести завжди говорять правду, недарма цю техніку використовують в криміналістиці. Наприклад, коли ви відчуваєте зневагу, то зітхаєте і закочуєте очі, такі реакції говорять про нетерпимість і видають ваше ставлення до партнера зі спілкування та перебіг ваших думок. У цьому випадку стає очевидно, що ви вважаєте, що думка іншої людини абсолютно недоречна або неправильно, з цього стає відомо, що ви кращі за неї;

- спробуйте знайти точки дотику – розглядайте навіть найменшу схожість між вами,

вашими думками та поглядами. При спокійному діалозі, можна знайти точки дотику, вподобання в музиці, книгах, «смаках» у виборі фільмів чи їжі, тощо. Також це стосується і у загальнолюдських поглядах на життя, на безпеку в суспільстві, на краще майбутнє країни тощо.

Допоки дорослі не зрозуміють сенс толерантності та її важливість у відношеннях між

людьми, ми не зможемо якісно говорити та працювати шляхом формування толерантності у дітей раннього віку. Українці під час дії правового режиму воєнного стану нарешті зрозуміло зв'язок між своєю поведінкою та постійним колом недовіри та насильства у суспільстві. Це дійсно з тих випадків, коли щоб зробити світ кращим – необхідно почати з себе та своїх близьких. Без толерантності мир неможливий. Завдяки толерантності можна шукати цілу низку позитивних людських і соціальних можливостей, включаючи еволюцію культури миру.

Висновок. У цьому контексті необхідно враховувати, що мирне майбутнє залежить від наших щоденних вчинків і жестів, від того які цінності толерантності ми будемо передавати підростаючому поколінню, наскільки важливим буде підкреслення того, що відмінності показують нашу унікальність, оскільки всі ми відрізняємося за рівнем доходів, захопленнями, зовнішністю, гендером, характером, соціально-політичними поглядами, економічним станом, уподобаннями в їжі, тощо. І це – нормально, це і є наш світ, у якому ми живемо, подобається нам це чи ні, це об'єднує нас до єдиного світового демократично-розвиненого суспільства, тому толерантність є необхідною рисою, яка допомагає таким різним людям мирно співіснувати. Толерантність вимагає справедливості та неупередженості від законодавства, громадськості надання кожній людині рівних можливостей для розвитку, проте закони хоча і є потрібними, часом їх недостатньо для виховання толерантного суспільства.

Основна суть толерантності полягає в тому, що якщо ми всі разом визнаємо, що мир – це не статичний стан, а дія в рамках гуманітарного ідеалу в повсякденній практиці, можливо, у миру є не тільки шанс, але й тривале майбутнє. Тому давайте виховувати толерантність у наших дітях, садочках, школах і спільнотах, у наших домівках і на робочих місцях і, головне, у наших серцях і розумі!

Перспективи подальших розвідок. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування толерантності у дітей раннього віку в умовах воєнного стану. Подальшого наукового пошуку потребує вивчення та розбірливе використання досвіду зарубіжних країн зі схожою політичною ситуацією (Афганістан, Боснія, Грузія, Ємен, Ізраїль, Ліван, Руанда, Судан, США, Хорватія, Чорногорія, та ін.) з проблеми формування толерантності у дітей раннього віку в умовах воєнного стану. Разом з тим, потребують уваги питання: створення толерантного середовища в суспільстві; гуманізація і демократизація існуючих взаємин дорослих і дітей, системи навчання і виховання; включення до реформування освіти провідних ідей педагогіки толерантності; фахової підготовки майбутніх вихователів до формування толерантності у дітей раннього віку та дошкільного віку в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Бердник, Б. (2021). Про що насправді толерантність, і до чого тут благодійність. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2021/05/6/244824/>

Грива, О. А. (2008). Толерантність в процесі становлення молоді в умовах полікультурного середовища. [Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філос. наук: спец. 09.00.10 «Філософія освіти»], 32 с.

Дубасенюк, О. А. (2010). Проблема толерантності в антропофілософському вимірі. *Історичні уроки голокосту та міжнаціональні відносини (до 70-річчя початку другої світової війни)* (с. 360-365). Дніпропетровськ: Центр «Ткума».

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану» № 2126-IX «15 травня 2022». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Tex>

Кремень, В. Г. (2019). *Освіта як запорука миру: шлях до людини*. (Т.1). Освіта для миру. Культура толерантності: як побудувати суспільство, комфортне для всіх. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+TOL101+2020_T3

Матвійчук, Т. (2023). Війна і діти: як правильно говорити з ними про травми, інвалідність і толерантне ставлення до інших. URL: https://ye.ua/syvspilstvo/63295_Viyna_i_diti_yak_pravilno_govoriti_z_nimi_pro_travmi_invalidnist_i_tolerantne_stavlennya_do_inshih.html

Сакалюк, О. О. (2011). Феномен толерантності в контексті полікультурної освіти.

ScienceRise: Pedagogical Education. № 3. URL: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/3_2011/20.pdf

Alzyoud, M. S., & Khaddam, A. F., & Al-Ali, A. S. (2016). The impact of teaching tolerance on students in jordanian schools. *J. Humanities Soc. Sci.* 15, 1. URL: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=The+impact+of+teaching+tolerance+on+students+in+jordanian+schools&btnG=

Aslan, S., & Aybek, B. (2020). Testing the Effectiveness of Interdisciplinary Curriculum-Based Multicultural Education on Tolerance and Critical Thinking Skill (p. 43-55). *Int. J. Ed. Meth* 6 (1). doi:10.12973/ijem.6.1.43

Avery, P. G. (2002). Teaching tolerance: what research tells us (p. 270-276). *Research and Practice. Soc. Edu.* 66 (5).

Beckwith, F. J., & Koukl, G. (1998). *Relativism: Feet firmly planted in mid-air*. Ada, Michigan: Baker Books.

Brenick, A., & Lawrence, S. E., & Carvalheiro, D., & Berger, R. (2019). Teaching tolerance or acting tolerant? Evaluating skills- and contact-based prejudice reduction interventions among Palestinian-Israeli and Jewish-Israeli youth (p. 8-26). *J. Sch. Psychol.* 75. doi:10.1016/j.jsp.2019.07.001

Godwin, K., & Ausbrooks, C., & Martinez, V. (2001). Teaching tolerance in public and private schools (p. 542-546). *Phi Delta Kappan* 82 (7). doi:10.1177/003172170108200713

Heller, C., & Hawkins, J. A. (1994). Teaching Tolerance: Notes from the Front Line (p. 337-368). *Teach. Coll. Rec.* 95 (3).

Jati, W. R. (2014). Religious Tolerance in Multiculturalism Education Sang Timur Catholic High School Students Yogyakarta. Yogyakarta: *Journal of Educational Horizon*. URL: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=Religious+Tolerance+in+Multiculturalism+Education+Sang+Timur+Catholic+High+School+Students+Yogyakarta&btnG=

Lehtonen, M. (2019). The Development of Religious Tolerance: Co-operative Board Games with Children and Adolescents. *IATL Reinvention: Int. J. Undergraduate Res.* 2 (2). URL: https://warwick.ac.uk/fac/cross_fac/iatl/reinvention/archive/volume2issue2/lehtonen/

Lintner, T. (2005). A world of difference: Teaching tolerance through photographs in elementary school (p. 34-37). *Soc. Stud.* 96 (1). doi:10.3200/tsss.96.1. S. 34-37

Maksum, Ali. (2015). Model of Tolerance Education in Modern and Salaf Islamic Boarding Schools. *J. Islamic Religious Edu. Vol. 03, 1*. URL: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=Model+of+Tolerance+Education+in+Modern+and+Salaf+Islamic+Boarding+Schools&btnG=

Meisner, D. (1623). *Thesaurus Philo Politicus, Hocest, Emblematisive Moralia Politica Figuris Aeneis*. Frankfurta, Kieser.

Proclamation of the United Nations Year for Tolerance and Declaration on Tolerance (1993), Paris, UNESCO, 3. (doc.27C/25)

Schweitzer, J. B., & Sulzer-Azaroff, B. (1988). Self-control: teaching tolerance for delay in impulsive children (p. 173-186). *J. Exp. Anal. Behav.* 50 (2). doi:10.1901/jeab.1988. S. 50-173

Sumadi, T. (2017). Transforming Social Values to Young Children through Games. Jakarta: *Faculty of Social Sciences, Jakarta State University* URL: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=Transforming+Social+Values+to+Young+Children+through+Games&btnG=

REFERENCES

Berdnyk, B. (2021). Pro shcho naspravdi tolerantnist, i do choho tut blahodiinist. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2021/05/6/244824/>

Hryva, O. A. (2008). Tolerantnist v protsesi stanovlennia molodi v umovakh polikulturnoho seredovyshcha. [Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia dokt. filos. nauk: spets. 09.00.10 «Filosofiiia osvity»], 32 s.

Dubaseniuk, O. A. (2010). Problema tolerantnosti v antropofilosofskomu vymiri. *Istorychni uroky holokostu ta mizhnatsionalni vidnosyny (do 70-richchia pochatku druhoi svitovoi viiny)* S. 360-365. Dnipropetrovsk: Tsentr «Tkuma».

Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo derzhavnykh harantii v umovakh voiennoho stanu, nadzvychainoi situatsii abo nadzvychainoho stanu» № 2126-IX «15 travnia 2022» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Tex>

Kremen, V. H (2019). *Osvita yak zaporuka myru: shliakh do liudyny*. (T.1). Osvita dlia myru.

Kultura tolerantnosti: yak pobuduvaty suspilstvo, komfortne dlia vsikh. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+TOL101+2020_T3

Matviichuk, T. (2023). Viina i dity: yak pravylno hovoryty z nymy pro travmy, invalidnist i tolerantne stavlennia do inshykh. URL: https://ye.ua/syspilstvo/63295_Viina_i_diti_yak_pravilno_govoriti_z_nimi_pro_travmi_invalidnist_i_tolerantne_stavlennya_do_inshih.html

Sakaliuk, O. O. (2011). Fenomen tolerantnosti v konteksti polikulturnoi osvity. *ScienceRise: Pedagogical Education*. – № 3. http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/3_2011/20.pdf.

Alzyoud, M. S., & Khaddam, A. F., & Al-Ali, A. S. (2016). The impact of teaching tolerance on students in jordanian schools. *J. Humanities Soc. Sci.* 15, 1. URL: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=The+impact+of+teaching+tolerance+on+students+in+jordanian+schools&btnG=

Aslan, S., & Aybek, B. (2020). Testing the Effectiveness of Interdisciplinary Curriculum-Based Multicultural Education on Tolerance and Critical Thinking Skill (r. 43-55). *Int. J. Ed. Meth* 6 (1). doi:10.12973/ijem.6.1.43

Avery, P. G. (2002). Teaching tolerance: what research tells us (r. 270-276). *Research and Practice. Soc. Edu.* 66 (5).

Beckwith, F. J., & Koukl, G. (1998). *Relativism: Feet firmly planted in mid-air*. Ada, Michigan: Baker Books.

Brenick, A., & Lawrence, S. E., & Carvalheiro, D., & Berger, R. (2019). Teaching tolerance or acting tolerant? Evaluating skills- and contact-based prejudice reduction interventions among Palestinian-Israeli and Jewish-Israeli youth (r. 8-26). *J. Sch. Psychol.* 75. doi:10.1016/j.jsp.2019.07.001

Godwin, K., & Ausbrooks, C., & Martinez, V. (2001). Teaching tolerance in public and private schools (r. 542-546). *Phi Delta Kappan* 82 (7). doi:10.1177/003172170108200713

Heller, C., & Hawkins, J. A. (1994). Teaching Tolerance: Notes from the Front Line (r. 337-368). *Teach. Coll. Rec.* 95 (3).

Jati, W. R. (2014). Religious Tolerance in Multiculturalism Education Sang Timur Catholic High School Students Yogyakarta. Yogyakarta: *Journal of Educational Horizon*. URL: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=Religious+Tolerance+in+Multiculturalism+Education+Sang+Timur+Catholic+High+School+Students+Yogyakarta&btnG=.

Lehtonen, M. (2019). The Development of Religious Tolerance: Co-operative Board Games with Children and Adolescents. IATL Reinvention: *Int. J. Undergraduate Res.* 2 (2). URL: https://warwick.ac.uk/fac/cross_fac/iatl/reinvention/archive/volume2issue2/lehtonen/

Lintner, T. (2005). A world of difference: Teaching tolerance through photographs in elementary school (r. 34-37). *Soc. Stud.* 96 (1). doi:10.3200/tss.96.1.34-37

Maksum, Ali. (2015). Model of Tolerance Education in Modern and Salaf Islamic Boarding Schools. *J. Islamic Religious Edu. Vol. 03, 1*. URL: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=Model+of+Tolerance+Education+in+Modern+and+Salaf+Islamic+Boarding+Schools&btnG=

Meisner, D. (1623). *Thesaurus Philo Politicus, Hocest, Emblematisive Moralia Politica Figuris Aeneis*. Frankfurta, Kieser.

Proclamation of the United Nations Year for Tolerance and Declaration on Tolerance (1993), Paris, UNESCO, 3. (doc.27C/25)

Schweitzer, J. B., & Sulzer-Azaroff, B. (1988). Self-control: teaching tolerance for delay in impulsive children (r. 173-186). *J. Exp. Anal. Behav.* 50 (2). doi:10.1901/jeab.1988.50-173

Sumadi, T. (2017). Transforming Social Values to Young Children through Games. *Jakarta: Faculty of Social Sciences*. Jakarta State University URL: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=Transforming+Social+Values+to+Young+Children+through+Games&btnG=

Valentina Lyapunova,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Department of preschool education and social work
of the Melitopol State Pedagogical School

Bohdan Khmelnytskyi University, Zaporizhzhia, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-5658-8128>

lapunova001@gmail.com

Olha Nehrii,

teacher-intern, Phd of the Department of preschool education and
social work of the Melitopol State Pedagogical School

Bohdan Khmelnytskyi University, Zaporizhzhia, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-5423-0448>
olganegriy19@gmail.com

FORMATION OF TOLERANCE IN CHILDREN OF EARLY AGE UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL

Abstract. The author addresses a new problem for Ukrainian society – the formation of tolerance in young children under martial law. An interpretation of the meaning of the term "tolerance" is given, the main developments of foreign and domestic scientists on the studied problem are presented. The main legislative documents of Ukraine, which emphasize the formation of tolerance in young children in the conditions of martial law in the country, were reviewed and analyzed. It has been established that recently the problem of tolerance formation in young children has become the subject of study by a number of scientists – both domestic and foreign. It was found that the pedagogy of tolerance involves: the culture of communication as understanding the other in dialogue, as mutual understanding and empathy for the other; not dividing people into «those» and «that»; tolerant thinking as the basis of knowledge of a person's personality, his needs, values, attitudes, beliefs and various forms of expression in the process of communication, which allow to cultivate the personal qualities of an individual, transforming them in the direction of empathy, mutual communication, respect, sense of partnership. It is argued that tolerance generates trust, sincerity, honesty, acceptance of others as equals, readiness for compromises and cooperation, as well as joy, benevolence, sociability. It was determined that often intolerant attitude towards someone is provoked by the lack of information in society, so it is important to try to learn more, get closer and understand the issue before you start hating. It is emphasized that if we learn to be tolerant of problems, then we will learn to be tolerant of each person's choices. It is emphasized that the formation of tolerance in young children is important in the context of nationality and the development of a Ukrainian democratic society.

Key words: pedagogy of peace culture, tolerance, intolerance, early child, early childhood intervention, emergency, war, martial law.

Дата надходження до редакції: 29.05.2023.

© Ляпунова В.А., Негрій О.І., 2023

Малахівська Ольга Вікторівна,
вчитель англійської мови Ставрівського опорного ліцею
з дошкільним відділенням, початковою школою та гімназією
Окнянської селищної ради Подільського району Одеської області,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, вчитель-методист,
Ставрове, Подільський район, Одеська область, Україна
olgamalahivskaa@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ІНТЕРАКТИВУ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОГО УРОКУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ (ІЗ ДОСВІДУ РОБОТИ)

Анотація. У статті представлено власний досвід впровадження інтерактивних вправ на уроках англійської мови, спрямованих на формування навичок ігрової та навчальної діяльності. Пропонується опис використання LEGO-технології як оптимального засобу, що дозволяє молодшим школярам у формі пізнавальної гри дізнаватися багато важливого і розвивати необхідні в подальшому житті навички. Розкрито різні можливості застосування інтерактивного обладнання в практичній діяльності вчителя англійської мови.

Ключові слова: навчання, англійська мова, ігри, мотивація, інтерактив, НУШ.

Постановка проблеми. Проблема пошуку форм і методів роботи на уроці англійської мови залишається актуальною. Нова ситуація розвитку освіти зумовлює необхідність організації особливого середовища й відповідної діяльності, у якій дитина могла б себе реалізувати. Тут на допомогу вчителю приходять інтерактивні технології, що містять безліч ефективних вправ, які враховують навантаження та інтереси дитини та мотивують дітей виконувати завдання краще і швидше, а урок проходить в ігровому форматі.

Аналіз наукових джерел з цього питання свідчить про те, що головна увага приділяється взаємодії учасників інтерактивного спілкування. Проблемам застосування в навчальному процесі інтерактивних методик присвячені роботи вчених педагогів (Азаров Ю., Басіна А., Бичківська Т., Ветохов О., Гусак Л., Каплан Г., Кононихіна Н., Кравчук Т., Кужель О., Лінінська Ю., Макарова Л., Москалюк Л., Мухіна В., Онисюк О., Редько В., Роман С., Скрапченко О. та інші). Саме вони визначили молодший шкільний

вік як найсприятливіший для вивчення іноземної мови та запропонували найефективніші технології навчання іноземної мови в початковій школі. Пометун О. висвітлила нові ідеї, підходи і методи в інтерактивному навчанні, представила увесь спектр апробованих, надзвичайно ефективних та цікавих способів навчання дітей і дорослих у своїй праці «Енциклопедія інтерактивного навчання». Доведено, що інтерактивна освіта не тільки стимулює пізнавальну діяльність, а й сприяє формуванню предметних і загальнонавчальних компетентностей.

Виклад основного матеріалу. Згідно із Законом України «Про освіту», Державною національною доктриною розвитку освіти України в XXI столітті, Концепцією загальної середньої освіти, новим Державним стандартом початкової загальної освіти (Державний стандарт початкової освіти, 2018) потрібно здійснити кардинальний перехід від традиційного інформаційно-пояснювального навчання, спрямованого на передачу готових знань, до розвивального, зорієнтованого на формування творчої компетентності у всіх сферах життя особистості.

Вчителі іноземної мови вдало комбінують як традиційні, так і незвичні (інноваційні) методи і технології викладання мови. Та при виборі сучасних методів навчання мають бути враховані такі критерії, відповідно до яких використані методи (Волкова Н. П., 2007):

- створюють атмосферу, в якій діти почуваються вільно і комфортно;
- розвивають бажання практичного вживання іноземної мови;
- заохочують, враховуючи емоції та почуття учнів;
- стимулюють мовні, когнітивні і творчі здібності школярів;
- активізують учня, який взаємодіє з іншими учасниками навчального процесу;
- створюють ситуації, в яких учитель не є центральною фігурою, а учень має усвідомити, що вивчення іноземної мови пов'язано з його особистістю і інтересами, а не з прийомами і засобами навчання, які використовує вчитель;
- навчають учня працювати над мовою самостійно на рівні його фізичних, інтелектуальних і емоційних можливостей, одночасно забезпечуючи диференціацію та індивідуалізацію навчального процесу.

Сьогодні в освіті швидко розвиваються і широко використовуються *інформаційно-комунікаційні технології*, які об'єднують усі сфери життя. Застосування в школах комп'ютерної техніки, інтерактивних дошок, мультимедійних проекторів, цифрових документ-камер, Wi-Fi роутерів, глобальної мережі «Інтернет» *сприяло успішному використанню освітніх інтернет-ресурсів* для забезпечення повноцінного навчання учнів. На уроках поєднується досвід традиційних методів (сприймання нового матеріалу, засвоєння, осмислення, узагальнення) з інтерактивним навчанням.

За визначенням вченої Олени Пометун, «Інтерактивне навчання – це діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія вчителя і учня. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації навчальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету (Пометун, 2007). *Мета інтерактивного навчання* – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність, що робить продуктивним сам освітній процес» (Мельник, 2006).

Зміст інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається у невимушеній активній взаємодії всіх учнів. Це навчання в колективі, в групі, це взаємонавчання, це співпраця, співтворчість, де поважають думку кожного, де будь-хто може розкрити свої здібності. Інтерактивне навчання змінює підхід до вивчення предмету, передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин. Процес навчання стає більш цікавим, менш втомлюваним, під час якого пасивні слухачі стають активними учасниками заняття.

Основними формами інтерактивної роботи є навчальна взаємодія учнів у парах і мікрогрупах. Склад групи може складати 4-6 осіб.

Риси інтерактивного навчання (Бичківська, 2017):

- двобічний характер;
- спільна діяльність учителя й учнів;
- взаємодія та співтворчість учасників процесу;
- керівництво процесу вчителем;
- спеціальна організація та різноманітність форм;
- мотивація та зв'язок з реальним життям;
- виховання та розвиток особистості учнів одночасно з процесом засвоєння нових знань.

На думку Редько В., переваги інтерактивного навчання перед традиційним є наступні (Редько, 2011):

- у роботі задіяні усі учні класу;

- учні навчаються працювати у команді;
- формується доброзичливе ставлення до опонента;
- кожна дитина має можливість пропонувати свою думку;
- створюється «ситуація успіху»;
- формуються навички толерантного спілкування, вміння аргументувати свій погляд, знаходити альтернативне рішення проблеми.

Вчені розглядають інтерактивне навчання як сукупність технологій, яка складається з інтерактивних форм і методів навчання та виховання (Волкова, 2007). У своїй книзі «Сто порад учителів» В. О. Сухомлинський написав, що дитина є істотою, яка мислить, пізнає світ не тільки навколо себе, але ще і пізнає самого себе. Причому це знання приходить не тільки розумом, а й серцем (Сухомлинський, 1988).

Інтерактивна діяльність на уроках допомагає учням ставати повноправним учасником навчального процесу. У використанні інтерактивних методів важливим є те, що педагог не дає нових знань, а спонукає учасників до самостійного пошуку. Тобто при такому навчанні педагог виконує функцію помічника в роботі. Впровадження в освіті інтерактивних методів навчання підвищує загальний рівень навчального процесу, підсилює мотивацію навчання і пізнавальну активність, постійно підтримує вчителів в стані творчого пошуку дидактичних новацій (Сухомлинський, 1988).

Успішне впровадження, практичне застосування інтерактивних форм і методів навчання та виховання в сучасну освіту є ознакою сьогодення, діджиталізації, одним із напрямків модернізації освіти та необхідною умовою забезпечення повноцінних освітніх потреб учнів. У 2017 році в Україні розпочалося масштабне реформування освіти, що дістало назву НУШ – Нова українська школа.

Відповідно до *вимог Концепції Нової української школи* одним з ефективних шляхів оновлення змісту і методів навчання в сучасній школі є інтеграція, яка реалізується на засадах тематичного та діяльнісного підходів. Державний стандарт початкової освіти передбачає організацію освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу на інтегрованій основі та з переважанням ігрових методів у першому циклі та на інтегровано-предметній основі у другому циклі (Державний стандарт початкової освіти, 2018).

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості (Державний стандарт початкової освіти, 2018).

Навчання молодших школярів ґрунтується на взаємодії дітей і дорослих – грі, спільній праці, пізнанні, спілкуванні (Мельник, 2006). Поступово дитина стає активним учасником цього процесу. Вона спільно з учителем визначає мету, відкриває нові знання, засвоює навчальні дії, експериментує, відповідає за свою роботу. Тож важливо одразу уникнути авторитарного впливу на особистість дитини, встановити й підтримати добрі стосунки, довіру у спільній діяльності.

У пояснювальній записці «Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Р. Б.Шияна, 1-2 клас» і «Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Р. Б. Шияна, 3-4 клас» визначено рекомендовані форми організації освітнього процесу та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти. Там сказано: «Очікувані результати навчання, окреслені в межах кожної галузі, досяжні, якщо використовувати інтерактивні форми – кооперативне навчання, дослідницькі, інформаційні, мистецькі проекти; сюжетно-рольові ігри, ситуаційні вправи, екскурсії, дитяче волонтерство тощо» (Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Р. Б. Шияна 1-2 клас., 2022; Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Р. Б. Шияна 3-4 клас.).

Якщо дітям не дуже цікаво на уроках, то змусити їх щось робити буде важко. Особливо, коли це стосується іноземної мови. Тут на допомогу вчителю приходять інтерактивні технології, що містять безліч ефективних вправ, які враховують навантаження та інтереси дитини.

Основним видом діяльності школярів є гра. Вона допомагає дітям формувати і розвивати всі необхідні навички та вміння, які в майбутньому стануть в пригоді протягом усього життя. Яскравим прикладом інтеграції освітньої діяльності і самостійної діяльності дітей є LEGO-технологія.

Питання впливу LEGO-конструювання обґрунтовано в численних працях провідних психологів і педагогів. Сучасні дослідження таких авторів як Л. Комарова «Країна з LEGO», Л. Парамонова «Дитяче творче конструювання», Е. Фешина «ЛЕГО-конструювання в дитячому садку», Т. Лусс «Формування навичок конструктивно-ігрової діяльності у дітей за допомогою LEGO» (Сухомлинський, 1988) доводять, що конструювання з LEGO виходить далеко за межі розуміння поняття «конструювання» у традиційному сенсі слова, сьогодні воно допомагає комплексно інтегрувати форми роботи з конструктором LEGO в освітній процес та вирішувати ряд завдань,

передбачених Державним стандартом початкової освіти в Україні (Державний стандарт початкової освіти, 2018).

Компанія «The LEGO Foundation» ще з 2010 року співпрацює з МОН і успішно реалізує та впроваджує проєкт «Навчання через гру» в освітньому процесі Нової української школи. Робота з конструктором LEGO дозволяє молодшим школярам у формі пізнавальної гри дізнаватися багато важливого і розвивати необхідні в подальшому житті навички. Відбувається знайомство з навколишнім світом (Новосельська Н. Т., Тимечко О. П., 2020). Завдяки цій технології діти детально обмірковують завдання, вчаться працювати у парах і мікрогрупах, приходять на допомогу один одному. На заняттях відчувається творча атмосфера, активізується словниковий запас дитини, розвивається логічне та критичне мислення, формуються навички діалогічного мовлення.

Та перш ніж розпочати взаємодію з дітьми, треба замислитися над тим, що ми розвиваємо творчих людей, які вміють мислити, обґрунтовують свою думку, готові вчитися впродовж всього свого життя. На думку Редько В. Г., вчитель і є *дизайнером умов і комфортного середовища*, де перебувають діти, і це середовище має бути природнім для них, ігровим та діяльнісним (Рома, 2018).

У своїй практичній діяльності часто використовую LEGO-конструктори, бо вважаю, що це оптимальний засіб формування навичок ігрової, навчальної діяльності, важливий критерій всебічного розвитку учнів, потужний інструмент для вивчення англійської мови, позитивний вплив на школярів, підвищення мотивації до навчання.

Дітям дуже подобається працювати з яскравими цеглинками, вони захоплюються процесом навчання, активно співпрацюють в групі, уважно слухають вчителя.

Введення нових лексичних одиниць грає важливу роль у створенні слухо-зорового образу цих одиниць за допомогою фізичних реакцій. У процесі автоматизації дій учнів з новими словами існують певні труднощі засвоєння і запам'ятовування. Саме тому дуже доречно використовую вправи, під час яких діти вчаться слухати і відповідати на запитання, швидко реагувати, запам'ятовувати нову лексику, повторювати вивчене за допомогою цеглинок LEGO. *Основні завдання таких вправ:* при вивченні нових лексичних одиниць за кожним словом умовно закріплюємо цеглинку певного кольору. Діти виконують завдання за допомогою LEGO. *Наприклад*, при вивченні теми «My toys» за цеглинками закріплюємо нові слова (тема може бути будь-яка): doll ball bell plane train.

Вправа «Word-bricks». Вчитель називає слово англійською, діти піднімають цеглинку відповідного кольору і перекладають слово українською (doll – лялька, червона цеглинка, bell – дзвіночок, зелена цеглинка).

T. If I say «a doll» you have to translate the word into Ukrainian and raise up a red brick. If I say «a ball», you have to translate the word and raise up a yellow brick. If I say «a bell», you have to translate this word and raise up a green brick. If I say «a plane», you have to translate this word and raise up a blue brick. And if I say «a train», you have to translate this word and raise up a light-blue brick. Let's begin!

Вправа «Color words». Вчитель називає колір цеглинки або показує її, діти називають слово, закріплене за цеглинкою, англійською мовою і перекладають його українською (жовта цеглинка – ball – м'ячик, червона цеглинка – doll – лялька).

T. If I show you a yellow brick you have to say «a ball» and translate it into Ukrainian. If I show you a red brick, you have to say «a doll» and translate it. If I show you a green brick, you have to say «a bell» and translate it. If I show you a blue brick, you have to say «a plane» and translate it. If I show you a light-blue brick, you have to say «a train» and translate it. Let's go!

Вправа «What is missing». Вчитель називає лише чотири слова з п'яти. Діти слухають, відкладають названі слова у вигляді цеглинок, показують цеглинку, що залишилась, і називають слово, яке пропущене, англійською мовою, а потім перекладають на українську (doll, ball, plane, train, пропущене слово bell – зелена цеглинка, дзвіночок; ball, plane, train, bell, пропущене слово doll – червона цеглинка, лялька і т.д.).

T. I will name only four words from 5. You have to say what word is missing. Let's do it!

Вправа «Happy tower». Вчитель називає слова по порядку, учні викладають вежу з цеглинок відповідного кольору, потім навпаки (doll ball bell plane train / train plane bell ball doll). Слова можна називати вроздріб. При роботі в парах слова називати двічі, можна вроздріб. Тоді вежа вийде більшою.

T. I name the words one by one, you build a tower from the bricks. Then make a tower in pair. Let's play!

Вправа «True/False». Вчитель називає слово і показує цеглинку. Якщо правильно, то діти піднімають таку ж цеглинку і погоджуються фразою: «Yes, it is!», якщо ні – вживають фразу «No, it is not!» і називають правильне слово («It is a plane» – «No, it is not! It is a doll!», «It is a plane» – «Yes, it is!»)

T. I name the word and show you a brick. If it is a right word you say: «Yes, it is! », if it's not true, you answer: «No, it is not! » and say the right word. Let's work!

Вправа «Agree/Disagree». Вчитель називає слово або показує малюнок і показує цеглинку.

Якщо правильно, то діти піднімають зелену цеглинку і погоджуються фразою: «I agree», якщо ні – піднімають червону цеглинку і вживають фразу «I disagree» («It is a plane» – «I disagree», «It is a doll» – «I agree»).

T. I name the word and show you a brick. If it is right, raise up a green brick, if it's wrong, raise up the red one. Be attentive!

Вправа «Yes/No». Вчитель показує цеглинку певного кольору і запитує: Is it a train? Якщо так, то діти піднімають зелену цеглинку і погоджуються фразою:, якщо ні – піднімають червону цеглинку і вживають фразу «No, it is not!» («Is it a train?» - «No, it is not!», «Is it a doll?» – «Yes, it is!»).

T. I ask you a question. You answer «Yes, it is!» and raise up the green brick if it is true and «No, it is not!» if it is wrong and show the red one. Let's begin!

Вправа «Word tower». Вчитель показує складену вежу з цеглинок і просить дітей назвати слова у відповідній послідовності, потім навпаки (doll ball bell plane train / train plane bell ball doll). Цеглинки по кольору можна також скласти вроздріб.

T. Look at my tower. Name the words in this order.

Вправа «Toys&Bricks». Іграшки (лялька, м'ячик, дзвіночок, поїзд, літак) розкладені на парті. Учень має підійти і покласти до іграшок відповідні за кольором цеглинок: лялька – червона цеглинка, м'яч – жовта, дзвоник – зелена, поїзд – блакитна, літак – синя.

T. Look at these pictures. Think and put the bricks to the right picture.

Вправа «Draw a toy». Вчитель показує цеглинку, а діти малюють в зошиті відповідну іграшку: лялька – червона цеглинка, м'яч – жовта, дзвоник – зелена, поїзд – блакитна, літак – синя. Можна показувати по дві цеглинки, тоді діти малюють два предмети.

T. Look at the bricks and draw a toy.

Вправа «Kids' toys». Вчитель читає текст. Учні слухають і показують на цеглинках, які іграшки мають (за текстом). 1) This is Meg. She has toys. She has a doll, a bell and a ball. Діти показують червону, жовту і зелену цеглинку. 2) This is Ted. He has toys. He has a plain, a train and a ball. Діти показують синю, блакитну і жовту цеглинку.

T. Listen to the text and show by the bricks what toys the kids have.

Мінітексти можна скласти на будь-яку тему, використовуючи нові лексичні одиниці. Такі вправи допомагають вчителю швидше ознайомити дітей з новим лексичним матеріалом.

Цеглинки LEGO використовують при вивченні і закріпленні літер англійського алфавіту. Діти вчать слухати і відповідати на запитання, швидко реагувати, запам'ятовувати нові літери, формують перші навички читання, повторюють назви кольорів. *Основні завдання:* при вивченні літер до кожної цеглинки закріпимо букву. Діти виконують завдання за допомогою LEGO. *Наприклад:* У нас є шість навчальних цеглинок. Візьмемо перші букви англійського алфавіту (a b c d e f) і умовно закріпимо їх за цеглинками по кольору.

Вправа «Letter tower». Вчитель складає з букв склади і слова, діти складають цеглинки відповідно у вежу (bad, bed, bef, baf, dab, deb, debf, febd, fad), пробують читати.

T. Make a tower from the letters.

Вправа «First letters». Запитання дітям: «What letter does the word begin with?» Вчитель називає слова/показує малюнки, діти піднімають цеглинку відповідного кольору (fox – синя цеглинка, bear – оранжева і т.д., apple, dog, ant, forest, box, egg, cat, cow, bee...).

T. I say the word. You think, «What letter does the word begin with?» Then you raise up the brick of this word. Let's play!

Вправа «Letter bricks». Вчитель називає літеру, діти піднімають цеглинку відповідного кольору (a – червона цеглинка, b – оранжева і т.д.).

T. I name the letter and you raise up the brick to this letter. Let's do it!

Вправа «Color letters». Вчитель називає колір цеглинки або показує її, діти називають букву (жовта – c, червона – a і т.д.).

T. I show you a brick and you have to name the letter of this brick. Let's play!

Вправа «What letter is missing?» Вчитель називає лише 5 літер з 6. Діти слухають, показують цеглинку і називають букву, якої не вистачає. (a, c, d, e, f, не вистачає b – оранжева цеглинка).

T. I name the letters. Listen to very attentively and then name the letter that was missing and show the brick.

Вправа «Funny tower». Вчитель називає букви по порядку, учні викладають вежу з цеглинок відповідного кольору, потім навпаки, можна вроздріб (a b c d e f / f e d c b a). Можна в парах, тоді букви можна повторювати.

T. I name the letters and you build a tower from the bricks of these letters. Make a funny tower.

Вправа «Colorful alphabet». Вчитель показує складену вежу з цеглинок і просить дітей назвати букви у відповідній послідовності, потім навпаки. Варіанти можуть бути різні (a b c d e f / f e d c b a).

T. Look at my tower and name the letters one by one.

Вправа «Yes/No». Вчитель називає букву і показує цеглинку. Якщо правильно, то діти піднімають таку ж цеглинку і погоджуються фразою: «Yes, it is!», якщо ні – вживають фразу «No, it is not!» і називають правильну букву («It is a letter b (показую цеглинку червоного кольору) - «No, it is not! It is a letter a»).

T. I show you a brick and name the letter. If it is true, raise up the same brick and say «Yes, it is! », if not – say «No, it is not!» and name the right letter.

Вправа «Write a letter». Вчитель показує цеглинку, а діти записують в зошиті відповідну букву (червона – діти пишуть букву *a*, жовта – пишуть букву *c*). Букви можна написати кольоровими.

T. I show you the brick; you have to write a letter of this brick.

Вправи на засвоєння кольорів англійською мовою. Під час таких вправ діти вчаться слухати і відповідати на запитання, швидко реагувати, запам'ятовувати нові слова (назви кольорів), розвивати вміння сприйняття тексту на слух, розпізнавати слова в тексті на слух, зосереджувати увагу. *Основні завдання:* при вивченні основних кольорів учні виконують вправи і відповідають на запитання за допомогою LEGO.

Вправа «Colorful song». Учні розкладають кольорові цеглинки у такій послідовності: червоний, жовтий, синій, зелений, оранжевий і блакитний. Слухають пісню і торкаються олівцем цеглинки відповідного кольору. Потім пробують «грати» олівцями по цеглинках і хором співати.

Read and yellow, blue and green, Blue and green, blue and green,

Read and yellow, blue and green, Orange and light blue.

T. Listen to the song and touch the appropriate brick.

Вправа «Say tongue twister». Вчитель читає повільно скоромовку. Учні піднімають цеглинку відповідно до почутих слів-назв кольорів у тексті. Наприклад, якщо діти почули слово *red* – вони піднімають червону цеглинку. Згодом вчитель читає скоромовку швидше і швидше.

One green beetle sat on a yellow hat, And one fat red cat sat on a blue rag.

Відповідно діти піднімають по черзі зелений, жовтий, червоний, синій.

T. Listen to the tongue twister and raise up the appropriate brick.

Вправа «Color game». Вчитель називає слова / показує малюнки (це можуть бути назви овочів, фруктів, тварин, продуктів) і запитує: «What color is it?». Учні показують цеглинки відповідного кольору і дають відповідь. Наприклад: a carrot – It is orange, a tomato – It is red, a cucumber – It is green. Якщо предмет може бути різних кольорів, тоді діти піднімають всі можливі по кольору цеглинки. Наприклад: an apple – It is green, red, yellow, orange. A leaf – It is orange, red, green, yellow. Вчитель може одночасно показувати малюнки або називати слова, які одного кольору. Наприклад: a fox, a carrot, an apricot, an apple, a pumpkin, an orange - діти піднімають оранжеву цеглинку. Або a cucumber, an apple, a cabbage, a leaf, a kiwi – зелену.

T. I name the word and you have to answer the question “What color is it?” and raise up the appropriate brick.

Вправа «Show the color». Вчитель запитує «What color begins with the letter ... ?» Учні відповідають і показують цеглинку відповідного кольору. Наприклад: What color begins with the letter b? – Blue. What color begins with the letter o? – Orange і т.д.

T. Answer the question «What color begins with the letter ...?» and show the appropriate brick.

Вправа «Rainbow tower». Вчитель пропонує дітям викласти цеглинки по кольору веселки і назвати їх: red, orange, yellow, green, light-blue, blue. Згодом вежу можна скласти в будь-якому порядку. Це можуть зробити учні по черзі в ролі вчителя. Вежа може бути «веселою», тобто складеною нерівно за формою. Можна скласти «парканчик» з названих кольорів або силует тваринки. Вправу можна виконувати в парах, тоді назви кольорів будуть повторюватися і вежа буде більшою і «веселішою». Вчитель може використати вже готову вежу. Діти тільки називають кольори або розбирають вежу і називають кольори. Вправу можна провести у мікрогрупі, тоді діти називають кольори по черзі.

T. Build a tower with rainbow colors and name them. Then name them in the reverse direction.

Вправа «Translate the words». Вчитель називає колір англійською, діти піднімають цеглинку відповідного кольору і перекладають слово українською (red – червона цеглинка, green – зелена) і навпаки: вчитель називає слово українською, учні перекладають англійською і показують відповідну цеглинку (червоний – red, зелений – green).

T. Translate the word into Ukrainian and show the brick.

Вправа «What is missing?». Вчитель називає кольори – 5 з 6. Діти уважно слухають і називають колір, який пропустив вчитель, показують цеглинку відповідного кольору. Наприклад: red, green, blue, yellow,

orange. Діти називають – light blue.

T. Listen to me very attentively and then name the missing color.

Вправа «Yes/No». Вчитель називає колір і показує цеглинку. Якщо правильно, то діти піднімають таку ж цеглинку і погоджуються фразою: «Yes, it is!», якщо ні – вживають фразу «No, it is not!» і називають правильний колір («It is green» (показую цеглинку червоного кольору) – «No, it is not! It is red», – мають сказати діти).

T. I show you a brick and name the color. If it is true say: «Yes, it is!», if not – «No, it is not!».

Вправа «Right/wrong». Вчитель показує цеглинку певного кольору і запитує: Is it blue? Якщо так, то діти піднімають зелену цеглинку і погоджуються фразою: «Yes, it is!», якщо ні – піднімають червону цеглинку і вживають фразу «No, it is not!» («Is it blue?» – «No, it is not!»)

T. I show you a brick and ask you. Answer with phrases «Yes, it is!» and «No, it is not!».

Вправи на вивчення англійських цифр. Під час таких вправ діти вчать слухати і відповідати на запитання, швидко реагувати, запам'ятовувати нові слова (назви цифр і чисел), розвивати вміння сприйняття тексту на слух, розпізнавати слова в тексті на слух, зосереджувати увагу, рахувати. *Основні завдання:* за цеглинками умовно закріплюємо назви цифр від 1 до 6. Наприклад: червона – це 1, зелена – 2, синя – 3, жовта – 4, оранжева – 5 і т.д. При вивченні цифр та числівників учні виконують вправи і відповідають на запитання за допомогою LEGO.

Вправа «Number dictation». Вчитель показує цеглинку, учні записують в зошит цифру, яка закріплена за цією цеглинкою. Наприклад: red – діти пишуть 1, green – 2 і т.д. Цифри можуть повторюватися.

T. I show the brick, you write the number of this brick.

Вправа «Build a tower». Учні працюють в парах. Вчитель називає цифру або число англійською мовою, діти будують вежу з тієї кількості цеглинок. Вежа може бути «веселою». Це також може бути місток або парканчик, силует тварин. І навпаки: вчитель показує готову вежу, а діти мають назвати англійською мовою число, порахувавши цеглинки.

T. I name a number, you build a tower with these number of bricks.

Вправа «Make a LEGO-number». При вивченні цифр від 1 до 9 доречно використати вправу на складання цифр з цеглинок. Учні працюють в парах. З наявних цеглинок складають цифру, називають кількість використаних цеглинок і їх кольори (в другому семестрі). Вправу можна виконувати на килимку.

T. Make a number from the bricks. Name the colors and number of them.

Вправа «What is the next number?» За цеглинками закріплені цифри. Вчитель називає цифру, а діти називають наступну і показують цеглинку відповідного кольору. Наприклад: one – діти кажуть: «Two» і показують зелену цеглинку, бо за нею закріплена цифра 2 і т.д.

T. I name a number, you have to say the next number and show the appropriate brick.

Вправа «Days of the week». За цеглинками закріплені цифри. Вчитель називає день тижня, учні кажуть, який він по порядку і показують відповідну цеглинку. Наприклад: Tuesday – діти кажуть: the third і піднімають синю цеглинку і т.д.

T. I name a day of the week. You say the number and color of it.

Вправа «How many bricks?». Вчитель показує дітям складену вежу і запитує: «How many bricks?» діти рахують, відповідають англійською і показують відповідну цеглинку. Можна використати зображення багатоповерхових будинків, потягів з причепами, букетів квітів і т.д.

T. Answer my question «How many bricks?» and show the appropriate brick.

Вправа «How many?». Вчитель читає речення, в яких перераховуються предмети, назви тварин чи продуктів тощо. Учні слухають і називають кількість, показують цеглинку відповідного кольору.

I can see a ball, a doll, a train, a plane and a robot (five – orange). There are a banana, a lemon, an orange, an apple, a pear and an apricot (six – light blue). Ted likes cake, chocolate, milk and tea (four – yellow). My mom cooked fish, meat and potato (three – blue). Речення можна скласти до будь-якої теми.

T. Listen to the sentences and name the number of objects. Show the appropriate brick.

Вправа «Right/wrong». Вчитель показує цифру і запитує: Is it one? Якщо так, то діти піднімають зелену цеглинку і погоджуються фразою: «Yes, it is!», якщо ні – піднімають червону цеглинку і вживають фразу «No, it is not!», потім називають правильно цифру.

T. Agree with a phrase «Yes, it is!» if I am right and disagree if I am wrong and say: «No, it is not!», show the appropriate brick.

Вправи-руханки з використанням цеглинок LEGO. Проведення фізкультхвилинок на уроках англійської мови з використанням кольорових цеглинок LEGO не тільки формує ціннісне ставлення

учнів до фізичного здоров'я, а й підбадьорює їх, робить процес рухової діяльності дітей активнішим. Школярі отримують задоволення, заряджаються енергією та позитивом на весь урок.

Вправа «Pass the brick». Учні стають по двоє, спиною один до одного, в руках тримають 6 навчальних цеглинок. Вчитель називає колір, і за командою діти передають цеглинку правою рукою за спиною. Лівою забирають. Кольори змінюються.

T. I say you a color and you pass a brick of this color to the right side to your mate. Let's go!

Вправа «Butterflies». Учні виходять на клас, стають в коло. Вчитель звертає увагу на себе словами «Butterflies», показує вежу з цеглинок, учні мають сформувані пари, трійки, четвірки і т.д., в залежності від кількості цеглинок у вежі. Створюються групи метеликів. Кількість цеглинок змінюється. Можна рухатися під музичний супровід. Вчитель може брати участь у руханці.

T. Make a circle. After the word «Butterflies», you have to look at my tower and make a circle of this number. Let's move!

Вправа «Move together». До кожної цеглинки закріплюємо дію.

Blue – Hands up! (Підніми руки догори!)

Yellow – Turn around! (Покрутись!)

Red– Smile! (Посміхнись!)

Green – Hands to the sides! (Руки в сторони!)

Light blue – Touch the floor! (Доторкнися підлоги!)

Orange – Say “Hello!” (Скажи: «Привіт!»)

Вчитель показує цеглинки, а діти виконують закріплену дію. Можна комбінувати по дві цеглинки і рухатися під музичний супровід. Команди можна змінювати.

T. I show you a brick and you do the appropriate action.

Вправа з пальчикової гімнастики «Make a fist». Вчитель називає колір англійською. Учні беруть цеглинку відповідного кольору і стискають її в кулачок і відпускають. Спочатку лівою рукою, потім правою, одночасно. Робота в парі – стиснути цеглинку і передати товаришу.

T. I name a color; you take a brick of this color and make a fist with it. At first in the right hand, then in the left, both.

Рефлексія уроку з ЛЕГО. Цеглинки LEGO використовуються в кінці кожного уроку для зворотнього зв'язку з дітьми. Під час оцінювання учень може обрати одну або дві цеглинки одразу. Учні вчаться оцінювати свою роботу на уроці, їм цікаво і пізнавально, вчитель отримує інформацію від своїх учнів щодо їхнього сприйняття освітнього процесу в інтерактивному вимірі. Така форма роботи робить урок інноваційним.

T. How did you like our lesson? Was it interesting? Choose an appropriate brick and show me, please.

Висновки. В результаті використання цеглинок LEGO на своїх уроках зрозуміла, що учні стають активними, жваво спілкуються, вчаться аналізувати, порівнювати, не бояться помилитися, підказують один одному. В школярів розвивається увага, пам'ять, спостережливість, активізується мислення. Вправи LEGO-технології розвивають дрібну моторику рук, стимулюють мовленнєвий розвиток і розумові здібності. Використовую і рекомендую LEGO-конструктор в початкових класах під час вивчення кожної теми.

Навчання дітей в ігровій формі через інтерактив допомагає реалізувати в українських школах сучасні вимоги до уроку. Грамотно підібране інтерактивне обладнання для початкової школи має всі необхідні інструменти для організації ефективного уроку, щоб утримати увагу маленьких учнів.

За умови систематичного використання інтерактивних технологій у навчальному процесі в поєднанні з традиційними методами навчання та педагогічними інноваціями значно підвищується ефективність навчання учнів з різнорівневою підготовкою.

Інтерактивне навчання – це ефективний спосіб засвоєння інформації, який краще використовувати, комбінуючи різні інструменти. І на думку експертів, таке інноваційне рішення повинно лягти в основу нової навчальної програми багатьох освітніх установ. Без них буде важче досягти високих показників успішності дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Бичківська, Т. М. Використання інтерактивних методів навчання у процесі формування комунікативної компетентності учні на уроках англійської мови. Науковий Блог. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2017/>

Волкова, Н. П. (2007). Педагогіка: Навч. посіб. К.: Академвидав, 616 с.

Волкова, О.Б., Бількевич, Л. Ю. (2018). Використання Інтернет-сервісу LearningApps на уроках інформатики в початковій школі. Збірник вправ. Біла Церква : БЗШ I-III ступенів № 5. 67 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01000eie-9bb3.docx.html>

Державний стандарт початкової освіти. ЗАТВЕРДЖЕНО постановою Кабінету Міністрів України 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688) {Документ 87-2018-п, чинний, поточна редакція – Редакція від 06.10.2020, підстава – 898-2020-п}. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12>

Мельник, Н. М. (2006) Впровадження інтерактивних технологій у навчально-виховний процес. *Початкове навчання і виховання*. №13. С. 2-3.

Новосельська, Н. Т., Тимечко О. П. Використання LEGO-технології в освітньому просторі НУШ. *ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ. Львівський національний університет імені Івана Франка «Молодий вчений»*. № 10 (86) жовтень, 2020 р. С. 144-146. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/MV-Tymechko.pdf>

Пометун, О. (2007). Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ : [Б. в.], 141 с. URL: https://nvk-licey.at.ua/_ld/0/2_BTn.pdf

Редько, В. (2011). Інтерактивні технології навчання іноземної мови. *Рідна школа*. № 8-9. С. 28.

Рома, О. (2018). Гра по-новому, навчання по-іншому. *Методичний посібник* / The LEGO Foundation, 44 с. URL: LEGO Play box activity booklet April 2018 UKR.indd (mon.gov.ua)

10. Сухомлинський, В. О. (1988). Сто порад учителю. К.: Радянська школа., 310 с.

Типова освітня програма 1-2 клас. (кер. Шиян Р. Б.) URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Shyyan.pdf>

Типова освітня програма 3-4 клас. (кер. Шиян Р. Б.) URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Shyyan.pdf>

REFERENCES

Bychkivska, T. M. Vykorystannia interaktyvnykh metodiv navchannia u protsesi formuvannia komunikativnoi kompetentnosti uchni na urokakh anhliiskoi movy. *Naukovyi Bloh*. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2017/>

Volkova, N. P. (2007). *Pedahohika: Navch. posib*. K.: Akademvydav, 616 s.

Volkova, O.B. , Bilkevych, L. Yu. (2018). Vykorystannia Internet-servisu LearningApps na urokakh informatyky v pochatkovii shkoli. *Zbirnyk vprav. Bila Tserkva : BZSh I-III stupeniv № 5*. 67 s. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01000eie-9bb3.docx.html>

Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity. ZATVERDZhENO postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy 21 liutoho 2018 r. № 87 (u redaktsii postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 lypnia 2019 r. № 688) {Dokument 87-2018-p, chynnyi, potochna redaktsiia – Redaktsiia vid 06.10.2020, pidstava – 898-2020-p}. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12>

Melnyk, N. M. (2006) Vprovadzhenia interaktyvnykh tekhnolohii u navchalno-vykhovnyi protses. *Pochatkove navchannia i vykhovannia*. №13. S. 2-3.

Novoselska, N. T., Tymechko O. P. (2020). Vykorystannia LEGO-tekhnolohii v osvitnomu prostori NUSh. *PEDAHOHICHNI NAUKY. Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka «Molodyi vchenyi»*. № 10 (86) zhovten, S. 144-146. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/MV-Tymechko.pdf>

Pometun, O. (2007). *Entsyklopediia interaktyvnogo navchannia*. Kyiv : [B. v.], 141 s. URL: https://nvk-licey.at.ua/_ld/0/2_BTn.pdf

Redko, V. (2011). *Interaktyvni tekhnolohii navchannia inozemnoi movy. Ridna shkola*. № 8–9. S. 28.

Roma, O. (2018). *Hra po-novomu, navchannia po-inshomu. Metodychnyi posibnyk* / The LEGO Foundation, 44 s. URL: LEGO Play box activity booklet April 2018 UKR.indd (mon.gov.ua)

10. Sukhomlynskyi, V. O. (1988). *Sto porad uchyteliu*. K.: Radianska shkola., 310 s.

Typova osvitnia prohrama 1-2 klas. (ker. Shyian R. B.) URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Shyyan.pdf>

Typova osvitnia prohrama 3-4 klas. (ker. Shyian R. B.) URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Shyyan.pdf>

Olha Malakhivska,

English teacher at the Stavriv Support Lyceum
with a preschool department, an elementary school and a gymnasium
Oknyansk settlement council of Podilsk district of Odesa region,
specialist of the highest qualification category, teacher-methodologist,

Stavrovo, Podilsky district, Odesa region,
Odesa, Ukraine
olgamalahivskaa@gmail.com

USE OF INTERACTIVE TOOLS FOR ORGANIZING AN EFFECTIVE ENGLISH LESSON IN A PRIMARY SCHOOL (FROM WORK EXPERIENCE)

Abstract. The article presents its own experience of implementing interactive exercises in English language classes, aimed at forming the skills of game and educational activities. A description of the use of LEGO technology is offered as an optimal tool that allows younger schoolchildren to learn a lot of important things and develop the skills they will need in later life in the form of an educational game. Various possibilities of using interactive equipment in the practical activities of the English language teacher are revealed.

Key words: learning, English language, games, motivation, interactive, NUS.

Дата надходження до редакції: 23.05.2023 р.

© Малахівська О., 2023

Мітюхіна Віра Петрівна,
методист НМЛ початкової освіти кафедри дошкільної і початкової освіти
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»,
Одеса, Україна

Боделан Ольга Русланівна,
кандидат психологічних наук,
директор Одеського ПНВК «Вільна школа «АСТР»,
Одеса, Україна

Черніс Олександр Семенович,
заступник директора Одеського ПНВК «Вільна школа «АСТР»,
Одеса, Україна

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ТА ОЦІНЮВАННЯ ОСВІТНІХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. Методи вальдорфської педагогіки є достатньо цікавими щодо дослідження багатьох аспектів педагогічної діяльності, але практичного досвіду, який підкреслює їх значущість у сфері підвищенні пізнавальної активності учнів та методів оцінювання їх навчальних досягнень, недостатньо. Тому актуальність дослідження зумовлено потребою об'єктивного аналізу досвіду експериментальних практичних педагогічних досліджень освітніх закладів з застосуванням вальдорфської педагогіки та доцільність і можливість використання результатів дослідження в діяльності Нової української школи.

Від початку заснування вальдорфських шкіл в її концепції і основних принципах бальна оцінка не розглядалась, як мотивуючий чи стимулюючий засіб навчання.

Однак, питання розвитку пізнавальної активності та пізнавальної діяльності безпосередньо пов'язані з оцінюванням навчальних досягнень у вальдорфській школі і характеризують діяльність освітнього закладу.

У статті доведено, що розвиток мотивації, пізнавальної активності учнів, їх самостійність і соціальність, методи оцінюванням навчальних досягнень безпосередньо пов'язані зі створенням вальдорфського освітнього середовища, яке містить у собі предметно-просторові, соціальні та психодідактичні аспекти.

Наголошено на доцільності використання досвіду вальдорфської школи щодо розвитку пізнавальної активності та методів оцінювання учнів для практичного застосування цього досвіду в Новій українській школі.

Ключові слова: вальдорфська педагогіка, антропософська педагогічна антропологія, особистість, навчальна мотивація, навчально-пізнавальна діяльність, оцінювання у вальдорфській школі, становлення особистості.

Понад століття вальдорфська педагогіка привертає увагу педагогічного суспільства та є об'єктом дискусії через відношення до її технологій, побудованих на підґрунті педагогічної антропології, виховання дітей з наданням вільної відповідальності, методів оцінювання, управління освітнім закладом та ще багато чого, що є надзвичайним в її сфері.

Все це знов і знов ставить перед педагогом питання і стимулює до проведення досліджень у тій чи іншій сфері педагогіки. Саме те, що вальдорфська педагогіка ґрунтується на антропософській педагогічній антропології, робить її універсальною та життєздатною у будь якій країні світу, відкриває нові перспективи дослідження (Педагогіка, спрямована у майбуття (до 100 річчя вальдорфської педагогіки, 2019). В Україні вальдорфська педагогіка пройшла певний шлях свого становлення, впевнено посіла місце у вітчизняній освіті і подальшому розвивається, вносячи яскравий колорит у педагогічну архітектоніку. В освіті педагогічна антропологія має бути роз'яснювальною та дороговказною для педагогічної практики. Саме це педагоги Одеського ПНВК «Вільна школа «АСТР» застосовували при проведенні дослідно-експериментальної роботи за темою «Активізація пізнавальної діяльності учнів в умовах гуманізації навчально-виховного процесу засобами вальдорфської педагогіки». Дослідження проводились протягом п'яти років. Незважаючи на складні умови, стан пандемії та воєнний стан у країні, вальдорфська педагогіка витримала випробування; педагогічний процес продовжувався і продовжується; діти не втратили інтерес до навчання. Навпаки, пізнавальна активність дітей не зникла завдяки вмінням педагогів застосовувати сучасні технології та поєднувати їх з методами особистісно-орієнтованого підходу до кожного учня відповідно його віку та власним здібностям.

Під час дослідної роботи виникла необхідність у розробці цілісної системи предметних та логічних прийомів пізнавальної діяльності, які повинні бути сформовані при вивченні кожного навчального предмету. В таку систему мають бути внесені загальні прийоми пізнавальної діяльності, які засвоєні при роботі та в подальшому самостійно використовуються учнями під час аналізу всіх інших явищ. При існуючих навчальних планах та програмах, затверджених МОН України, виникає потреба в розвитку навчально-методичної бази – це й є основною метою дослідно-експериментальної роботи за даною темою.

Успіх процесу навчання значною мірою залежить від ставлення учнів до засвоєння знань, мотивів пізнавальної діяльності, інтересів і потреб. Активність у навчанні – це велика рушійна сила, яка відкриває розум і серце дитини для благотворного впливу науки. Пізнавальна активність, пізнавальний інтерес та пізнавальна діяльність учнів виявляються в їх готовності, прагненні до самостійної діяльності, глибокому переконанні в необхідності пізнання, творчого засвоєння знань, що знаходить вияв в усвідомленні мети діяльності, готовності школярів до енергійної діяльності й у самій безпосередній пізнавальній діяльності. В сучасній педагогічній практиці досліджується освітній потенціал вальдорфської педагогіки у формуванні самоєфективності особистості, що ураховує розглянуте питання та розширює межі дослідницької роботи.

Проблемі розвитку пізнавальної активності завжди приділяли пильну увагу багато психологів і педагогів. На сучасному етапі розвитку освіти проблема пізнавальної активності учнів потребує переосмислення з урахуванням реалій сьогодення, нових завдань шкільної освіти, спрямованих на виховання у зростаючому поколінні здібностей до пізнавальної діяльності, постійного та активного накопичення знань.

Слід підкреслити, що навчальний процес у вальдорфській школі спирається саме на внутрішні сили учня, його пізнавальну діяльність, вияв творчої активності та його психофізичні дані. Вальдорфський учитель, вивчаючи молодшого школяра, використовує специфічні засоби, за допомогою яких він може вдало впливати на дитину, формуючи найкращі якості особистості та сприяючи розвитку її пізнавальної активності та всебічному гармонійному розвитку взагалі. Як приклад можна взяти моральні історії, які вчитель розповідає дітям тоді, коли треба донести до дитини, що в якомусь випадку вона зробила щось не те, що потрібно. Не «читати нотації та моралі», а саме розповісти історію про якусь птаха, яка жила собі в зграї та дуже загордилася тим, що співає краще за всіх інших ось вона й залишилася на самоті, бо ніхто не бажав з нею разом співати. І дитина, яка загордилася своїми успіхами, впізнає себе в цьому образі дуже легко. І не знадобиться її сварити та говорити: «Ось ти який негідний!». Створення образу й спонукає дитину підвищувати свій пізнавальний інтерес та ставати ще кращою людиною!

Особистісно-орієнтований підхід до дитини у вальдорфській школі передбачає розвиток активності та самостійності дітей як основу для переходу від навчання до самоосвіти, як найважливішу умову самореалізації людини, що забезпечується, зокрема, побудовою процесу пізнання таким чином, що учні вивчають факти, явища, їх властивості не в готовому вигляді, а ніби «створюючи заново», розглядаючи кожне нове явище або предмет з різних боків.

Міждисциплінарне вивчення предметів із першого класу, врахування вікових особливостей дітей та навчання епохами (модулями) дозволяє привити їм цілісний погляд на світ, що допомагає їм самостійно відкривати складні зв'язки між явищами природи. Ретельно дотримується баланс

між отриманням практичних навичок роботи в саду, майстерні, опануванням різними видами мистецтва (музикою, театром, живописом), технічними та природними дисциплінами.

Таким чином, у початковій школі закладається вагомий фундамент знань та досвіду, на якому будується освіта в середній школі. На цій стадії педагогіка Р. Штайнера намагається розвивати в дитині такі якості, як емоційна зрілість, ініціатива і творчий підхід до справи, здоровий глузд і загострення почуття відповідальності. Вальдорфська педагогіка пропонує дитині такий спосіб пізнання світу, який би розвивав в учневі почуття причетності до всього, що відбувається навколо нього. Зміст освіти орієнтується на потреби кожної вікової групи і сприяє духовно-душевно-тілесному розвитку учнів.

В умовах нинішнього розвитку різноманітних методик, вальдорфська педагогіка – одна з альтернативних методичних систем, яка наряду з системою Нової української школи, втілює в освітній процес ідеї розвитку особистості дитини, урахування вікових особливостей, розвиток мотивації до навчальної діяльності та намагається досягнути того, щоб дитина справді ХОТІЛА вчитися, щоб кожен день у школі дійсно був для неї святом (Мітюхіна, 2018).

Як казав відомий Марк Твен: «Я не хочу, щоби ходження до школи заважало моїй освіті...». Саме активізація пізнавальної діяльності учнів сприяє тому, щоби дитина стала справжнім винахідником, справжнім творцем своєї долі!

Саме це й є метою експериментально-дослідницької діяльності ПНВК «Вільна школа «АСТР»: апробація та експериментальне підтвердження ефективності організаційно-педагогічних умов освітнього середовища щодо активізації пізнавальної діяльності учнів в умовах гуманізації навчально-виховного процесу засобами вальдорфської педагогіки.

Це питання дуже актуальне в сучасній школі, оскільки зараз особливо гостро стоїть питання про перевантаження учнів, про втрату інтересу до навчання, про небажання ходити до школи та про психотравмуючі фактори, які супроводжують процес навчання.

Досвід роботи за методами викладання навчального матеріалу у вальдорфській школі, разом з творчим підходом до підготовки уроків, дозволяють по-новому розглянути проблему розвитку пізнавальної активності та розробити конкретні шляхи для набуття навичок самостійної усвідомленої пізнавальної діяльності учнів, яка відрізняється глибокими внутрішніми мотивами та високим рівнем активності.

В ході експериментально-дослідницької діяльності колективом підтвердилась висунута гіпотеза про вплив на розвиток пізнавального інтересу та пізнавальної активності таких факторів, як створення освітнього середовища вальдорфських шкіл: предметно-просторового, соціального та психодидактичного; проблемного навчання, самостійних та творчих робіт учнів, диференційований підхід до учнів. Отримані результати експериментальної діяльності підтверджуються низкою інших досліджень (Мітюхіна, 2022).

Звісно, що розвиток пізнавального інтересу та пізнавальної активності має вплив на навчальні досягнення учнів. Досягнення учнів у вальдорфській школі до 9-го класу не оцінюються в балах. У вальдорфській школі класний учитель супроводжує учнів від першого до 8-го класу, викладає в цьому класі більшість предметів і тісно співпрацює з другими вчителями-спеціалістами (музика, іноземна мова, рукоділля, евримія, рецитація тощо). Класний вчитель з іншими колегами та шкільним психологом стежать за загальним розвитком учня й інформують батьків про успішність та можливі ускладнення у розвитку їхньої дитини.

Відповідно до Наказу МОНУ № 289 від 1 квітня 2022р. основними видами оцінювання результатів навчання учнів, що проводяться закладом, є формувальне, поточне та підсумкове: тематичне, семестрове, річне. За вибором закладу оцінювання може здійснюватися за системою, визначеною законодавством або за власною шкалою. Свідоцтво досягнень відображає результати навчальних досягнень учня/учениці з переліку предметів та інтегрованих курсів, визначених освітньою програмою закладу освіти. Надана форма Свідоцтва досягнень є орієнтовною, перелік предметів та інтегрованих курсів визначається закладом освіти відповідно до затвердженої освітньої програми (Наказ МОНУ № 289, 2022).

Любов до порівняння, напевно, одна з давніх особливостей людської натури. Потреба порівнювати (один предмет з іншим, себе із сусідом) зіграла чималу роль в еволюції людини, ставши основним стимулом прогресу. Але якщо є така потреба, виходить, повинен бути визначений еквівалент, якась шкала цінностей. Людство розвивалося і, нарешті, побачило необхідність виражати результат порівняння абстрагованими від самого процесу цифрами, що сьогодні називаються балами. Сьогодні без балів неможливо уявити собі жоден навчальний заклад. Бал – це міра престижу, часом від нього залежить кар'єра, місце людини на сходинках соціальної ієрархії.

Але, як відомо, поруч з еволюційним процесом завжди йде протилежний. Поступово стирається мета бальної системи – зважувати, порівнювати з визначним еталоном рівень і глибину знань. Бали все частіше перетворюються в абстракцію, стають критерієм практичності, уміння вчасно зайняти своє

«місце під Сонцем». На жаль, про це добре знають наші старшокласники і студенти. Ця негативна тенденція особливо шкідлива для маленьких дітей, у яких потреба у справедливості виражається безпосередньо й загострено, а позитивна оцінка свого становлення як особистості не менш важлива, чим повітря або гарне харчування.

Учителі, звертаючись до проблеми гуманізації освіти, завжди стикалися з питанням удосконалення оцінної системи, виходячи з демократичних засад шкільної справи (Іонова, 2000).

Місце системи оцінювання в розвитку освітньої системи унікально, тому що саме вона є найбільш очевидним інтегруючим фактором шкільного освітнього простору, основним засобом діагностики проблем навчання і здійснення зворотного зв'язку, а також найбільше ясно втілює в собі принципи, що покладені в основу освітнього процесу в цілому. При цьому під системою оцінювання розуміється не тільки та шкала, що використовується при виставленні оцінок і моменти, у які оцінки прийнято виставляти, але в цілому механізм здійснення контрольної-діагностичного зв'язку між учителем, учнем і батьками з приводу успішності освітнього процесу. Таким чином, на сьогодні у педагогічному середовищі прийшли до *формульованого оцінювання*.

Дійсно, бальна система – це не панацея. Здійснення поточного контролю може бути побудоване не тільки на балах. Адже найважливіше, як для батьків, так для учнів і самих учителів, – це чітке усвідомлення того, як дитина сприймає навчальний матеріал, як вона працювала у робочому зошиті, наскільки вона була самостійною і т.д. Для цього в навчально-виховному комплексі «Вільна школа «АСТР» розроблена система Щоденників «Доблесті й честі», які заповнюються вчителями протягом усього року, де відзначається те, що і як учень одержав, засвоїв на даному предметі, як він соціально працював у колективі, наскільки його робота була творчою тощо. Щоденник заповнюється класним вчителем і всіма вчителями-спеціалістами, що працюють у даному класі. Одержуючи такий «Щоденник» наприкінці навчального року та маючи можливість заглянути у нього протягом усього навчального року, батьки знаходять повну картину успіхів своєї дитини в школі у навчанні і вихованні – від порівняльних графіків успішності поточних контрольних робіт до повної розгорнутої характеристики учня.

Дуже важливо, щоб дитина наприкінці кожного навчального року одержала не абстрактний табель з оцінками, а те, що буде близьким і зрозумілим їй самій.

У вальдорфських школах немає оцінок у традиційному розумінні цього слова. Звичайно, більше всього це є проблемою для батьків.

Будь який вчитель, закінчивши свою роботу (після кожного уроку, після завершення епохи або наприкінці навчального року), повинний підбити підсумок: якою була моя робота як вчителя, які були при цьому діти.

Наприкінці навчального року кожен учень вальдорфської школи замість традиційного табелю успішності одержує свою характеристику, де вчитель у вільній формі підводить підсумки року. Однак при складанні характеристики необхідно враховувати вікові й психологічні особливості дітей. Характеристика дітей до 12 років і характеристика підлітків значно розрізняються. І хоча структура характеристики в будь-якому віці залишається визначеною, є розходження в тому, до кого характеристика звернена – якщо до 6 класу вчитель звертається до дитини опосередковано через батьків, то після 6 класу – безпосередньо до неї безпосередньо. Це не безвідносне повідомлення про успіхи дитини, а відображення реальності, пережитої дитиною протягом року.

Триступенева структура підсумкової характеристики «дихає ритмом» освітнього процесу (Steiner, 1990).

У першій частині вчитель коротко перелічує основні напрямки, зміст навчальної програми даного класу, загальні успіхи і досягнення класу в навчальному році.

Друга частина характеристики присвячена самій дитині – її досягненням, успіхам, удачам і невдачам. Тут є висловлення і класного учителя, і вчителів-спеціалістів. Уся характеристика написана в стилі полюбовного гумору так, щоб дитина, навіть якщо в неї і не все вийшло, бачила: її завжди готові підтримати і допомогти.

У третій частині дитині задається перспектива на майбутнє – коротко передається інформація про предмети, що будуть вивчатися у наступному році.

От приклад характеристик для учнів молодшої і середньої школи:

ХАРАКТЕРИСТИКА **учениці 2 класу**

От і пройшов другий навчальний рік. Не все, звичайно, було просто: і математика далеко не та, що в першому класі, і улюблена українська мова вже стала не просто розмовною.

Цього року ми разом довідалися багато нового: продовжувалися чарівні історії про гномів і ельфів на епохах мови, чудеса таблиць множення з їх внутрішніми закономірностями на математиці.

А як ми навчилися грати на флейтах! Отут і звичайні мелодії, і канони, і багатоголосся... Для другого класу – це просте чудо!

А які роботи виходили у нас на живопису! Дійсні шедеври! А головне – це те, що ми продовжуємо бути єдиним цілим, єдиним класом, це ж так здорово!

Лера, безумовно, молодець. З першого дня в новому навчальному році вона включилася в роботу, і фраза: «Ну, давайте учитися!» не сходила з її вуст до кінця року.

Лера легко і швидко опановує знаннями. Її зошити, як і раніше, акуратні.

Лера домоглася гарних успіхів і в математиці, і в українській мові.

На уроках англійської мови Лера працює добре, старається і відмінно засвоює матеріал.

На музиці Лера бере активну участь в уроці. Опанувавши флейту, виконує усі завдання вчителя.

Сподіваюся, що за літо Валерія добре відпочине і зі свіжими силами вступить на шлях третього класу, адже там нас очікує багато цікавого: і чудесні перекази Старого Завіту, найцікавіші давні народні ремесла, і випічка хліба, і будівництво будинку, і багато чого іншого!

Щасливого відпочинку і до зустрічі в третьому класі!

класний вчитель.....

ХАРАКТЕРИСТИКА

учня 7 класу

Цього року ти зробив перший крок у доросле життя і, напевно, сам відчув це. Мені було дуже приємно працювати з тобою.

Ми разом довідалися багато нового. Обпікалися кислотою на хімії, змішували усе, що могли, підривали і підпалювали. Замислювалися над дослідями на фізиці, відкривали нові континенти на географії, потоваришували (сподіваюся!) з картою. На історії ми попадали в холодні феодальні замки, бачили багаття Інквізиції, прожили життя багатьох великих людей, а потім могли відчувати себе Королями і Королевами в класному спектаклі.

А чого коштували наші вправлення на уроках української мови! Усі ці дієприкметники і дієприслівники, правопис прислівників і прийменників, сполучники й частки. Але ви були молодці і наполегливо працювали весь рік.

Мене радували твої обмірковані відповіді на уроках історії й астрономії, твоє уміння самостійно мислити і робити висновки. Спасибі за активну роботу. Хотілося б, щоб ти більш уваги приділив російській і українській мовам у плані грамотності. Нехай тебе не залишає бажання грати на флейті, це дуже цікаво і корисно. Бажаю тобі більше сміливості в спілкуванні з хлопцями. Вони ще зрозуміють, якого чудового друга можуть придбати у твоїй особі.

У наступному році нас чекають нові цікаві відкриття і напружена праця. Я сподіваюся, що ти будеш працювати ще наполегливіше і серйозніше.

класний вчитель.....

Разом з такою характеристикою вручається адресоване кожній конкретній дитині висловлення (частіше поетичне), що повинне служити лейтмотивом, девізом протягом усього наступного року, даючи індивідуальності дитини потрібний напрямок.

Учитель, що уважно вдивляється в сутність кожного учня, у його здібності й недоліки, звичайно добре почуває, яка «дороговказна» ідея зможе благотворно вплинути на розвиток дитини. Для цієї мети вірші можна підібрати в літературі, але серед готових сентенцій і поетичних висловів нелегко знайти підходящі за формою, у яких потрібна ідея була б виражена наочно й образно так, як це потрібно для дитячого віку. Так учитель стає перед необхідністю скласти відповідний для даної дитини вірш своїми силами, при цьому він може за допомогою віршованого розміру, ритму й вибору звуків відобразити особливості даного учня: для кожного темпераменту, будь-якої індивідуальної схильності мається відповідність у мовному ритмі віршів.

Є два протилежних варіанти підбора побажань, і обидва вони виправдовують себе. Перший варіант – «лікування подібного подібним». Так само, як ми, учителі, займаємося вихованням темпераменту наших дітей – від подібного до подібного, тобто «клин клином вибивають». Ми знаходимо такі висловлення, де дитина може впізнати себе відразу. Взагалі, написати поетичне виречення для дитини з якою-небудь однобічністю розвитку або для «важкої» дитини буває набагато легше, ніж для всебічно обдарованої, гармонійної особистості, що не має явних недоліків.

У дитині завжди можна знайти щось позитивне, схоже з тим, що виражає ніжний вітерець, спокійне море, яскраве сонечко. Але, нажаль, у наш неспокійний час, коли велика частина дітей уже народжується зі схильністю до гіперактивності, неврастенії, у тих висловленнях, що ми надаємо дітям, повинні міститися терапевтичні думки та ідеї.

Отут і приходить на допомогу другий варіант підбора висловлень: варіант позитивної протилежності.

Наприклад, для гіперактивних, гучних дітей необхідно знайти будь-що спокійне, ласкаве (спокійне море, квітка, що засипає), щоб саме це й було основною його «настановою» на наступний рік. «Суперсплячим» дітям – навпаки: вірші про підбадьорливий ранок, веселого стрижа, швидке джерело і т.д. Ось приклад таких виречень:

<p>Для ледачих, до виховання волі <i>Ми з татом будемо хату, із мамою полем грядки. Люблю працювати завзято, учуся читати книжки. Не можу, не хочу й хвилини в нудному безділлі прожити. Хвилини – маленькі краплини, а з крапель струмочок біжить. Струмочки зіллються в потічки і повинню лине ріка. Хай праця моя невеличка, вона мені люба й така. Я буду трудитись, як тато, як мама моя молода.</i></p>	<p>Буйним холерикам <i>Спи, малесенький синочку, Спочивай уже, дзвіночку, Люляй, завтра буде день, Подарує нам пісень І нові повільномовки, А лошаткові – підковки, Полю – стиглий колосок, Пісні – чистий голосок, Кізиці – сіна дві копиці, Хай тобі щось гарне сниться.</i></p>
<p>Флегматикам <i>Вітер-вітер-вітерець Залетів під комірцець, Комірцець Миколи, Як ішов до школи. Вітер-вітер-вітерець, Жартівливий пустунцець, Шапку збив на вуха І сміється, дмуха. Вітер-вітер-вітерець Скинув з даху папірець І полинув далі, Причепивсь до Галі. Віє просто їй в лице, Не пита, чи люба це, Смикає за стрічки Кісок невеличких. Хустку зняв із голови, Крикнув Галі: "Гей, лови!" І подавсь до лісу Вітерець-гульвіса.</i></p>	<p>Дітям для розвитку мислення та відношення до навчання <i>Допитливим, цікавим будь, не споглядай байдуже, – в Країну Знань велику путь долай уперто, друже! Усе, що пізнане колись, завчи, збагни глибоко: Країна Знань, як неба вись – красою вабить око!</i></p> <p>Для дітей, що не люблять робити фізичні вправи <i>Пташка ценькає в саду: годі спати, братику! Я хуленько з хати йду, Я роблю зарядку. Раз, два, раз, два! М'язи – наче тятива, бо робити звичні вправи гімнастичні!</i></p>

Це дуже гарна терапевтична дія, коли дитина внутрішньо чує й розуміє, що це виречення саме для неї, що їй самій такою потрібно бути, або не бути саме такою.

Одержавши своє виречення, дитина не просто зберігає його, не просто вчить напам'ять: у той день тижня, коли вона народилася (або в будь-який, встановлений учителем у випадку суботи або неділі), кожна дитина в класі читає перед усіма учнями свій вірш. Для дітей це дуже добре, жоден з них не упустить випадку прочитати перед усіма свій «особистий» вірш.

Написати «гарне» поетичне висловлення, присвячене конкретному учню, – непроста задача. Такий вірш не повинен бути тривіальним, він не може містити в собі лише прописні істини, не повинен впадати в патетику або повчальність, дитячу солодкуватість або абстракцію. Не слід прагнути закласти в кожен вірш мораль. Якщо використаний образ досить прозорий і дохідливий, дитина зможе сама витягти з нього те, що їй треба.

В ідеалі зміст повинен бути чимось середнім між вже освоєним, добре знайомим дитині і тим, що вона зможе зрозуміти лише через якийсь час, але що вона вже інтуїтивно відчуває.

Дуже важливо, щоб зміст і форма відповідали віку дитини, для якої написаний вірш. Чим більш образним буде він, тим більше доступним виявиться для дитячого сприйняття. Починаючи із семирічного віку, діти добре сприймають саме образну картину віршів, де ідея виражена ненав'язливо.

Для молодшого віку можливе пряме звертання, використання «ти»; пізніше, коли дитина усвідомлює себе як особистість (приблизно з дев'яти років), стає припустимою форма вірша від першої особи («я»). Підлітки не люблять виставляти на загальний огляд свої труднощі і недоліки, уникнути цього вдається змінюючи «я» на «ми», це дозволяє говорити як би і від імені інших, що володіють такими ж недоліками.

Існує маса необхідних тем, варіантів для підбору висловлювання: корекція темпераменту, корекція різних рис характеру, виховання волі в дитини, його мислення, почуттів і безліч інших тем. Учителіві,

що правильно працював рік з дітьми, не становить особливих труднощів побачити і визначити ті особливості дитини, які потрібно так чи інакше відобразити у висловленні. Найважливіше – щоб висловлення підбиралося з любов'ю до кожної маленької людини, тоді вона обов'язково відчужує це, і ваше висловлення стане для нього дійсним подарунком!

Якщо про необхідність відміток у молодших і середніх класах можна дискутувати, то в старших класах вони є у визначеній мері необхідністю.

У старших класах у підлітків виникає потреба, щоб їхня праця була оцінена. Але при цьому вони найтоншим образом відчують необ'єктивність. Якщо вчитель дозволяє собі ставити відмітки «зі стелі», а тим більше довільно, «під настрій» занижувати або завищувати їх, він ризикує назавжди втратити повагу учнів. Може бути, тут варто шукати корені багатьох проблем сучасної школи? З одного боку у дітей зневажливе відношення до балів (усе дуже умовно), з іншого - культ відмітки й уміння її одержати за будь-яку ціну (у прямому і переносному значенні).

Було б дуже добре, якби діти були привчені до точного і справедливого підходу з боку вчителів. Зрозуміло, що це вимагає від дорослого щоденної підвищеної уваги до кожного учня, конкретного знання його проблем.

Для досягнення більшої об'єктивності в ПНВК «Вільна школа «АСТР» було розроблено рейтингову систему, що містить певні критерії оцінювання. Головне – вона не обмежується оцінкою здатності до засвоєння матеріалу (що припускає звичайна система), а дозволяє розрізнити ступінь працьовитості, акуратності, наполегливості, а може бути і особливого таланту учня. При цьому обов'язкова і вербальна характеристика досягнень і невдач за даний період. І всі ці речі замикають коло – мотиви розвитку пізнавальної активності, пізнавальної діяльності і оцінювання навчальних досягнень учнів, що також характеризує діяльність освітнього закладу.

У процесі дослідно-експериментальної роботи:

– розроблено, апробовано та проаналізовано низка критеріїв, відповідні показники та інструментарії щодо оцінювання мотиву розвитку пізнавальної активності, оцінювання навчальних досягнень, самостійності та самоефективності учнів різних вікових груп, які навчаються в закладі освіти, що працюють за вальдорфською педагогікою;

– на підґрунті педагогічної антропології розроблено та обґрунтовано методики розвитку мотивації щодо підвищення пізнавальної діяльності учнів різних вікових груп, які навчаються в закладах освіти, що працюють за вальдорфською педагогікою, в системі науково-методичної роботи закладу загальної середньої освіти.

Дослідження світового та вітчизняного досвіду, наведений досвід дослідної роботи застосування вальдорфської педагогіки у освітньої діяльності ПНВК «Вільна школа «АСТР» дозволяє зробити висновок, що методи розвитку пізнавальної активності, пізнавальної діяльності та оцінювання навчальних досягнень учнів ефективні, допомагають уникнути негативних наслідків дидактогенних страхів і стресів та можуть бути застосовані у практичній діяльності Нової української школи.

Наснаги та удачі всім!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Педагогіка, спрямована у майбуття (до 100 річчя вальдорфської педагогіки), (2019) (уклад. В.П.Мітюхіна). Харків : Вид. група «Основа», 160 с.

Мітюхіна, В. П. (2018). Альтернативна педагогіка у партнерстві з тенденціями «Нової української школи». *Управління школою* (34-36) - Харків : Вид. група «Основа»,.

Наказ МОНУ № 289 від 1 квітня 2022р. Додаток. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86195/

Мітюхіна, В. П. (2022). Принципи формування освітнього середовища у вальдорфській школі. *Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (20 травня 2022 р.) / за заг. ред. В. В. Ягоднікової. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович. С. 32-35.

Мезенцев, О. І. (2016). Змістовно-методичний компонент гармонізації особистості в середовищі Вальдорфської школи. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Вип. 20(1). С. 332-345. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2016_20%281%29_33

Іонова, О. М. (2000). Науково-педагогічні основи навчально-виховного процесу в сучасній школі за ідеями вальдорфської педагогіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра пед. наук: 13.00.01. Київ, 36 с. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2000/00iomivp.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1

Steiner, R. (1990). *Erziehungskunst. Methodisch-Didaktisches* (GA 294). Dornach: Rudolf Steiner Verlag,

216 s.

REFERENCE

Pedahohika, spriamovana u maibuttia (do 100 richchia valdorfskoi pedahohiky), (2019) (uklad. V.P.Mitiukhina). Kharkiv : Vyd. hrupa «Osnova», 160 s.;

Mitiukhina, V. P. (2018). Alternatyvna pedahohika u partnerstvi z tendentsiiamy «Novoi ukrainskoi shkoly». Upravlinnia shkoloiu (34-36). Kharkiv :Vyd. hrupa «Osnova»,.

Nakaz MONU № 289 vid 1 kvitnia 2022r. Dodatok. Instruktyvno-metodychni rekomendatsii shchodo orhanizatsii orhanizatsii osvithnoho protsesu ta vykladannia navchalnykh predmetiv u zakladakh zahalnoi serednoi osvity u 2022/2023 navchalnomu rotsi. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86195/

Mitiukhina, V. P. (2022). Pryntsypy formuvannia osvithnoho seredovysycha u valdorfskii shkoli. Pedahohichna nauka i osvita u suchasnomu vymiri: problemy ta perspektyvy rozvytku: materialy IV Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (20 travnia 2022 r.) / za zah. red. V. V. Yahodnikovoi. – Odesa: vydavets Bukaiev Vadym Viktorovych. S. 32-35.

Mezentsev, O. I. (2016). Zmistovno-metodychni komponent harmonizatsii osobystosti v seredovysychi Valdorfskoi shkoly. Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi. Vyp. 20(1). S. 332-345. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2016_20%281%29__33

Ionova, O. M. (2000). Naukovo-pedahohichni osnovy navchalno-vykhovnoho protsesu v suchasni shkoli za ideiamy valdorfskoi pedahohiky: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stup. d-ra ped. nauk: 13.00.01. Kyiv, 36 s. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2000/00iomivp.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1

Steiner, R. (1990). Erziehungskunst. Methodisch-Didaktisches (GA 294). Dornach: Rudolf Steiner Verlag, 216 s.

Vira Mityukhina,

methodologist of the NML of primary education
of the department of preschool and primary education
the Municipal Higher Education Institution «Odesa Regional
Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council»,
Odesa, Ukraine

Olga Bodelan,

candidate of psychological sciences,
director of Odesa PNVK "Free School "ASTR",
Odesa, Ukraine

Oleksandr Chernis,

deputy director of Odesa PNVK "Free School "ASTR",
Odesa, Ukraine

DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY AND ASSESSMENT OF EDUCATIONAL ACHIEVEMENTS OF STUDENTS OF WALDORF SCHOOL

Abstract. *The article examines the experience of exploratory-experimental pedagogical research on the subject of the development of motivation for cognitive activity and methods of evaluating the educational achievements of students in an educational institution using Waldorf pedagogy Odesa "Free School "ASTR". It was defined in the article identified methods, techniques and tools inherent in Waldorf Education, that have a positive effect on the development of cognitive activity of students in a Waldorf school. A discussion of criteria based on which methods of Waldorf pedagogy are possible and expedient to use in the activities of the New Ukrainian School was conducted.*

Keywords: *Waldorf Education, pedagogical research, development of motivation cognitive activity.*

Дата надходження до редакції: 06.03.2023 р.

© Мітюхіна В.П., Боделан О.Р., Черніс О.С., 2023

УДК 159.923.2

Омельченко Анна Кузьмівна,
директор інклюзивно-ресурсного центру
Подільської міської ради Подільського району Одеської області,
практичний психолог.

РОЗВИТОК САМОСТАВЛЕННЯ ПІДЛІТКІВ З ООП У МІЖОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИНАХ

У статті розглядаються передумови створення психологічної програми корекції самоставлення підлітків з особливими освітніми потребами з різним типом міжособистісних відносин. Авторка акцентує увагу на тому, що дуже часто, у підлітків з особливими освітніми потребами зі збереженим інтелектом низький рівень самоставлення. Така ситуація, за думкою авторки, збільшує ризик виникнення соціально-психологічної дезадаптації. Саме відчуття впевненості підлітка з особливими освітніми потребами у взаємодії з колективом однолітків забезпечує особистісний розвиток дитини. На основі отриманих даних розроблено та представлено корекційно-розвивальну програму тренінгу для системної роботи практичного психолога ІРЦ із дітьми підліткового віку щодо формування у них позитивного самоставлення. Основу корекційно-розвивальних занять склали психотехнічні вправи та ігри, спрямовані на зняття емоційної напруги та розвиток особистісного ресурсу, що дозволяє підвищити компетентність підлітків у відносинах з іншими людьми, розвинути рівень емпатії та групової взаємодії.

Ключові слова: самоставлення, Я-концепція, рефлексія, підлітковий вік, тренінг.

Одним із ключових моментів у розвитку особистості дитини в підлітковому віці є формування у неї самосвідомості, потреби усвідомити себе як особистість. У підлітка виникає інтерес до себе, свого внутрішнього життя, якостей власної особистості, потреба у самооцінці, зіставленні себе з іншими людьми. Він починає вдивлятися у себе, прагне пізнати сильні і слабкі сторони своєї особистості. Потреба самосвідомості виникає з життя, практичної діяльності, що визначається зростаючими вимогами дорослих колективу. У підлітка виникає потреба оцінити свої можливості, щоб знайти своє місце в колективі.

В психології виділяють чинники, що безпосередньо впливають на формування самоставлення підлітків, а саме: поведінка батьків (стиль сімейного виховання), роль інших, взаємозв'язок самооцінки з соціально-психологічним статусом дитини, зв'язок самооцінки з педагогічною оцінкою. Під терміном «значущі інші» розуміються люди, які важливі або значущі для дитини внаслідок того, що вона відчуває їхню здатність безпосередньо впливати на її життя. Ф. Райс, показує, що значущі інші – це ті, хто грає у житті особистості головну роль. Відповідно до теорії Е. Еріксона (Stephens, 2023), у підлітковому віковому періоді значущими стають однолітки.

Особливості уявлень про себе є основними у розвитку та формуванні особистості підлітка. Малюючи образ свого «Я», підліток визначає свій шлях розвитку.

Метою нашого дослідження було складання психокорекційної програми розвитку самоставлення у підлітків з ООП з різним типом міжособистісних відносин.

Самоставлення особистості – найважливіше утворення особистості, а тому його форма, побудова та сутність можуть бути розглянуті лише в концепції справжніх актуальних взаємин суб'єкта, «суспільних ситуацій розвитку», а також у зв'язку із самореалізацією суб'єкта як особистості.

Огляд літератури. Самооцінювання підлітком себе передбачає певне знання себе, безперервну примірку своїх здібностей до умов існування, здатність самостійно встановлювати собі легкодійсні цілі, проводити оцінку своєї роботи та її результатів. Оцінювання себе підлітком відбувається з встановлення ступеня вимог, тобто. таких питань, які людина визначає собі у житті і до здійснення яких особистість вважає себе здатною. Спілкування підлітків з однолітками відбувається, головним чином, у процесі спільної діяльності.

По-перше, слід зазначити, що взаємодія з ровесниками – вельми значущий своєрідний шлях отримання інформаційних даних; згідно з яким школярі пізнають численні значущі речі, які за будь-якими іншими обставинами їм ніяк не інформують старші. По-друге, даний тип міжособистісних взаємин є своєрідним. Колективна гра та інші різновиди групової роботи розвивають необхідні вміння соціальної взаємодії, здатність підпорядковуватися громадській дисципліні й у тому порядку захищати власні права, зіставляти особисті кола інтересів із соціальними. Змагальність групових відносин, яка відсутня у взаєминах з батьком з матір'ю, також є значущою актуальною школою життя. По-третє, важливо відзначити, що це своєрідний тип психологічного контакту (Онуфрієва, 2016).

Розуміння колективної значущості, солідарності, дружньої взаємодопомоги як спрощує школяру

автономізацію від старших, а й надає йому вагоме відчуття психологічного добробуту і стабільності.

Переваги міжособистісних відношень підлітків в будь-яких спільнотах достатньо складні. У них виявляються як суто індивідуальні якості особистості – її емоційні і волевовластивості, інтелектуальні можливості, так і засвоєні особистістю і цінністю суспільства. В системі міжособистісних відношень підліток реалізує себе, віддаючи суспільству сприйняте в ньому. Саме, активність особистості, її дії, є важливою ланкою в системі міжособистісних відношень. Вступаючи в міжособистісні відношення, найрізноманітніші за формою, вмістом, структурами, підліток виявляє себе як особистість.

Дослідження вчених показують, що в дітей із сприятливим профілем самоставлення спостерігається більш компетентна поведінка у спілкуванні та високі організаторські здібності. Такі підлітки легше адаптуються до комунікативних ситуацій, що змінюються, вміють встановлювати позитивні контакти з однолітками, вміють безперешкодно виражати почуття та емоції, звертатися за допомогою та підтримкою, конструктивно виходити з міжособистісних конфліктів. Вони постійно прагнуть розширити коло своїх знайомств. Можуть внести пошкваллення до незнайомої компанії. Люблять організовувати різні ігри та заходи. Такі підлітки оцінюють свою особистість як товариську, яка вміє встановлювати тривалі контакти, відкриту соціуму. Вони, як правило, вміють відстоювати свою точку зору та мають низьку конформність. Також вони показують зрілі підходи до аналізу конфліктів. Зазвичай аналізують такого роду ситуації достатньо об'єктивно і навіть розглядають їх дещо відсторонено. У важливих справах або складній ситуації вважають за краще приймати рішення самостійно. Вони наполегливі у діяльності, яка їх приваблює та самі її активно шукають (Попович, 2019).

Багато авторів відзначають зниження самооцінки у підлітковому віці, з появою орієнтації на спілкування, на однолітків, на референтну групу. Отже, очевидна особлива вразливість підлітків перед маніпулятивним впливом та тиском групи. Надалі індивід з низькою самооцінкою часто надає різним вчинкам інших особистостей негативну інтерпретацію, незалежно від цього, наскільки позитивним цей вплив є у спостереженнях навколишніх. Здорова самооцінка – це високий чи середній її рівень. В основному це її адекватність, реалістичність, узгодженість, достатня стійкість і водночас гнучкість, незалежність. Вона ґрунтується на внутрішніх умовах, відбиває стійке почуття власної цінності та значущості, яке залежить від успіху чи неуспіху у конкретних ситуаціях і вимагає постійного підтвердження. Виділяють два найістотніших її компоненти: почуття власної гідності та почуття власної компетентності (Орленко, Бальбуза, 2022).

Самооцінка має формуватися як інтелектуальну дію, має у своїй основі рефлексію з розгорнутим аналізом ситуації оцінювання. Людину з оптимальною самооцінкою цікавить недосягнення високого рівня самоповаги саме собою, а особистісний і професійне зростання, допомога іншим незалежно від їх подяки та оцінок, а також подій власного життя. Досліджуючи процеси самовідносини, можна відстежити якраз всі ці фактори.

Виходячи з аналізу наукових праць багатьох авторів (К. Роджерс, Ст. Сатир та ін) сприятливе ставлення до себе, визнання власного Я виявляється пов'язаним з особливістю у прояві конструктивного взаємодії з оточуючими (Орленко&Бальбуза, 2022). Маючи високу самооцінку, особистість, насамперед, так само позитивно ставитиметься до людей навколо. Даний тип людей можна охарактеризувати відкритими, вільними прояві почуттів, здатними розкритися у суспільстві сторонніх.

На думку Е. Еріксона (Stephens, 2023) в підлітковому віці головним значущим близьким другом є одноліток, а вже потім навколишні дорослі (Батько, мати, вчитель та ін.). Тиск групи ровесників на самосвідомість підлітка в основному і на його емоції, відбувається найчастіше через розмови, спільну роботу. Підлітки, спілкуючись з однолітками, піддають свої фізіологічні особливості та протікають процеси в організмі, які безпосередньо впливають на одноманітність та зміну його емоцій та настрої. Вже жодного разу вивчено та доведено, що настрої підлітка може вкрай змінитися за деякий час на вкрай протилежне. Так, дана нестабільність в емоційному плані може призвести дитину до проблем у взаєминах із ровесниками та так само із дорослими. Педагогічні та психологічні дослідження доводять, що вплив на розвиток підліткових взаємин надає їхню спільну діяльність, особливо це стосується підлітків з ООП. Дуже часто, у підлітків з ООП зі збереженим інтелектом, низький рівень самоставлення, що збільшує ризик виникнення соціально-психологічної дезадаптації. Саме рівень спілкування підлітка з ООП з колективом однолітків забезпечує особистісний (зокрема розвиток емоційної сфери) розвиток дитини (Продан, 2019).

На підставі всього перерахованого вище, можна сказати, що для формування оптимального, сприятливого самоставлення у підлітків з ООП велике значення має їхнє активне спілкування

з нормотиповими однолітками, розуміння та підтримка з боку батьків та інших значущих дорослих, задоволеність діяльністю. У дітей з ООП з оптимальним самоставленням, як правило, спостерігається більш висока компетентність у спілкуванні, а також у вирішенні конфліктних ситуацій. Негативне самоставлення дуже часто супроводжується невмінням налагоджувати контакти з оточуючими та асоціальною поведінкою.

У міжособистісних відносинах як у нормотипових підлітків, так і у підлітків з ООП відбувається переорієнтація з батьків та вчителів на ровесників. У цей час спостерігається посилене засвоєння соціальних цінностей, формування життєвих позицій і ціннісних орієнтацій. При цьому підлітки продовжують потребувати допомоги та підтримки дорослих.

Таким чином, для формування адекватного самоставлення у підлітків з ООП велике значення має їх активне спілкування з однолітками, розуміння та підтримка з боку батьків та інших значущих дорослих, задоволеність діяльністю. У дітей з ООП, які мають оптимальний рівень самоставлення, як правило, спостерігається більш висока компетентність у спілкуванні, а також у вирішенні конфліктних ситуацій. З метою створення програми психологічної корекції розвитку самоставлення з різним типом міжособистісних відносин, фахівцями Інклюзивно-ресурсного центру Подільської міської ради Подільського району Одеської області було організовано та проведено дослідження щодо вивчення рівня самоставлення, міжособистісних відносин та соціометричного статусу у підлітків в інклюзивних класах м. Подільська. У дослідженні взяли участь підлітки 9-х класів, 83 особи. У дослідженні було використано наступні психодіагностичні методики: тест двадцяти тверджень на самоставлення (М. Кун, Т. Мак-Партланд), діагностика міжособистісних відносин Т. Лірі, метод соціометричного дослідження Дж. Морено, дослідження самооцінки підлітка Г.М. Казанцевої.

Результати дослідження. Інтерпретуючи отримані результати нашого психологічного дослідження, ми дійшли висновку, що підлітки одержуючи позитивну оцінку з боку однолітків, більш впевнені у цінності власної особистості і, водночас, передбачуваної цінності свого «Я» іншим, ніж підлітки, які отримали негативну оцінку з однолітків. Можливо, це пов'язано з тим, що до старшого підліткового віку самоставлення вже сформувалося і воно не змінюється під впливом ставлення однолітків.

Це дозволило нам створити корекційно-розвивальну програму тренінгу для системної роботи практичного психолога ІРЦ із дітьми підліткового віку щодо формування оптимальних показників самоставлення шляхом підвищення компетентності у міжособистісних відносинах.

Завданнями корекційно-розвивальної програми тренінгу є:

- розвиток оптимального самоставлення у підлітків з різними типами міжособистісних відносин;
- розвиток емпатії у нормотипових підлітків та підлітків з ООП;
- розвиток групової згуртованості, надання учасникам можливості краще пізнати один одного;
- формування в учасників уміння слухати інших людей, відкрито говорити про свої почуття та бажання;
- розвинути вміння виявляти свої індивідуальні особливості та власні проблеми;
- допомогти усвідомити свої внутрішні образи та спробувати звільнитися від них.

Основними принципами, які ми використовуємо в психологічній роботі є:

1. Принцип єдності діагностики та корекції, який відображає цілісність процесу надання психологічної допомоги як особливого виду практичної діяльності психолога.

2. Принцип конфіденційності, відповідно до якого вся інформація, отримана під час реалізації корекційно-розвивальної програми, не підлягає розголошенню.

3. Принцип профілактичної спрямованості ґрунтується на теорії проактивної можливості впоратися з собою. Проактивна чи випереджувальна можливість володіти собою сприймається як спроба людини передбачити потенційні стресори і діяти запобіжно з метою профілактики та нівелювання їх негативного впливу.

4. Принцип системності розвитку психологічної діяльності. Цей принцип задає необхідність обліку у корекційній роботі профілактичних та розвиваючих завдань. Системність цих завдань відображає взаємопов'язаність різних сторін особистості та гетерохронність (тобто нерівномірність) їх розвитку.

5. Діяльнісний принцип корекції. Даний принцип визначає сам предмет докладання корекційних зусиль, вибір коштів та способів досягнення мети, тактику проведення корекційної роботи, шляхи та способи реалізації поставлених цілей. Основною формою роботи було групове заняття з елементами психологічного тренінгу.

Основний зміст групової роботи склали ігри, психогімнастичні вправи, релаксаційні методи, продуктивно-творча діяльність, груповий аналіз ситуації, групова дискусія та рефлексія.

Критерії відбору до групи: на основі результатів діагностики в склад групи увійшли підлітки інклюзивних класів з низьким рівнем самоставлення та з проблемами у міжособистісному спілкуванні,

що мають ізольовані та непопулярні соціометричні статуси. Чисельність відібраної групи 22 особи.

Основний зміст групових, корекційних занять склали психотехнічні вправи та ігри, спрямовані на зняття емоційної напруги та розвиток особистісного ресурсу: ігротерапія, арт-терапія, техніки психодрами, бесіда.

Реалізація програми передбачає: активне включення учасників у спільну діяльність, виконання індивідуальної роботи, рефлексію, колективне обговорення успіхів та досягнень, труднощів та невдач учасників, гармонізацію емоційного стану, зняття тривоги та напруження. Вибір даних методів обумовлений специфікою досліджуваного віку та завданнями самої програми.

Структура заняття включають:

1. Вступну частину (5 хвилин).
2. Основну частину (35 хвилин).
3. Заключна частина (5 хвилин).

Тривалість заняття: 45 хвилин. Періодичність: 1 раз на тиждень упродовж 2,5 місяців (10 занять).

Усі вправи, використовувані під час занять, ділилися п'ять блоків:

1. Блок вправ, спрямованих на роботу, інтенсифікацію міжособистісного спілкування, створення групового довіри та згуртування.

2. Блок вправ, покликаний сформувати в учасників групи вміння рефлексувати, аналізувати свої думки, почуття та бажання.

3. Блок є системою різнопланових вправ, спрямованих на розвиток компетентності у міжособистісних відносинах.

4. Блок складається з вправ, призначених для швидкого зняття емоційної та фізичної напруги (спрямовані на чергування сильної м'язової напруги та наступного за ним розслаблення).

5. Блок вправ, спрямованих на встановлення зворотного зв'язку, аналіз досвіду, отриманого під час занять.

Програма психологічної корекції розвитку самоставлення з різним типом міжособистісних відносин.

Хід роботи	Назва вправи	Час (хвилини)
Заняття 1. «Знайомство»		
Мета: створити атмосферу співробітництва, взаєморозуміння, психологічної безпеки, розкрити правила спілкування групи.		
Вітання	Вправа «Активний Дмитро, бадьорий Микола, весела Стефанія»	5
Основна частина	Вправа «Шляхи з самотності» Вправа «Поміняйтесь місцями» Вправа «Звукова гімнастика»	35
Обговорення	Що кожному сподобалося найбільше на занятті? Що було корисним? Що не сподобалось?	5
Заняття 2. Який Я?		
Мета: створення мотивації на спільну роботу, створення позитивного емоційного тла.		
Вітання	Вправа «Самопрезентація»	5
Основна частина	Вправа «Мій образ» Вправа «Мийна машина» Вправа «Масаж»	35
Обговорення	Що кожному сподобалося найбільше на занятті? Що було корисним? Що не сподобалось?	5
Заняття 3. «Я очима інших»		
Мета: формування атмосфери довіри та взаєморозуміння, активізація діяльності.		
Вітання	Вправа «Все найкраще»	5
Основна частина	Вправа Яким мене бачать? Вправа «Поїзд» Вправа «Струси»	35
Обговорення	Що кожному сподобалося найбільше на занятті? Що було корисним? Що не сподобалось?	5
Заняття 4. «Довіра у спілкуванні»		
Мета: формування сприятливого настрою.		
Вітання	Вправа «Робимо компліменти»	5
Основна частина	Вправа «Що приємно більшості людей?» Вправа «Оплески»	35

	«Вправа «Муха»	
Обговорення	Що кожному сподобалося найбільше на занятті? Що було корисним? Що не сподобалось?	5
Заняття 5. «Взаємодія»		
Ціль: зняття напруженості, невротичних станів, страхів.		
Вітання	Вправа «Способи привітання»	5
Обговорення	Що кожному сподобалося найбільше на занятті? Що було корисним? Що не сподобалось?	5
Заняття 6. «Стилі спілкування»		
Мета: тренування навичок спільної діяльності, створення веселої та дружньої атмосфери.		
Вітання	Вправа «Спосіб вітання без слів»	5
Основна частина	Вправа «Відгадай почуття» Вправа «Повітряні замки» Вправа «Дотягнутися до зірок»	35
Обговорення	Що кожному сподобалося найбільше на занятті? Що було корисним? Що не сподобалось?	5
Заняття 7. «Рольові ситуації»		
Мета: отримання зворотного зв'язку від групи, підвищення самооцінки, самопізнання, можливість зробити приємне іншій людині.		
Вітання	Вправа «Привітання у дзеркалі»	5
Основна частина	Вправа «Місця для знайомств» Вправа «П'ять добрих слів» Вправа «Струси»	35
Обговорення	Що кожному сподобалося найбільше на занятті? Що було корисним? Що не сподобалось?	5
Заняття 8. «Ми разом»		
Мета: розвиток простору тіла, управління станом м'язової напруги та розслаблення.		
Вітання	Вправа «Зоровий контакт»	5
Основна частина	Вправа "Фрази для контакту" Вправа «Тінь» Вправа «Лимон»	35
Обговорення	Що кожному сподобалося найбільше на занятті? Що було корисним? Що не сподобалось?	5
Заняття 9. «Дружба»		
Мета: формування міжособистісних відносин групи		
Вітання	Вправа «Ніхто не знає, що я...»	5
Основна частина	Вправа «Теми для розмови» Вправа «Віртуальна подорож» Вправа «Клубок»	35
Обговорення	Що кожному сподобалося найбільше на занятті? Що було корисним? Що не сподобалось?	5
Заняття 10. «Завершення»		
Мета: увага до особистості іншого та прийняття своїх позитивних якостей, підвищення самооцінки.		
Вітання	Вправа «Подарунок»	5
Основна частина	Вправа «Відро сміття» Вправа «Даймо відсіч» Вправа «Морозиво»	35
Обговорення	Що кожному сподобалося найбільше на занятті? Що було корисним? Що не сподобалось?	5

Таким чином, нами була розроблена корекційно-розвивальна програма тренінгу, спрямована на створення оптимального та сталого самоставлення у підлітків з ООП з різними типами міжособистісних відносин в інклюзивному класі, шляхом підвищення їхньої компетентності у відносинах з іншими людьми, розвитку емпатії та групової згуртованості.

У підлітковому віці існують особливості у системі самоставлення пов'язані зі змінами у структурі типів міжособистісних відносин. Крім того, існують відмінності у проявах типів міжособистісних відносин підлітків, які пройшли курс психологічної корекції розвитку самоставлення. За допомогою психологічної корекції самоставлення у підлітків можна сформувати адекватніші та стійкіші типи міжособистісних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Ерік Еріксон: біографія, психосоціальна теорія, внески, праці. John Stephens. URL: <https://uk.warbletoncouncil.org/erik-erikson-3217> (Дата звернення: 18.02. 2023).

Онуфрієва, Л. А. (2016). Самооцінка як складова Я-концепції майбутніх фахівців соціально-педагогічних професій. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. С. 396-412.

Орленко, І. М., Бальбуза, О. М. (2022). Психологічні аспекти впливу арт-терапії на позитивні зміни самоставлення у жінок. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки : зб. наук. праць*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. Вип. 17 (62). С.72-83.

Попович, І. С. (2019). Психологія соціальних очікувань особистості: методологія, теорія і практика: навч.-метод. посіб. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС. 134 с.

Продан, О. О. (2015). Аналіз структури самоусвідомлення особистості в процесі пізнання своїх психологічних характеристик. *Теоретичні та прикладні проблеми психології*. № 1(36). С. 322-331.

REFERENCE

Erik Erikson: biohrafiaa, psykhosotsialna teoriia, vnesky, pratsi. John Stephens. URL: <https://uk.warbletoncouncil.org/erik-erikson-3217> (Data zvernennia: 18.02. 2023).

Onufrieva, L. A. (2016). Samoosinka yak skladova Ya-kontseptsii maibutnikh fakhivtsiv sotsionomichnykh profesii. Zbirnyk naukovykh prats K-PNU imeni Ivana Ohienka, Instytutu psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy. S. 396-412.

Orlenko, I. M., Balbuza, O. M. (2022). Psykholohichni aspekty vplyvu art-terapii na pozytyvni zminy samostavlennia u zhinok. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seria 12. Psykholohichni nauky : zb. nauk. prats*. Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova. Vyp. 17 (62). S.72-83.

Popovych, I. S. (2019). Psykholohiia sotsialnykh ochikuvan osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka: navch.-metod. posib. Kherson: OLDI-PLIuS. 134 s.

Prodan, O. O. (2015). Analiz struktury samousvidomlennia osobystosti v protsesi piznannia svoikh psykholohichnykh kharakterystyk. *Teoretychni ta prykladni problemy psykholohii*. № 1(36). S. 322-331.

Anna Omelchenko,

Director of the Inclusive Resource Center
of the Podilsk City Council of the Podilsk District of the Odesa Region,
practical psychologist.

DEVELOPMENT OF SELF-CONCEPTION OF TEENAGERS WITH OOP IN INTERPERSONAL RELATIONS

The article considers the prerequisites for creating a psychological program for self-correction of adolescents with special educational needs with different types of interpersonal relationships. The author focuses on the fact that very often, teenagers with special educational needs with preserved intelligence have a low level of self-esteem. According to the author, this situation increases the risk of social and psychological maladjustment. It is the feeling of confidence of a teenager with special educational needs in interaction with a group of peers that ensures the child's personal development. Based on the received data, a corrective and developmental training program was developed and presented for the systematic work of a practical psychologist of the IRC with adolescent children on the formation of a positive self-attitude in them. The basis of corrective and developmental classes were psychotechnical exercises and games aimed at relieving emotional tension and developing personal resources, which allows to increase the competence of adolescents in relations with other people, to develop the level of empathy and group interaction.

Keywords: self-attitude, self-concept, reflection, adolescence, training

Дата надходження до редакції: 25.05.2023 р.

© Омельченко А.К., 2023

УДК 378.147

Онищук Світлана Олександрівна,

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри методики викладання і змісту освіти

КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-3101-8524>

Юсипенко Вікторія Віталіївна,

вчитель фізичної культури вищої кваліфікаційної категорії, старший учитель,

КЗ «Ананьївський спеціалізований ліцей спортивного профілю»

Одеської обласної ради Одеської області

м. Одеса, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Анотація. Завдяки впровадженню інтерактивних технологій можна по-новому вплинути на процес становлення особистості учнів, підвищити їх ефективність на уроці фізичної культури, спрямувати на фізичний розвиток дитини, на розвиток фізичних і психічних здібностей. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що освітній процес відбувається тільки завдяки постійній активній взаємодії всіх учнів на уроках фізичної культури. У даній роботі подано матеріали з досвіду роботи щодо організації уроків фізичної культури з використанням інтерактивних технологій. Результати аналізу свідчать, що інтерактивні технології навчання спрямовані на створення середовища, у якому забезпечуються ефективні умови формування активності учнів, а в процесі засвоєння матеріалу з фізичної культури отримують основи знань про фізичну культуру й спорт, гігієну, здоров'я в цілому, розвиток рухових умінь та навичок, виховання миролюбності, гуманності.

Ключові слова: інтерактивні технології, урок, фізична культура.

Постановка проблеми. Сьогодення навчання в країні відбувається в змішаному навчанні (онлайн та очно), і предмет фізичної культури не став винятком.

Аналіз останніх досліджень доводить що в українському суспільстві особливої значущості набувають питання формування в дітей нових життєвих стратегій, компетентності, конкурентоспроможності, посилення гнучкості та мобільності соціальної поведінки (Єрмаков І., 2006). Увага вчених спрямована на вивчення сутності й змісту компетентнісного підходу, розроблення методів і засобів формування й розвитку компетенцій в учнів (В. Адольф, Ю. Варданян, Б. Гершунський, С. Гончаренко, Ю. Кулюткін, А. Маркова, Л. Мітіна, Н. Лобанова, Н. Остапчук, О. Пометун, О. Савченко, Г. Сухобська та ін.).

Єрмаков І. чітко визначив: щоб знайти своє місце в житті, ефективно засвоїти життєві й соціальні ролі, випускник закладу загальної середньої освіти має володіти певними якостями й уміннями: 1) бути гнучким, мобільним, конкурентоспроможним, уміти інтегруватись у динамічне суспільство, презентувати себе й дбайливо ставитися до свого здоров'я та здоров'я інших як до найвищої цінності; 2) уміти здобувати, аналізувати інформацію, отриману з різних джерел, застосовувати її для індивідуального розвитку й самовдосконалення та критично мислити, генерувати нові ідеї, приймати нестандартні рішення й відповідати за них; 3) уміти запобігати будь-яким конфліктним ситуаціям і виходити з них та цілеспрямовано використовувати свій потенціал як для самореалізації в професійному й особистісному плані, так і в інтересах суспільства, держави; 4) володіти комунікативною культурою, уміти працювати в команді, використовувати знання як інструмент для розв'язання життєвих проблем, бути здатним до вибору численних альтернатив, які пропонує сучасне життя (Єрмаков І., 2006).

«Основою динамічного економічного зростання і соціального розвитку українського суспільства, фактором благополуччя громадян і безпеки країни має бути якість педагогічних кадрів нової формації за рахунок постійного прискореного опанування інновацій у сфері освіти, швидкої адаптації до запитів і вимог динамічно змінного світу, оновлення змісту й технологій»
академік Зязюн Іван Андрійович

Виклад основного матеріалу. Бразильський педагог Пауло Фрейре вважає, що доцільно замінити традиційну «накопичувальну» освіту на освіту «проблемно-визначальну». У книзі «Педагогіка пригноблених» П. Фрейре назвав «банківською освітою», коли учнів розцінюють як «банк», а викладачів – як вкладників, які сподіваються отримати дивіденди в майбутньому. При «банківській

освіті» учні є пасивними отримувачами певного обсягу знань, які вони доволі часто вважають не своїми, не інтерпретують їх, не розуміють значення та, найголовніше, забувають більшу частину після отримання оцінки. За умов проблемно-визначальної освіти учні займаються реальними проблемами, запозиченими з життя. Навчання, вважає педагог, відбуватиметься набагато успішніше, якщо учні самостійно формулюватимуть завдання і, виходячи з власного життєвого досвіду, виконуватимуть їх (Турчин І., 2015).

Під час навчання учні мають робити набагато більше, ніж просто слухати і фіксувати готові думки вчителя. Вони можуть продукувати інформацію самостійно, визначати та обговорювати проблеми, знаходити шляхи їх розв'язання, спостерігати і планувати. Вони повинні мати змогу застосовувати нові знання та навички на практиці, створювати зворотні зв'язки (Турчин І., 2015).

Пріоритетним напрямком роботи кожної школи є підвищення якості освіти через використання інноваційних технологій на уроках і позакласних заняттях. Тому сучасний педагог повинен досконало володіти знаннями в області цих технологій і успішно застосовувати їх на своїх уроках.

Вчитель, використовуючи наступні вправи:

- *стимулюючі* – дозволяють активізувати власні сили організму, використовувати його ресурси для виходу з небажаного стану. Прикладами можуть бути – температурне гартування, фізичні навантаження;
- *захисно-профілактичні* – полягають у виконанні санітарно-гігієнічних норм і вимог. Обмеження граничного навантаження, що виключає перевтому. Використання страхувальних засобів і захисних пристосувань в спортзалах, що виключають травматизм;
- *компенсаторно-нейтралізуючі* – це фізкультмінутки, фізкультпаузи, які в якійсь мірі нейтралізують несприятливу дію статичності уроків;
- *інформаційно-повчальні* технології забезпечують учням рівень письменності, необхідний для ефективної турботи про здоров'я (Васьков, Ю. В., Пашков І. М. 2004).

Для досягнення цілей здоров'язберігаючих технологій застосовуються наступні групи засобів:

- *засоби рухової спрямованості* фізичні вправи (фізкультмінутки і рухливі зміни; емоційні розрядки і хвилинки «спокою», гімнастика (оздоровча, пальчикова, що коригує, дихательная, для профілактики простудних захворювань, для бадьорості); лікувальна фізкультура, рухливі ігри; спеціально організована рухова активність дитяти (заняття оздоровчою фізкультурою, своєчасний розвиток основ рухових навиків); масаж, самомасаж; психогімнастика та інші;

- *оздоровчі сили природи* (проведення занять на свіжому повітрі);

- *гігієнічні чинники* (виконання санітарно-гігієнічних вимог; особиста і суспільна гігієна (чистота тіла, чистота місць занять, повітря і так далі); провітрювання і вологе прибирання приміщень; дотримання загального режиму рухової активності, режиму харчування і сну; навчання дітей елементарним прийомам здорового способу життя (ЗОЖ), простим навикам надання першої медичної допомоги при порізах, садні, опіках, укусах); обмеження граничного рівня учбового навантаження щоб уникнути перевтоми) (Фізична культура і спорт у сучасному суспільстві, 2027).

Диференціація навчання (диференційований підхід у навчанні) – це створення всіляких умов навчання для різних шкіл, класів, груп з метою обліку особливостей їх контингенту за допомогою вживання комплексу методичних, педагогічних, психолого-педагогічних і організаційно-управлінських заходів, що забезпечують навчання в гомогенних групах (Шевчук, 2020).

По характерних індивідуально-психологічних особливостях дітей, складовим основи формування гомогенних груп, розрізняють диференціацію:

- ✓ по віковому складу (шкільні класи, вікові паралелі, різновікові групи);
- ✓ по статевому признаку (чоловічі, жіночі, змішані класи, команди, школи);
- ✓ по області інтересів (гуманітарні, фізико-математичні, хімічні для біологохімічні і інші групи, напрями, відділення школи);
- ✓ по рівню розумового розвитку (рівню досягнень);
- ✓ по особово-психологічних типах (типові мислення, характеру, темпераменту і ін.);
- ✓ по рівню здоров'я (фізкультурні групи, групи ослабленого зору, слуху, лікарняні класи).

Якщо кожному учневі відводити час, відповідний його особистим здібностям і можливостям, то можна забезпечити гарантоване засвоєння базисного ядра шкільної програми.

Майстерність учителя на уроці проявляється головним чином у вдалому володінні методикою навчання і виховання, творчому застосуванні новітніх досягнень педагогіки та передового педагогічного досвіду, раціональному керівництві пізнавально-практичної діяльності учнів, їхнім інтелектуальним розвитком. Модернізація освіти спонукає до пошуку нових освітніх і виховних технологій, до впровадження нетрадиційних форм і методів навчання та виховання. Однією з таких

технологій є інтерактивне навчання.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що освітній процес відбувається тільки під час постійної, активної взаємодії всіх його учасників. Це взаємодія процесів навчання, взаємонавчання (колективного, групового, навчання у співпраці), де учень і вчитель виступають рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, які розуміють, що відбувається і що вони роблять.

В процесі застосування інтерактивних технологій, як правило, моделюються реальні життєві ситуації, пропонуються проблеми для спільного вирішення, застосовуються рольові ігри. Тому інтерактивні технології є найбільш сприятливими щодо формування в учнів життєво актуальних умінь і навичок, вироблення особистих цінностей, створення атмосфери співробітництва, творчої взаємодії в процесі різних форм навчання. Інтерактивні технології забезпечують глибину вивчення змісту навчальної програми. Учні опановують усі рівні пізнання: знання-застосування-аналіз-синтез-оцінка.

Практикою доведено, що інтерактивні технології навчають дітей вчитися. Педагог при інтерактивному навчанні виступає як організатор освітнього процесу.

Учні беруть на себе взаємну відповідальність за результати навчання. Вони розуміють суть поставленого завдання і зацікавлені в його успішному виконанні. Останнє інтенсифікує процес освоєння учнями навчального матеріалу.

При застосуванні інтерактивних методів змінюється роль учнів. Їхня активність збільшується над активністю учителя, завдання якого створити умови для ініціативної учнівської роботи. Мотивації учнів до навчання стають внутрішніми, стають інтересом самого учня. Крім того, суттєво підвищується роль особистості педагога, його авторитету. Учитель більше розкривається перед учнями, виступає як лідер, організатор.

Особливістю інтерактивних уроків із фізичної культури є підготовка молоді до життя. Це вимагає активізації навчальних можливостей учнів, пов'язаних з їхнім життям і суспільним досвідом. У межах цих уроків учням надаються основні пізнавальні вміння, розвиваються їхні фізичні здібності і рухові навички, учні привчаються до самостійних занять фізичною культурою. У дітей формуються навички здорового способу життя, естетичні навички і зразки поведінки. Уроки мають захоплювати учнів, пробуджувати в них інтерес і мотивацію, навчати самостійного мислення та дій.

Висновок. Зазначимо, що саме оздоровча спрямованість фізичного виховання у поєднанні з інноваційними освітніми технологіями дасть змогу досягти очікуваного результату – виховати гармонійно сформовану, конкурентоспроможну особистість, здатну до самореалізації. А це благородна справа.

Аналіз досліджень свідчить, що за умов впровадження інтерактивних технологій навчання стає можливим розвиток підростаючої особистості, здатної визнавати й поважати цінності іншої людини; розвиток навичок спілкування та співпраці з іншими учнями класу; взаєморозуміння та взаємоповаги до кожного індивідуума; виховання таких якостей, як толерантність, співчуття, доброзичливість і піклування, почуття солідарності й рівності; формування загальнолюдських цінностей та загально прийнятих норм поведінки; уміння об'єднуватися з іншими учнями класу задля розв'язання спільної проблеми; уміння робити вільний та незалежний вибір, що ґрунтується на власних судженнях та аналізі дійсності; усвідомлення особистої відповідальності.

На підставі представленого матеріалу можна стверджувати, що використання інноваційних технологій які впроваджуються на уроках фізичної культури сприяє формуванню стійкої мотивації щодо збереження здоров'я, фізичного розвитку та фізичної підготовки, розширює руховий досвід, вдосконалює навички життєво необхідних рухових дій, використання їх у повсякденній та ігровій діяльності. Формує практичні навички для самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку. Допомогає розвитку творчої особистості, удосконаленню та підвищенню особистого результату. Поетапно організована інноваційна система фізичного виховання з використанням нетрадиційних форм та методів фізичного виховання, та різних технологій забезпечує ефективне формування у школярів позитивної мотивації до здорового способу життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Васьков, Ю. В., Пашков І. М. (2004) Уроки фізкультури в загальноосвітній школі. 10 класи. Х.:Торсінг. 256. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/13792/1/53.pdf>

Використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів у підготовці педагога (2003): *Збірник наукових праць*. – Кам'янець-Подільський: Абетка НОВА. 208.

Єрмаков, І. (2006) Феномен компетентісно спрямованої освіти. *Школа : інформ.-метод. журн.* № 12. 5-7.

Пометун, О. І., Пироженко, Л. В. (2004) Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К.: А.С.К. 192.

Організація гурткової роботи фізкультурно-оздоровчого напрямку в закладі дошкільної освіти: методичний посібник / укл. Л. Б. Міщенко; за ред. І В. Удовиченко. Суми : Ніко, 2021. 277.

Турчин, І. М. (2015) Життєвий шлях та освітньо-політична діяльність Пауло Фрейре. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія.

Фізична культура і спорт у сучасному суспільстві: збірник статей за матеріалами науково-практичної конференції (Кривий Ріг, 13 лютого 2020 року). Кривий Ріг : КДПУ, 2020. 112.

Шевчук Л. Сутність та специфіка поняття «Диференціація навчання»: інформація для ознайомлення педагогів. 219. URL: https://lib.iitta.gov.ua/723790/1/Шевчук_ЛМ_ПСП_2020.pdf

URL:http://ir.soippo.edu.ua/bitstream/123456789/364/1/Udovychenko_Mishchenko_Organizatsiya_Kruz_hkovoy_Raboty.pdf

REFERENCE

Vaskov, Yu. V., Pashkov I. M. (2004) Uroky fizkultury v zahalnoosvitnii shkoli. 10 klasy. Kh.:Torsinh. 256. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/13792/1/53.pdf>

Vykorystannia interaktyvnykh metodiv ta multymediinykh zasobiv u pidhotovtsi pedahoha (2003) : Zbirnyk naukovykh prats. Kamianets-Podilskyi: Abetka NOVA, 208.

Yermakov, I. (2006) Fenomen kompetentnisno spriamovanoi osvity. Shkola : inform.-metod. zhurn. № 12. 5-7.

Pometun, O. I., Pyrozhenko, L. V. (2004) Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia. K.: A.S.K. 192.

Orhanizatsiia hurtkovoї roboty fizkulturno-ozdorovchoho napriamu v zakladi doskilnoi osvity: metodychnyi posibnyk / uкл. L. B. Mishchenko; za red. I V. Udovychenko. Sumy : Niko, 2021. 277.

Turchyn, I. M. (2015) Zhyttievyi shliakh ta osvithno-politychna diialnist Paulo Freire. Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria: Pedahohika, Psykholohiia.

Fizychna kultura i sport u suchasnomu suspilstvi: zbirnyk statei za materialamy naukovo-praktychnoi konferentsii (Kryvyi Rih, 13 liutoho 2020 roku). Kryvyi Rih : KDPU, 2020. 112.

Shevchuk L. Sutnist ta spetsyfika poniattia «Dyferentsiatsiia navchannia»: informatsiia dlia oznaiomlennia pedahohiv. 219 URL: https://lib.iitta.gov.ua/723790/1/Shevchuk_LM_PSP_2020.pdf

URL:http://ir.soippo.edu.ua/bitstream/123456789/364/1/Udovychenko_Mishchenko_Organizatsiya_Kruz_hkovoy_Raboty.pdf

Svitlana Onyshchuk,

Odesa Regional Academy of In-Service Education,
Odessa, Ukraine

Viktoriya Yusypenko,

physical education teacher, senior teacher,
KZ "Ananyiv Specialized Lyceum of Sports Profile"
of the Odesa Regional Council of the Odesa Region
Odessa, Ukraine

USE OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN PHYSICAL EDUCATION LESSONS

Abstract. Thanks to the implementation of interactive technologies, it is possible to influence in a new way the process of the formation of the personality of students, to increase their effectiveness in the lesson of physical culture, to direct the physical development of the child, to the development of physical and mental abilities. The essence of interactive learning is that the educational process takes place only thanks to the constant active interaction of all students in physical education lessons. This work presents materials from work experience in organizing physical education lessons using interactive technologies. The results of the analysis show that interactive learning technologies are aimed at creating an environment in which effective conditions for the formation of students' activity are provided, and in the process of assimilating material from physical culture, they receive the basics of knowledge about physical culture and sports, hygiene, health in general, and the development of motor skills and skills, education of peacefulness, humanity.

Key words: interactive technologies, lesson, physical culture.

Дата надходження до редакції: 10.05.2023 р.

© Омельченко А.К., 2023

УДК 37.015.3

Орленко Ірина Миколаївна,

доктор філософії,

завідувачка Одеського обласного ресурсного центру

підтримки інклюзивної освіти КЗВО «ОАНО ООР»,

Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-6322-0217>

«КАЗКОВИЙ ЧАС» ЯК ІНТЕРАКТИВНА ФОРМА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті піднімається актуальна проблема психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами дистанційно в умовах воєнного стану в Україні. Автором означено роль психотерапевтичної казки в процесі активного соціальнопсихологічного навчання, під час використання її як інтерактивну та здоров'язбережувальну онлайн-технологію супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Присліджується увага дослідженням українських та іноземних вчених щодо сутності казкотерапії як психологічного методу впливу на особистість в якості інструменту психотерапії і корекції. Автором розкрито сутність проекту «Казковий час» та методіку проведення психолого-педагогічних занять з дітьми в інклюзивній групі онлайн. Зазначено, що до «Казкового часу» залучались як діти з нормотиповим розвитком, так і діти з особливими освітніми потребами, тому зустрічі носили соціально-інтегрований інклюзивний характер. Підкреслено важливість певної структури занять-зустрічей у проєкті. Структура «Казкового часу» має певний алгоритм, який дозволяє дітям зосереджуватися на основних видах роботи – прослуховуванні казки, відповіді на запитання, малювання персонажів та створення власних казок і майстер-класів. Форма «Казкового часу» оптимально поєднана з розробленими кафедрою психології, соціальної роботи та інклюзивної освіти Одеської академії неперервної освіти мультфільмами, які вчать як поводитися під час повітряної тривоги, як весело рухатися під музику, що робити коли страшно, що робити в бомбосховищі. «Казковий час» у поєднанні з мультфільмами «Графічного батальйону» надає дітям почуття безпечного простору. Окреслені напрями психолого-педагогічної допомоги дітям спрямовані на корекційну роботу зі страхами, на розвиток комунікативних навичок, культури інклюзії, дає змогу дитині навчитися перешикоджати важким життєвим обставинам, навчитися розпізнавати добро та зло, налагоджувати взаємини з педагогами, батьками та сиблінгами. Результати свідчать про те, що безпечний психологічний простір казкотворення сприяє емоційному самовираженню дітей, формуванню внутрішньої опори та збереженню психічного здоров'я дітей у стані підвищеного нервового напруження.

Ключові слова: психолого-педагогічний супровід, діти з особливими освітніми потребами, казкотерапія, безпечний простір, інклюзія.

Актуальність. В умовах війни ми всі схильні до стресу та травматизації – первинної чи вторинної – залежить від участі у військових подіях кожного з нас, від рівня включеності у військові події. Найранімішою та незахищеною категорією в цій ситуації є діти. Як допомогти дитині впоратися у цій кризовій ситуації? На допомогу приходять психотерапевтичні казки. Можливість онлайн-формату дозволяє працювати з дітьми у найвіддаленіших місцях нашої країни, у бомбосховищах, підвалах, у різних країнах, які прийняли наших дітей як біженців та тимчасово переселених. Використовуючи метафоричні ресурси казки, вона дозволяє розвивати самосвідомість дитини та будувати особливі рівні соціальної взаємодії. при цьому впливає м'яко та результативно. Казка – це маленьке життя, в якому є початок, розвиток та кінець. і така її структура дозволяє нам бачити, що відбувалося з героєм у минулому, теперішньому і що трапиться з ним у майбутньому. Для дитини, яка перебуває у кризовій ситуації, її історія найчастіше не має продовження. Ідентифікуючи себе з головним героєм казкової історії, дитина не тільки має можливість побачити своє майбутнє, але й на основі свого казкового уявлення про нього, конструювати своє реальне майбутнє разом з дорослим. Казкотерапія – особливий метод для особливих дітей. Казки містять у собі безліч можливостей.

Мета – показати роль казки в процесі активного соціальнопсихологічного навчання, використовуючи її як інтерактивну та здоров'язбережувальну онлайн-технологію супроводу дітей з особливими освітніми потребами під час війни в Україні.

Так, українські вчені Данілюк І та Зольнікова С. визначають сутність казкотерапії як психологічного

методу впливу на особистість в якості інструменту психотерапії, корекції. За думкою вчених, казки описують глибинний досвід переживання емоційних криз особистості; вплив казки на несвідомому рівні включає адаптаційні механізми, які допомагають подолати стрес; казка вчить дитину продуктивно переживати страх, що дозволяє зберігати психічну цілісність та задовольняє всі природні потреби дитини (Данилюк, Зольникова, 2019).

Joanna Pawlowska (2021) розкриває у своєму дослідженні значення казок у навчанні дітей та вказує на потенційні небезпеки традиційної культурної трансляції, приділяючи особливу увагу гендерним стереотипам. Вченою було проаналізовано добірку текстів з точки зору стереотипного гендерного зображення. Методологічною основою представлено інтерпретаційну парадигму в соціальних науках із використанням якісного методу аналізу, за допомогою якого виявлено, що в усіх проаналізованих казках існував стереотипний розподіл ролей за статтю. З огляду на це, вважаємо значущим підборку казок, де головними героями будуть представники обох статей.

Дослідження українських вчених та іноземних дослідників про значущість впливу казкотерапії на актуальний стан дитини надихнули нас на створення проекту «Казковий час».

«Казковий час» розроблено як онлайн заняття з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку, що проводиться протягом всього періоду війни щоденно. Важливим є те, що «Казковий час» утворює структурну рамку для ефективного використання інтерактивних руханок в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

В своїй практичній діяльності, Одеський обласний центр підтримки інклюзивної освіти реалізує інтерактивні руханки, колискові, мультиплікаційні поради як вести себе під час воєнних дій, в рамках проведення щоденних онлайн зустрічей «Казковий час» для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з різних міст України, з різних міст світу, де наразі знаходяться українські діти, які вимушені були покинути Батьківщину. В основу «Казкового часу» покладено казкотерапію та метод «загального складання історій», однак у гнучкому форматі. Під час зустрічей у кожного учасника є можливість послухати казку, поділитися своїми почуттями, знайти нових знайомих, відчути себе в безпечному психологічному просторі. Кожна зустріч є унікальною та неповторною, адже на одній казку творять дорослі, а на іншій – безпосередньо самі діти. Учні вчаться вільно розкривати власну особистість, спонтанно виявляти почуття і, водночас, регулювати емоційні та поведінкові реакції, шукають шляхи вирішення життєвих викликів сьогодення, формують власну стресостійкість та внутрішню опору. Важливо те, що казки закінчуються перемогою Добра – і це головний ресурс для проживання складних життєвих умов воєнного часу. Варто зазначити, що до «Казкового часу» залучались як діти з нормотиповим розвитком, так і діти з особливими освітніми потребами, тому зустрічі носять соціально-інтегрований інклюзивний характер.

Підготовка до проведення онлайн зустрічі «Казковий час» має наступні етапи:

1. Підбір казки з урахування віку, особливостей розвитку та можливостей дітей.
2. Підбір демонстраційного матеріалу. З розробленої «Графічним батальйоном» серії мультфільмів вибрати один-два щодо тематики психотерапевтичної казки та для використання під час руханки.
3. Складання запитань до казки (не більше 3), які підводять дитину до бажаного розуміння ситуації.
4. Створення образу героя для малювання.
5. Підготовка загадок про героїв, додаткової інформації.
6. Підготовка додаткових питань до дитячих майстер-класів, матеріалів (щоб паралельно з дитиною показувати дії).
7. Перемови щодо запрошення гостей, підготовка до читання казки тощо.

Проведення «Казкового часу» вимагає певних навичок від фахівця. Важливою умовою є емоційна взаємодія фахівця з кожною дитиною, особисте ставлення до змісту своєї казки, певна артистичність. Розповідаючи казку, потрібно передавати справжні емоції та почуття її героїв. Казкову історію потрібно розповідати повільно, але без великих пауз. Зміст і слова повинні бути зрозумілими для кожної дитини, не містити готових відповідей, а спонукати для власних роздумів, прийняття логічного рішення.

Структура «Казкового часу» має певний алгоритм, який дозволяє дітям зосереджуватися на основних видах роботи – прослуховуванні казки, відповіді на запитання, малювання персонажів та створення власних казок і майстер-класів.

Безпосередньо сама онлайн зустріч містить в собі *наступні етапи*:

- Привітання. Знайомство. План дій на сьогодні: обговорити хто проводить майстер-класи, які саме. Обговорити послідовність проведення майстер-класів. Важливо, щоб дитячі історії змінювалися малюванням чи виготовленням дитячих поробок, оригамі і навпаки.
- Руханка. Як окремий вид діяльності у формі медіа-мультфільмів на «Казковому часі», а також

кордони майстер-класів, які визначені правилами та дозволяють дитині зрозуміти, що прийшов час наступного етапу нашої зустрічі.

- Прослуховування психотерапевтичної казки. У тексті психотерапевтичної казки зашифровано код, який допомагає боротися зі страхами, коригувати свою поведінку на несвідомому рівні, знайти свою мрію, навчитися перешкоджати важким життєвим обставинам, навчитися розпізнавати добро та зло, налагоджувати взаємини з педагогами, батьками та сиблінгами, уникати конфліктних ситуацій, вони дають приклади способу дій та вчинків.

- Питання – обговорення. Завдання фахівця – вислухати кожну дитину, підтримати її під час відповіді. Якщо дитина має мовленнєві труднощі, дуже важливо повторити її відповідь, щоб кожна дитина її зрозуміла.

- Руханка. Виокремлює наступний етап «Казкового часу» та дозволяє зрозуміти дітям, що попереду дитячі майстер-класи.

- Майстер-клас з виготовлення тематичних поробок відповідно до сюжету казки, який проводять діти. Учні з задоволенням проводять майстер-класи з виготовлення оригамі, ліплення з пластилину, малювання.

- Казкотворчість дітей. Казкові історії розвивають у дітей не тільки творчість і фантазію, а й надають можливість проговорити про власні почуття, емоції чи актуальні ситуації у колі друзів, в родині, в закладі освіти. Дитина проектує власну поведінку на героїв і завжди знаходить комфортне вирішення значущих ситуацій.

- Обговорення. Фахівець вчить юних казкарів ставити запитання щодо подій та важливих ситуацій у їхніх історіях, вчить слухати думки інших, розуміти власні почуття та почуття інших.

- Вірші, пісні, власні вірші, інше. Кожна дитина може прийняти активну участь у «Казковому часі», немовленнева – може заспівати мелодію, навчити інших малювати казкову хатинку чи прапор України; діти з порушеннями мовлення – можуть розповісти прислів'я, яке вчили у школі, чистомовку чи короткий віршик. Всі разом із задоволенням можуть заспівати «Стефанію» чи «Ой, у лузі червона калина».

- Руханка. На цьому етапі варто надати можливість дітям змінити вид діяльності й зрозуміти, що «Казковий час» завершується.

- Підведення підсумків. Побажання казкових снів.

Образи хлопчиків та дівчаток мультфільмів, спеціально створених для проведення руханок на «Казковому часі», гармонійно поєднуються з казковими образами психотерапевтичних казок. Це допомагає фахівцю створювати варіативне середовище для кожної казки, позитивно впливати на психоемоційний стан дитини та сприяти бажанню дітей передавати власні почуття у казкових історіях.

6 листопада – 250 днів «Казкового часу». Безліч почуттів, емоцій, натхнення. Неймовірні зміни у спілкуванні з дітьми з особливими освітніми потребами, їх чудові успіхи у творчому самовираженні, у навичках малювання. Перший місяць проекту діти з особливими освітніми потребами були безмовними спостерігачами й виконавцями. Але підтримка фахівця, прийняття групою нормотипових однолітків, надихнули їх, вони відчули віру у власні сили, бажання і можливості. Так, Даник С. на початку березня малював прозорими кружечками всіх героїв, наразі він намалював неймовірно яскравого помаранчевого дракончика правильної форми. Дівчатка 4-х років, Емілія і Віка, навчилися добре проводити майстер-класи з демонстрацією своєї роботи за допомогою зміни положення відеокамери. Серія «страшилок» від Богдана пройшла шлях від сумних історій до коміксів. 250 ефірів «Казкового часу». Перші 2 тижні дітей підключалось до 60 осіб, потім 40. Через 2 місяця постійно відвідували «Казковий час» 20-25 дітей. З різних міст України, з різних куточків світу, де живуть українські діти.

За підсумками проведення «Казкового часу», можна стверджувати, що безпечний психологічний простір казкотворення сприяє емоційному самовираженню дітей та формуванню внутрішньої опори.

Форма «Казкового часу» оптимально поєднана з розробленими кафедрою психології, соціальної роботи та інклюзивної освіти Одеської академії неперервної освіти медіаінструментами – мультфільмами, які вчать як поводитися під час повітряної тривоги, як весело рухатися під музику, що робити коли страшно, що робити в бомбосховищі. «Казковий час» у поєднанні з мультфільмами «Графічного батальйону» надає дітям почуття безпечного простору, де вони самостійно можуть займатися гімнастикою за спеціально підбраною методикою під час руханки. Тут є і навчання елементам саморозслаблення, за рахунок зміни станів та інтонацій, що пропонуються в тексті. І розвиток вміння виражати власні емоції через своєрідність виконання запропонованих вправ. Такі мультимедійні руханки дозволяють зняти накопичену психічну напругу, стабілізувати емоційний стан за допомогою динамічних рухів та пантоміміки. Збережене психічне здоров'я дітей у стані

підвищеного нервового напруження і є основним результатом проведення «Казкового часу».

Висноки. Ефективна організація психолого-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу – це питання здоров'я нації і майбутнього країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Данилюк, І. В., Зольникова, С. В. (2019) Казкотерапія як метод психологічного впливу на особистість. *Psychological Journal*. Vol. 5 № 6. С. 161-173. DOI (Issue): <https://doi.org/10.31108/1.2019.5.6>
- Замелюк, М. (2021) Казкотерапія як інноваційна здоров'язбережувальна технологія у просторі сучасного дошкільного закладу. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Теорія виховання*. 2 (351). С.14-19.
- Pawlowska, Joanna (2021) Full-text resources of CEJSH and other databases are now available in the new Library of Science. *Society Register*. 5 (2). P.155-170. URL: <https://bibliotekanauki.pl>
- Скаліга, В. (2013) Казкове виховання : казкотерапія. *Освіта України*. № 26. С. 12.
- Солодухов, В. Л. (2004) Метафоричний зміст казки в процесі активного соціальнопсихологічного навчання. Слов'янськ: ПП «Канцлер». 112 с.
- Tychmanowicz, Anna (2018) “Dawno, dawno temu... O roli baśni w wychowaniu i edukacji.” *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio J–Paedagogia-Psychologia*. 31(3). С. 101–111.
- Шестопад, І. А. (2020) Казкотерапія як ефективний метод роботи психотерапевта з дітьми. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія» : науковий журнал*. Острого : Вид-во НаУОА. № 10. С. 143-147.

REFERENCES

- Danyliuk, I. V., Zolnykova, S. V. (2019) Kazkoterapiia yak metod psykholohichnoho vplyvu na osobystist [Story therapy as a method of psychological influence on personality]. *Psychological Journal – Psychological Journal*, Vol. 5 № 6. S 161-173. DOI (Issue): <https://doi.org/10.31108/1.2019.5.6> [in Ukrainian].
- Zameliuk, M. (2021) Kazkoterapiia yak innovatsiina zdoroviazberezhuvalna tekhnolohiia u prostori suchasnoho doshkilnoho zakladu [Story therapy as an innovative health-preserving technology in the space of a modern preschool institution]. *Naukovyi visnyk Shkhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Teoriia vykhovannia – Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka East European National University. Theory of education*, 2 (351). S.14-19. [in Ukrainian].
- Pawlowska Joanna, (2021) Full-text resources of CEJSH and other databases are now available in the new Library of Science. *Society Register*, 5 (2). P.155-170. <https://bibliotekanauki.pl>
- Skalyha, V. (2013). *Kazkove vykhovannia : kazkoterapiia* [Fairy-tale upbringing: fairy-tale therapy]. *Osvita Ukrainy – Education of Ukraine*, № 26. S. 12. [in Ukrainian].
- Solodukhov V. L. *Metaforychnyi zmyst kazky v protsesi aktyvnoho sotsialnopsykholohichnoho navchannia* [Metaphorical content of a fairy tale in the process of active social-psychological learning]. *Sloviansk: PP «Kantsler»*, 2004. 112 s. [in Ukrainian].
- Tychmanowicz, Anna. (2018). “Dawno, dawno temu... O roli baśni w wychowaniu i edukacji.” *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio J–Paedagogia-Psychologia*, 31(3). С. 101-111.
- Shestopal, I.A. (2020). *Kazkoterapiia yak efektyvnyi metod roboty psykhoterapevta z ditmy* [Fairytale therapy as an effective method of psychotherapist's work with children]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». – Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Seriiia «Psykholohiia» : naukovyi zhurnal*. Ostroh : Vyd-vo NaUOA, № 10. S. 143-147. [in Ukrainian].

Iryna Orlenko,

doctor of philosophy,

Head of the Odesa Regional Resource Center support of inclusive education

Odesa Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council,

Odesa, Ukraine

«FAIRY TALE TIME» AS AN INTERACTIVE FORM OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT FOR CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS DURING THE WAR IN UKRAINE

Abstract. The article raises the actual problem of psychological and pedagogical support of children with special educational needs remotely in the conditions of martial law in Ukraine. The author defined the role of a psychotherapeutic fairy tale in the process of active socio-psychological learning, when using it as an interactive and health-saving online technology for accompanying children with special educational needs. Attention is paid to the research of Ukrainian and foreign scientists on the essence of fairy-tale therapy as a

psychological method of influencing the personality as a tool of psychotherapy and correction. The author revealed the essence of the "Fairytale Time" project and the methodology of conducting psychological and pedagogical classes with children in an online inclusive group. It was noted that both children with normotypical development and children with special educational needs were involved in "Fairy Tale Time", so the meetings had a socially integrated and inclusive character. The importance of a certain structure of classes-meetings in the project is emphasized. The structure of "Fairytale Time" has a certain algorithm that allows children to focus on the main types of work - listening to a fairy tale, answering questions, drawing characters and creating their own fairy tales and workshops. The form of "Fairytale Time" is optimally combined with cartoons developed by the department of psychology, social work and inclusive education of the Odessa Academy of Continuing Education, which teach how to behave during an air raid, how to move cheerfully to music, what to do when it's scary, what to do in a bomb shelter. "Fairy tale time" in combination with the cartoons of the "Graphic Battalion" gives children a sense of a safe space. The outlined directions of psychological and pedagogical assistance to children are aimed at corrective work with fears, at the development of communication skills, a culture of inclusion, it enables the child to learn to overcome difficult life circumstances, to learn to recognize good and evil, to establish relationships with teachers, parents and siblings. The results indicate that the safe psychological space of storytelling contributes to children's emotional self-expression, the formation of internal support and the preservation of children's mental health in a state of increased nervous tension.

Keywords: psychological and pedagogical support, children with special educational needs, fairy tale therapy, safe space, inclusion.

Дата надходження до редакції: 22.02.2023 р.

© Орленко І.М., 2023

УДК 821.161.2-3 Українка

Подлісецька Ольга Олегівна,

кандидат філологічних наук, доцент

доцент кафедри української літератури та компаративістики

філологічного факультету

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,

Одеса, Україна

[orcid-org/ 0000-0002-1136-2854](https://orcid.org/0000-0002-1136-2854)

podlisecka@ukr.net

СУЧАСНА ІНТЕПРЕТАЦІЯ «ЛІСОВОЇ ПІСНІ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ: ТРАГЕДІЯ САМОЗРАДИ

Анотація: В сучасній школі постає нагальне питання глибшого й сучаснішого трактування й аналізу творів класичної літератури. У даній статті зосереджена увага на темі самозради Мавки у драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня». Проаналізовано модерністське спрямування цього твору та виявлено новаторство у авторському підході до трактування образу. Простежено рецепцію твору Лесі Українки упорядниками підручника для школярів та досліджено, що у сучасному прочитанні творчість Лесі Українки набуває неоприятливих досі смислових аспектів та інтерпретацій. У даній статті шкільне трактування образів доповнене та уточнене. Переосмислено міфи та стереотипи, інтерпретація образу Мавки і аналіз виходить на новий рівень. Досліджено, що Леся Українка подає зразок деструктивної поведінки героїв (не тільки Лукаша та Килини), як прийнято вважати в загальноприйнятій рецепції драми-феєрії, але й Мавки. Досліджуються зразки деструктивної поведінки героїв: інтонації, висловлювання, проміжні репліки щоденного спілкування. Переосмислена ідеалізація головних персонажів драми-феєрії та подана їхня інтерпретація з погляду феноменології та психоаналізу. Проаналізовано вплив неоромантизму на особливості драми-феєрії, а саме конфлікт між ідеалом і дійсністю (Мавкою та Лукашем, Мавкою та Килиною). Зроблено висновок про новий спосіб опису дійсності в драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня». Проаналізовано, що цей твір, як і решта її творів, зосереджений на внутрішньому світі героя та відходить від спрощеного детермінізму. Використано структурно-типологічний, феноменологічний методи дослідження. У статті проаналізовано внутрішню спрямованість драми-феєрії. Виявлено ознаки неоромантизму та імпресіонізму та зроблено висновок, що ідея твору проявлена в новоромантичному пориві *ins Vlan* (ввись, угору, увисочінь), а інтерпретація твору залежить від естетичного заглиблення митця та читача у функції свідомості й підсвідомості.

Ключові слова: драма-феєрія, рецепція, образ, інтерпретація, модернізм.

Постановка проблеми. Справжнім *terra incognita* літературознавства є аналіз творів з позицій деструктивної поведінки героя. У всіх своїх творах Леся Українка пропонує саме жінку як альтернативного героя і прийшов час проаналізувати поведінку героїні творів. На мистецьку арену у час входження Лесі Українки в літературу виходить численна плеяда письменниць: Євгенія Ярошинська, Грицько Григоренко, Наталя Кобринська, Дніпрова Чайка, Катря Гриневичева, Любов Яновська, Людмила Старицька-Черняхівська та ін. Але справжніми, глибокими руйнівницями патріархального усталеного погляду на жінку були саме Леся Українка та Ольга Кобилянська.

Леся Українка чи не найбільше з-поміж її сучасників зосередила увагу на проблемах сутності мистецтва. Модернізація української культури для неї була пов'язана з вибором певної естетичної, художньої традиції. Вибір між модернізмом і позитивізмом для письменниці ускладнювався і певними етичними моментами, і боротьбою поколінь: Леся Українка була вихована як на кращих традиціях української культури, так і на зразках світового мистецтва, вона здатна була зрозуміти праці провідних світових мислителів, увага яких була звернена на людину – носія неповторного мікросвіту. У художніх творах Лесі Українки простежуємо глибинну рецепцію людини, її місця у світі та проблему саморозуміння.

Залишився позаду час, коли в літературознавстві переважали погляди на творчість Лесі Українки чоловіків-дослідників М. Драй-Хмари, М. Євшана, М. Зерова, Д. Донцова, О. Бабишкіна, О. Білецького, А. Музички, Є. Ненадкевича, В. Петрова, П. Филиповича, Р. Задеснянського та ін. Дослідження і 80-90-х років ХХ століття, і сучасні 2000-і роки йдуть під знаком літературознавці-жінки в «лесезнавчих» студіях. Якщо згадати попередні дослідження Л. Кулінської, Н. Кузякіної, В. Агеєвої, Т. Гундорової, Н. Зборовської, Т. Мейзерської, Н. Малютіної, Л. Ісаєнко, то бачимо, наскільки активізувалися жінки-літературознавиці. Грунтовні монографії опубліковано такими авторками, як Олександра Вісич, Леся Демська-Будзуляк, Лариса Мірошниченко, Оксана Забужко. Найповнішим, на наш погляд, виданням, присвяченим постаті Лесі Українки за останні роки можна, на наш погляд, назвати книгу О. Забужко «Notre Dame d'Ukraine. Українка в конфлікті міфологій» (2014). Творчість Лесі Українки у сучасному методологічному прочитанні та художній рефлексії О. Забужко набуває неспроявлених досі смислових аспектів, зокрема, авторка розвінчує міфи та стереотипи, досліджує гностично-лицарський міф письменниці та прослідковує непоправну втрату шляхетсько-лицарської культури, яку так ревно намагалася зберегти та донести Леся Українка. Проаналізовано також шкільний підручник із сучасною інтерпретацією творчості Лесі Українки авторів О. Авраменка та В. Пахаренка.

У статті маємо на меті привернути увагу до драми-феєрії «Лісова пісня» завдяки відходу від стереотипних уявлень та усталеного сприйняття. На думку С. Павличко, Леся Українка належить до найталановитіших серед тих авторів, які були «розірвані між модерним і народницьким способом мислення, усвідомлювали цю розірваність, страждали від неї, але не ставили під сумнів правомірність самої дилеми» (Павличко С., 2006). Леся Українка чи не одна з перших ставить під сумнів патріархальні усталені традиції, і в драмі-феєрії «Лісова пісня» це яскраво помітно на прикладі самозради Мавки. Довести цей ідейний аспект твору і є завданням нашої статті.

У літературі ХІХ століття зміна стильових напрямів майже не означувалася протиборством мистецьких генерацій, але у дискусії між модерністами й прихильниками «старого» реалістичного напрямку означено сутність конфлікту поколінь у літературі кінця ХІХ – початку ХХ століття: модерністи заговорили про естетизм і багато уваги приділяли саме мистецькій проблематиці. Саме у цей час надзвичайно плідно постає титанічна праця Лесі Українки – дослідниці, перекладачки, збирачки фольклору, літературознавиці. У конфлікті поколінь Леся Українка зайняла цілком визначену позицію захисниці «модерни», орієнтуючись на індивідуалізм, європеїзм, естетизм. Її творче кредо формувалося у зв'язках із найбільш значущими філософськими засадами нової доби, в контексті художніх шукань багатьох митців, як-от Г. Ібсен, М. Метерлінк, Г. Гауптман.

Для Лесі Українки не було «дитячої» та «дорослої» справи. Цікава для дітей драма-феєрія «Лісова пісня» (з 2 березня 2022 року виходить в прокат український мультфільм) – насправді глибока драма для дорослих. Леся Українка ретельно протягом життя збирала та опрацьовувала фольклор. Дізнавшись, що І. Франко має намір видавати фольклористичний часопис, вона пише йому про те, що береться упорядкувати свої обрядові записи й хоче просити М. Лисенка відредагувати записані мелодії для публікації. З дозволу Лесі Українки Лисенко опублікував у своєму збірнику «Молодощі» народні пісні й дитячі ігри, зібрані поетесою та її чоловіком – етнографом Климентом Квіткою. В архіві композитора збереглися записи 30 пісень, зроблених із голосу Лесі Українки. Багато пісень з її голосу записав у різні роки й К. Квітка. Величезною заслугою Лесі Українки як організатора, фольклориста і спонсора є запис 1908 року на фонограф західноукраїнським музичним етнографом Філаретом

Колессою кобзарських дум і народних пісень. Так, в «Лісовій пісні» теж вміщені нотні записи мелодій Полісся.

О. Забужко ґрунтовно аналізує ряд творів письменниці, вона вказує і на те, що літературознавство звикло «десексуалізувати видатну жінку («одинокого мужчину») шляхом інфантилізації» (Забужко О., 2014). Саме таку інфантилізацію бачимо на прикладі шкільного усталеного аналізу образу Мавки. За психологією Е. Фромма, людина має віддавати, аби почуватися живим. «Зрозуміло, – коментує О. Забужко, – така настанова може бути реалізована тільки при справдешньому, невдаданому «надлишку життя» – коли, як каже Мавка (майже за Фроммом!) «серце не скупе» і «скарбів / воно своїх не криє, тільки гойно коханого обдарувало ними, не дожидуючи вперед застави» (Забужко О., 2014). Тут дослідниця називає Мавку Ідеальною Коханкою, і порівнює Мавку з самою письменницею в її шлюбі з К. Квіткою, а також вбачає «сакральний смисл її творчого Еросу – трансцендуючої, спрямованої поза межі цього світу, (...) духовної, «софійної» любові» (Забужко О., 2014).

Ми звернулись до найновішого підручника з української літератури (рівень стандарту) для 10 класу закладів загальної середньої освіти авторів О. Авраменка та В. Пахаренка 2018 року. Аналіз драмифеєрії у підручнику не всюди відповідає сучасному трактуванню твору саме для учнів, як, зрештою, і для дорослих. Розгляньмо цю невідповідність почитатно. Автори говорять про проблему самозради. Вміння «давати», не вимагаючи взамін, жити «як живеться», за духом йти, тіло забуваючи, і зіграло злий жарт з Мавкою, коли не Лукаш самозраду проживає, а саме Мавка. Лукаш – природна людина, він, «обравши свою «вульгарну» Ліліт, темпераментну й пишнотілу Килину, пішов за покликом «природи» куди більше, ніж якби віддав перевагу Мавці» (Забужко О., 2014). Автори підручника О. Авраменко та В. Пахаренко справедливо стверджують, що провідною ідеєю твору є «утвердження необхідності гармонізувати, одухотворювати світ людей» (Авраменко О. М., Пахаренко В. І., 2018). Далі читаємо: «Першопричина людського горя, зла – у самій душі людини». Згодні з цим твердженням авторів, адже так воно і є. Але далі автори звужено ставляться до цього; вказуючи, що «Лукаш тяжко страждає й, зрештою, гине, бо неспроможний гармонізувати, урівноважити у своєму естві духовну й матеріальну первини. Якщо головним для людини стає суто матеріальне, побутове, вона знищує себе» (Авраменко О. М., Пахаренко В. І., 2018). Але автори нічого не зауважують про відсутність матеріального первня в образі Мавки, і не наголошують, що трагедія кохання і в цьому теж. Мовчать, що конфлікт подолати чи ініціювати тут – в силах Мавки, але її захоплення, засліплення, ідеалізування Лукаша – це крок назад в її духовності. Автори вказують, що Мавка «любить його і жаліє».

Автори цілком мають рацію, що Лукаша «перемогла сіра буденщина із захланною й обмеженою матір'ю» (Авраменко О. М., Пахаренко В. І., 2018), але нічого не кажуть, що Мавку перемогла її обмеженість ідеальним, а не вивчення правил Світобудови. Так, можна заперечити, що Мавка – не людина і людські правила їй органічно були непритаманні, але з середини твору героїня живе з людьми, в людській оселі і мала б вчитися їхнім правилам та звичаям, а що не підходить, то поступово змінювати на краще. Натомість спостерігаємо категоричне несприйняття й дитячу позицію заперечення того, що не подобається.

Справедливо зазначають автори і те, що «причина нещастя» Килини та матері – «у них самих», адже «вони бідніють, бо багатство для них – не засіб, а мета» (Авраменко О. М., Пахаренко В. І., 2018). Це справедливо, як і те, що ці героїні позбавлені духовності. Але чому ж автори й словом не згадують, що чогось позбавлена і Мавка, ідеалізуючи її вслід за усталеною критикою? Усталена критика не втомлюється цитувати слова Мавки, яка нарікає, що Лукаш не зміг «своїм життям до себе дорівнятися».

Автори наголошують на самозраді Лукаша самого себе, але вони нічого не кажуть, що зрадила себе і Мавка, жаліючи Лукаша, випрошуючи в нього кохання, ба навіть з вовкулаки на людину назад перетворивши, дає йому шанс все виправити.

Вміння жінки бачити (інтуїтивно, логічно, раціонально), але бачити, і робити висновки, є дуже важливим вмінням саме для жінки. Передбачити зраду Лукаша, може здатися, неможливо, адже все так добре йшло. Але є інтонації, висловлювання, проміжні репліки щоденного спілкування, які яскраво постають при неспівпадінні душ та інтересів у стосунках Мавки та Лукаша. Коли читаємо перший діалог Мавки з Лукашем, зауважуємо гармонію, яка присутня завжди на початку всіх стосунків. Щирі, душевні слова Мавки, через які вона розкриває свою сутність Лукашеві, сприймаються ним спершу захоплено. Далі ці ж репліки викликатимуть глузування з його боку. Мавка – поривчаста, «віддаюча» жінка/дівчина, першою запрошує його на наступне побачення: «А вернешся?» Лукаш: «Не знаю» (йде в прибережні хащі) (Леся Українка). Так відбувається самозрада героїнею своєї жіночої природи, адже нав'язування жінки самої себе чоловікові в суспільстві помилково сприймається, як щирість жінки.

Згодом спостерігаємо нову помилку Мавки: вона першою освідчується в коханні Лукашу. Мавка:

«Ти сам для мене світ, миліший, кращий, ніж той, що досі знала я, а й той покращав, відколи ми поєднались». / Лукаш: «То ми вже й поєднались?» / Мавка: «Ти не чуєш, як солов'ї весільним співом дзвонять?» (Леся Українка). Так Мавка проявляє, хай підсвідомо, але бездумно, свої матримоніальні плани. Надто швидко Мавка будує алгоритм дій, вибудовує його необачно у своїй несвідомості.

Першим дзвіночком для Мавки мало б стати легковажне ставлення Лукаша до її якостей та можливостей, якими треба захоплюватися. Зневагу від нього до Мавки можна прослідкувати поетапно. «Хай говорить серце!», – говорить Мавка. / – «Чого там прислухатися? Не треба!» / – «Не треба, кажеш? То не треба, милий! Я не буду, щастя! Не буду прислухатися, хороший!» (Леся Українка), – ось цей перший «дзвіночок», який вказує на те, що Лукаш перестає дивитися в один бік з Мавкою. Далі Мавка не тільки стає свідком невдачі Лукаша, але й рятує його від смерті (він хотів набрати світляків на болоті для Мавки, а сам ледь не загинув при цьому). Оцінити цю допомогу та відчути вдячність може тільки зріла особистість, якою не є Лукаш. При знайомстві з дядьком Левом Мавка обох запрошує приходити до лісу, що теж, можливо, зарано.

Наступний удар по цілісності Мавки, а відтак, і Лукаша – це глузування матері Лукаша з Мавчиного одягу та вигляду: «І що се за манаття на тобі?», таким чином мати просто відбирає від Мавки її єдину зброю, яка ще діє. Новий її імідж потворний, що одразу перекидає Мавку в розряд «підневільних»: «сорочка латана на плечах, вузька спідничина і полинялий фартух». Як діє «антиімідж», відомо: зниження самооцінки, а відтак сприйняття оточення, отже, свідомо самозрада.

Глузування Лукаша продовжуються: «Мавка: У мене мов зародилось друге серце, як я його пізнала. В ту хвилину огнисте диво сталося... Ти смієшся? / Лукаш: Та справді, якось наче смішно стало... Убрана по-буденному, а править таке, немов на свято орацію!» (Леся Українка). Так підсміюється над Мавчиними зізнаннями Лукаш. Отже, відбувається знецінювання, а потім висміювання. Насмішка, сарказм – перша ознака некохання, а допускання цих ознак Мавкою стосовно себе – ознака самозради. Коли Мавка просить заграти їй на сопілці, Лукаш каже: «Ей, не пора мені тепера грати!». Коли Мавка просить пригорнути», щоб забула осю розмову» (Леся Українка), Лукаш відмовляється, адже йому не треба, аби забула; він нагадуватиме знову і знову вчинками: «Цить! Почують мати! Вони вже й так тебе все називають накидачем» (Леся Українка). Так конфлікт починається з байдужості Лукаша, коли автоматично Мавка має ініціативу проявляти, щоб зберегти стосунки, які вже стали деструктивними, адже самозрада Мавки відбулася.

Детально тут ми не аналізуватимемо образ Килини (це тема окремої статті), але зазначимо, що її образ є доповнюючим, а не антитегичним до образу Мавки, але помітно одразу: її буяючої тілесності не вистачає Мавці, як і Килині не вистачає духовності. Сприйняття Килини Лукашем істотно відрізняється від романтично-захопленого першого знайомства з Мавкою: «Лукаш кидається до неї, вона переймає його руки; Килина трохи подалась назад, ... граючи очима; Лукаш, розпалившись, широко розхилив її руки і хоче поцілувати» (Леся Українка).

Отже, рівноваги не досягає жоден з жіночих персонажів, хоча була б щасливою кожна героїня, якби намагалася розвивати себе, додаючи тих якостей, яких кожній по-різному бракує для щастя. Лісовик першим побачив всю суть аб'юзивних стосунків Мавки та Лукаша: «Лісовик: Доню, доню, як тяжко ти караєшся за зраду! / Мавка: Кого я зрадила? / Лісовик: Саму себе... До кого ти подібна? До служебки, зарібниці, що працює гіркою крайчик щастя хотіла заробити... Ніяка туга краси перемагати не повинна» (Леся Українка).

Дослідник творчості Лесі Українки Роман Задеснянський протиставляє спокій та енергію в поведінці Мавки у різні періоди життя: «Як бачимо, «спокій» це головне прикмета смерті, спокій як антитеза руху, що є символом вічного життя! Таке розуміння життя і смерті є дуже характеристичне для Лесі Українки» (Задеснянський, 1965). Публіцист наголошує на тому, що навіть гурток молодих митців, який існував у періоді між двома світовими війнами – «обрав собі фатальну назву «Спокій» (Задеснянський Р., 1965). Задеснянський протиставляє цей спокій руху, устремлінню, енергії. А саме це є істотною ознакою життя. Саме тому автор статті переконаний: «Той, що в скалі сидить» уступається на бік і тоді тільки забирає Мавку, коли та зламана духово втратила надію, віру в себе і в перемогу, коли сказала «Я хочу забуття!» (Леся Українка). Але і тут Мавка виходить з дна пекла, і причиною цього відходу від забуття/самогубства, на думку О. Забужко, є те що вона «зберігала непохитну, істинно релігійну вірність єдиному відблиску Епіноїї Світла, доступному на землі, – божистій любові» (Леся Українка). Отже, померати їй рано.

Психологиня Пінкола Клариса Естес, яка досліджує архетипи казок, зазначає: «Коли хтось чи щось завдає рани нашій дикій сутності, ми відмовляємося лягти й померти. Ми відмовляємося вважати цю рану нормою. Ми призиваємо всі свої інстинкти і робимо те, що потрібно» (Клариса Пінкола Естес, 2019). Тому пекло, забуття для Мавки, як і для кожної жінки у цій ситуації – це обов'язкова умова

відновлення: «Для душі добре, коли є серединна точка, проміжна станція, спеціальне місце для відпочинку і відновлення», «Здичавіла жінка – та, що шукає дорогу додому. Вона вчиться прокидатися, прислухатися. Вона бере життя у свої руки» (Клариса Пінкола Естес, 2019). Мавка – жінка, яка пробудилася не завдяки грі Лукаша на сопілці, а завдяки його зраді, як би не дивно це звучало, тому що лише тоді вона стає жінкою: розуміючою життя і світобудову.

Леся Українка усвідомлювала, що сучасна їй література повинна запропонувати читачеві новий спосіб опису дійсності: літературу, зосереджену на внутрішньому світі людини і світі його свідомості, звільнену від старих умовностей, хронологічної послідовності і спрощеного детермінізму. Творчість Лесі Українки цікава завдяки тематиці. Це теми модерної літератури, тема жінки та її стосунків з собою перш за все, а відтак – з чоловіками. В період, коли вироблялося нове розуміння «жіночості», вибір нової тематики не було випадковістю, не випадково і ми звернули увагу на цей важливий аспект інтерпретації драми-феєрії «Лісова пісня». Цей твір вчать десятикласники, і в перспективі, при повному переході на освіту НУШ (Нова українська школа), варто більш ґрунтовно заглиблюватися у твір, саме на уроці проводячи паралель з життям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Авраменко, О. М., Пахаренко, В. І. (2018) Українська література : підручник для 10-го класу (рівень стандарту). Київ : Грамота. 255 с.
- Забужко, О. (2014) Notre Dame D`Ukrain : Українка в конфлікті міфологій. Видання друге, перероблене і доповнене. Київ : Комора. 646 с.
- Задеснянський, Р. (1965) «Лісова пісня» Лесі Українки та «Затоплений дзвін» Гавптмана. *Критичні нариси*. Том 4. Творчість Лесі Українки. «Logos» GmbH, Buchdruckerei und Verlag, München 19, Bothmerstr, 14. 174 с.
- Естес, Клариса Пінкола. (2019) Жінки, що біжать з вовками. Архетип дикої жінки у міфах та легендах / Переклад з англійської Наталії Валецької. Київ : Yakaboo Publishing. 528 с.
- Українка, Леся. Лісова пісня. Київ : Видавництво Основи. 153 с.
- Павличко, С. (2002) Теорія літератури. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи». 679 с.
- Шаф, О. (2012) Леся Українка – Оксана Забужко: до проблеми творчої комунікації. *Вісник Львівського університету: Зб. наук. праць*. Вип. 20. Ч. 2. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, С. 243-249.

REFERENCES

- Avramenko, O. M., Pakharenko, V. I. (2018) *Ukrainska literatura : pidruchnyk dlia 10-ho klasu (riven standartu)*. Kyiv : Hramota. 255 s.
- Zabuzhko, O. (2014) *Notre Dame D`Ukrain : Ukrainka v konflikti mifolohii*. Vydannia druhe, pereroblene i dopovnene. Kyiv : Komora. 646 s.
- Zadesnianskyi, R. (1965) «Lisova pisnia» Lesi Ukrainky ta «Zatoplenyi dzvin» Havptmana. *Krytychni narysy*. Tom 4. Tvorchist Lesi Ukrainky. «Logos» GmbH, Buchdruckerei und Verlag, München 19, Bothmerstr, 14. 174 s.
- Estes, Klarysa Pinkola. (2019) *Zhinky, shcho bizhat z vovkamy*. Arkhetyp dykoi zhinky u mifakh ta lehendakh / Pereklad z anhliiskoi Natalii Valevskoi. Kyiv : Yakaboo Publishing. 528 s.
- Ukrainka, Lesia. *Lisova pisnia*. Kyiv : Vydavnytstvo Osnovy. 153 s.
- Pavlychko, S. (2002) *Teoriia literatury*. Kyiv : Vydavnytstvo Solomii Pavlychko «Osnovy». 679 s.
- Shaf, O. (2012) *Lesia Ukrainka – Oksana Zabuzhko: do problemy tvorchoi komunikatsii*. Visnyk Lvivskoho universytetu: Zb. nauk. prats. Vyp. 20. Ch. 2. Lviv: LNU im. I. Franka, S. 243-249.

Olha Podlisetska,

candidate of philological sciences, associate professor
Associate Professor of the Department of Ukrainian Literature and Comparative Studies
Philological Faculty
Odessa National University named after I. I. Mechnikov,
Odessa, Ukraine

MODERN INTERPRETATION "THE FOREST SONG" BY LESYA UKRAINKA: THE TRAGEDY OF SELF-BETRAYAL

Abstract. *The article focuses on the theme of Mavka's self-betrayal in Lesya Ukrainka's drama extravaganza "The Forest Song". The modernist direction of this work was analysed and innovation in the author's approach to the interpretation of the image was revealed. The reception of Lesya Ukrainka's work by the compilers of the textbook for schoolchildren was traced, and it was studied that Lesya Ukrainka's work acquires undiscovered semantic aspects and interpretations in the modern reading. In this article, the school*

interpretation of images is supplemented and clarified. Myths and stereotypes are reinterpreted, the interpretation of Mavka's image reaches a new level. It is studied that Lesya Ukrainka provides an example of the destructive behaviour of the characters (not only Lukash and Kylyna), as is commonly believed in the generally accepted reception of the extravaganza drama, but also of Mavka. The examples of the destructive behaviour of the characters are studied: intonations, statements, intermediate lines of daily communication. The idealisation of the main characters of the drama extravaganza is reconsidered and their interpretation from the point of view of phenomenology and psychoanalysis is presented. The influence of neo-romanticism on the features of the drama extravaganza, namely the conflict between ideal and reality (Mavka and Lukash, Mavka and Kylyna) is analysed. The conclusion is made about a new way of describing reality in Lesya Ukrainka's drama extravaganza "The Forest Song". It is studied that this work, like the rest of her works, focuses on the inner world of the character and departs from simplified determinism. Structural-typological, phenomenological research methods were used. The article analyses the internal focus of the extravaganza drama. The signs of neo-romanticism and impressionism are revealed and it is concluded that the idea of the work is manifested in the neo-romantic urge ins blau (up, upward, into the heights), and the interpretation of the work depends on the aesthetic immersion of the artist and the reader into the function of consciousness and subconsciousness.

Key words: drama extravaganza, reception, image, interpretation, modernism.

Дата надходження до редакції: 4.05.2023 р.

© Подлісецька О.О., 2023

УДК 37.014.3: 373:378:147

Польська Лариса Дмитрівна,

учитель історії

Арцизького опорного закладу освіти №1 - ліцей

з початковою школою та гімназією

Арцизької міської ради

ar-school-1@ukr.net

Яроменко Вікторія Іванівна,

методист науково - методичної лабораторії суспільно-гуманітарної освіти

кафедри методики викладання і змісту освіти,

КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

<https://orcid.org/0000-0003-1119-4907>

vyaromenko@ukr.net

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ЯК ПРОСТІР ВЗАЄМОДІЇ У ВИКЛАДАННІ КУРСІВ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. У статті визначено сутність та методичні ресурси викладання курсів громадянської та історичної галузі на засадах педагогіки партнерства. Зроблено акцент на важливості педагогіки партнерства як сучасної парадигми організації освітнього процесу. На основі представлення практичного досвіду було представлено можливості і результативність співпраці всіх учасників освітнього процесу.

Ключові слова: освітній процес, педагогіка партнерства, діяльнісний підхід, навчання впродовж життя, ключові компетентності.

Освіта в усі часи вважається цінністю, оскільки є основою економічного розвитку суспільства, одним з факторів соціальної стабільності, джерелом зростання інтелектуального ресурсу і духовно-морального потенціалу населення держави.

Закон України «Про освіту» змінює саму філософію навчання – ставить на перший план особистість, а не механізми освітнього процесу (Закон України «Про освіту», 2018). Відповідно, завданням реформування загальної середньої освіти визначено багатосторонній розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві, цивілізованого відношення до природи, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до життєвого вибору, трудової діяльності, громадянської активності та самореалізації.

Відповідно до Концепції «Нова українська школа», схваленої рішенням колегії МОН 27.10. 2016 р. розкрито мету, шляхи та етапи реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти на період до 2029 р. (Концепція «Нова українська школа», 2018) Завдяки реалізації цього

документа створюються умови для реформування освіти, яка повинна ґрунтуватися на засадах педагогіки партнерства. А серед базових компетентностей Нової української школи зазначено ініціативність, вміння генерувати ідеї та втілювати їх у життя. Отже, необхідність впровадження педагогіки партнерства та розвиток ключових компетентностей визнано на законодавчій основі.

Актуальність теми визначається умовами сучасної перебудови освітньої галузі, де одним із напрямів оптимізації навчального процесу є його спрямування на демократизацію взаємовідносин педагога з учнями, колегами, батьками. Педагогіка партнерства – один з компонентів формули Нової української школи, що включає систему методів і прийомів виховання та навчання на засадах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості.

Саме педагогіка партнерства створює рамку для конструктивного діалогу та співпраці між учнями, батьками та вчителями. В її основі – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнями, батьками і членами громади для досягнення спільної мети – виховання морально-духовної, інтелектуальної, життєво-компетентної творчої особистості, яка успішно самореалізується у соціумі (Кравчинська, 2018).

О. О. Сесик зазначає що «кожна дитина неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями. А місія школи й класного керівника – допомогти розкрити та розвинути ці здібності, таланти і можливості на основі партнерства між учителем, учнем і батьками» (Сесик, 2017).

Тож педагогіка партнерства виступає як сучасна парадигма організації освітнього процесу. Відтак, саме вона має широко використовуватись у викладанні навчальних дисциплін, у тому числі громадянської та історичної галузі.

Метою написання статті є визначення сутності та ресурсів використання педагогіки партнерства у викладанні курсів громадянської та історичної галузі.

Взагалі, феномен партнерства прийшов у педагогіку з економічної сфери, в якій він асоціюється як певний механізм відносин між державними органами, працівниками; як спосіб взаємодії між різними соціальними групами. Саме такі типи відносин ми маємо створювати під час взаємодії школи і сім'ї в освітньому процесі.

Педагогіка партнерства – це демократичний спосіб співпраці педагога і дитини, що спирається на інноваційні форми, методи і прийоми (Кравчинська, 2018).

Співпраця учителя і учнів, партнерство на уроках, спільний процес пізнання та відкриттів, постійне створення ситуації успіху – це складові самореалізації учня в освітньому середовищі. Найчастіше на уроках курсів громадянської та історичної галузі така спільнодія починається під час роботи в парах.

Об'єднуючи учнів в пари, на різних етапах уроку, учитель пропонує різні завдання: проаналізувати документи (джерела) та висловити власні міркування, або ж самим сформулювати декілька запитань до певного завдання чи дискусії.

Наприклад: під час вивчення теми з історії України в 9 класі «Столипінська аграрна реформа», учні пропонують наступні запитання для дискусії: «Чи дійсно, по-Вашому, реформа П. Столипіна принесла позитивні зміни в Наддніпрянській Україні?» «Чи були у тих умовах можливості реалізувати інші реформи?»

На уроці «Всесвітня історія. Історія України» інтегрованого курсу під час вивчення теми: «Грецькі Боги та герої Давньої Греції», на етапі рефлексії можлива співпраця учнів в парах в ігровій формі, коли застосовуються можливості Wordwall сайту та фліп-картки. Діти разом визначають та співвідносять зображення грецьких богів та їх опис.

Такі партнерські стосунки формуються ще в початковій школі. Вони приносять дітям задоволення, а згодом учні вчатьса самооцінці, взаємоповазі до партнера.

Курилів В. І., автор «Методики викладання історії», визначає, що аналізуючи метод кооперативного (групового) навчання, можна виробити навички співпраці і досягти успіху (Курилів В. І., 2008), поступово формуючи вміння, компетенції.

Проводячи урок – практичне заняття з громадянської освіти в 10 класі на тему: «Чи можна пожертвувати правилами однієї людини для захисту прав багатьох?» співпраця здобувачів освіти відбувалося в «домашній» групі. Результатом спільної роботи була презентація проекту «День прав людини. Шляхи до прийняття Загальної Декларації прав людини».

Проблеми, визначені «домашньою» групою, обговорювалися в малих групах під час заняття, а потім спікери груп презентували висновки щодо проблем, визначених в повідомленнях та інформаційних корпоративних роботах.

Опрацювання візуальних джерел: кінофільмів «Список Шиндлера» (режисер С. Спілберг), «Нюрнберзький процес»; документальних матеріалів «Суд над Слободаном Мілошевичем», призвели до дискусії, що фактично допомогла учням розв'язати проблему практичного заняття «Чи можна

пожертвувати правами однієї людини для захисту прав багатьох?». Думки учнів розділилися. Це показала вправа «Займи позицію» щодо проблеми уроку.

Вони аргументовано пояснювали свій вибір: «Я – за!», «Я – проти». При цьому можливі варіанти переходу з однієї позиції на іншу, якщо аргументація протилежної сторони їм здалася більш впевненою.

Таким чином, партнерство, яке починається з роботи в парах, самооцінки, взаємооцінки партнерів, продовжується під час застосування метода «два – чотири – всі разом», в діалозі, дискусії чи дебатах.

Отже, головне, щоб учні відчули радість від пізнання, від знайденої істини, розв'язуючи ту чи іншу проблемну задачу, прийшли до «ситуації успіху».

Також ефективним засобом вважається реалізація партнерства між учнями різного віку. В цьому випадку передбачається використання досвіду старших та розширення можливостей молодших.

Одним з таких напрямків роботи є взаємовигідне партнерство за принципом «учень – учень – вчитель». Діти взаємодіють як з однокласниками, так і з дітьми (учнями) старшого (молодшого) віку.

Ця взаємодія дає позитивні результати. На уроці інтегрованого курсу «Всесвітня історія. Історія України» в 6 класі учні 8 класу пропонували шестикласникам інсценізувати «Суд Соломона». А під час проведення правового заходу «Загальна Декларація прав людини визначає і права дитини» учні 5 та 10 класів разом об'єдналися в творчі групи і з користю для обох сторін, цікаво відпрацювали необхідну правову інформацію. До речі, ведучими заходу були представники обох класів (партнери).

Завдання для учнів 5-го класу, завдяки допомозі та підтримці учителя, були підібрані згідно їх вікових особливостей та рівня компетентності. Десятикласники використали епізоди із мультфільмів та казок, пропонували запитання щодо правопорушень героїв. Старшокласники досить часто доповнювали і виправляли відповіді малечі. Учні різного віку відчували і потребу в набутті правових знань та компетенцій, і гордість за рівень набутих ними знань. Особливо раділи ті, хто відповідав вірно. Старшокласники, як енциклопедисти, знавці, допомагали п'ятикласникам, розширювалися можливості обох сторін (суб'єктів) цього заходу.

Технологія партнерства виявилася продуктивною і в діяльності батьків, які готували костюми для дітей, що інсценували епізоди казок, а також разом із десятикласниками готували вікторину.

Отже, співпраця, партнерство батьків, учнів різного віку відкриває можливості в формуванні світогляду, компетентностей, сприяє розвитку особистості, розширює творчі можливості учнів.

У сучасному освітньому процесі дуже важливим є партнерство батьків та учителів. Адже воно надає можливість оперативно реагувати на проблеми дитини щодо уподобань, життєвих орієнтирів, поведінки. Саме тому взаємодія між учителем і батьками передбачає постійну комунікацію. Крім того, це партнерство включає всебічну допомогу й участь батьків в організації та проведенні свят, позашкільних, урочних та позаурочних заходів.

Так, батьки нашого закладу організують екскурсії до Білгород-Дністровської фортеці, до Арцизького районного суду, готують костюми до свят, запитання до вікторини, знаходять або створюють онлайн-ресурси.

Партнерство батьків як рівноправних суб'єктів освітнього процесу успішно проявилось і тоді, коли вони допомагали дітям під час підготовки проєктних матеріалів, презентацій, таких як «Ігри та дозвілля у вільний час», курсу «Вступ до історії України» 5 клас або проєкти з громадянської освіти в 10 класі на теми: «Соціальна реклама» та «Родинний бюджет».

Така співпраця допомагає краще розуміти інтереси, потреби і можливості дітей. Батьки найближчі і найрідніші для дитини люди, найперші її вчителі, здатні знайти з нею спільну мову. А вчителі, в свою чергу, можуть допомогти батькам відкрити креативні нахили дитини, стимулювати їх спільні інтереси.

Дієвим засобом реалізації освітніх завдань є інтегровані уроки .В цьому ракурсі успішним був досвід співпраці за принципом «учні – вчителі» історії та природознавства під час проведення бінарного уроку з історії за темою «Де відбувається історія» в 5 класі.

Вчителі творчо підійшли до організації узагальнюючого уроку. Це була справжня віртуальна мандрівка Україною, рідними містами – Арцизом, Києвом, Одесою. Під час роботи з картою учителька природознавства запропонувала визначити відмінності між фізичною та історичною картами, легендами карт, історико-етнографічними регіонами України. Працюючи по мапі Європи, учні виконали логічне завдання, зрозумівши, що Молдову, Румунію, Польщу по відношенню до України об'єднує те, що всі вони мають з нею спільні державні кордони.

«Ситуація успіху» відчувалася протягом усього уроку. Знання, які учні отримали в початковій школі на уроках «Я і Україна», вчителі історії та природознавства поглиблювати, розширювали, уточнювали.

Були успішно виконані завдання практичного спрямування (робота з контурною картою), розподіл понять «топоніми» та «етноніми» на групи, встановлення відповідності між датами та ін. Результат

уроку – високий рівень сформованості навчальних умінь та навичок учнів за темою.

Педагогіка партнерства, реалізація її принципів проявилася також і в роботі з обдарованими учнями, що засобами дослідницької діяльності. Учнім було запропоновано створити проектну роботу «Календар – 2019. Арциз – рідне місто». Це була цікава мандрівка в історію та сьогодення міста Арциз.

Співпраця засобами «учитель – учень», «учень – учень», «учень – учитель – батьки» відбулася під час проведення бінарного уроку в 6 класі за темою «Стародавні цивілізації Азії та Африки» у формі квесту. Завдання до уроку готували учитель історії, учитель зарубіжної літератури, а також учні 8 класу.

Урок був інтегрованим. учителі створили емоційно привабливу атмосферу. Квестові завдання носили проблемний характер. Учні, завдяки роботі із QR-кодами здійснили віртуальну подорож, під час якої побували в Стародавньому Єгипті, біля пірамід Джосера, та Хеопса; в Фінікії, що була реконструйована; у Вавилоні, біля стовпа із законами царя Хаммурапі та на будівництві Вавилонської вежі. Діти відчули себе дослідниками, із задоволенням працювали з джерелами, давали характеристику країнам та діячам, моделювали настанови (речення) тощо.

Учителька зарубіжної літератури, визначивши роль Біблії як джерела з історії Ізраїльсько-Юдейського царства, допомогла учням 8 класу інсценувати біблейську легенду «Суд Соломона», а учні 6 класу визначали; «Хто цей мудрий правитель?», «Як він зрозумів, хто є справжня матір дитини?»

Партнерська допомога та співпраця поглибили знання шестикласників та навчили діяти в команді. Учні 8 класу це квестове завдання готували для них натхненно, переживаючи за те, щоб гідно його виконати. Хвилювались і батьки, що готували реквізит.

Викладачі – коучі – партнери (учителі історії та зарубіжної літератури) разом запропонували об'єкти досліджень: компас, парцеляну, папір, шовк, чай, цифри, шахи з метою визначення учнями питання: «Із яких давніх держав в наше сучасне життя потрапили ці речі?»

Інтегрований урок досяг мети. Корпоративна діяльність учнів, вчителів, батьків, як суб'єктів навчального процесу сприяла позитивним результатам: 92% учнів класу виконали завдання тематичної атестації, отримавши оцінки достатнього і високого рівнів.

Реалізація педагогіки партнерства учителями різних дисциплін успішно проявилася під час проведення уроку історії України в 11 класі за темою «Україна в умовах десталінізації».

Педагоги, які викладають історію, українську філологію, образотворче та музичне мистецтво, виступили єдиною командою партнерів, доводячи собі і дітям (а учні з ними співпрацювали), що феномен шістдесятництва в деякій мірі проявляється і в сьогоденні.

Мотивація навчальної діяльності носила незвичайний характер і мала проблемну спрямованість. Під час відеозвернення, учні паралельного 11-Б класу згадали негативну оцінку М. Хрущовим діяльності діячів культури, яких він назвав «неробами» і попросили учнів 11-А класу довести вірність оцінки керівника КПРС або спростувати її.

Протягом уроку діти визначили суперечливий характер періоду «відлиги», позитивні та негативні явища в суспільно-політичному житті України у вказаний період.

Аналізуючи документи, виконуючи вправи, учні і викладачі були справжніми партнерами, які разом прийшли до висновку щодо феномену шістдесятників у всіх сферах культурного життя. Неодноразово під час такого уроку проявлявся творчий потенціал учнів: під час аналізу карикатур епохи відлиги, виконання неофіційного гімна Києва «Як тебе не любити, Києве мій...», створення геральдичного портрету епохи десталінізації.

Інтегрований урок в 11 класі засвідчив рівень сформованості предметних компетентностей у випускників, а також їх вміння співпрацювати та налагоджувати партнерські стосунки, навчатись у взаємодії.

Отже, завдяки педагогіці партнерства в освітньому просторі створюється атмосфера, у якій розкривається потенціал учнів, їх креативність та ініціативність. Завдяки співпраці задовольняється потреба у власній значимості та знижується рівень стресу, а саме це надає можливість працювати впевнено і ефективно. Такий формат відносин сприяє підготовці учнів до успішної професійної діяльності і до активного громадянства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Закон України «Про освіту» URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 13.05.2018).

Концепція «Нова українська школа» URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення 13.05.2018).

Кравчинська, Т. С. (2018) Реалізація принципів педагогіки партнерства в умовах упровадження концепції «Нова українська школа» *Відкрита освіта: інноваційні технології та менеджмент*, 265-276.

Курилів, В. І. (2008) Методика викладання історії: Навчальний посібник. Х., Торонто: ТОВ Вид-во «Ранок», 256 с.

Сесик, О. О. (2017) Педагогіка партнерства – ключовий компонент формули нової школи. *Класному керівнику. Усе для роботи* (6), 5-7.

REFERENCES

Zakon Ukrainy «Pro osvitu» URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (data zvernennia 13.05.2018).

Kontsepsiia «Nova ukrainska shkola» URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf> (data zvernennia 13.05.2018).

Kravchynska, T. S. (2018) Realizatsiia pryntsyviv pedahohiky partnerstva v umovakh uprovadzhennia kontsepsii «Nova ukrainska shkola» *Vidkryta osvita: innovatsiini tekhnolohii ta menedzhment*, 265-276.

Kuryliv, V. I. (2008) *Metodyka vykladannia istorii: Navchalnyi posibnyk*. Kh., Toronto: TOV Vyd-vo «Ranok», 256 s.

Sesyk, O. O. (2017) *Pedahohika partnerstva – kliuchovi komponent formuly novoi shkoly. Klasnomu kerivnyku. Use dlia roboty* (6), 5-7.

Larisa Polska,

history teacher

Artsyz educational support institution No. 1 - lyceum
with an elementary school and a gymnasium Artsyz city council
ar-school-1@ukr.net

Victoria Yaromenko,

methodologist of the scientific and methodical laboratory social and humanitarian education
department of teaching methods and content of education
the Municipal Higher Education Institution «Odesa Regional
Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council»
<https://orcid.org/0000-0003-1119-4907>
vyaromenko@ukr.net

PEDAGOGICS OF PARTNERSHIP AS A SPACE OF INTERACTION IN TEACHING COURSES IN CIVIL AND HISTORICAL FIELDS

Abstract. *The article defines the essence and methodical resources of teaching civic and historical courses based on partnership pedagogy. Emphasis is placed on the importance of partnership pedagogy as a modern paradigm of educational process organization. Based on the presentation of practical experience, the possibilities and effectiveness of cooperation of all participants in the educational process were presented.*

Keywords: *educational process, partnership pedagogy, activity approach, lifelong learning, key competencies.*

Дата надходження до редакції: 1.12. 2022 року.

© Польська Л.Д., Яроменко В.І., 2023

УДК: 372.461: 372.41

Портна Тетяна Михайлівна,

заступник директора з навчально-виховної роботи,
Одеський приватний навчально-виховний комплекс
«Дошкільний навчальний заклад-спеціалізована
загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів «Хабад»»
Одеса, Україна

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Анотація. *Працюючи поруч з професором Овчинніковою А. П. у школі № 37 м. Одеса, яка викладала у театральному класі курс по техніці та логіки мовлення, я була вражена, як її робота впливає на якість мови учнів. Під керівництвом А. П. Овчиннікової я спробувала адаптувати цей курс для учнів початкової школи. Діти, граючись, виконували вправи, які сприяли розвитку дихання, вчилися правильно вимовляти голосні та приголосні звуки, чіткому виголошенню складів, слів та речень тобто працювали над покращенням дикції, звертали увагу на правильну розстановку наголосів. Вправи*

з логіки мови допомагали робити промову зрозумілою та виразною. В процесі роботи збільшувався обсяг пам'яті та покращилась якість грамотності.

Ключові слова: техніка мови, логіка мови, дикція, скоромовки, чистомовки, наголос, інтонація, виразність.

В останні роки в нашій країні спостерігалось надмірне захоплення уроками розвитку зв'язного мовлення, проте надії, які на них поклали, не виправдалися. Малий обсяг пам'яті та нерозвинена техніка мови у багатьох дітей спостерігається не зовсім правильна розстановка наголосів, проковтування закінчень слів, деякі діти недбало вимовляють слова.

З перших днів перебування у школі ми пропонуємо приділяти увагу техніці мови. «Що ж таке техніка мови? Техніка мови – це сукупність елементарних прийомів у сфері фонаційного дихання, мовного голосу і дикції, доведених до ступеня автоматизованих навичок, які дозволяють з максимальною ефективністю здійснювати мовний вплив в процесі ораторської діяльності або, зазвичай, міжособистісного спілкування...» – зазначає у книзі «П'ять кроків до хорошої мови» А. П. Овчиннікова (Овчиннікова, 1996). Робота проводиться в декількох напрямках: фонаційне дихання, голос і дикція.

Тренувальні вправи необхідно починати виконувати з перших днів навчання у школі. На початку вони проходять у вигляді фізкультхвилинок і різноманітних хвилинок відпочинку. Вправи можна побудувати так, щоб та чи інша група м'язів працювала активніше, а потім переходити до вправ, які включають у роботу всю систему мовленнєвого апарату: голос, дихання, артикуляцію.

Дикція – це чіткість вимови. Треба відчувати не тільки фрази і слова, але й кожен склад, кожен його букву. Розвивати артикуляцію губного апарату, язика і всіх тих частин, які виточують та оформляють приголосні. В цьому процесі велику роль відіграють м'язи, які потребують систематичного розвитку. З даного висловлювання можна зробити висновок, що для того, щоб відпрацювати у дитини навички правильної дикції, починати необхідно з тренування рухомих частин мовного апарату, тобто мовної гімнастики. У початкових класах необхідно застосовувати спеціальні комплекси вправ.

Одним із методів театральної педагогіки є метод словесної дії. Словесна дія це – мовленнєве вираження внутрішньої психофізичної дії. У дітей молодшого шкільного віку мова особливо пов'язана з рівнем розвитку емоційно-вольової сфери. Необхідно використовувати цей зв'язок для успішного формування культури мови і пропонувати учням вимовляти різні звуки зі словесною дією. Наприклад, вимовляється звук «А» з наступною словесною дією: радіємо, сумуємо, дякуємо, обурюємося.

Дані театральні методи, які застосовують у школі одночасно з навчанням грамоти, дають позитивний результат, так як вони приносять деяку емоційну розрядку і елемент творчості у діяльність дітей в процесі їх навчання, робить цей процес менш монотонним.

Після того, як закладені основи вимовляння звуків, іде наступний етап навчання- робота над складами.

А потім, сформувавши склади з цими голосними для учнів, можна запропонувати такі вправи:

- 1) Вимовити склади повільно і чітко;
- 2) Вимовити ті ж склади повільно і чітко, змінюючи динаміку звучання, поступово посилюючи або зменшуючи силу звуку;
- 3) Вимовити склади у різних діапазонах (низький регістр, середній регістр, високий регістр);
- 4) Вимовити склади, змінюючи тембр голосу так, щоб склади відрізнялися тональною висотою (рух по сходинок вгору і вниз).

Після досягнення чіткості вимовляння складів, необхідно звернути увагу учнів на передачі образного змісту, тобто бачення. Цю активність дає нам задача втілювати в інших свої бачення. Учні вимовляють склади з такою дією: дивуються, жаліються, заперечують, закликають до дії, співчують.

Діти, граючись, виконують вправи, які сприяють розвитку мовлення. Вправи з логіки мови допомагали робити промову зрозумілою та виразною. В процесі роботи збільшувався обсяг пам'яті та покращилась якість грамотності.

На сучасному етапі життя висунуло суспільний запит на творчу та культурну особистість, здатну, на відміну від людини-виконавця, самостійно мислити й генерувати ідеї, приймати нестандартні, сміливі рішення, вміти реалізувати свої переконання на високому культурному рівні.

Ідея про необхідність впровадження театральної педагогіки в шкільну належить видатним науковцям С. Т. Шацькому, Е. Л. Ільїній, Ю. І. Рубиній. А. С. Макаренко – один із засновників використання в Україні театральної педагогіки, її технології й техніки як складових педагогічної майстерності. Він зробив перші практичні кроки в застосуванні театральної технології для рішення найважливіших завдань виховання й навчання. Значний внесок у методологію й методику вивчення цього питання зробив В. О. Сухомлинський. Він вважав, що педагогічна техніка, з використанням акторської майстерності, є основою професійної культури педагога. Театральна педагогіка містить

у собі способи й методи, за допомогою яких можна уникнути деяких прогалин шкільної педагогіки у формуванні культури поведінки та культури мовлення молодших школярів. Вона так само допомагає відкрити нові шляхи для рішення цієї проблеми.

В останні роки в нашій країні спостерігалось надмірне захоплення уроками розвитку зв'язного мовлення, проте надії, які на них покладали, не виправдалися. Малий обсяг пам'яті та нерозвинена техніка мови (слабка дикція, незнання норм літературної вимови, боязнь власного голосу, уривчасте дихання...) призводять до того, що зв'язана мова у молодших школярів складається лише з 2-3 речень. Більш різкі відхилення: заїкання, недорікуватість, спотворення шиплячих приголосних, шепелявість – складають порівняно невеликий відсоток серед усіх випадків мовних недоліків. У багатьох дітей спостерігається не зовсім правильна розстановка наголосів, проковтування закінчень слів, деякі діти недбало вимовляють слова. Тут доречно згадати слова про те, що навіть добрий від природи голос, слід розвивати не тільки для співу, але й для промови.

Знаючи загальний процес звукоутворення, ми можемо визначити, що взагалі, механізм голосоутворення вимагає виправлення або тренування для кращої координації роботи всієї системи, тобто з перших днів перебування у школі ми пропонуємо приділяти увагу техніці мови. «Що ж таке техніка мови? Техніка мови – це сукупність елементарних прийомів у сфері фонаційного дихання, мовного голосу і дикції, доведених до ступеня автоматизованих навичок, які дозволяють з максимальною ефективністю здійснювати мовний вплив в процесі ораторської діяльності або, зазвичай, міжособистісного спілкування...» – зазначає у книзі «П'ять кроків до хорошої мови» А. П. Овчинікова (1996). Робота проводиться в декількох напрямках: фонаційне дихання, голос і дикція.

Тренувальні вправи необхідно починати виконувати з перших днів навчання у школі. На початку вони проходять у вигляді фізкультхвилинок і різноманітних хвилинок відпочинку. Вправи можна побудувати так, щоб та чи інша група м'язів працювала активніше, а потім переходити до вправ, які включають у роботу всю систему мовленнєвого апарату: голос, дихання, артикуляцію.

Необхідно визначити характер послідовності вправ таким чином, щоб використовуючи на всіх психологічних рівнях, вони автоматизували засвоєння дії, їх виконання відбувалося без втручання і управління з боку свідомості, що з часом обов'язково приведе до формування стійких навичок.

В голосі розрізняють наступні якості: діапазон, висоту, силу і тембр. Діапазоном голосу називають той об'єм звуків, який здатний охопити голос в мові. Діапазон голосу – це його здатність змінювати висоту звучання. В мові звуки швидко змінюють один одного, підкоряючись законам мовленнєвої вимови. У залежності від інтонації, яка висловлює смисловий та емоційний зміст мови, голос ковзає на голосних то вгору, то вниз. Розвиток діапазону голосу залежить від слуху учнів, та часто навіть розрізняючи висоти, учні не можуть відтворити їх голосом, поки не налагодиться вся координація мовленнєвого апарату: голос, дихання, артикуляція.

Висота голосу залежить від довжини та товщини зв'язок, від їх здатності видавати певну кількість коливань в секунду і від індивідуальної збудженості нервів гортані.

Тембр голосу визначається, перш за все, будовою гортані та її розмірами, силою мускулатури, тонутом м'язів, розміром голосових зв'язок, характером їх змикання. Початковий тембр голосу може змінюватися в резонаторних порожнинах.

Резонатори – це порожнини, які здатні створювати явище резонансу, тобто відповідне звучання на той чи інший звук, та його висоту. Грудна клітина, трахея, бронхи, порожнина гортані, рот, носоглотка, придаткові порожнини носа є резонаторами.

Сила голосу- це здатність звучати з різною гучністю. Сила голосу залежить від сили підв'язкового тиску: якщо тиск сильний, то і звук сильний, якщо слабкий – то звук слабкий. Для сили звуку має значення його «політність», яка залежить від правильного використання резонаторів.

Для тренування цих якостей голосу існують різноманітні вправи. Обов'язковим має стати правило – йти слід від найлегших вправ до складніших. Є вправи на розвиток певних елементів голосового апарату, але назавжди можна різко розмежувати ці вправи, так як у всіх вправах, в тій чи іншій мірі, існує зв'язок ряду елементів голосоутворення: дихання зі звуком, дихання і тембр, тембр і сила голосу і. т. п.

Дикція – це чіткість вимови. У театральній педагогіці довгий час працюють над дикцією, вимовою. Треба відчувати не тільки фрази і слова, але й кожен склад, кожен його букву. Розвивати артикуляцію губного апарату, язика і всіх тих частин, які виточують та оформляють приголосні. В цьому процесі велику роль відіграють м'язи, які потребують систематичного розвитку. З даного висловлювання можна зробити висновок, що для того, щоб відпрацювати у дитини навички правильної дикції, починати необхідно з тренування рухомих частин мовного апарату, тобто мовної гімнастики.

У початкових класах необхідно застосовувати спеціальні комплекси вправ.

Для того щоб виправити неорганічні недоліки мови, необхідно, одночасно із вивченням графічного зображення букв, з перших уроків знайомити учнів з їх правильним звуковим утворенням, чіткою артикуляцією. Коли учні правильно засвоюють утворення кожного звуку можна переходити до конкретної роботи з використанням методів театральної педагогіки.

Одним із методів театральної педагогіки є метод словесної дії. Словесна дія це – мовленнєве вираження внутрішньої психофізичної дії. У дітей молодшого шкільного віку мова особливо пов'язана з рівнем розвитку емоційно-вольової сфери. Необхідно використовувати цей зв'язок для успішного формування культури мови і пропонувати учням вимовляти різні звуки зі словесною дією. Наприклад, вимовляється звук «А» з наступною словесною дією: радіємо, сумуємо, дякуємо, обурюємося.

Дані театральні методи, які застосовують у школі одночасно з навчанням грамоти, дають позитивний результат, так як вони приносять деяку емоційну розрядку і елемент творчості у діяльність дітей в процесі їх навчання, робить цей процес менш монотонним.

Після того, як закладені основи вимовляння звуків, іде наступний етап навчання – робота над складами. Учні пропонується вимовити повільно і чітко голосні в такому порядку: І, Е, А, О, У, И, приділяючи особливу увагу правильній дії мовленнєвого апарату дитини при вимовлянні кожного звуку.

А потім, сформувавши склади з цими голосними для учнів, можна запропонувати такі вправи:

- 5) Вимовити склади повільно і чітко;
- 6) Вимовити ті ж склади повільно і чітко, змінюючи динаміку звучання, поступово посилюючи або зменшуючи силу звуку;
- 7) Вимовити склади у різних діапазонах (низький регістр, середній регістр, високий регістр);
- 8) Вимовити склади, змінюючи тембр голосу так, щоб склади відрізнялися. Наступним етапом роботи над дикцією є вимовляння скоромовок і чистомовок різного ступеню важкості, відповідних запропонованому методу навчання. Скоромовки - це майстерно придумані тексти з підібраними важкими поєднаннями звуків. Учителю необхідно зробити добірку скоромовок та чистомовок на кожен приголосний звук. Спочатку для роботи вибирають найбільш доступні скоромовки і чистомовки. тональною висотою (рух по сходинках вверх і вниз).

Після досягнення чіткості вимовляння складів, необхідно звернути увагу учнів на передачі образного змісту, тобто бачення. Цю активність дає нам задача втілювати в інших свої бачення. Учні вимовляють склади з такою дією: дивуються, жаліються, заперечують, закликають до дії, співчують.

Робота над скоромовкою має такий алгоритм:

- 1) Учні слухають скоромовку у виконанні вчителя і намагаються зрозуміти її сенс;
- 2) Необхідно потренувати учнів у вимовлянні найбільш складних складів, слів і словосполучень;
- 3) Для досягнення бажаного результату цілий текст скоромовки вимовляється беззвучно, з чіткою артикуляцією;
- 4) Наступний етап – скоромовка промовляється вголос у повільному темпі;
- 5) Для виключення монотонності у роботі над текстами кожне наступне вимовляння скоромовки пропонується проводити з постійним збільшенням або зменшенням динаміки звучання, зі зміною логічного наголосу на кожному наступному слові;
- 6) Зміна темпу вимовляння є заключним етапом в роботі.

Переконайтеся в тому, що правильна дикція засвоєна, скоромовка вимовляється легко, без труднощів, можна ускладнити завдання, промовляючи скоромовку з різною словесною дією. Прикладом може слугувати діалог двох учнів, один з яких виступає в ролі «вчителя», використовуючи завчений текст скоромовки. «Вчитель» хвалить – «Учень» радіє; «Вчитель» – наставляє учня, «Учень» – засмучується і. т. п.

У таких діалогах можуть бути використані одна чи кілька попередньо вивчених скоромовок. Найскладнішим етапом може виявитися робота над текстом з'єднаних скоромовок. Їх поєднання у невідгадливу розповідь, надає вправі особливу цікавість. Вимовляння такого тексту є складним завданням для учнів початкових класів, так як вимагає втілення всього комплексу знань, умінь і навичок у техніці та логіці мови.

В усному мовленні завжди є контакт зі слухачами. Тому при переході згорнутого внутрішнього мовлення у зовнішнє розгорнуте, мовець максимально використовує не тільки виразні мовленнєві засоби, але і немовні: інтонації, паузи, жести, міміку, які залишилися незмінними супутниками в усному мовленні. Шлях до пошкваллення письмового мовлення пов'язаний, перш за все, з процесом розуміння написаного автором. Щоб розібратися у складному и довгому мовленнєвому потоці, читач має не тільки зрозуміти слова у даному контексті, але й уміти аналізувати складні логіко-граматичні фрази, вміти виділяти ті з них, які мають провідне значення для розуміння думки уривка або всього

твору.

Закони, які дають можливість розуміти думку автора і правильно передавати її у звучному мовленні, називаються законами логіки мовлення, які засновані на законах граматики. З якими ж поняттями логіки мовлення необхідно ознайомити учнів початкових класів?

Розділові знаки допомагають визначити логічні паузи в аналізованому тексті. Логічна інтонація залежить від характеру логічних пауз. Ці паузи можуть бути сполучними або роз'єднувальними. Сполучна пауза у передачі змісту виникає, коли думка продовжується у своєму розвитку, голос при творенні фрази у цих паузах залишається на відомій висоті, ніби попереджуючи про незакінченість висловлення. Роз'єднувальні паузи слугують передачі закінченої думки, голос у цих паузах опускається вниз і дає зрозуміти, що думка закінчена. Необхідно наполягати на тренуванні логічних інтонацій, а також вимагати точного відтворення голосом інтонації відповідної природі того чи іншого розділового знаку: крапки, коми, двокрапки і. т.п. Без цих інтонацій вони не виконують свого призначення... «Заберіть від крапки її фінальне, завершальне голосове пониження і слухач не зрозуміє, що фраза закінчена і продовження не буде. Заберіть від знаку питання характерне для нього звукове «квакання», слухач не зрозуміє, що йому дають запитання, на яке чикають відповіді... У цих інтонаціях є якісь вплив на слухачів, який зобов'язує їх до чогось: питальна фонетична фігура – до відповіді, оклична – до співчуття, схвалення чи протесту, дві крапки – до уважного сприйняття подальшого мовлення. Розглядаючи природу коми він відмічає її «чудодійну властивість»: на останньому складі слова, який стоїть перед комою, загинати звук вгору. Для крапки з комою, у мові що звучить, характерна інтонація деякого пониження меншого, ніж при крапці, але значно більшого, ніж при комі, так як крапка з комою, зазвичай, розмежовує частини речення, у якому вже є коми. Інтонація знаку тире характеризується не тільки підвищенням, але і обов'язковою паузою, значно більшою ніж пауза при комі.

Невміння володіти мистецтвом голосоведіння логічної мелодії ускладнює розуміння вимовленої думки, і навпаки, здатність виразно, яскраво передавати голосом суттєвий розвиток фрази, звільнює мовця і слухача від напруги, яка заставляє першого поспішати, а другому перешкоджає сприймати мову у всій її змістовній і емоційно-експресивній спрямованості.

Необхідною умовою для здійснення правильного, яскравого донесення думки до слухача є також вміння вимовляти слова разом, що входять до мовленнєвого такту, вимовляти їх, як одне велике слово. А також, як у слові один із складів є більш виділеним, так і в такті завжди є слово, яке має виділятися яскравіше інших, а у якомусь із тактів буде слово, найбільш важливе для всього змісту думки, фрази. Воно буде називатися головним логічним наголосом фрази. Всі інші, слова, що виділяються у такті, будуть мати назву другорядних логічних наголосів. Визначити головний наголос слова в першій фразі, можна тільки виходячи з мети висловлювання.

Уроки логіки мови є наступним етапом у розвитку мовлення школярів молодших класів. Ми знайомимо дітей з поняттями, такими, як логічний наголос, пауза, правильною інтонацією, яка належить певному розділовому знаку. На рецептивному рівні діти, наслідуючи вчителя, вимовляють звуки, використовуючи інтонацію, яка відповідає певному розділовому знаку.

Наприклад: І, Е, А, О, У, І; І! Е! А! О! У! І!

Потім така ж робота проводиться зі складами і словами. При навчанні на рецептивному рівні можливе застосування наступних вправ. Діти слухають вчителя і визначають на слух, який розділовий знак він інтонує. Коли інтонації кожного окремого знаку засвоєні, можна запропонувати дітям вимовляти звуки з використанням у якості інтервалів різноманітні розділові знаки. Наприклад: І, Е? А! О-У, І.

Аналогічна робота проводиться на складах і словах.

На наступному етапі дуже корисна робота з прислів'ями та приказками. На початку вчитель показує, як розбити кожну окрему приказку, приділяючи увагу змісту, підтексту, паузам, логічним наголосам. Обробка відбувається індивідуально і за допомогою хорового методу вимовляння. У шкільній практиці відомі три форми вимовляння: індивідуальне, діалогічне і хорове. Хорове вимовляння прийшло в практику школи давно, ще К.Д. Ушинський рекомендував його, як прийом, який допомагає покращити сприйняття у втомленому та розсіяному класі. При роботі над мовою ми шукали такі прийоми, які б допомогли втягнути у загальний педагогічний процес увесь клас, в тому числі і менш здібних і старанних учнів. Хорове вимовляння незмінно, так як воно не дозволяє нікому із учнів залишатися пасивним. Необхідним є також індивідуальний тренінг, хоча можливості для цього досить обмежені, так як би на кожного учня затратити по 1,8 хвилини, на вправу пед. цілий урок.

У початкових класах, крім того, важко заставити дітей сидіти і пасивно слухати, як по черзі будуть тренуватися їх товариші, а у живому рухливому класі це зовсім неможливо. Тому у практиці школи

давно застосовується хороше вимовляння тексту. Цей прийом використовують на уроках багатьох предметів, він дає хороші результати за умови, що вчитель має розвинутий слух і розподільну увагу, дякуючи яким він чує окремі голоси в хорі і виправляє допущені учнями помилки. Треба сказати, що застосовувати хороші вправи можна тільки для відпрацювання техніки і логіки мови практично неможливо: самі вправи включають емоційну та образну виразність. На якому предметі не застосовувалось би хороше читання, вчитель має слідувати не тільки за змістом вимовленого, але і за формою, вимагаючи простого, природного звучання, виправляючи всі помилки. Прийняте у методиці правило: у школі не має бути невиразного хорового промовляння. Виразне хороше промовляння покаже суттєвий, позитивний вплив на виразність індивідуального вимовляння і культуру мови учнів.

Дитина, знаходячись з іншими дітьми, які емоційно вимовляють текст, мимоволі піддаються їх впливу і постійно емоційно збагачуються, впевнюються в тому, що він може вимовляти текст виразно. Слухові враження посилюються мовно-руховими відчуттями. Багатоголосе читання вчить передавати думку і відчуття у мовленнєвій інтонації, використовувати засоби виразності: посилювати і послаблювати гучність, прискорювати і сповільнювати темп, підвищувати і понижати тон, користуватися різноманітними тембровими фарбами. Якщо говорити про міжпредметні зв'язки, то найбільш органічний зв'язок існує між виразним читанням та співом.

Художнє читання - література, яка звучить, як музика. У літератури свої закони. Читання, яке має багато спільного зі співом, тим не менш, багато чим відрізняється від вокалу. Для художнього читання важливе значення має мовленнєвий слух, який є основою формування культури усного мовлення. В тому, що мовленнєвий слух не співпадає з музичним слухом, нас переконують випадки коли особи з дуже слабким музичним слухом є дуже здібними і навіть талановитими читцями. Розвиток мовленнєвого слуху явно і переконливо відбувається у процесі занять мовленнєвого хору. Мовленнєвий хор, у залежності від вікового складу учасників, може бути двоголосим, триголосим і чотириголосим. Як кожному колективному виконанню, багатоголосе читання для узгодженості звучання потребує диригування. Диригування у багатьох випадках індивідуальне, але принцип його полягає в тому, щоб рух руки диригента відповідав метричній одиниці. Для того, щоб участь у колективному читанні приносила найбільшу користь, воно має бути для кожного учасника свідомим. Кожен учасник має розуміти, що він хоче сказати, як цього досягнути. Тому хоровому читанню має передувати докладний і ретельний аналіз і розбір того, над чим діти будуть працювати хоровим методом.

Однією з умов удосконалення навичок усного мовлення є створення в школі загальної атмосфери культури мовлення. Доцільно відпрацювати ряд правил, як для учителя, так і для самих учнів, уважно слідувати за їх виконанням.

Ось їх приблизний список:

1. Не вимовляй слова скоромовкою.
2. Чітко вимовляй всі звуки у словах.
3. Говори зрозуміло та членороздільно, щоб тебе могли добре чути і розуміти ті, до кого ти звертаєшся.
4. Говори рівно, не підвищуй без потреби голос.
5. Дотримуйся пауз між реченнями і між окремими смисловими частинами речення.
6. Намагайся говорити і читати так, щоб зацікавити слухачів.

Одним із методів розвитку мовлення є введення словниково-зрозумілої основи мовлення за зразком словників-тезаурусів. Тут робота може вестися у двох напрямках. Як робота безпосередньо зі словником, так і створення власних словників. А. П. Овчиннікова пропонує варіант складення «антисловників», у яких діти збирають слова, які неправильно звучать, організовуючи своє сприйняття на оцінково-об'єктивних критеріях, що направлені на усвідомлення логіко-нормативних функцій мови.

Приблизний мовленнєвий тренінг, який дає можливість попрацювати над всіма розділами техніки і логіки мовлення, а також допомагає позитивно впливати на постановку мовлення молодших школярів. Схожі тренінги проводяться на початку уроку і є «розминкою».

1. Вправи для тренування мовленнєвого апарату, тобто лицьова гімнастика.
2. Працюємо над артикуляцією та дикцією.
РЛІ РДЕ РЛА РЛО РЛУ РУИ
ЛРІ ЛРЕ ЛРА ЛРО ЛРУ ЛРИ
а) беремо дихання після першого рядка і в кінці;
б) беремо дихання на початку і не добираємо до кінця;
в) змінюємо динаміку (тихо, голосно);
г) змінюємо тембр (постійно змінюємо);

д) говоримо зі складів чистомовку з логічними наголосами і паузами;

е) говоримо скоромовку.

3. Робота над зміною темпу мовлення.

4. Робота над правильним вимовлянням слів (слова, в яких треба запам'ятати, де ставити наголос).

а) учні читають добірку слів хором, і запам'ятовують правильність їх вимови;

б) «аукціон знань» – запам'ятовуємо слова;

в) читаємо ці слова, використовуючи інтонацію розділових знаків. Наприклад: Завдання! Кілометр, читання, листопад? Каталог-помилка.

Робота над скоромовкою.

Скоромовки допомагають нам у роботі над дикцією.

1. Артикуляція. Наприклад, кажемо скоромовку: « У бобра багато добра».

2. Робота над складами, у яких є труднощі (бо, ба, бра).

3. Вимовляючи скоромовку, тренуємо дихання.

Працюємо над логікою мовлення. У відповідях на питання діти роблять логічний наголос і паузи.

а) Хто є головною діючою особою?

б) Що є у бобра?

4. Вимовляємо скоромовку з питальною та окличною інтонацією.

5. Метод імпації, тобто входження в роль. Граємо ролі і вимовляємо скоромовки. Наприклад, учень запізнився, а його зустрічає директор, або зубний лікар і хворий.

Розігруємо сценку, вимовляючи скоромовку : Ранок. Дзвонить будильник. Мама будить дитину. Дитина не хоче вставати. На кухні кипить чайник.

Тільки виконуючи без помилок та труднощів всі ці вправи, учні зможуть втілювати свої вміння і навички у процесі виразного читання, що є наступним етапом у розвитку мовлення молодших школярів.

Як навчитися гарної, правильної інтонації? Відповідь на це питання негативна. Навчитися інтонації не можна. Це те саме, що навчитися плакати, сміятися, сумувати, радіти і. т. п.

Інтонація мовлення у певній життєвій ситуації приходить сама собою, про неї не треба ні думати, ні турбуватися. Більше того, як тільки ви намагатиметесь її створити, це буде помітно, як фальш. Але є спосіб знайти інтонацію - поставити перед собою задачу прочитати будь-який текст, складений не нами..

Читання вголос, як усне мовлення, звернене до слухачів. Для сприйняття мовлення і читання необхідно, щоб слухачі розуміли те, про що їм говорять або читають. Надзвичайно важливо, щоб при першому знайомстві з твором, учням він сподобався. Тому до першого читання вчитель має готуватися до читання твору або дати учням можливість дати послухати читання майстра у запису. Якщо вчитель знає, що хто-небудь із учнів може добре прочитати твір, то він має попередньо такого читця. а не покладатися тільки на те, що даний учень чи учениця добре читають. При цьому може бути і неправильним саме сприйняття слухачами. Тому перше читання підготовлюється бесідою або лекцією вчителя. Втілення розуміння твору у слові, що звучить вимагає від школяра хорошої техніки мовлення, а також розуміння того, що саме і для чого (з якою метою) читець хоче довести до слухача, тобто заволодіти логікою мовлення. Знати як і у якому напрямку впливати на слухача, які у відповідь думки і почуття пробудити, що змусити його «побачити», які викликати оцінки і до яких висновків привести.

Узагальнюючи викладений матеріал, хочеться звернути увагу на особливу роль вчителів та батьків у становленні процесів засвоєння дитиною культури мовлення. Створенню сприятливих умов функціонування мовленнєвого середовища сприяє певний фон, що оточує дитину. Тут важливе місце займає відвідування театрів, виставок, концертів, організація лекторіїв для батьків та учнів школи у роботі над культурою мовлення.

Таким чином, у результаті теоретичного аналізу ми розглянули шляхи і засоби становлення мовленнєвої культури молодших школярів, а також виявили умови, що сприяють усному функціонуванню логічних та емоційних компонентів мовленнєвої культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Зязюн, І. А.; Сагач, Г.Н. (1997) Краса педагогічної дії. К. :Українсько-фінансовий інститут менеджменту і бізнесу.

Овчиннікова, А. П. (1993) «Дилема читця» як проблема трансляції і комунікації. *Теорія, методологія і практика наукової творчості*. Одеса.

Овчиннікова, А. П. (1993) Мовленнєва комунікація і мистецтво спілкування. Одеса.

Овчиннікова, А. П. (1996) П'ять кроків до хорошого мовлення. Одеса.

REFERENCES

Zyazyun, I.A.; Sagach, G.N. (1997). Beauty of pedagogical action. K.: Ukrainian Financial Institute of Management and Business.

Ovchynnikova A. P. (1993). "Reader's Dilemma" as a Problem of Transmission and Communication. *Theory, Methodology and Practice of Scientific Creativity*. Odessa.

Ovchynnikova, A. P. Speech communication and the art of communication.

Ovchynnikova, A. P Five steps to good speech. Odessa.

Tatyana Portnay,

Deputy Director for Educational Work,

Odesa Private Educational Complex

"Chabad Preschool - Specialized Secondary School of I-III Degrees",

Odesa, Ukraine

METHODS OF FORMING THE SPEECH CULTURE OF PRIMARY CLASS STUDENTS USING THEATER PEDAGOGY MEASURES

***Abstract.** Working next to Professor Ovchinnikova A.P. at school № 37 in Odessa, who taught a course in theatre class on the technique and logic of speech, I was impressed by how her work affects the quality of students' speech. Under the guidance of A. P. Ovchynnikova, I tried to adapt this course for primary school students. Children, while playing, did exercises that promoted the development of breathing, learned to pronounce vowels and consonants correctly, to pronounce syllables, words and sentences clearly, that is, worked on improving diction, paid attention to the correct placement of accents. Exercises on the logic of speech helped to make the speech clear and expressive. In the process of work, the memory capacity increased and the quality of literacy improved.*

Key words: speech technique, logic of speech, diction, tongue twisters, purity, stress, intonation, expressiveness.

Дата надходження до редакції: 20.02.2023 р.

© Портна Т.М., 2023

УДК 37.01/09.005.3.006.3/8

Стародубцева Катерина Володимирівна,

головний спеціаліст відділу роботи з експертами управління

Державної служби якості освіти в Одеській області;

аспірантка кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,

Одеса, Україна

СЕРТИФІКАЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

***Анотація.** У статті проаналізовано результати сертифікації педагогічних працівників за останні чотири роки (з 2020 по 2023 роки) в Одеській області, висвітлені основні етапи проведення сертифікації педагогічних працівників.*

Ключові слова: сертифікація, сертифікація педагогічних працівників, зовнішнє оцінювання, професійний розвиток.

Постановка проблеми. В основі прогресу суспільства лежить зростання ролі освіти і професійної діяльності вчителя, що передбачає його постійний професійний розвиток, удосконалення професійних компетентностей та самоосвіту. Вдосконалення професійної діяльності вчителя є однією з складових реформування української освіти в контексті Концепції «Нової української школи» (2016), Державного стандарту початкової загальної освіти (2018), Державного стандарту базової середньої освіти (2022), Професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів», «Вчитель закладу загальної середньої освіти» і «Вчитель з початкової освіти» (2020). Все це обумовлює необхідність дослідження питання щодо зовнішнього оцінювання результативності професійної діяльності вчителів.

Аналіз наукових джерел свідчить, що проблема зовнішнього оцінювання педагогічної діяльності вчителів не знайшла належного висвітлення в педагогічній науковій літературі. Проблемами зовнішнього оцінювання педагогічної діяльності вчителя опікувались А. Панченко, Т. Казаріцька,

Г. Дмитренко та інші. Питання безперервної освіти та підвищення кваліфікації вчителів початкових класів розглядаються у працях Н. Бежанової, Т. Водолазської, В. Примакової та інших. Увага таких науковців, як В. Кремень, О. Пометун, О. Муращенко, Л. Мартинець та інших, приділяється післядипломній освіті та самоосвіті вчителів.

Метою статті є висвітлення сутності понять «сертифікація», «зовнішнє оцінювання», «етапи сертифікації» та аналіз результатів сертифікації педагогічних працівників за останні чотири роки в Одеській області.

Виклад основного матеріалу. До 2019 року в Україні єдиною обов'язковою системою заходів комплексного оцінювання педагогічної діяльності та професійних компетентностей вчителя була атестація. З 2019 року в практику увійшов процес зовнішнього незалежного оцінювання професійної діяльності педагогічних працівників – сертифікація, участь в якій є добровільним рішенням учителя. Важливо зазначити, що в освітан вперше з'явилося право вибору оцінювання власного досвіду роботи. Зовнішнім оцінюванням професійних компетентностей педагогічного працівника визначено і сертифікацію, що здійснюється шляхом незалежного тестування, самооцінювання та вивчення практичного досвіду роботи (Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р.).

Метою сертифікації є виявлення та заохочення педагогічних працівників із високим рівнем педагогічної майстерності, які володіють методиками компетентнісного навчання і новими освітніми технологіями та сприяють їх поширенню (Про повну загальну середню освіту : Закон України).

На нашу думку, сертифікація спонукає вчителя до підвищення якості його професійної діяльності, що відбувається через незалежне тестування, самооцінювання та демонстрацію практичного досвіду роботи незалежним експертам.

Законодавством України закріплено матеріальне заохочення педагогічних працівників у разі успішного проходження сертифікації. Вчитель протягом строку дії сертифікату отримує додаткову надбавку в розмірі 20% до посадового окладу. Мотивом вибору сертифікації як зовнішнього оцінювання є також проходження чергової або позачергової атестації з присвоєнням наступної категорії педагогічному працівнику або підтвердженням наявної вищої категорії, педагогічного звання.

Результатом успішного проходження трьох етапів є отримання сертифікату. Слід відмітити, що кожного року в Методиці експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації відбувались зміни визначення загальної суми балів, що могли отримати учасники за результатами вивчення їх практичного досвіду роботи. Так, у 2020 році учасники могли отримати від 0 до 100 балів, у 2021 році – від 0 до 140 балів, у 2022 році – від 32 до 160 балів, у 2023 році – від 28 до 140 балів. Комісія, що утворена Державною службою якості освіти України, щороку визначає пороговий бал проходження сертифікації. До складу зазначеної комісії залучаються вчителі-практики, які в минулі роки успішно пройшли сертифікацію, а також брали в ній участь в ролі експертів.

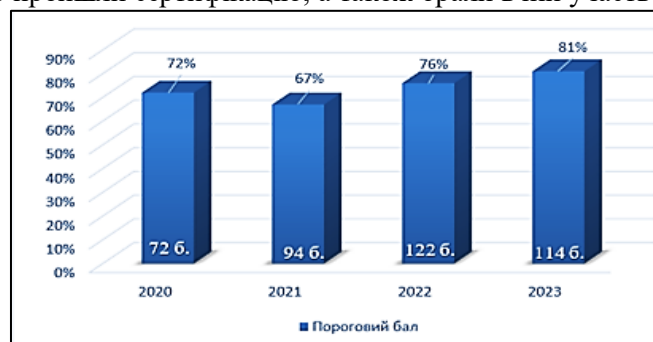

Рис.1 Динаміка щорічного порогового балу, 2020-2023 роки

Джерело: складено автором

Аналіз рисунку 1 дозволяє зробити висновок про відсоткове зростання порогового балу за останні три роки, що може свідчити про збільшення кількості вчителів, які демонструють високий рівень педагогічної майстерності.

Проаналізуємо стан впровадження сертифікації в Україні за період з 2020 до 2023 року. Пілотували сертифікацію з 2019 до 2022 року вчителі початкових класів, а з 2023 року вперше долучаються вчителі математики та української мови і літератури, які забезпечують реалізацію нового Державного стандарту на першому циклі базової загальної середньої освіти. Важливою вимогою участі, що сприяє рівним умовам для кожного, – є наявність стажу педагогічної роботи не менше двох років.

Розглянемо динаміку участі педагогічних працівників у сертифікації за останні роки в Україні та Одеській області (див. табл. 1, 2).

Таблиця 1.

Динаміка участі вчителів початкових класів у сертифікації з 2020 по 2023 роки

	Максимально можлива кількість учасників					Кількість сформованих заяв				
	2020	2021	2022	2023	2020-2023	2020	2021	2022	2023	2020-2023
Україна	2000	2000	2500	1500	8000	1711 (86%)	2000 (100%)	1983 (79%)	1500 (100%)	7194 (90%)
Одеська область*	124	125	157	94	500	61 (49%)	107 (86%)	87 (55%)	94 (100%)	346 (69%)

* Максимально можлива кількість учасників відповідно до квоти на регіон, яка щороку визначається наказами Міністерства освіти і науки України.

Джерело: складено автором

Аналіз таблиці 1 показує, що впродовж 2020–2023 років максимальна кількість учасників сертифікації – учителів початкових класів України, які можуть брати участь у сертифікації змінюється. Так, протягом 2020 та 2021 років максимальна квота учасників сертифікації складала по 2000 осіб відповідно, у 2022 році вона була збільшена до 2500 осіб (+20%), порівняно з 2020 та 2021 роками, а у 2023 році – зменшена до 1500 осіб (-40%) порівняно з 2022 роком. Зазначене зменшення обумовлено впровадженням сертифікації для вчителів, які забезпечують реалізацію нового Державного стандарту на першому циклі базової загальної середньої освіти та відповідним перерозподілом квоти. У 2023 році максимально можлива кількість вчителів України зазначеної категорії складає 500 учителів математики та 500 учителів української мови і літератури, зокрема в Одеській області 32 і 31 відповідно, що становить приблизно 6 % від загальної кількості учасників.

Реєстрацію вчителів базової середньої освіти для проходження сертифікації-2023 було припинено, оскільки загальнодержавну квоту було дочасно вичерпано. Організаційно етапи проходження сертифікації для вчителів базової школи схожі на ті, що протестовані вчителями початкової школи. Тому, можна прогнозувати, до чого слід готуватись учасникам, що знімає певну кількість побоювань та запитань.

Зазначимо, що загальна кількість учителів початкових класів України, які протягом чотирьох років взяли участь у сертифікації становить 7194 особи. Серед них успішно завершили процедуру сертифікації – 3922 особи (55 % зареєстрованих в Україні). В Одеській області за цей період було зареєстровано 346 учасників, з них сертифікати отримали 148 учителів (43% від зареєстрованих в Одеській області).

Таблиця 2.

Динаміка участі вчителів початкових класів у сертифікації з 2020 по 2023 роки

	Кількість учасників, які взяли участь у I етапі (незалежному тестуванні)					Успішно пройшли три етапи сертифікації				
	2020	2021	2022	2023	2020-2023	2020	2021	2022	2023	2020-2023
Україна	1552	1622	1855	1386	6415	902 (58%)	1025 (63%)	1171 (63%)	824 (59%)	3922 (61%)
Одеська область	61	87	80	87	315	30 (49%)	41 (47%)	39 (49%)	38 (44%)	148 (47%)

Джерело: складено автором

Аналіз таблиці 2 свідчить, що протягом 2020–2022 років в Україні збільшується кількість учасників, які взяли участь у I етапі: з 1552 осіб у 2020 році до 1855 осіб у 2022 році (+16%). У 2023 році спостерігається зменшення кількості учасників до 1386 осіб (-25%), що обумовлено перерозподілом квоти для педагогічних працівників. В Одеській області, у досліджуваний період, кількість учасників, які успішно пройшли три етапи сертифікації має показник нижче ніж в середньому по Україні (Україна: 2020 рік – 58%; 2021 рік – 63%; 2022 рік – 63%; 2023 рік – 59%; Одеська область: 2020 рік – 49%; 2021 рік – 47%; 2022 рік – 49%; 2023 рік – 44%). Успішно проходять всю процедуру менше половини учасників, які беруть участь у тестуванні.

Розглянемо етапи проходження сертифікації. Перший етап – це незалежне тестування-оцінювання теоретичних знань, відбувається очно, складається зі 100 питань, 4-х варіантів відповідей і триває 180 хвилин. Учасникам важливо надати мінімум 60 % правильних відповідей для успішного проходження цього етапу.

Для другого етапу самооцінювання використовується інформаційно-аналітична система EvaluEd, що дозволяє учасникам швидко надіслати анкети та отримати рефлексію. Анкета містить 60 тверджень, зміст яких відповідає трудовим діям професійних компетентностей, зазначених у Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». Для вчителів – це можливість з'ясувати стан розвитку їхніх професійних компетентностей, спланувати індивідуальну траєкторію професійного розвитку, звернути увагу на професійні компетентності, які вивчатимуться під час третього етапу. Візуально загальна тенденція розвитку професійних компетентностей учасників сертифікації продемонстрована (Рис. 2).

Рис. 2. Приклад результатів самооцінювання учасника сертифікації

Для учасників сертифікації важливо, що доступ до результатів їхніх відповідей під час перших двох етапів не мають експерти, отже це не спричиняє певного впливу на експертні судження під час вивчення практичного досвіду роботи, тобто запобігає передумовам упередженості.

Майже всі учасники, хто успішно складає незалежне тестування, швидко і легко проходять другий етап – самооцінювання. На останньому етапі кількість учасників може бути меншою у таких випадках: невчасного надання електронної анкети самооцінювання або добровільної відмови від участі з особистих причин.

Третій етап – вивчення практичного досвіду роботи учасників сертифікації, відбувається дистанційно, в рамках технічних можливостей учасників та експертів за Методикою, затвердженою Державною службою якості освіти України, що розміщена на її офіційному сайті, та є у вільному доступі для всіх бажаючих дізнатися про критерії оцінювання. Експертна група в онлайн-режимі спостерігає за навчальними заняттями, освітнім середовищем, переглядає відеоматеріали чи самопрезентацію учасника, проводить інтерв'ю з учителем та надає зворотній зв'язок. Результатом діяльності експертної групи є складання експертного висновку. Цікавою та корисною новацією у 2023 році стала візуалізація експертного висновку (Рис.3).

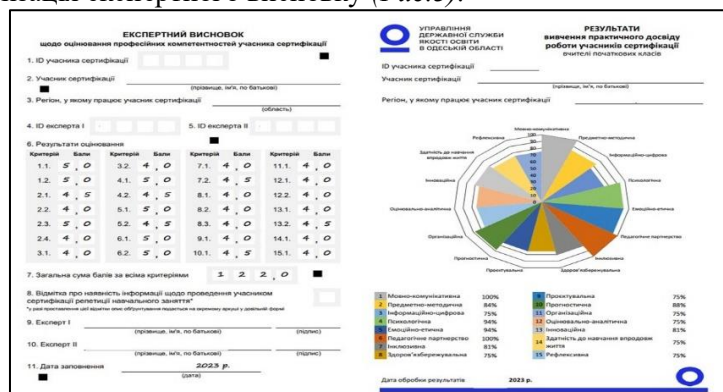

Рис. 3. Приклад експертного висновку та його візуалізації

Всі учасники з Одеської області, а також учасники з України, кого вивчали експерти Одеської області, висловили бажання отримати таку візуалізацію. Це дає можливість порівняти, як себе оцінює учасник, з тим, як його діяльність оцінюють незалежні експерти, і зробити висновки.

Ключовою умовою участі у сертифікації є добровільність, учасник може відмовитись від її проходження на кожному етапі. На нашу думку, всім учасникам освітнього процесу, які взаємодіють із учасником сертифікації важливо уникати ситуацій, що можуть створити дискомфорт учителю, який не склав незалежне тестування або після вивчення практичного досвіду роботи не отримав прохідного балу. В такому разі доцільніше підтримати колегу, мотивувати його на подальший саморозвиток і професійну діяльність.

На нашу думку, сертифікація суттєво впливає на якість освітньої діяльності та дає право вибору

підвищення кваліфікації. Незважаючи на успіх або невдачу у проходженні етапів сертифікації, для вчителя відбувається суттєве переосмислення професійної діяльності, поглиблення професійних компетентностей, що впливає на результати атестації. Все це надихає на нові ідеї, надає нові враження, відкриває нові перспективи (у тому числі кар'єрні), відбувається обмін досвідом. Професійний розвиток вчителя розпочинається з усвідомлення власної фахової компетентності, тому важливо, щоб його професіоналізм був оцінений якомога об'єктивніше.

Отже, процедура сертифікації вимагає подальшого покращення, удосконалення у виробленні єдиних вимог зовнішнього оцінювання, в чому і вбачаємо перспективи подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

Державна служба якості освіти України. Офіційний сайт. (дата звернення: 08.08.2023). URL : <https://sqe.gov.ua/diyalnist/sertifikaciya/>

Український центр оцінювання якості освіти. Офіційний сайт. (дата звернення: 09.08.2023). URL : <https://testportal.gov.ua/>

Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Голос України*. 27 верес. (№ 178-179). С. 10-22.

Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX Верховна Рада України (Редакція станом на 24.11.2021) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти: наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільськогосподарського господарства України від 23.12.2020 № 2736 (дата звернення: 01.02.2022) URL : <https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=22daac6a-f0db-4de0-8d49-47aa6b2ecb99>

Про затвердження Положення про сертифікацію педагогічних працівників : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 р. № 1050. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2018-п#Text>

REFERENCES

Derzhavna sluzhba yakosti osvity Ukrainy. Official website [The State Service of Education Quality of Ukraine] (data zvernennya: 08.08.2023) URL : <https://sqe.gov.ua/diyalnist/sertifikaciya/>

Oficijnyj sajt. Ukrayinskyj centr ocinyuvannya yakosti osvity [Ukrainian Center for Educational Quality Assessment] (data zvernennya: 09.08.2023). URL : <https://testportal.gov.ua/>

Pro osvitu : Zakon Ukrayiny` vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII. Golos Ukrayiny. 27 veres. (№ 178-179). S. 10-22.

Pro povnu zahalnu seredniu osvitu : Zakon Ukrainy vid 16.01.2020 № 463-IX Verkhovna Rada Ukrainy (Redaktsiia stanom na 24.11.2021) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20№Text>

Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu za profesiiamy «Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity: nakaz Ministerstva rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskohospodarskoho hospodarstva Ukrainy vid 23.12.2020 № 2736 (data zvernennia: 01.02.2022) URL : <https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=22daac6a-f0db-4de0-8d49-47aa6b2ecb99>

Pro zatverdzhennia Polozhennia pro sertyfikatsiiu pedahohichnykh pratsivnykiv : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.12.2018 r. № 1050. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2018-п#Text>

Kateryna Starodubtseva,

chief specialist of the department of work with experts
of the Department of the State Education Service in Odessa region;
graduate student of the Department of Pedagogy of the State Institution «South Ukrainian National
Pedagogical University named after K.D. Ushinsky»

CERTIFICATION AS A MECHANISM FOR MANAGING THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS

Abstract. The article analyzes the results of the certification of pedagogical workers over the past four years (from 2020 to 2023) in Odessa region, highlights the main stages of certification of pedagogical workers.

Key words: external evaluation, certification, certification of teachers, external evaluation, professional development.

Дата надходження до редакції: 16.04.2023 р.

© Стародубцева К. В., 2023

Стиценко Наталя Валентинівна
учитель початкових класів, методист,
Одеській ліцей №84 Одеської міської ради
Одеса, Україна

УПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

***Анотація.** Стаття містить матеріали щодо впровадження інтерактивних методів навчання на уроках в початковій школі згідно Концепції Нової української школи. Розглянуто деякі фронтальні і групові методи навчання. На основі аналізу власного практичного досвіду та освітян було охарактеризовано сутність інтерактивних методів та актуальність їх впровадження. Також відображає зміни в побудові уроків, в поглядах на розвиток і становлення особистості.*

***Ключові слова:** інтерактивні методи навчання, інтерактивні технології, побудова уроку, розвиток особистості учня.*

Ще у 60-х роках ХХ ст. Я. Голант охарактеризував три основні моделі навчання, що існують у сучасній школі: пасивну, активну та інтерактивну. У своїй класифікації вчений використовує «пасивність» як визначення низького рівня активності учнів, де переважає репродуктивна діяльність, а самостійність і творчість практично відсутні. Навпаки, активне навчання, коли діти навчаються ефективно, коли вони мають можливість це робити відповідно до своїх інтересів, здійснювати вибір, активно взаємодіяти з різними матеріалами та одне з одним. Дослідження свідчать, що діти під час навчання повинні робити значно більше, аніж просто слухати. Вони мають читати, писати, обговорювати, залучатися до розв'язання проблеми, спостерігати, мати змогу застосовувати нові знання та навички на практиці, отримувати зворотній зв'язок. Вони також повинні бути залученими до розумових операцій вищого рівня, таких, як: аналіз, синтез, оцінювання. Тобто, активне навчання – це навчання, що залучає учнів використовувати різні навчальні форми й думати про те, що вони роблять.

Соціальні перетворення в українському суспільстві докорінно змінили орієнтації в галузі освіти. Нова освітня філософія визначила головну стратегію педагогічної діяльності: підготовка людей, спроможних приймати критичні рішення, знаходити спосіб спілкування в новому оточенні, які достатньо ефективно встановлюють нові стосунки у швидко змінюваній реальності. Найголовнішими рисами особистості на сучасному етапі стають: активність, самостійність, творчість, здатність адаптуватися до стрімких змін. Реалізація цих актуальних проблем можлива лише на основі широкого запровадження нових педагогічних технологій, спрямованих на всебічний розвиток дитини.

Інтерактивне навчання – це певний різновид активного навчання, що має свої закономірності та особливості. Навчальний процес завдяки таким технологіям відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це спів навчання, взаємонавчання, коли учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами уроку. Мета введених на сучасному етапі інтерактивних методів навчання полягає в тому, щоб навчальний процес відбувався за умови постійної активної взаємодії всіх учнів.

Так, у Концепції Нової української школи визначено важливість використання методів навчання: «У процесі навчання будуть використовуватися методи, які вчать робити самостійний вибір, пов'язувати вивчене з практичним життям, враховуючи індивідуальність учнів»

Аналіз сучасної педагогічної літератури свідчить, що зміни неможливі без застосування інтерактивних технологій, які ґрунтуються на діалозі, моделюванні ситуацій вибору, вільному обміні думками тощо.

Інтерактивні методи навчання досить швидко були визнані вчителями та управлінцями дієвим засобом впровадження нових освітніх технологій. Однак використання їх у практиці загальної середньої освіти поки що фрагментарне, епізодичне, не системне внаслідок не розробленості відповідних технологій та неготовності більшості вчителів і управлінців користуватися інформаційними технологіями. Перед нами постійно має поставати запитання: чи ми хочемо виховувати роботів, які повторюватимуть та з точністю відтворюватимуть усе, що їм буде сказано, чи, навпаки, ми хочемо розвинути потяг і любов до навчання, критичне мислення, виховувати творчих та соціально відповідальних особистостей? Якщо ми хочемо залучити особистість до освітнього процесу, то зобов'язані допомогти дитині побачити в ньому свою значущість, мотиви власної діяльності. Сьогодні вже неможливо навчати традиційно: у центрі навчально – виховного процесу має перебувати учень. Від його творчої активності на уроці, уміння доказово міркувати, обґрунтовувати свої думки, уміння спілкуватися з учителем, учнями класу залежить успіх у свідомому опануванні шкільної програми.

Інтерактивні технології потребують певної підготовки як учнів, так і педагога. Починати необхідно

з поступового використання технологій – і вчителів, й учням до них слід звикнути. Спочатку з учнями проводиться особливе організаційне заняття і із ними розробляються правила роботи у класі. Діти налаштовуються на сумлінну підготовку до інтерактивних занять. Спочатку використовують прості інтерактивні технології: роботу в парах, роботу в малих групах, «мозковий штурм», «рольова гра», «мікрофон», «карусель», тощо.

Для ефективного застосування інтерактивних технологій педагог повинен старанно планувати свою роботу: дати завдання учням для попередньої підготовки – прочитати, продумати, виконати самостійні підготовчі завдання. Навчання молодшого школяра має бути цікавим, радісним і одночасно забезпечувати глибоке засвоєння програмного матеріалу. Інтерактивні технології навчання стимулюють пізнавальну діяльність і самостійність учнів. Ця модель передбачає спілкування в системі «учень – учитель», наявність творчих завдань як обов'язкових. Інтерактивна модель своєю метою ставить організацію комфортних умов навчання, за яких учні активно взаємодіють між собою. Інтерактивна творчість учителя й учня безмежна. Важливо лише вміло спрямувати її на досягнення поставленої навчальної мети. Розробку елементів інтерактивного навчання ми можемо знайти у працях В.О.Сухомлинського, учителів – новаторів 70 -80 х років (Ш. Амонашвілі, С. Лисенкової, Є. Ільїна, В. Шаталова), теорії розвивального навчання. Групові форми навчальної діяльності активно розвивалися й удосконалювалися. Дослідження свідчать, що інтерактивне навчання уможливує різке збільшення відсотка засвоєння матеріалу, оскільки впливає не лише на свідомість учня, але й на його почуття, волю, дію та практику. У сучасному суспільстві навчання можна організувати таким чином, що джерелом знань буде не тільки вчитель, але й комп'ютер, телевізор, відео. Учні повинні вміти осмислювати отриману інформацію, трактувати її, застосовувати в конкретних умовах; водночас думати, розуміти сутність речей, вміти висловити особисту думку. Саме цьому сприяють інтерактивні технології навчання.

Інтерактивність в навчанні можна пояснити як здатність до взаємодії, знаходження у режимі бесіди, діалогу, дії. У дослівному розумінні інтерактивним може бути названий метод, у якому той, хто навчається, є учасником. Який здійснює щось: говорить, управляє, моделює, пише, малює тощо, тобто не виступає тільки слухачем, спостерігачем, а бере активну участь у тому, що відбувається, власно створюючи це.

Застосування інтерактивного навчання здійснюється шляхом використання фронтальних та кооперативних форм організації навчальної діяльності учнів, інтерактивних ігор та методів, що сприяють навчанню вміння дискутувати. Найбільш уживаними стали:

При фронтальній роботі такі технології:

«Мікрофон»

Ця технологія є різновидом загально групового обговорення. Вона надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на питання або висловлюючи свою думку чи позицію. Такий вид роботи доцільно використовувати на початку уроку, коли повторюється чи закріплюється раніше вивчений матеріал.

«Мозковий штурм»

Це – ефективний метод колективного обговорення, пошук рішень, що спонукає учасників виявляти свою уяву та творчість, який досягається шляхом вільного вираження думок всіх учасників і допомагає знаходити кілька рішень із конкретної теми.

«Незакінчене речення»

Цей прийом часто поєднується з «Мікрофоном», що дає можливість ґрунтовніше працювати над умінням висловлення власних ідей, порівнювати їх з іншими. Робота за такою методикою дає змогу учням вільніше висловлюватися щодо запропонованих тем, відпрацьовувати вміння говорити коротко, але по суті й переконливо.

«Ажурна пилка»

Цей метод дозволяє працювати разом, щоб вивчити значну кількість інформації за короткий проміжок часу, а також заохочує допомагати один одному вчитися навчаючи. Основою техніки «ажурна пилка» є самонавчання безпосередніми учасниками тренінгу. Допомагає активізувати всіх учасників.

«Навчаючи – вчусь»

Використання цього методу дає загальну картину понять і фактів, які необхідно вивчити на уроці, а також викликає певні запитання та підвищує інтерес до навчання.

При кооперативній формі: робота в парах:

«Обличчя до обличчя»;

«Один – удвох – усі разом»

Цей варіант, що є похідним від парної роботи, ефективний для розвитку навичок спілкування

в групі, вмінь переконувати та вести дискусію.

Робота в малих групах

Роботу в групах варто використовувати для розв'язання складних проблем, що потребують колективного розуму.. Важливими моментами групової роботи є опрацювання змісту і подання групами результатів колективної діяльності.

«Акваріум»

Це тип групового обговорення, який використовується, коли є дві різні точки зору, аргументи на одне й те саме питання. Поки група, яка відстоює одну позицію обговорює її у колі, решта класу виступає у ролі слухачів та спостерігачів. Потім групи міняються місцями.

«Карусель»

Цей варіант навчання найбільш ефективний для одночасного включення всіх учасників у активну роботу з різними партнерами для обговорення дискусійних питань. Цю технологію застосовують для інтенсивної перевірки обсягу й глибини набутих знань.

«Коло ідей»

Метою технології є вирішення гострих суперечливих питань, створення переліку ідей та залучення всіх до обговорення проблеми. Технологію застосовують, коли всі групи мають виконувати одне і те саме завдання, що складається з кількох питань, які групи представляють по черзі.

Інтерактивні ігри:

«Рольова гра»

Мета: розігрування ситуації в ролях – визначити власне ставлення до конкретної ситуації, набути досвіду поведінки в подібній ситуації шляхом гри, виконання ролі, яка є близькою до реальної життєвої ситуації. Вона допомагає навчитися через досвід та почуття. Рольова гра імітує реальність шляхом Проживання ситуації в певній ролі» та надає можливість діяти, як насправді. Ви можете поводитись і розігрувати свою роль, моделюючи свою реальну поведінку.

«Драматизація»

Один із ефективних методів розвитку розумової діяльності. Здебільшого він використовується, коли учні вже добре володіють словом. Часто його використовують для з'ясування змісту всього прочитаного тексту чи для осмислення окремих фраз або слів. Метод засновано на виконанні учнем ролі в придуманій ігровій ситуації. Учень створює образ героя, який жив колись або живе зараз.

«Спрощене судове слухання»

Ця технологія дає можливість учням розіграти судовий процес із конкретної справи з мінімальною кількістю учасників. Це процес за участю трьох осіб (судді, який слухатиме обидві сторони і приймати рішення, обвинувачуваного й обвинувача або їх представників).

Технології навчання у дискусії

Це технологія інтерактивного навчання, яка розвиває вміння формулювати висловлювання думок з дискусійного питання у виразній і стислій формі лаконічно та аргументовано, переконувати інших.

Метод «Займи позицію»

Цей метод корисний на початку роботи з дискусійними питаннями та проблемами. Його можна використати на початку уроку для демонстрації розмаїття поглядів на проблему, що вивчається. Використовується після опанування дітьми певної інформацією й усвідомлення ними можливості протилежних позицій щодо її розв'язання.

Метод «Прес»

З цієї технології варто почати роботу над навчанням учнів дискутувати. Метод навчає дітей виробляти й формулювати аргументи, висловлювати думки з дискусійного питання у виразній і стислій формі, переконуючи інших. Її використовують під час обговорення дискусійних питань та під час вправ, у яких потрібно зайняти й чітко аргументувати визначену позицію з обговорюваної проблеми.

«Обери позицію»

Ця технологія допоможе з'ясувати, які позиції й думки можуть існувати щодо спірного питання. Кожному надають можливість висловитися, продемонструвати різні думки щодо теми, обґрунтувати свою позицію, знайти і висловити найпереконливіші аргументи, порівняти їх з аргументами інших. Цей метод корисний на початку роботи з дискусійними питаннями та проблемами.

Говорячи про інноваційні інтерактивні технології навчання та методику їх використання за різних форм організації навчання, слід пам'ятати, що діти вчать ефективно, якщо:

- *перебувають у приязному комфортному середовищі;
- *мають мотивацію до навчання;
- *мають достатньо часу для засвоєння нових знань і вмінь;
- *мають почуття контролю над процесом навчання;

- *мають можливість випробовувати нові знання на практиці й використати отриману інформацію;
- *використовуються їхні знання та вміння;
- *можуть побачити використання здобутих знань та вмінь на практиці;
- *використовують методи, що відповідають різним стилям і способам навчання;
- *повністю залучаються до процесу навчання.

Мета інтерактивних методів навчання полягає у тому, щоб навчальний процес відбувався за умови постійної активної взаємодії всіх учнів. Це спів навчання, взаємонавчання, де й учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують із приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють.

Інтерактивна взаємодія містить як домінування одного учасника навчального процесу над іншими, так і однієї думки над іншою. Під час інтерактивного навчання учні вчать бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, конструктивно мислити, приймати продумані рішення.

Інтерактивна модель навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, що має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває успішно, є інтелектуально спроможним.

Застосування інтерактивних технологій висуває певні вимоги до структури уроку. Структура таких уроків складається з п'яти етапів.

1.Мотивація

Мета: сфокусувати увагу учнів на проблемі й викликати інтерес до обговорювання теми. Без виникнення мотивів учіння і мотивації навчальної діяльності не може бути ефективного пізнання. Мотивація має займати не більше 5% часу заняття. З інтерактивних вправ можуть бути використані: «Мікрофон», «Задом наперед», «Вилучи зайве», «Роз'єднай слова».

2.Оголошення, подання теми та очікуваних навчальних результатів.

Мета: забезпечити розуміння учнями змісту їхньої діяльності, а саме, чого вони повинні досягти і що від них очікує вчитель. Цей етап уроку має займати не більше ніж 5% часу заняття. Вправи, які доречно використовувати: «Мікрофон», «Загадкові будиночки», «Дешифрувальник»

3.Актуалізація знань, надання необхідної інформації.

Мета: дати учням достатньо інформації, щоб потім на її основі виконувати практичні завдання. На самому уроці вчитель може ще раз розглянути інформацію, особливу увагу звернути на практичні поради; за потреби, прокоментувати терміни або організувати невеличке опитування. Ця частина уроку займає приблизно 10 – 15% часу. Доречними мають бути такі вправи: «Мозковий штурм», «Мозкова атака», «Карусель», «Кубування», «Діаграма Венна», «Системний оператор».

4.Інтерактивна вправа (центральна частина уроку)

Мета: практично засвоїти навчальний матеріал; досягти поставленої мети уроку. Ця частина уроку займає 50 – 60% часу. Головними інтерактивними вправами мають бути: «Ажурна пилка», «Навчаючи – вчусь», «Добре – погано», «Система позначок «Допомога».

5.Рефлексія (підбиття підсумків), оцінювання результатів уроку

Мета: згадати, виявити й усвідомити основні компоненти діяльності – її зміст, тип, способи, проблеми, шляхи їх розв'язання, отримані результати. Цей етап займає 20% часу уроку. На етапі рефлексії доцільними є інтерактивні вправи: «Незакінчені речення», «Інтерв'ю», «Крісло автора», «Тестування», «Виграш у лотереї».

Спостереження за роботою учнів на уроках показує, що в процесі використання інтерактивного навчання змінюється психологічний клімат на уроці. Урок перестає бути актом передачі інформації від учителя до учня, формуються нові відносини, в яких вчитель і учень виступають у ролі партнерів при досягненні однієї мети, з індивідуальним внеском кожного. Учень за таких умов відчуває себе успішним.

Для зміцнення контролю за ходом навчання на підставі інтерактивних технологій учитель має попередньо добре підготуватися. На практиці необхідно використовувати інтерактивні форми в цілому, або ж узявши елементи, що більш доцільні для певного класу. Майстерність навчання вчителя полягає в тому, щоб розкрити свої сили і можливості кожної дитини, в умінні дати «відчути її радість успіху в розумовій праці». Саме інтерактивні методи дають змогу створювати навчальне середовище, у якому теорія і практика застосовуються одночасно. Це надає змогу учням формувати характер, розвивати світогляд, логічне мислення, зв'язне мовлення; формувати критичне мислення; виявляти і реалізовувати індивідуальні можливості. Як цінний дороговказ у своїй роботі, використовуємо практичні здобутки В. О. Сухомлинського щодо розумового виховання учнів, який прагнув, щоб початкова школа стала школою мислення, фундаментом творчих розумових сил учнів, для того щоб дитина в початковій школі передусім думала, активно здобувала знання, шукала істину, мандрувала у світі пізнання.

Висновок. Особлива цінність інтерактивних методів навчання полягає в тому, що учні навчаються ефективній роботі в колективі, оптимізації навчального процесу. Інтерактивні методи є частиною особистісно – зорієнтованого навчання, оскільки сприяють соціалізації особистості, усвідомлення себе як частини колективу, своєї ролі і потенціалу. Школа має готувати дитину до майбутнього життя і праці. Якщо в учня сформується певні знання та навички то в майбутньому він зможе брати активну участь у суспільному житті України, бо тільки в такій дитині формуються вміння користуватися новими засобами, добирати їх із точністю, виражати сприйняте, передавати іншим набуті знання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Державний стандарт початкової загальної освіти. Міністерство освіти і науки України: офіційний веб-сайт (Електронний ресурс)

Пометун, О. (2004). Сучасний урок: інтерактивні технології навчання: *наук-методичний посібник*. К:Видавництво А.С.К., 192с.

Савченко, О. Я. (2012). Дидактика початкової освіти: *підручник для студентів пед.фак.* К:Грамота, 2012. 504с.

Комар, О. (2004). Інтерактивні технології – технології співпраці. *Початкова школа*. №9. С.5-7.

REFERENCES

Derzhavnyi standart pochatkovoї zahalnoi osvity. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy:ofitsiinyi veb-sait (Elektronnyi resurs)

Pometun, O. (2004). Suchasnyi urok: interaktyvni tekhnolohii navchannia: *nauk-metodychnyi posibnyk*. K:Vydavnytstvo A.S.K., 192s.

Savchenko, O. Ya. (2012). Dydaktyka pochatkovoї osvity: *pidruchnyk dlia studentiv ped.fak.* K:Hramota, 504s.

Komar, O. (2004). Interaktyvni tekhnolohii – tekhnolohii spivpratsi. *Pochatkova shkola*. №9. S.5-7.

Natalya Stytsenko

primary school teacher, methodologist,
Odesa Lyceum No. 84 of the Odesa City Council
Odesa, Ukraine

IMPLEMENTATION OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN LESSONS IN PRIMARY CLASSES

Abstract. *The article contains materials on the implementation of interactive learning methods in elementary school classes according to the Concept of the New Ukrainian School. Some frontal and group teaching methods are considered. Based on the analysis of own practical experience and educators, the essence of interactive methods and the relevance of their implementation were characterized. It also reflects changes in the construction of lessons, in views on the development and formation of personality.*

Key words: *interactive learning methods, interactive technologies, lesson construction, development of the student's personality.*

Дата надходження до редакції: 26.05.2023 р.

© Стиценко Н. В., 2023

УДК 37.018.43:004.588] (045)

Шеремет Світлана Іванівна,методист науково-методичної лабораторії управлінської діяльності та забезпечення якості освіти
кафедри педагогіки та освітнього менеджменту

КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» м. Одеса, Україна

sheremet27@ukr.net<https://orcid.org/0000-0003-2920-8203>**Макарова Інга Костянтинівна,**

педагог-організатор-методист

Опорного закладу освіти «Болградський – лицей»

Болградської міської ради Одеської області

м. Болград, Україна

makarova_inga@ukr.net

ВІРТУАЛЬНА ДОШКА ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ ТА ВІЗУАЛІЗАЦІЇ У РОБОТІ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Анотація. У статті розкрито практичні аспекти використання віртуальної дошки у роботі з учнівським самоврядуванням, яка є зручним й простим інструментом веб-сервісу для зберігання, організації та спільної роботи з різним контентом. Означені можливості віртуальної дошки Padlet, які сприяють індивідуалізації й диференціації навчання і виховання учнівської молоді, зокрема для забезпечення успішного процесу їх комунікації та створення, поширення, збереження й управління інформацією. Виставлено акцент на переваги даного інструменту, описано дидактичний потенціал, практичні рекомендації застосування дошки Padlet у процесі дистанційного та змішаного навчання.

Розглядаються дидактичні характеристики інтернет-сервісу Padlet під час роботи з учнівським самоврядуванням. Акцентовано увагу на технічний потенціал віртуальної дошки, що дозволяє завантажувати матеріали різних форматів: текстовий, графічний, аудіо- та відеоформати. Враховуючи, що учнівські лідери мають зовсім різні види сприйняття інформації, даний інтернет-сервіс може бути застосований як платформа для розміщення та робота з різними видами матеріалів. Зазначається те, що засоби сервісу Padlet надають можливість аудіовізуалізувати навчальний матеріал і репрезентувати його більш привабливо, зрозуміло та успішно. Даний інструмент безумовно є корисним для педагогів – організаторів та допоможе їм продуктивно провести заняття, зустріч, а учнівській молоді – краще засвоїти цікавий матеріал.

Ключові слова: Інформаційні технології, цифрові інструменти, віртуальна онлайн – дошка, дистанційне навчання, онлайн – сервіси, Padlet.

Постановка проблеми. Загальновідомо, що не можна рухатися вперед з головою, поверненою назад, і тому неприпустимо в закладах загальної середньої освіти ХХІ століття використовувати неефективні підходи до освіти, які виснажують як учня так і вчителя, які вимагають великих затрат часу та не гарантують якості навчання.

На сучасному етапі цифровізації освітнього процесу впровадження цифрових технологій в освітній процес є повсякденною практикою практично в кожній навчальній установі.

Вимушений перехід на дистанційний або змішаний формат навчання у зв'язку з сучасними викликами, сприяв більш інтенсивному застосуванню технологій в освітній процес, зумовив розвиток можливостей впровадження різноманітних навчальних платформ та інтернет-ресурсів.

Поява віртуальних дошок як одного з інструментів навчання, призвела до їх використання не тільки з метою створення додаткової можливості для візуалізації матеріалу, але також для розробки різноманітних вправ. Зважаючи на те, що електронна дошка часто є полотном для творчості за допомогою різних інструментів, які пропонуються, їх інтеграція в освітній процес, дозволяє не тільки створювати різні завдання з їх використанням, але й застосовувати їх як платформу з метою систематизації інформації та розміщення додаткового матеріалу для самостійного вивчення.

Використання онлайн-дошки дозволяє реалізувати один із найважливіших принципів дидактики – принцип наочності та сприяє забезпеченню високого рівня засвоєння матеріалу, розвитку творчої активності, захоплення предметом, підвищення концентрації, стійкості уваги під час занять, інтересу та навчальної мотивації, і в кінцевому рахунку, до успішного навчання школярів.

Розвиток творчого потенціалу, критичного та креативного мислення учня трактується сьогодні як основне завдання школи. Тому педагоги повинні зацікавити здобувача освіти до продуктивної діяльності, повноцінно включити його в роботу як свого «партнера». Все це можливо завдяки

використанню віртуальної онлайн - дошки.

Актуальність проблеми полягає в обґрунтуванні доцільності застосування інтерактивної онлайн-дошки Padlet, як засобу реалізації діяльнісного компонента виховного процесу задля підвищення ефективності дистанційного та змішаного навчання. Розкрити практичні аспекти успішного використання онлайн – інструменту на прикладі роботи з учнівським активом на засіданнях учнівського самоврядування.

Віртуальна інтерактивна дошка – це мережевий соціальний ресурс, призначений для організації спільної роботи зі створення й редагування цифрового контенту та співпраці в режимі реального часу. Це принципово новий інструмент для навчання та виховання, завдяки якому можливе поєднання тексту, зображення, відео - та аудіо матеріалу на одному майданчику.

Сервіс Padlet – інтернет-ресурс для створення, спільного редагування та зберігання інформації, інструмент для спільної роботи у віртуальному просторі (на віртуальному полотні), що дозволяє:

- організувати колективний мозковий штурм (навіть якщо учасники на відстані);
- підготувати віртуальну виставку, плакат чи стінгазету з певної тематики;
- організувати збір ідей, прикладів з зазначеного питання, теми, що вивчається;
- здійснити обмін інформацією, доступною для перегляду й редагування будь-яким користувачем;
- відобразити результати інформаційного пошуку учнів по темі;
- організувати рефлексію.

Ресурс дає можливість писати прямо на дошці, переміщати елементи, збільшувати та зменшувати їх, налаштовувати фонове зображення та працювати спільно з іншими.

З точки зору технологічного аспекту, Padlet має набір функцій, які вигідно відрізняють її від подібних онлайн-дошок, що використовуються в освітньому процесі, а саме:

- щоб розпочати роботу на дошці, учням достатньо отримати запрошення за посиланням. Іншими словами, тим, хто навчається, немає необхідності проходити реєстрацію;
- як і будь-який інтернет-сервіс, Padlet надає різну кількість варіантів створення дошок;
- різноманітність нотаток, які можна додавати на дошку: текст, гіперпосилання, відправити файл, відео (записане з камери веб-камери /мобільного телефону), аудіо - (записане безпосередньо в Padlet), рукописне зображення в Padlet, фотографії (зроблені з веб-камери, камери мобільного телефону), пошук Google для додавання зображення, відео, GIF або посилання, карта Google;
- завдяки наявності мобільного додатка до даної дошки її можна використовувати на будь-якому пристрої, без входу на сайт із збереженням всього функціоналу, який є при вході з пошукової системи в Інтернеті. Це, своєю чергою, значно спрощує і прискорює процес навчання;
- передбачена можливість інтегрувати онлайн - дошки з навчальними платформами, наприклад, Google Classroom, що значно спрощує процес роботи з матеріалом, оскільки не передбачає переходів за окремими посиланнями на сторонні сайти;
- є можливість експортування продуктів діяльності в електронній дошці Padlet у різні формати (PDF, JPEG та ін.). Це є важливим фактором у разі, якщо у вчителя чи учня є необхідність продемонструвати результати своєї навчальної та професійної діяльності;
- дошка Padlet пропонує створення різних варіантів завдань, що дозволяє вчителю змінювати формат своїх завдань залежно від поставлених на заняттях цілей;
- передбачено можливість завантаження текстів різного формату: текст, аудіо, посилання, картинка/фото, відео, позначення розташування на карті тощо.

Таким чином, інтернет-сервіс Padlet є тим типом інформаційно-комунікаційної технології, яка не тільки дозволяє виконувати будь-які завдання, але також може використовуватися як платформа для розміщення матеріалів та реалізації інтерактивності у навчанні. Іншими словами, даний сервіс може бути застосований у різних форматах навчання, зокрема, традиційному, змішаному та дистанційному.

Для того щоб створити онлайн - дошку знадобляться декілька кроків.

Крок № 1. Для початку роботи відкриємо нову вкладку та в адресний рядок браузера введемо адресу padlet.com, натискаємо клавішу Enter та переходимо на сайт сервісу. Натискаємо кнопку «зареєструватися».

Крок № 2. Можна зареєструватися на сайті, вказавши адресу електронної пошти та пароль, але Padlet пропонує більш простий спосіб реєстрації: якщо у вас є обліковий запис Google, то можна прив'язати особистий кабінет на сайті Padlet до цього облікового запису.

Крок № 3. Натискаємо кнопку «zareєstrуватися через Google». Авторизуємося, вказавши дані свого облікового запису (логін і пароль). Вибираємо свій обліковий запис. Натискаємо кнопку «увійти».

Крок № 4. Вибираємо членство. Основне, яке є безкоштовним або професійним (платним).

Крок № 5. Створюємо онлайн-стіну. Натискаємо кнопку «створити Padlet». Починаємо з чистого листа або використовуємо готовий шаблон. Вибираємо шпалери, які Вам сподобаються. Можна звернутися до галереї, щоб побачити приклади створення таких онлайн-стін.

Крок № 6. Вибираємо вигляд свого проекту:

- стіна (пости розташовуються у вигляді цеглинок, даний варіант є найпопулярнішим форматом використання Padlet);
- стрічка (пости будуть переглядатися у вигляді стрічки новин, що в певному сенсі імітує стрічку новин соціальних мереж, в той же час є зручним форматом при роботі на мобільних пристроях);
- мапа (користувачі можуть відзначити будь-яке місце на карті світу);
- полотно (дозволяє переміщати пости по простору дошки; це дозволяє учням або вчителю розміщувати та змінювати місце постів залежно від цілей чи категорії);
- хронологія (допомагає створити певну тимчасову шкалу);
- розкладування (дозволяє бачити розташування постів рядами, один за одним);
- колонки (допомагає розташовувати пости у вигляді колонок на загальному полотні Padlet).

Після створення дошки починаємо наповнювати нашу онлайн-стіну. Для того, щоб розмістити повідомлення на віртуальній стіні, двічі клацніть лівою кнопкою миші у вільному місці стіни та впишіть (можна скопіювати) знайдену цікаву інформацію, вказавши при цьому джерело інформації у вигляді посилання. Зауважте, що до повідомлення на стіні можна прикріпити малюнок, відео, текстовий документ, презентацію, звуковий файл (тобто будь-яку цікаву для Вас інформацію. Наприклад, можна прикріпити у вигляді текстового документа Word, презентації PowerPoint, а можна розмістити на стіні відеоролик, знайдений на YouTube.

Щоб закріпити повідомлення на стіні, клацніть лівою кнопкою миші поза повідомленням (у будь-якому вільному місці), наведіть вказівник миші на повідомлення, натисніть ліву кнопку миші та перемістіть повідомлення так, щоб інформація на стіні розміщувалася акуратно, щоб не було хаосу.

У правому верхньому кутку в пункті «налаштування» можна змінити назву вашої стіни та дати їй свій опис, колір посту, шрифт. Вкажіть своє авторство, яке відобразатиметься над кожною вашою публікацією. Ви зможете залишати свої коментарі і дати можливість коментувати, побачити реакцію оточуючих.

Коли дошка готова, Ви можете поділитись нею у соцмережах, вбудувати у сайт, експортувати у різних форматах, роздрукувати, і навіть створити QR-код.

Впроваджуючи у навчальний процес ту чи іншу технологію, необхідно розглянути її дидактичні можливості. У зв'язку з цим, вивчивши їх у Padlet, зазначимо такі:

- можливість створення умов для проведення попереднього етапу проектної діяльності та мозкової атаки в онлайн та/або офлайн форматі;
- створення завдань відкритого типу, де учні можуть не лише залишити своє повідомлення, а й відповісти на повідомлення інших учасників освітнього процесу і навіть залишити реакцію;
- написання своєї розгорнутої відповіді з позначеного на дошці питання з прикріпленням медіаресурсів різних форматів. Такий тип завдання може бути ефективно використаний, як наприклад - розміщення результатів проектної діяльності із загальним доступом;
- проведення рефлексії на занятті після виконання будь-якого завдання творчого типу для отримання зворотного зв'язку від учасників освітнього процесу;
- позначення місця на карті світу та розміщення свого повідомлення.

Існує чимало способів використання віртуальної дошки Padlet в освітньому процесі.

1. Знайомство з лідерами на початку навчального року (вчитель може розповісти про себе, а також надати можливість учням оформити власні дошки з інформацією про себе).

2. Можливість зберігання документів (можна завантажити матеріал, який буде доступний для скачування в будь-який час).

3. Спільний збір інформації по темі (здобувачі освіти можуть працювати в групах або всі разом, що дозволить зібрати ресурси в одному місці).

4. Повідомлення для учнів (вчитель може розміщувати повідомлення та важливу інформацію).

5. Планування активностей (при плануванні на дошку можна розмістити всю необхідну інформацію: дату проведення, місце, час).

6. Проведення зборів лідерів (учасники можуть додавати свої запитання).

7. Прогнозування розвитку ситуації (вчитель розповідає певну ситуацію та дає завдання передбачити, що трапиться далі).

8. Проведення опитування (учні розміщують на дошці стікери: «Що нового дізналися на занятті?», «Що сподобалося?», а вчитель може їх прокоментувати).

9. Самостійна робота (вчитель пропонує дітям на вибір підготувати доповідь, презентацію, інтерактивний плакат).

10. Засіб презентації напрацювань (зручно напрацювання до певної теми зберігати в одному місці).

11. Отримання зворотного зв'язку (вчитель пропонує здобувачам освіти використовувати дошку з метою висвітлення своїх ідей).

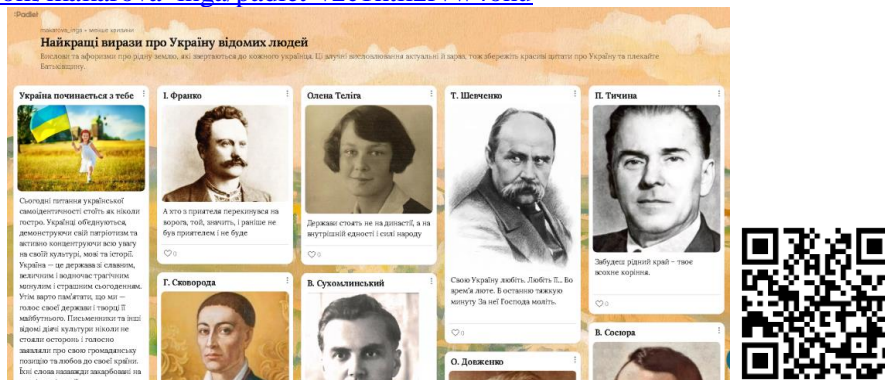
Дошка Padlet – цікавий ресурс, який може стати в нагоді вчителя-предметника, класного керівника, педагога-організатора у роботі з учнівським самоврядуванням. Різноманіття вправ, активностей, які використовуються на заняттях з лідерами школи та старостами класів допомагають створювати умови для виховання багатогранної особистості, дають змогу розкритися кожній дитині та висловлювати свою думку.

Мережевий сервіс Padlet сприяє формуванню навичок самоорганізації та самоконтролю в учнів, їх регулятивні (планування і покрокове виконання інструкцій) компетенції, глибше вивчити запропоновану проблему, отримати комунікативні навички роботи в Інтернеті, проявити творчість та створити креативний продукт. За допомогою інтерактивних прийомів і технік забезпечувати постійний зворотний зв'язок з учнями, даючи можливість оперативно реагувати на виникаючі в ході роботи питання і проблеми.

Пропонуємо можливості використання дошки Padlet у роботі з учнівським самоврядуванням.

1. Збір інформації на певну тему. Це найбільш популярний вид роботи з онлайн - дошкою. Дуже зручно, коли збираєш в одному місці матеріал з однієї теми: вирази, афоризми, події, картинки, портрети, відео, аудіо.

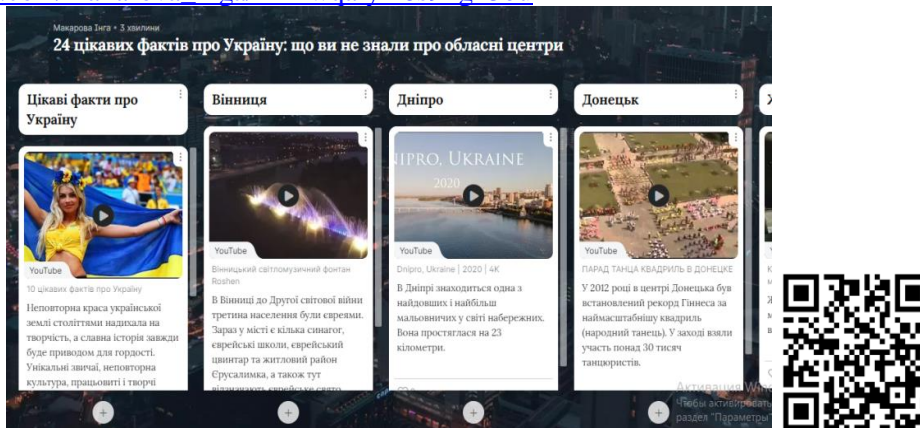
https://padlet.com/makarova_inga/padlet-v2c1htil2rvw4onu

Мал. 1. Дошка «Найкращі вислови про Україну відомих людей».

2. Майданчик для розміщення цікавих матеріалів. Раніше, щоб поділитися з лідерами школи корисною інформацією, додатковими цікавими матеріалами, треба було надіслати в електронному листі ряд прикріплених відео, аудіо файлів. Зараз достатньо поділитися покликанням або посиланням на онлайн-дошку, створюючи до кожного засідання нову тематичну віртуальну стіну з матеріалами.

https://padlet.com/makarova_inga/24-hwqaiym8s91gh3bu

Мал. 2. Дошка «24 цікавих фактів про Україну: чого ви не знали про обласні центри?».

3. Складання списків. Зручна можливість Padlet – складати списки різного роду. Дошка «Онлайн-інструменти».

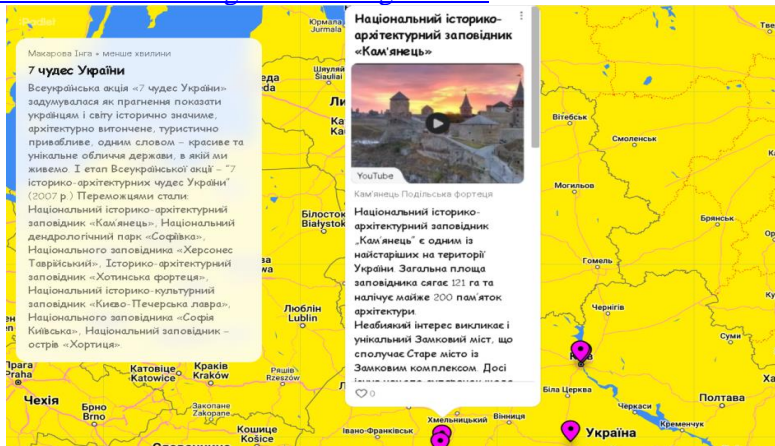
https://padlet.com/makarova_inga/padlet-wgm011qtqftt32no

4. Мапа.

Мапа дуже підходить до віртуальних подорожей. Програма допомагає позначати географічні точки, пов'язані з темою, додати до цих точок коротку інформацію і зображення. Можна дати покликання учням аби вони самостійно пройшли крок за кроком за тими місцями, які є на карті.

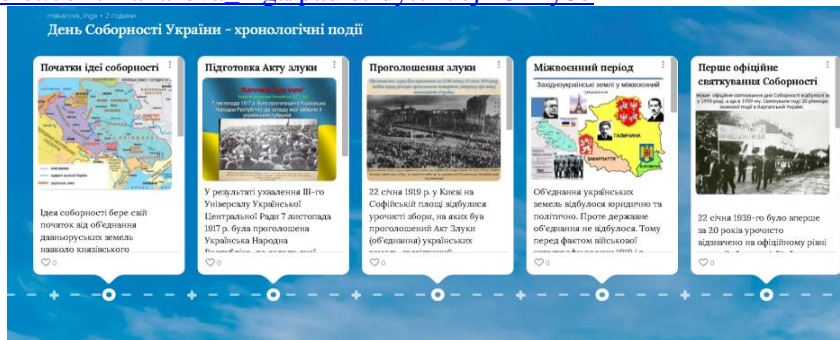
https://padlet.com/makarova_inga/7-867fckcgttcei719

Мал. 4. Дошка «7 чудес України».

5. Хронологія. На Padlet є можливість оформити матеріали у вигляді лінії часу – timeline. Чудова функція, коли потрібно відновити важливі дати із життя відомих людей, подій, державних свят.

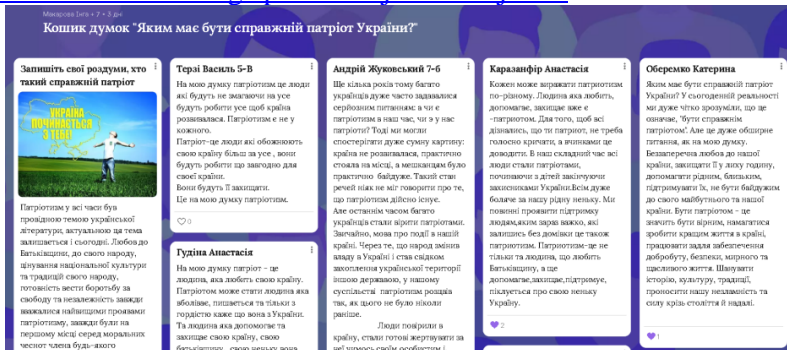
https://padlet.com/makarova_inga/padlet-dytcn7cjkf3hxy8b

Мал. 5. Дошка «День Соборності України».

6. Опитування. Проводити опитування для учнів дуже зручно створивши для збору думок віртуальну стіну. Це можуть бути різні проблемні питання, збір очікувань від засідання, що сподобалося, що вдалося. Треба тільки надати дітям покликання на онлайн – дошку Padlet

https://padlet.com/makarova_inga/padlet-z6fjw70c18kjm4lb

Мал. 6. Дошка «Кошик думок «Яким має бути справжній патріот України?»»

7. Робочий планер. Цей тип віртуальної стіни можна використовувати для тижневого планування, планування заходів на певний період.

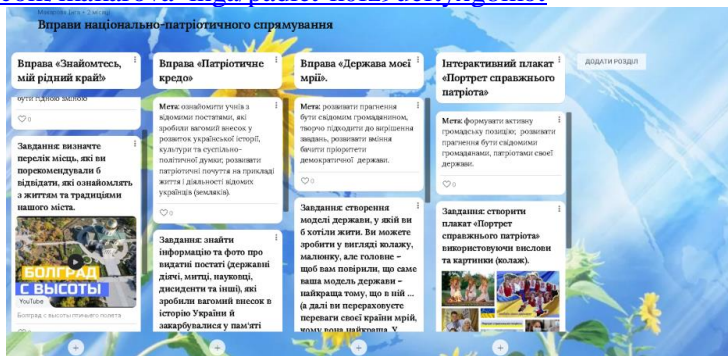
https://padlet.com/makarova_inga/padlet-d3m66zd290rnqe2n

Мал. 7. Дошка «Патріотичний календар «Знай історію, плекай майбутнє».

8. Загальна вправа. Padlet надає можливість усім дітям одночасно працювати на віртуальній дошці, редагувати, додавати, відповідати, виконувати спільне завдання під час заняття з лідерами.

https://padlet.com/makarova_inga/padlet-k0fz9ueftyxg8mot

Мал. 7. Дошка «Вправи національно-патріотичного спрямування».

Зважаючи на наявність достатньої кількості функцій Padlet, вчителі та учні можуть працювати з матеріалом, як у рамках аудиторної роботи, так і в рамках завдань, що пропонуються для освоєння поза стінами закладу освіти. Більше того, дані онлайн – дошки можуть бути використані як простір для реалізації проектних видів діяльності, окремих активностей. Вона є продуктивною при традиційному форматі навчання, так і в дистанційному й змішаному формах.

Отже, віртуальна дошка Padlet є ефективним інструментом у реалізації діяльнісного компоненту виховного процесу та у роботі з учнівським активом на засіданнях учнівського самоврядування. У вік цифровізації освітнього процесу залучення різних онлайн-інструментів у освітній процес, сприяє створенню ефективних можливостей для візуалізації змісту процесу навчання та виховання, появи різних нових способів відпрацювання матеріалу. Ефективне використання віртуальної дошки Padlet сприяє розвитку навичок самостійної роботи, роботи у групах, пошуку й аналізу необхідної інформації, критичному мисленню, творчому вирішенню завдань, активному залученню дітей із різними особливостями сприйняття різноманітного матеріалу і стилями діяльності тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Зубахіна Є.М. Застосування соціального сервісу Padlet у навчально-виховному процесі.

http://lpk.ucoz.ua/news/zastosuvannja_socialnogo_servisu_padlet_u_navchalnomu_procesi/2015-02-15-13

13

Кравченко, Н., Алексеева, Г., Горбатюк, Л., Хоменко, С. (2022). Організація виховної роботи закладу освіти під час карантину засобами інформаційно-комп'ютерних технологій. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. №1. 177-188.

Литвин, О. Як організувати простір навчальної взаємодії на Padlet. <http://ceit-blog.ucu.edu.ua/ed-tech/organizatsiya-navchalnogo-prostoru-vzayemodiyi-ta-spivpratsi-na-padlet/>

Пінтійська, О. (2019). Використання онлайн-дошки Padlet в навчальному процесі. *Освіта, економіка управління: сучасний стан та інновації*. №2. 119-126.

Тетяна, Т. Використання онлайн-дошки Padlet. <http://cikt.kubg.edu.ua/використання-онлайндошки-padlet/>

Хміль, Н.А., Дяченко, С.В. (2014). Соціальний сервіс Padlet як елемент педагогічної діяльності. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. № 2. 24-30.

Хміль, Н. А., Морквян, І. В., (2015) Використання віртуальної інтерактивної дошки Padlet під час

вивчення нового матеріалу. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах.* № 5/6. 22-29.

REFERENCES

- Zubakhina, E. M. Zastosuvannia sotsialnoho servisu Radlet u navchalno-vykhovnomu protsesi. http://lpk.ucoz.ua/news/zastosuvannja_socialnogo_servisu_radlet_u_navchalnomu_procesi/2015-02-15-13
- Kravchenko, N., Aliksieieva, H., Horbatiuk, L., Khomenko, S. (2022). Orhanizatsiia vykhovnoi roboty zakladu osvity pid chas karantynu zasobamy informatsiino-kompiuternykh tekhnolohii. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu.* №1. 177-188.
- Lytvyn, O. Yak orhanizuvaty prostir navchalnoi vzaiemodii na Padlet. <http://ceit-blog.ucu.edu.ua/ed-tech/organizatsiya-navchalnogo-prostoru-vzayemodiyi-ta-spivpratsi-na-padlet/>
- Pintiiska, O. (2019). Vykorystannia onlain-doshky Padlet v navchalnomu protsesi. *Osvita, ekonomika upravlinnia : suchasnyi stan ta innovatsii.* № 2. 119-126
- Tetiana, T. Vykorystannia onlain-doshky Padlet. <http://cikt.kubg.edu.ua/використання-онлайндошки-padlet/>
- Khmil, N. A., Diachenko, S. (2014). Sotsialnyi servis Padlet yak element pedahohichnoi diialnosti. *Informatyka ta informatsiini tekhnolohii v navchalnykh zakladakh.* № 2. 24-30
- Khmil, N. A., Morkvian, I. V. (2015) Vykorystannia virtualnoi interaktyvnoi doshky Padlet pid chas vyvchennia novoho materialu. *Informatyka ta informatsiini tekhnolohii v navchalnykh zakladakh.* № 5/6. 22-29.

Svitlana Sheremet,

Methodologist of Scientific and Methodological
Laboratory of Management Activity and Provision of
Education Quality of the Municipal Higher Education
Institution «Odesa Regional Academy of In-Service Education
of the Odesa Regional Council» Odesa, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-2920-8203>

Inga Makarova,

methodist-teacher-organizer
"Bolgrad Base school lyceum"
Bolhrad city council of Odesa region
Bolhrad, Ukraine

VIRTUAL BOARD AS A MEANS OF COMMUNICATION AND VISUALIZATION IN THE WORK OF STUDENT SELF-GOVERNMENT

Abstract. *The article reveals the practical aspects of using a virtual whiteboard in student self-government, which is a convenient and simple web service tool for storing, organizing, and collaborating with various content. The capabilities of the Padlet virtual board are identified, which contribute to the individualization and differentiation of education and upbringing of students, in particular to ensure a successful process of their communication and the creation, distribution, preservation and management of information. Emphasis is placed on the advantages of this tool, the didactic potential and practical recommendations for the use of the Padlet board in the process of distance and mixed learning is described.*

The didactic characteristics of the Padlet Internet service when working with student self-government are considered. Attention is focused on the technical potential of the virtual whiteboard, which allows you to download materials in various formats: text, graphics, audio and video formats. Considering that student leaders have completely different types of perception of information, this Internet service can be used as a platform for posting and working with different types of materials. It is noted that the means of the Padlet service provide an opportunity to audio-visualize educational material and represent it more attractively, clearly and successfully. This tool is definitely useful for teachers - organizers and it will help them to conduct classes and meetings productively, and for young students to learn interesting material better.

Key words: *Information technologies, digital tools, virtual online blackboard, distance learning, online services, Padlet.*

Дата надходження до редакції: 20.03.2023 р.

© Шеремет С.І., Макарова І.К., 2023

УДК 376.4

Штегеран Ірина Павлівна,
методист Одеського обласного ресурсного
центру підтримки інклюзивної освіти, логопед КЗВО
«Одеська академія неперервної освіти Одеської
обласної ради», Одеса, Україна

КРОКИ УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗІЇ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анотація. В статті автор розкриває питання щодо подолання труднощів соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, позитивних зрушень на шляху реалізації інклюзії в закладах освіти та можливості отримання корекційної допомоги дітьми з особливими освітніми потребами шляхом взаємодії всіх учасників освітнього процесу, алгоритм дій, поради батькам. Автором визначена необхідність реконструювання системи спеціальної освіти на демократичних засадах. Створення діапазону альтернативних моделей педагогічної підтримки, надання механізму для вільного вибору форм та методів навчання дітей з особливими освітніми потребами дозволить кожній родині, кожній дитині отримати якісні освітні послуги. За останні роки інклюзія активно розвивається та реалізується в закладах освіти України, що визначає стан сучасної педагогіки, яка знаходиться на шляху реалізації всіх потреб суспільства та надає можливості для розвитку всім бажаним. Інклюзія в Україні набирає перспективних обертів.

Ключові слова: інклюзія, діти з особливими потребами, діти з ООП, освітні потреби та послуги, інклюзивне навчання.

Актуальність проблеми. Сучасне суспільство називають демократичним, гуманним та толерантним. Щоб підтвердити ці твердження варто розглянути можливості дитини з особливими освітніми потребами щодо успішного навчання в школі, її самореалізації і розвитку творчого потенціалу. Необхідно порушити питання та знайти відповіді щодо успішної реалізації інклюзії в закладах освіти. Чи комфортно почуваються діти з особливими освітніми потребами в закладах освіти, чи успішно впроваджується інклюзія в закладах освіти України, чи достатньо адаптоване середовище та обладнання для потреб дітей? Тема впровадження інклюзії в закладах освіти вивчається вченими вже тривалий час. Це, безумовно, дає можливість урівноважити законодавчу базу, дає можливість сім'ям, які виховують дитину з особливими освітніми потребами, сподіватися на повну інтеграцію в соціумі. Однак залишається актуальною тема толерантності та сприйняття дітей з особливими освітніми потребами в суспільстві, загальноосвітньому просторі. Тобто порушена тема є не новою, але потребує детального розгляду і тлумачення на всіх рівнях.

Актуальність проблеми інклюзивного навчання полягає ще й в тому, що спостерігається збільшення кількості дітей з особливими освітніми потребами в закладах освіти, і це потребує необхідності якісних змін освіти, розбудови громадянського суспільства на принципах гуманності, толерантності до людей з особливими потребами. Люди, які потребують особливої допомоги мають почуватись в нашому суспільстві органічно, природньо, невимушено та непристосовано. Ми, суспільство, маємо створити безбар'єрний доступ до навчання та активної участі у суспільному житті дітям з особливими освітніми потребами, використовуючи передовий педагогічний досвід. Всі зусилля мають бути спрямовані на те, щоб жоден не відчув себе зайвим, не потрібним, зовсім іншим.

Мета статті: розкрити сутність успішної практики впровадження інклюзії в закладах освіти України. Огляд літератури: Аналіз досліджень вчених зазвичай зосереджений на проблемі навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу (М. Безруких, О. Гонєєв, В. Петрова, І. Гевко, А. Колупаєва) на побудові педагогічних моделей навчання з різними типами онтогенезу (В. Боднар, В. Засенко, А. Колупаєва). На думку А. А. Колупаєвої, принципово важливою є продумана державна політика, що базується на оптимізації процесу інтегрування дітей з особливими освітніми потребами у освітні заклади України та враховує науково-методичні підходи впровадження інклюзивної освіти. Вона вважає, що інклюзія потребує розроблення відповідної нормативно – правової бази, що заняття дітей з особливими освітніми потребами має відбуватись із залученням різнопрофільних фахівців, а ефективність інклюзивного навчання суттєво покращиться за умови кваліфікованої, своєчасної діагностики та оцінювання розвитку дитини, надання системної консультативної допомоги, підтримки (Колупаєва, Таранченко, 2019).

Марія Васюник-Кулієва акцентувала увагу на тому, що інклюзивна освіта або створення умов для навчання дітей з особливими освітніми потребами в освітній галузі, є не тільки проявом демократії

українського суспільства, а й міжнародним зобов'язанням, пов'язаним з ратифікацією Україною Конвенції ООН «Про права людей з інвалідністю» (Інклюзія..).

Виклад основного матеріалу. В Україні знедавна почалась реорганізація системи освіти та розробки нових форм та методів навчання. В сучасній педагогіці інклюзивна освіта розглядається з позиції системи, яка прагне до еволюції. Традиційно поняття інклюзивна освіта обмежувалось визначенням, яке зазвичай обмежувалось наданням освітніх послуг, дітям, які потребують корекції. Маємо зрозуміти, що інклюзія є не лише актуальним питанням, а сьогодні стала одним з пріоритетних напрямів сучасної школи. Інклюзивна форма навчання передбачає участь дітей з особливими освітніми потребами в навчальному процесі повноцінно. Але умови за яких можуть надаватись корекційні послуги дітям з особливими освітніми потребами потребують різнобічної підтримки та розвитку на всіх етапах надання таких послуг. Держава активно пропагує та регулює на законодавчому рівні успішне впровадження інклюзії в школах України. Переваги інклюзії важко переоцінити. Що отримає дитина з особливими освітніми потребами за умови навчання в закладі з інклюзивною формою навчання: покращення розвитку, соціалізацію, інтеграцію в суспільство, формування в суспільстві толерантного ставлення та розуміння про відмінності різних людей тощо (Інклюзивна освіта, 2021).

Із впровадженням інклюзії до закладів освіти відбувається таким чином і професійні зміни: профільне навчання, підвищення кваліфікації педагогів з даної тематики, залучаються до освітнього процесу батьки та інші фахівці (психологи, соціальні працівники чи педагоги, логопеди, дефектологи за потреби інші спеціалісти). Таким чином дитина з особливими освітніми потребами отримує весь спектр необхідних послуг.

Новий розвиток освіти в сфері інклюзії, інноваційні підходи в реалізації прав дітей з особливими освітніми потребами на навчання, інформаційної складової в соціумі власне стимулюють суспільство до коректної поведінки і сприйняття людей з особливими потребами адекватно. Відчувається зміна аспекту соціальної політики держави відносно формування суспільної свідомості щодо належного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, людей з інвалідністю та перспективи створення для різних громадян з різними освітніми потребами комфортних умов навчання та проживання. Власне, метою впровадження інклюзії є успішне бачення педагогів перспектив у реалізації навчання дітей, враховуючи їх потреби. Адже термін «інклюзія» виник в результаті усвідомлення цінності кожної людини, відмінності між ними. Формування умов інклюзії для розвитку дітей з особливими освітніми потребами вимагає забезпечення основних прав та свобод, зокрема права на освіту для всіх дітей у тому числі і дітей з особливими освітніми потребами (Гринців, 2021).

Важливим етапом у реалізації інклюзії є розумне пристосування, безперешкодного доступу дитини до закладу освіти та під час навчання у закладі, адаптація шкільного середовища та програм, розробка норм та положень щодо забезпечення всіх потреб дітей закладу. Хочу зацентувати увагу на тому, що діти з особливими освітніми потребами мають різні порушення і засвоюють матеріал також по-різному, не на рівні нормотипових дітей, тому організація шкільного простору має бути оптимальною для всіх. Середовище, яке облаштовує заклад, має сприяти покращенню засвоєння матеріалу, але разом з тим це не має бути втратою чи порушенням прав для інших дітей. Вчителю вкрай важливо враховувати всі можливі потреби учнів класу. Наприклад, швидку втомлюваність, часту зміну настрою, відсутність концентрації уваги на тривалий час. Ці особливості професійної адаптації нададуть можливість дитині з особливими освітніми потребами бути під кваліфікованим контролем із якісним наданням освітніх послуг. Для покращення втілення задумів в реалізації розкриття етапів уроку вчителю в допомогу офіційно створена посада асистента вчителя, що є необхідною умовою для існування та надання якісних послуг в інклюзивних класах. Наявність асистента вчителя надає можливість приділити увагу всім дітям та реалізувати всі поставлені на урок цілі. В тандемі з асистентом, вчитель більш детально та прискіпливо готує та підбирає матеріал до уроку, розробляє дидактичний матеріал, підбирає тексти, ілюстрації, обов'язково враховуючи контингент класу та можливості учнів.

Багато сказано щодо проблем впровадження інклюзивної освіти серед яких відсутність якісного обладнання, кваліфікованих корекційних спеціалістів, облаштованих ресурсних кімнат. Вчителі, які мають фах: логопед, реабілітолог, дефектолог найзатребувані на сьогодні спеціалісти. Вузи сьогодні трансформують навчальні програми щодо підготовки таких спеціалістів, надаючи можливість педагогам підвищити рівень кваліфікації чи зміни напрямів навчання.

Розвиток інклюзивної освіти не можливий без розвитку обізнаності суспільства про потреби дітей з особливими освітніми потребами, про потребу безбар'єрного простору в державних та громадських місцях. Адже до найкращого закладу, класу дитина має дістатись: необхідні облаштовані вулиці, переходи, облаштований транспорт, сходи з поручнями і як не дивно іноді перешкодою стають діти

чи люди без особливих потреб, через свою необізнаність щодо людей з особливими потребами (Маловічко, Ширококова, Єсіна, 2021; Маловічко, Ширококова, Єсіна, 2021).

Виникає слушне запитання, що треба розробити, щоб втілити, реалізувати якісне інклюзивне навчання в закладах освіти для надання якісних корекційних послуг. Тож для перспективного впровадження та подальшого розвитку інклюзивної освіти в Україні є певні виклики щодо: забезпечення гнучкості сприйняття людей з особливими потребами в соціумі, змін стереотипів, ставлення суспільства до осіб з особливими освітніми потребами, створення інклюзивного простору, хабів, середовища, зокрема створення доступу освітніх послуг, налагодження системи взаємодії, координації між всіма міжвідомчими сферами та структурами в сфері освіти, впровадження єдиної системи діагностування та моніторингу забезпечення якісної освіти та забезпечення права на освіту (Sukhoviienko, 2017; Педорич, 2018).

В подальшому всі ці кроки покращать надання освітніх послуг та досягнення освітньої галузі в сфері інклюзії: збільшиться кількість інклюзивних закладів, класів, груп та кількості дітей з особливими освітніми потребами в закладі освіти, створенні мережі співпраці з інклюзивно-ресурсними центрами громад, які надаватимуть якісні послуги, активізація кваліфікованої фахової підготовки (навчання вчителів, асистентів вчителя, фахівців ІРЦ) сприятиме довірі батьків, які виховують дітей з особливими 119 освітніми потребами. Особливої уваги заслуговує реорганізація й оновлення національної системи педагогічної освіти, гуманізація та модернізація, визнання прав кожної людини, активна соціалізація дітей у суспільство.

На сьогодні залишається актуальним питання щодо фінансування всіх заходів та проєктів пов'язаних з інклюзією – це також є перешкодою на шляху до інклюзії. Всі порушені питання мають бути вирішеними задля комфортного перебування дитини в закладі. Кожен педагог має побачити в дитині з особливими освітніми потребами не ваду, а перспективу, розгледіти плюси в розвитку. Наше суспільство потребує адаптації до нового оточення: відсутності бар'єрів, в першу чергу в нашій голові, зміни свідомості, змін бачення бар'єрів фізичних, ментальних, інформаційних у навчальному та громадському просторі (Яцемірська, Поліщук, 2019).

Ми маємо прагнути до універсального дизайну в проєктуванні закладів, установ, лікарень іншого для забезпечення вимог для всіх категорій населення. В Україні активно розбудовуються та плануються створення медіатек, бібліотек, ресурсних центрів, хабів, реабілітаційних центрів для функціонування простору різного призначення та потреб всіма охочими без обмежень. Це особливі простори, які побудовані за нормами ДБН та є безперешкодними просторами для перебування в них людей з особливими потребами, за наявності необхідного обладнання для інтелектуального, творчого розвитку всіх без винятку. Інклюзія – це спільна відповідальність, тест на людяність.

Висновки. Отже, переваги інклюзивної освіти очевидні, хоча культура інклюзивного суспільства в Україні ще на етапі активної розбудови та розвитку, але маємо вже і продуктивні здобутки. Побудова ефективної системи інклюзивної освіти залежить від кроків, які покращать поступову адаптацію дитини з особливими освітніми потребами у суспільстві. Поширення інклюзії на певних етапах гальмується, на жаль через нерозуміння, неготовність закладів освіти до прийняття дітей з особливими потребами. Медичні працівники, які на ранніх етапах виявлення особливостей розвитку дитини мають вчасно відреагувати та проконсультувати батьків щодо подальших кроків реалізації допомоги дитині – не завжди професійно спрацьовують. Хибна думка, що для дітей з особливими освітніми потребами потрібні занадто особливі і фінансово затратні заходи, іноді важливе етичне ставлення та коректне слово. Так, дійсно деяким дітям потрібне спеціальне обладнання, забезпечення корекційно – розвиткових послуг, але держава про це подбала. Сьогодні інклюзивно – ресурсні центри успішно реалізують положення щодо діагностичного обстеження, надання висновків для подальшої реалізації його в закладі освіти, консультують батьків та надають всебічну допомогу. Великою і необхідною потребою є облаштування будівель, закладів, лікарень, майданчиків для комфортного перебування дітей з особливими освітніми потребами. Виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що інклюзивне навчання – це комплексний підхід і процес забезпечення рівного доступу всім дітям з особливими освітніми потребами шляхом професійної організації їх навчально – розвиткового простору в закладах освіти. Впровадження інклюзії – це досвід Європейських країн у сфері інклюзії, яким колеги активно діляться з українськими педагогами. Але разом з тим маємо розробити власні кроки реалізації інклюзії в Україні, розвивати методи для успішної адаптації для досягнення позитивного результату. Власне маємо в сучасній українській освіті позитивні зрушення щодо облаштування інклюзивного простору, наданням послуг ,зміни обладнання і середовищі, де навчаються діти з особливі освітні потреби. Перспективним є систематичний і продуктивний обмін досвідом вивчення взаємодії педагогів всіх рівнів з батьками. Розроблені кроки співпраці, починаючи

з довілля. Маємо певні зрушення на етапі раннього втручання. Проведення консультативної роботи надає можливість краще пізнати та зрозуміти потреби дитини, а потім проаналізувати яку підтримку потребує дитина, батьки. Тобто маємо потребу в глибинному переоблаштуванні системи освіти України стосовно трансформації нашого суспільства з огляду на соціальні запити, щоб забезпечити якісне перебування дітей в освіті в майбутньому. Батьки мають знати, що вони можуть розраховувати на підтримку, а не на осуд. В співпраці з фахівцями, які консультуватимуть батьків вони матимуть чітке орієнтування та розроблений покроковий алгоритм дій щодо влаштування, реабілітації чи лікуванні своєї дитини. Сучасний педагог має володіти інформацією про ресурси, стратегії, труднощі, які можуть виникнути в дитини та надати шляхи подолання їх. Педагог – це довірена особа суспільства, якій довірили найдорожче – дітей. Завдання суспільства на новому рівні розвитку, створити оптимальні умови для ефективного впровадження інклюзії в Україні, для розвитку особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Гринців, М. В. (2019). Соціальні аспекти інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Наук. часоп. Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та 120 спеціальна психологія. Вип. 38. С. 79-84.*

Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат (2021): *Матеріали I Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції* (м. Тернопіль, 8 квітня 2021 р.) / Упор. Удич З.І. Тернопіль: ТНПУ. 225 с.

Інклюзія сприяє створенню комфорту для усіх. <https://old.loda.gov.ua/news?id=58582>

Колупаєва, А.А., Таранченко, О.М. (2019). Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. URL: psychologdcpp.in.ua

Маловічко, О. В., Широбокова, О. О., Єсіна, В. П. (2021). Українська модель впровадження інклюзивної освіти. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Т. 2. №2(340).*

Малишевська, І., Демченко, І., & Чирва, Г. (2019). Соціально-гуманістична функція інклюзивної освіти. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету, № (3), 120-126.* <https://doi.org/10.31499/2307-4906.3.2019.190344>

Sukhoviienko, N. (2017). Theoretical and methodological principles of professional preparatory training in inclusive preschool education. *Paradigm of knowledge, № 5(25).* <https://core.ac.uk/download/pdf/153775457.pdf>

Педорич, А. (2018). До питання готовності педагогів до інклюзивної освіти. *Освітологія, № (7), С. 101–107.* <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2018.7.101107>

Теорія і практика інклюзивної освіти (2019): навчально-методичний посібник / упорядник К. М. Бондар; Вид. 2-ге, доп. Кривий Ріг, 170 с.

Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг. Закон України від 23 травня 2017 року № 2053-VIII. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2053-viii> (Дата звернення: 29.01.2019).

Яцемірська, І., Поліщук, С. (2019). Особливості реалізації інклюзивної освіти в Україні. *Педагогічна освіта: теорія і практика : Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. Кам'янець-Подільський, Вип. 26 (1). Ч.1. 280 с.*

REFERENCE

Hryntsiv, M. V. (2019). Sotsialni aspekty inkliuzyvnoho navchannia ditei z osoblyvymy osvithnymy potrebamy. *Nauk. chasop. Nats. ped. un-tu im. M. P. Drahomanova. Seriiia 19: Korektsiina pedahohika ta spetsialna psyholohiia. Vyp. 38. S. 79–84.*

Inklyuzyvna osvita: ideia, stratehiia, rezultat (2021): *Materialy I Vseukrainskoi mizhdystsyplinarnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (m. Ternopil, 8 kvitnia 2021 r.) / Upor. Udych Z.I. Ternopil: TNPU. 225 s. Inkliuziia spryiaie stvorenniu komfortu dlia usikh. <https://old.loda.gov.ua/news?id=58582>

Kolupaieva, A. A., Taranchenko, O. M. (2019). Navchannia ditei z osoblyvymy osvithnymy potrebamy v inkliuzyvnomu sere dovys hchi. URL: psychologdcpp.in.ua

Malovichko, O. V., Shyrobokova, O. O., Yesina, V. P. (2021). Ukrainska model vprovadzhenia inkliuzyvnoi osvity. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. T. 2. №2(340).*

Malyshevska, I., Demchenko, I., & Chyrva, H. (2019). Sotsialno-humanistychna funktsiia inkliuzyvnoi osvity. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu, № (3), 120-126.* <https://doi.org/10.31499/2307-4906.3.2019.190344>

Sukhoviienko, N. (2017). Theoretical and methodological principles of professional preparatory training in inclusive preschool education. Paradigm of knowledge, № 5(25). <https://core.ac.uk/download/pdf/153775457.pdf>

Pedorych, A. (2018). Do pytannia hotovnosti pedahohiv do inkluzyvnoi osvity. Osvitolohiia, № (7), S. 101-107. <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2018.7.101107>

Teoriia i praktyka inkluzyvnoi osvity (2019): navchalno-metodychnyi posibnyk / uporiadnyk K. M. Bondar; Vyd. 2-he, dop. Kryvyi Rih, 170 s.

Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro osvitu» shchodo osoblyvostei dostupu osib z osoblyvymy osvitnimy potrebamy do osvitnikh posluh. Zakon Ukrainy vid 23 travnia 2017 roku № 2053-VIII. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2053-viii> (Data zvernennia: 29.01.2019).

Yatsemirska, I., Polishchuk, S. (2019). Osoblyvosti realizatsii inkluzyvnoi osvity v Ukraini. Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka : Zbirnyk naukovykh prats / Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka; Instytut pedahohiky NAPN Ukrainy [hol. red. Labunets V.M.]. Kamianets-Podilskyi, Vyp. 26 (1). Ch.1. 280 s. 121

Iryna Shteheran,
metodyst Odeskoho oblasnoho resursnoho tsentru pidtrymky
inkluzyvnoi osvity, lohoped the Municipal Higher Education
Institution «Odesa Regional Academy of In-Service Education of the
Odesa Regional Council»,
Odesa, Ukraina

STEPS FOR SUCCESSFUL IMPLEMENTATION OF INCLUSION IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE

Abstract. *In the article, the author reveals the issue of overcoming the difficulties of socialization of children with special educational needs, positive developments on the way to the implementation of inclusion in educational institutions and the possibility of receiving corrective assistance for children with special educational needs through the interaction of all participants in the educational process, the algorithm of actions, advice to parents. The author identified the need to reconstruct the system of special education on a democratic basis. Creating a range of alternative models of pedagogical support, providing a mechanism for freely choosing forms and methods of teaching children with special educational needs will allow every family, every child to receive quality educational services. In recent years, inclusion has been actively developed and implemented in educational institutions of Ukraine, which determines the state of modern pedagogy, which is on the way to realizing all the needs of society and provides opportunities for development to all who wish. Inclusion in Ukraine is gaining promising momentum.*

Key words: *inclusion, children with special needs, educational needs and services, inclusive education.*

Дата надходження до редакції: 29.03.2023 р.

© Штегеран І. П., 2023

3 досвіду освітніх практик

КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»
 Науково-методична лабораторія суспільно-гуманітарної освіти
 кафедри методики викладання і змісту освіти

Свінтковська Світлана Андріївна,
 методист вищої категорії науково-методичної лабораторії
 суспільно-гуманітарної освіти, старша викладачка кафедри
 методики викладання і змісту освіти
 КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»
 Одеса, Україна

Плетньова Лариса Анатоліївна,
 методист вищої категорії науково-методичної лабораторії
 суспільно-гуманітарної освіти, кафедри методики викладання і змісту освіти
 КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»
 Одеса, Україна

Покроково – до ПЕРЕМОГИ!

*Цілий народ мусить пильно дбати,
 щоб його школи були тільки рідномовні,
 бо тільки вони виховують свідому націю.*

Іван Огієнко

«Учитель – одна з найдавніших професій, місія якої – працювати на майбутнє!» Так стверджував відомий український педагог Василь Сухомлинський. Адже учитель плекає особистість. Але особистість може бути сформована лише особистістю, тому сьогодні вчитель працює на рівні сучасних вимог, розвиваючи і збагачуючи свою професійну компетентність, інноваційну культуру, технологічний процес. Учитель сьогодні не тільки навчає й виховує, але й формує духовно інтелектуальну творчу особистість, адаптовану до сучасних вимог, різнобічно розвинену, соціально зрілу, креативну, індивідуально неповторну, виробляючи власний досвід діяльності, творчості, життєздатності, навчатися вчитися самостійно, мати живу уяву...

Саме такими вчителями – особистостями славиться Одещина. Свідченням цього є вчителі пілотних закладів НУШ: *Калинчук О.В. (учителька зарубіжної літератури I категорії Балтського ліцею №1 імені О.Гончара - ліцей) Балтської міської ради Одеської області), Боделан Н.М. (учителька української мови та літератури, зарубіжної літератури першої категорії Балтського ліцею №2 Балтської міської ради Одеської області), Готко Л.В. (учителька зарубіжної літератури вищої категорії Великодальницького ліцею №1 Великодальницької сільської ради Одеського району Одеської області), Сагайдак Н.І. (учителька зарубіжної літератури вищої категорії Великодальницького ліцею №1 Великодальницької сільської ради Одеського району Одеської області), Герасімчук Н.В. (учителька української мови та літератури вищої категорії Одеської ЗОШ №26 I-III ступенів Одеської міської ради Одеської області), Дуган К.І. (учителька української мови та літератури другої категорії Таїровського ліцею Таїровської селищної ради Одеського району Одеської області), Грехова Н.А. (учителька української мови та літератури вищої категорії Шабівського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів Шабівської сільської ради Білгород-Дністровського району Одеської області), Хруставка Н.Й. (учителька зарубіжної літератури вищої категорії Шабівського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів Шабівської сільської ради Білгород-Дністровського району Одеської області), Андрощук О.І. (учителька української мови та літератури, учитель-методист, заступник директора Одеського ліцею №3 Одеської міської ради Одеської області), Веремейчук О.А. (учителька української мови та літератури вищої категорії Чорноморського ліцею №6 Чорноморської міської ради Одеського району Одеської області), Бардай Г.В. (учителька української мови та літератури вищої категорії Чорноморського ліцею №6 Чорноморської міської ради Одеського району Одеської області), Мазанюк Л.П. (учителька української мови та літератури вищої категорії Чорноморського ліцею №6 Чорноморської міської ради Одеського району Одеської області), які є «піонерами» у навчанні в 5-6 класах Нової української школи у 2021/2022 та 2022/2023 навчальних роках.*

Це і тренери Нової української школи під керівництвом регіонального координатора мовно-літературної освітньої галузі, тренера НУШ Свінтковської С. А.: *Верготі Л. Т. (учителька української мови та літератури вищої категорії, учитель-методист Чорноморського академічного ліцею імені Тараса Шевченка Чорноморської міської ради Одеського району Одеської області), Максютіна О.Г. (учителька української мови та літератури вищої категорії, учитель-методист Одеського ліцею*

№38 Одеської міської ради Одеської області), Цимбал Т.В. (учителька української мови та літератури вищої категорії, учитель-методист Одеського ліцею №16 Одеської міської ради Одеської області), Шинкаренко Т. А. (учителька української мови та літератури вищої категорії, учитель-методист, заступниця директора з НВР Чорноморського ліцею №4 Чорноморської міської ради Одеського району Одеської області), Чабан О. В. (учителька української мови та літератури вищої категорії, учитель-методистка, заступниця директора з НВР Дачненського ліцею №2 Дачненської селищної ради Одеського району Одеської області), які є постійними консультантами для вчителів української мови та літератури, зарубіжної літератури з вивчення предметів в НУШ, вселяючи їм віру у власні сили, допомагаючи побачити перспективи та досягати успіху.

Протягом червня 2022 р. по червень 2023 р. для вчителів-словесників Одещини методистами кабінету української мови та літератури, зарубіжної літератури академії Свінтковською С.А., Плетнєвою Л.А. разом із вищеназваними вчителями-пілотниками, тренерами НУШ та вчителями-словесниками, які не байдужі до роботи в НУШ, проведено 10 дискусійних просторів під назвою «Нова українська школа: рухаємось разом» «Інтегроване навчання: у фокусі цінності, компетентності, практики», у яких узяло участь 1273 учителі української мови та літератури, зарубіжної літератури. На цих засадах висвітлювалися, дискутувалися, розглядалися цікаві питання, проблеми щодо роботи, навчання в 5-6 пілотних класах:

- інтегрований урок: від ідеї до впровадження;
- ефективний контент формуального оцінювання на уроках української мови та літератури, зарубіжної літератури;
- вплив інтеграції на творчі здібності учнів у процесі вивчення української мови та літератури, зарубіжної літератури;
- використання інтерактивних технологій на уроках словесності – методи і прийоми;
- цифрова компетентність сучасного вчителя Нової української школи;
- інноваційні технології навчання як засіб розвитку творчої активності учнів тощо та пропозицій стосовно роботи в НУШ, щоб покоління НУШ у майбутньому конкурувало не лише в Україні, а й за її межами.

У V форумі «Креативні вчителі: стратегія успіху», який відбувся 14 червня 2023 року для освітян Одеської області, зокрема для вчителів української мови та літератури, зарубіжної літератури на панелі Д (середня освіта) у майстерці 1 «Успішні практики креативних педагогів: мовно-літературна освітня галузь (українська мова і література, зарубіжна література) креативними педагогами в мовно-літературній освітній галузі проявили себе педагоги-словесники: Дуган К.І. (учителька української мови та літератури другої категорії Таїровського ліцею Таїровської селищної ради Одеського району Одеської області), Герасімчук Н.В. (учителька української мови та літератури вищої категорії ЗОШ №26 I-III ступенів Одеської міської ради Одеської області), Боделан Н.М. (учителька української мови та літератури, зарубіжної літератури першої категорії Балтського ліцею №2 Балтської міської ради Одеської області), продемонструвавши високу професійну майстерність у ефективності використання інтерактивних засад-основного компонента розвитку творчих здібностей здобувачів освіти при формуванні міжпредметної компетентності та реалізації якісної освіти при викладанні мов і літератур.

15 червня 2023 року відбувся Всеукраїнський практико-орієнтований онлайн-семінар КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» разом із ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України – «Впровадження навчально-методичного забезпечення в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти під час воєнного стану: виклики, реалії, стратегії» (з досвіду роботи закладів освіти Одеської області). Це був реальний звіт учителів-пілотників, тренерів, регіональних координаторів усіх освітніх галузей НУШ, зокрема, які опікувались викладанням української мови та літератури, зарубіжної літератури у 2021/2022 та 2022/2023 навчальних роках.

Продовження звіту було у дискусійному просторі «Нова українська школа: рухаємось разом», на якому відбувся діалог із зворотнім зв'язком з учителями закладів освіти Одещини з питань інтеграції, формуального оцінювання, інтерактивного навчання на уроках української мови та літератури, зарубіжної літератури в 5-6-их класах НУШ і які сьогодні орієнтують освітній процес на особистість учнів/учениць, які відчуватимуть себе індивідуальною неповторністю, відчуватимуть свою значущість, успішність, стануть активними суб'єктами навчання, а в майбутньому – успішними професіоналами.

І ростити таких учнів/учениць – професіоналів може тільки вчитель-майстер, який здатний навчити і виховати нове покоління не лише як носіїв знань, а як особистостей з переважно креативним

мисленням, які здатні використовувати отримані в школі знання у забезпеченні інноваційного розвитку нашого суспільства в цілому.

Від творчого вчителя до творчого учня

Через казку, фантазію, гру, через неповторну дитячу творчість – вірний шлях до серця дитини...

Василь Сухомлинський

Всеукраїнська учнівська олімпіада з української мови та літератури.

У Державному стандарті базової середньої освіти, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898, визначено мету базової середньої освіти - це всебічний розвиток, навчання, виховання здобувачів освіти, виявлення їх обдарувань, розвиток талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь, необхідних для соціалізації, свідомого життєвого вибору, самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, власної країни та довкілля.

Проведення значної кількості заходів з учнівською молоддю засвідчує, що проблема обдарованості з кожним роком стає все актуальнішою. Незважаючи на російсько-українську війну, на агресію країни-терористки росії до нашої України та її багатостраждального народу, освітянський фронт Одещини тримає мовно-літературний стрій.

Так, протягом 2022/2023 навчального року з метою виховання в молодого покоління почуття патріотизму, любові до рідного краю, українців, української мови, виявлення творчо обдарованої молоді, розвитку її потенціалу проведено конкурси учнівської творчості, інтелектуальні змагання, олімпіади.

Відповідно до Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22 вересня 2011 року № 1099 (зі змінами), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 17 листопада 2011 року за № 1318/20056, на виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 03.10.2022 №883 «Про проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад і турнірів з навчальних предметів у 2022/2023 навчальному році», наказу Департаменту освіти і науки Одеської обласної державної адміністрації від 5 грудня 2022 року № 77/ОД «Про організацію виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 03.10.2022 №883 «Про проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад, турнірів з навчальних предметів у 2022/2023 навчальному році», листа Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» від 09.12.2022 №21/08-246 «Про проведення III етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад за єдиними завданнями» 21 січня 2022 року на базі Одеського ліцею №3 Одеської міської ради Одеської області проведено III (обласний) етап Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови та літератури.

Напередодні проведення III (обласного) етапу були проведені I-II етапи Всеукраїнських учнівських олімпіад у закладах освіти Одещини.

У III (обласному) етапі взяло участь – 126 учнів 8-11 класів.

Переможцями стали – 64 учасники (диплом I ступеня – 4, диплом II ступеня – 8, диплом III ступеня – 52).

За результатами відбірково-тренувальних зборів кандидатами у члени команди від Одеської області до участі у IV етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови та літератури стали:

- Квасевич Дар'я Максимівна, учениця 8 класу Нерубайського академічного ліцею №1 Нерубайської сільської ради Одеського району Одеської області (учителька Кудренко Тетяна Володимирівна),
- Сухом'ясова Марія Валеріївна, учениця 8 класу Балтського ліцею №1 імені Олеса Гончара Балтської міської ради Подільського району Одеської області (учителька Бардіян Олена Анатоліївна),
- Біла Єлизавета Геннадіївна, учениця 9 класу Одеського ліцею № 117 Одеської міської ради Одеської області (учителька Ветлицька Вікторія Володимирівна),
- Горайнова Олександра Денисівна, учениця 10 класу Одеського ліцею № 117 Одеської міської ради Одеської області (учителька Ветлицька Вікторія Володимирівна),
- Деркач Каріна Олександрівна, учениця 10 класу ліцею №3 «Авторська школа М.П.Гузика» Южненської міської ради Одеського району Одеської області (учителька Степанова Олександра Романівна),
- Коношук Анастасія Віталіївна, учениця 11 класу опорного закладу – ліцею №3 Березівської міської ради Березівського району Одеської області (учителька Савіна Тетяна Григорівна),
- Тодорова Аліна Андріївна, учениця 11 класу Балтського ліцею №1 імені Олеса Гончара Балтської міської ради Подільського району Одеської області (учителька Ухожанська Вікторія Віталіївна).

IV етап XXXIV Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови та літератури відбувся

у місті Львові з 2 по 6 квітня 2023 р.

Одеську область на IV (фінальному) етапі представляли – 7 учасників. Переможницею стала учениця 10 класу Одеського ліцею №117 Одеської міської ради Одеської області Горяйнова Олександра, яка отримала диплом III ступеня (учителька Ветлицька Вікторія Володимирівна).

Кандидатуру Сухом'ясової Марії Валеріївни, учениці 6 класу Балтського ліцею №1 імені Олеса Гончара Балтської міської ради Одеської області, за неодноразові перемоги в учнівських конкурсах з української мови та літератури подано на **стипендію Кабінету Міністрів України** від Одеської області.

16 лютого 2023 року відбувся **III (обласний) етап Всеукраїнської учнівської олімпіади з мови іврит та єврейської літератури** на базі Одеського приватного навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад – спеціалізована загальноосвітня школа I-III ступенів «Хабад», у якому взяло участь 9 учнів 9-11 класів Одеського ліцею №94 та Одеського приватного навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад – спеціалізована загальноосвітня школа I-III ступенів «Хабад» Одеської області.

Переможцями III (обласного) етапу стали 5 учнів, із них нагороджено дипломом I ступеня – 3 учні, II ступеня – 1 учень, III ступеня – 1 учень.

За результатами відбірково-тренувальних зборів кандидатами у члени команди від Одеської області до участі у IV етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з мови іврит та єврейської літератури стали:

- Ольшанецький Гаррі Маркович, учень 9 класу Одеського приватного навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад – спеціалізована загальноосвітня школа I-III ступенів «Хабад» (учителька Суринова Оксана Олександрівна).

- Чачко Біана Леонідівна, учениця 11 класу Одеського приватного навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад – спеціалізована загальноосвітня школа I-III ступенів «Хабад» (учителька Суринова Оксана Олександрівна).

- Чорна Поліна Юріївна, учениця 10 класу Одеського приватного навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад – спеціалізована загальноосвітня школа I-III ступенів «Хабад» (учителька Суринова Оксана Олександрівна).

IV етап VI Всеукраїнської учнівської олімпіади з мови іврит та єврейської літератури проведено за дистанційною формою Комунальним навчальним закладом Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів» з 25 до 26 квітня 2023 року. Учасники – 3 учні.

Переможцем став учень Одеського приватного навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад – спеціалізована загальноосвітня школа I-III ступенів «Хабад» – Ольшанецький Гаррі, який отримав диплом III ступеня (учителька Суринова Оксана Олександрівна).

Творчі здібності й обдарування продемонстрували школярі Одещини й на XXII Всеукраїнському конкурсі «Ідея соборності України»

Керуючись Указом Президента України від 22 березня 2002 року №284 «Про Всеукраїнський конкурс учнівської творчості», листом Міністерства освіти і науки України від 15.11.2022 №1/13928-22 «Про проведення XXII Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості», відповідно до Положення про Всеукраїнський конкурс учнівської творчості, затвердженого спільним наказом Міністерства освіти і науки України, Міністерством культури і мистецтв України, Державного комітету у справах сім'ї та молоді від 29 серпня 2003 р. № 585/529/875, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 9 вересня 2003 р. за № 779/8100, наказом Департаменту освіти і науки Одеської обласної державної адміністрації від 29.11.2022 №97/ОД «Про організацію та проведення I-III етапів XXII Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості у 2022/2023 навчальному році» з метою підтримки талановитої молоді та творчої праці вчителів, викладачів, керівників студій, виховання у молодого покоління поваги до мови і традицій свого народу, підвищення рівня культури в Україні, а також про щасливі й трагічні сторінки нашої історії та її доленосні віхи, щирі роздуми над неоднозначними життєвими перипетіями; російсько-українська війна, розпочата росією проти України 24 лютого 2022 року; подвиги наших воїнів ЗСУ, які у важкий для нашої країни час стали на захист суверенітету й територіальної цілісності України; українські біженці у всьому світі; доля дітей війни; – екологічна катастрофа – екоцид і небезпека для всього людства, яку спричинила країна – агресорка росія у XXI ст. для всього людства планети Земля – такі мотиви пропонувались до конкурсних робіт.

А також епіграфом – слова Надії Гуменюк (українська поетеса, прозаїкня, публіцистка, членкиня Національної спілки письменників України, заслужений журналіст України, лауреат премії Кабінету Міністрів України імені Лесі Українки): «Наш дух не вбити, волю не зламати, за нами – діти й Україна-мати, і з нами воля і правда вікова !».

У роботах учасників конкурсу, у кожному їхньому слові – було биття молодих сердець, небайдужих до долі Вітчизни, національно свідомих її громадян і палких патріотів.

До розгляду в конкурсі приймалися роботи на тему: «Народ мій є! Народ мій завжди буде! Ніхто не перекареслить мій народ!» у номінаціях «Література» та «Історія України і державотворення». У конкурсі (номінація «Література») взяли участь – 80 учнів 5-11 класів закладів загальної середньої освіти Одеської області. На обласному етапі у номінації «Література» здобули перемогу 3 учнів.

• Данилюк Владислав Ярославович, учень 9 класу Пужайківського ліцею Піщанської сільської ради Подільського району Одеської області (учителька Данилюк Галина Станіславівна).

• Гладун Аліна Станіславівна, учениця 10 класу закладу загальної середньої освіти с.Першотравневе Новоборисівської сільської ради Роздільнянського району Одеської області (учителька Ковба Тамара Миколаївна).

• Музашвілі Євгеній Лашайович, учень 10 класу Одеського ліцею №9 Одеської міської ради Одеської області (учителі Бондаренко Олена Олександрівна, Чернявська Любов Михайлівна).

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки від 11.05.2022 №550 «Про нагородження переможців 4-го (підсумкового) етапу XXII Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості у номінації «Література» стала Гладун Аліна, учениця 10 класу закладу загальної середньої освіти с.Першотравневе Новоборисівської сільської ради Роздільнянського району Одеської області (учителька Ковба Тамара Миколаївна).

ХІІІ Міжнародний мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка, який об'єднав не лише юних українців в Україні, а й в усьому світі

*І возвеличимо на диво
І розум наш, і наш язик.
Тарас Шевченко*

Згідно з Указом Президента України від 30 вересня 2010 року №928 «Про Міжнародний мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка», відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 18.10.2022 №1/12288-22 «Про проведення ХІІІ Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка», Положення про Міжнародний мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2011 року №571, наказу Департаменту освіти і науки Одеської обласної державної адміністрації від 01.11.2022 №89/ОД «Про організацію та проведення І-ІІІ (ІІ) етапів ХІІІ Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка у 2022/2023 навчальному році 3 грудня 2022 року на базі Одеського фахового коледжу транспортних технологій відбувся ІІІ (ІІ) обласний етап ХІІІ Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка, незважаючи на постійні тривоги в цей день.

У конкурсі взяли участь – **175 учнів** 5-11 класів закладів загальної середньої освіти, учні професійної (професійно-технічної) освіти, студенти і курсанти закладів фахової передвищої, вищої освіти усіх форм власності.

Переможцями стали – **54 учасники** (диплом І ступеня – 11, диплом ІІ ступеня – 19, диплом ІІІ ступеня – 24).

4 лютого 2023 року відбувся фінальний етап ХІІІ Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка, у якому взяло участь 30 переможців ІІІ (обласного) етапу – учні 5-11 класів закладів загальної середньої освіти, учні закладів професійної (професійно-технічної) освіти, студенти закладів фахової передвищої та вищої освіти. Через повітряну тривогу учасники фінального етапу виконували завдання в укритті КЗВО «Одеська академія неперервної Одеської обласної ради».

За результатами перевірки робіт журі фінального етапу Конкурсу, урахувавши протоколи фінального етапу (Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.04.2023 р. №471), 15 учасників конкурсу від Одеської області стали переможцями та нагороджені:

Дипломом І ступеня

• Крижановський Павло, учень 5 класу Одеської загальноосвітньої школи №130 І-ІІІ ступенів Одеської міської ради Одеської області (учителька Утешева Тетяна Сергіївна).

• Гулевська Ірина, учениця 8 класу Чорноморського академічного ліцею імені Тараса Шевченка Чорноморської міської ради Одеського району Одеської області (учителька Верготі Лідія Танасіївна).

• Вадатурський Павло, учень 9 класу Балтського ліцею №2 Балтської міської ради Подільського району Одеської області (учителька Сабадаш Олена Михайлівна).

- Лінькова Єлизавета, учениця 10 класу Одеського ліцею №2 Одеської міської ради Одеської області (учителька Космакова Наталія Володимирівна).
- Панайот Ольга, учениця 11 класу Новопетрівського ліцею Великомихайлівської селищної ради Роздільнянського району Одеської області (учителька Лаптієнко Катерина Максимівна).
- Морозова Маргарита, учениця I курсу Державного навчального закладу «Одеський професійний ліцей будівництва та архітектури» (викладачка Івахно Олена Миколаївна).
- Чернега Аліна, студентка II курсу Комунального закладу «Балтський педагогічний фаховий коледж» (викладачка Каташинська Алла Олександрівна).

Дипломом II ступеня

- Волошин Ілля, учень 6 класу Одеського ліцею №38 Одеської міської ради Одеської області (учителька Максютіна Олена Геннадіївна).
- Радько Анна, учениця 8 класу Великомихайлівського ліцею Великомихайлівської селищної ради Роздільнянського району Одеської області (учителька Мединська Раїса Андріївна).
- Бондаренко Анастасія, учениця 11 класу Саф'янівського закладу загальної середньої освіти Саф'янівської сільської ради Ізмаїльського району Одеської області (учителька Бондаренко Інна Володимирівна).
- Сікорська Євеліна, учениця I курсу Державного навчального закладу «Одеський професійний ліцей будівництва та архітектури» (викладачка Івахно Олена Миколаївна).

Дипломом III ступеня

- Чабаненко Софія, учениця 6 класу Нерубайського академічного ліцею №1 Нерубайської сільської ради Одеського району Одеської області (учителька Кудренко Тетяна Володимирівна).
- Кучерявенко Поліна, учениця 10 класу Чорноморського академічного ліцею імені Тараса Шевченка Чорноморської міської ради Одеського району Одеської області (учителька Перчеклій Тетяна Іванівна).
- Таволжанський Богдан, учень 11 класу Одеського ліцею «Фонтанський» Одеської міської ради (учителька Шумовецька Інна Миколаївна).
- Сторчак Максим, студент I курсу Одеського юридичного фахового коледжу Національного університету «Одеська юридична академія» (викладачка Слободенюк Наталія Петрівна).

14 червня 2023 року в м.Києві в Національному музеї Тараса Шевченка відбулась урочиста церемонія нагородження переможців XIII Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка. Обдаровану молодь привітали Ольга Будник, радниця-уповноважена Президента України з питань Фонду Президента України з підтримки освіти, науки та спорту; Андрій Сташків, заступник міністра освіти і науки України; Тарас Кремін, уповноважений із захисту державної мови, заступник голови оргкомітету конкурсу; Євген Нищук, голова Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка; Дмитро Дроздовський, науковий співробітник Інституту літератури імені Т.Г.Шевченка Національної академії наук України, голова журі конкурсу. Щирі слова любові та пошани до творчості Кобзаря висловили переможці конкурсу Юлія Капітанюк, учениця 11 класу Комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей №22 Луцької міської ради» та Павло Вадатурський, учень 9 класу Балтського ліцею №2 Балтської міської ради Одеської області. Переможцям XIII Міжнародного мовно-літературного конкурсу вручили дипломи та цінні подарунки. Десятьом переможцям Конкурсу було вручено планшети від Міжнародного благодійного фонду «Твоя доброта» та благодійного фонду «Чисті серцем». Також переможці отримали книжкові подарунки від видавництва «Саміт-книга» – твори сучасних українських письменників. Учасники свята вшанували Тараса Шевченка покладанням квітів до його пам'ятника.

XXIII Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика

*Хочеш навчатися – перерости себе
сьогоднішнього, здобудь над собою перемогу
Петро Яцик*

Одним із небагатьох, хто так віддано й жертвовно ставився до потреб української спільноти – це Петро Яцик, канадський підприємець українського походження, меценат, бізнесмен, філантроп, відомий своїм вагомим внеском і фінансування українознавства на Заході та в Україні для розвитку нашої науки.

Засновник Міжнародного благодійного фонду «Ліга українських меценатів» та Міжнародного конкурсу з української мови, який носить його ім'я, і був його меценатом.

Пишаймося з того, що Петро Яцик у нас, українців був і є – фізична смерть не зупинила діяння видатного мецената.

По-справжньому престижним змаганням, брати участь у якому школярі вважають за честь, став Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика. Уже 23 роки поспіль молоде покоління Одещини висловлює свою шану й любов до українського слова, мови, утверджуючи статус української мови як державної. Щороку переможцями III (обласного) етапу Конкурсу стають 32 учасники.

Але другий рік поспіль IV етап проводився у дистанційному форматі, з урахуванням епідемічної ситуації з дотриманням законодавства України в частині запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-COV-2, та безпеки для учасників у період дії воєнного стану.

На виконання Указу Президента України від 9 листопада 2007 року №1078 «Про Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика», відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 3 листопада 2022 року № 1/13108-22 «Про проведення XXIII Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика», Положення про Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 13 березня 2008 року №168, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 15 липня 2008 №643/15334, наказу Департаменту освіти і науки Одеської обласної державної адміністрації від 01.11.2022 №92/ОД «Про організацію та проведення I-III (II) етапів XXIII Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика у 2022/2023 навчальному році» 17 грудня 2022 року на базі Одеського фахового коледжу транспортних технологій відбувся XXIII Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика.

У конкурсі взяли участь 215 осіб – учні 3-11-их класів закладів загальної середньої освіти, закладів професійної (професійно-технічної) освіти, студенти фахової передвищої та вищої освіти.

Переможцями стали – 35 учасників (диплом I ступеня – 12, диплом II ступеня – 12, диплом III ступеня – 11).

24 березня 2023 року відбувся четвертий етап XXIII Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика в дистанційному форматі, у якому взяли участь 32 переможці III (II) (обласного) етапу – учні 3-11 класів закладів загальної середньої освіти, закладів професійної (професійно-технічної) освіти, студенти закладів фахової передвищої та вищої освіти Одеської області.

За результатами перевірки робіт журі конкурсу, урахувавши протоколи четвертого етапу (Наказ Міністерства освіти і науки України від 09.05.2023 р. № 540), переможцями від Одеської області стали:

- Зінович Вероніка, учениця 6 класу Академічного ліцею Білгород-Дністровської міської ради Одеської області (диплом II ступеня, учителька-наставниця Швага Алла Степанівна)
- Болдур Анастасія, учениця 10 класу Великомихайлівського опорного ліцею Великомихайлівської селищної ради Роздільнянського району Одеської області (диплом II ступеня, учителька-наставниця Хоптова Олена Іванівна)
- Загребельна Евеліна, учениця 10 класу Одеського ліцею №86 Одеської міської ради Одеської області (диплом II ступеня, учителька-наставниця Ярова Руслана Костянтинівна).

Користуються популярністю в Одеській області й регіональні інтелектуальні змагання з української мови та літератури серед учнів сільських шкіл, які започатковані та проводяться на Одещині.

Відповідно до Положення про проведення очно-заочних інтелектуальних змагань з базових дисциплін серед учнів сільських шкіл Одеської області, затвердженого наказом Департаменту освіти і науки Одеської обласної державної адміністрації від 13 листопада 2019 року №280/ОД «Про організацію та проведення очно-заочних інтелектуальних змагань з базових дисциплін серед учнів сільських шкіл Одеської області у 2022 році», зареєстрованого в Головному територіальному управлінні юстиції в Одеській області 4 грудня 2019 року №132/1607 з метою виявлення обдарованих дітей серед учнів сільських шкіл Одеської області, підвищення їхнього інтересу до поглибленого вивчення навчальних спеціальних та фахових дисциплін, формування в колах учнівської молоді навичок дослідницької роботи, створення умов для самовизначення та самореалізації у I турі (заочному) з 22 по 26 серпня 2022 року з української мови та літератури взяли участь – 130 учнів 8-11 класів закладів загальної середньої освіти Одеської області. У другому турі з 12 по 16 вересня 2022 року – 103 учні.

29-30 жовтня 2022 року у дистанційному форматі проведено II етап інтелектуальних змагань з базових дисциплін серед учнів сільських шкіл Одеської області, зокрема з української мови та літератури, у якому взяли участь 32 учні 8-11 класів.

Переможцями стали – 14 учнів (диплом I ступеня – 3, диплом II ступеня – 5, диплом III ступеня – 6).

Диплом I ступеня

- Вадатурський Павло Олексійович, учень 9 класу Балтського ліцею №2 Балтської міської ради Подільського району Одеської області (учителька Сабадаш Олена Михайлівна).

- Єрбоменко Руслана Русланівна, учениця 10 класу Балтського ліцею №2 Балтської міської ради Подільського району Одеської області (учителька Куземко Любов Іванівна)
- Раснюк Вероніка Сергіївна учениця 11 класу опорного закладу-ліцею №3 Березівської міської ради Березівського району Одеської області (учителька Савіна Тетяна Григорівна).

Диплом II ступеня

- Долінська Софія Петрівна, учениця 9 класу опорного закладу-ліцею №3 Березівської міської ради Березівського району Одеської області (учителька Савіна Тетяна Григорівна).
- Маспанова Катерина Сергіївна, учениця 9 класу закладу загальної середньої освіти I-III ступенів с.Новопетрівка Великомихайлівської селищної ради Роздільнянського району Одеської області (учителька Хоптова Олена Іванівна).
- Паламарчук Юлія Сергіївна, учениця 10 класу Балтського ліцею №1 імені Олесья Гончара Балтської міської ради Подільського району Одеської області (учителька Бойчук Світлана Вікторівна).
- Шумейко Олександра Олексіївна, учениця 10 класу опорного закладу загальної середньої освіти с. Новоборисівка Новоборисівської сільської ради Роздільнянського району Одеської області (учителька Шаповалова Тетяна Анатоліївна).
- Косановська Тетяна Денисівна, учениця 11 класу Балтського ліцею №2 Балтської міської ради Подільського району Одеської області (учителька Вадатурська Наталія Анатоліївна).

Диплом III ступеня

- Слободянюк Вікторія Олександрівна, учениця 9 класу Балтського ліцею №1 імені Олесья Гончара Балтської міської ради Подільського району Одеської області (учителька Бойчук Світлана Вікторівна).
- Безушко Світлана Михайлівна, учениця 10 класу опорного закладу загальної середньої освіти с. Новоборисівка Новоборисівської сільської ради Роздільнянського району Одеської області (учителька Шаповалова Тетяна Анатоліївна).
- Волочан Віктор Анатолійович, учень 10 класу Липецького закладу загальної середньої освіти I-III ступенів Подільської міської ради Подільського району Одеської області.
- Воробйова Єлизавета Олександрівна, учениця 11 класу опорного закладу освіти «Першотравневий ліцей» Визирської сільської ради Одеського району Одеської області (учителька Мураховська Світлана Володимирівна).
- Свиридова Галина Юріївна, учениця 11 класу Кислицького закладу загальної середньої освіти Саф'янівської сільської ради Ізмаїльського району Одеської області.

Учнівська молодь загальноосвітніх закладів загальної середньої освіти області гідно представляє наш регіон і в щорічному Міжнародному конкурсі з українознавства для учнів 8-11 класів, який, відповідно до наказу Науково-дослідницького інституту українознавства від 06.05.2022 р. №4 «Про організацію XV Міжнародного конкурсу з українознавства для учнів 8-11 класів закладів загальної середньої освіти», відбувся на Одещині.

За підсумками роботи журі з перевірки науково-дослідницьких робіт XV Міжнародного конкурсу з українознавства для учнів 8-11 класів закладів загальної середньої освіти відзначено від Одеської області **5 учнів (диплом I ступеня – 1, диплом II ступеня – 1, диплом III ступеня – 3).**

Диплом I ступеня

- Колєсникова Єлизавета Євгенівна, учениця 9 класу Одеської загальноосвітньої школи № 120 I-III ступенів Одеської міської ради Одеської області (учителька Ложешник Аліса Сергіївна).

Диплом II ступеня

- Брошеван Ярослава Геннадіївна, учениця 10 класу Тузлівського опорного закладу загальної середньої освіти Тузлівської сільської ради Білгород-Дністровського району Одеської області (учителька Цонкова Оксана Георгіївна).

Диплом III ступеня

- Дауд Даяр Алаадін, учень 8 класу закладу загальної середньої освіти №9 Подільської міської ради Подільського району Одеської області (учителька Бабіна Наталія Михайлівна).
- Саустян Яна Сергіївна, учениця 10 класу Кілійського закладу загальної середньої освіти №3 Кілійської міської ради Одеської області (учителька Орищак Олена Олегівна).
- Лапіна Катерина Романівна, учениця 10 класу Одеської загальноосвітньої школи №1 I-III ступенів Одеської міської ради Одеської області (учителька Чапалда Оксана Миколаївна).

Ми не дамо ворогу позбавити наших дітей можливостей інтелектуального зростання й соціального розвитку!

Навчально-методична діяльність

*Бути гарним педагогом –
це бути справжнім реформатором
майбутнього життя України,
бути апостолом Правди і Науки.
Софія Русова*

Протягом січня-серпня 2023 року відбулися курси підвищення кваліфікації для вчителів української мови та літератури, зарубіжної літератури на базі КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради».

Роботу курсів забезпечував професорсько-викладацький склад академії:

- Задорожна Л.К., ректорка КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», кандидат філософських наук.
- Котенко О.М., старша викладачка, завідувачка відділу професійної підготовки кафедри філософії освіти.
- Шатайло Н.В., кандидат педагогічних наук кафедри методики викладання і змісту освіти.
- Левчишен Д.І., старший викладач кафедри філософії освіти.
- Свінтковська С.А., старша викладачка кафедри методики викладання і змісту освіти.
- Дікова-Фаворська О.М., доктор соціологічних наук, професорка кафедри філософії освіти.
- Зелінська О.Ю., доктор філологічних наук, професорка кафедри методики викладання і змісту освіти.
- Саєнко Людмила Іванівна, кандидат історичних наук кафедри методики викладання і змісту освіти.
- Болдирева Г.В., старша викладачка кафедри педагогіки та освітнього менеджменту.
- Дерябіна С.В., старша викладачка кафедри методики викладання і змісту освіти.
- Дмитрієв С.В., доцент, кандидат філологічних наук кафедри методики викладання і змісту освіти.

Професіонали своєї справи, креативні, творчі, із власним проблемним стилем викладання та мислення, здатні до пошуку нових форм та методів навчання, що спонукає вчителя до активної самостійної діяльності на уроках української мови та літератури, зарубіжної літератури.

Активні учасники регіональних проєктів: «Нове покоління вчителів для Нової української школи», «Педагогічний парк Одещини» «Одеська обласна школа громадянської партисипації та молоді «Усі в дії!»; міжнародних проєктів: австрійсько-українського, чесько-українського, швейцарсько-українського, із досвідом роботи яких ділилися при викладанні своїх тем на курсах підвищення кваліфікації.

У I півріччі 2022/2023 н.р. проведено 30-годинні курси підвищення кваліфікації вчителів української мови та літератури, зарубіжної літератури за освітніми навчальними програмами (очна форма навчання в режимі online; очна форма навчання в режимі offline, без відриву від виробництва в режимі online):

- Методичний інструментарій навчання української мови у вимірі освітніх реалій – 8 груп (114 слухачів).
- Формування ключових та предметних компетентностей учнів на уроках української мови та літератури – 3 групи (81 слухач).
- Сучасний літературний дискурс у суспільному та мистецькому контекстах кінця ХХ – початку ХХІ століття – 4 групи (73 слухачі).
- Інноваційність та нестандартність педагогічних технологій на уроках української і зарубіжної літератур – 5 груп (134 слухачі).
- Трансформація професійного розвитку вчителів української мови та літератури – 3 групи (78 слухачів).

У II півріччі 2022/2023 н.р.:

- Методичний інструментарій навчання української мови у вимірі освітніх реалій Нової української школи – 7 груп (199 слухачів).
- Організація online навчання через синхронні уроки мови та літератури: форми, прийоми, методи – 6 груп (165 слухачів).
- Сучасний літературний дискурс у суспільному та мистецькому контекстах кінця ХХ – початку ХХІ століття на шляху до нового відродження – 3 групи (86 слухачів).
- Мультимедійні технології на уроках української мови та літератури, зарубіжної літератури – 7 груп

(207 слухачів).

- Трансформація професійного розвитку вчителів української мови та літератури на засадах компетентнісного підходу – 3 групи (78 слухачів).

Усього: 49 груп (1 215 учителів української мови та літератури, зарубіжної літератури).

- Підвищення кваліфікації вчителів освітньої галузі «Мовно-літературна галузь» з теми «Нова українська школа на засадах єдності цінностей, змісту і форм» в режимі online – 2 групи (161 слухач).

- Проведено навчання 30-годинного курсу «Вивчаємо українську мову» для підвищення рівня володіння українською мовою у форматі online всіх громадян, які бажають вивчати українську мову. Слухачі отримали сертифікати.

Пропонуємо освітні послуги КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» з підвищення кваліфікації вчителів української мови та літератури, зарубіжної літератури на 2024 рік:

- *Методичний інструментарій навчання української мови у вимірі освітніх реалій.*
- *Мультимедійні технології на уроках словесності.*
- *Практики онлайн навчання української мови та літератури.*
- *Літературний дискурс у суспільному і мистецькому контекстах.*
- *Трансформація професійного розвитку вчителя на засадах компетентнісного підходу.*

Обирайте для себе зручний формат роботи, тему, реєструйтеся, навчайтеся та отримуйте свідоцтва, що підтверджуватимуть ваше професійне зростання.

Усі теми розміщено на сайті академії.

Отже, ще один виклик сьогодні учительству – підвищення кваліфікації педагогів, які мають упроваджувати Державний стандарт у базовій освіті й не тільки.

Важливим для курсів стало впровадження інтегрованого підходу в 5-му класі.

Змішаний формат навчання передбачав інтегрований підхід зокрема до викладання української мови, літератури та зарубіжної літератури в 5 класі. Це оптимізувало час на взаємодію учнів із технічними заходами навчання, відпрацювання вправ, виконання домашніх завдань, а також підтримувало їхню мотивацію.

Тому сьогодні особливого значення набула роль учителя-фасилітатора, який має налагодити взаємодію з учнями та їхніми батьками, допомогти визначити навчальні цілі та шляхи їхнього досягнення, відстежувати прогрес учнів й адаптувати підходи до навчання.

Відповідно до Типового положення про атестацію педагогічних працівників України (п.5.2), затвердженого наказом МОН України, молоді та спорту України від 20.12.2011 №1473 із змінами, затвердженими наказом МОН України від 08.08.2013 №1135 «Про внесення змін до Типового положення про атестацію педагогічних працівників», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 16.08.2013 №1417/23949, на засіданні Вченої ради академії (протокол №2 від 14 березня 2023 р.) підготовлені певні документи щодо надання експертної оцінки методичним матеріалам учителів української мови та літератури, зарубіжної літератури, які атестувалися в 2022/2023 н.р. та претендували на присвоєння (підтвердження) педагогічного звання «вчитель-методист».

На встановлення педагогічного звання «вчитель-методист» – 21 учитель.

На підтвердження педагогічного звання «вчитель-методист» – 10 учителів.

Учителі нашої Одеської області сьогодні тримають освітянський фронт, утверджують цінності й традиції своїх навчальних закладів, дбають про якість освіти наших учнів, розвивають науково-методичну діяльність та впроваджують нові педагогічні технології, обмінюються своїм досвідом роботи, власними напрацюваннями й досягненнями сучасної педагогічної науки, зокрема з української мови та літератури, зарубіжної літератури. Вони пам'ятають, що формують сьогодні молоде покоління українців – майбутнє нашої держави.

Такі вчителі української мови та літератури, зарубіжної літератури, як: Мазур В.М. (Пасицелівський ліцей Балтської міської ради Одеської області), Андрощук О.І. (Одеський ліцей №3 Одеської міської ради Одеської області), Остапова А.Л. (Одеський військово-морський ліцей імені віце-адмірала Володимира Безкоровайного), Мігуш Т.А. (заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів №3 Подільської міської ради Подільського району Одеської області), Мухіна А.В. (КЗ «Рішельєвський науковий ліцей»), Пармаклі С.П. (Чорноморський ліцей Чорноморської селищної ради Одеського району Одеської області), Чабан О.В. (Дачненський ліцей №2 Дачненської сільської ради Одеського району Одеської області), Кузіна І.О. (Авторська школа М.П.Гузика Южненської міської ради Одеського району Одеської області), Станкова О.І. та Басиста С.І. (Каракутський ліцей Василівської сільської ради Болградського району Одеської області) у своїх методичних доробках діляться досвідом роботи, досягненнями, сучасними інноваційними технологіями.

З вірою в ПЕРЕМОГУ крокуємо вперед!

Наш підручник

Створено підручник «Українська мова» для 6 класу з навчанням молдовською мовою (з аудіосупроводом) закладів загальної середньої освіти, якого так чекали НУШенята, для яких українська мова – державна, а молдовська рідна – це їхнє пізнання до широких обріїв знань у царині української мови. Автори: Світлана Свінтковська, Неля Михайловська, Лідія Верготі, Марія Левинська. Гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ МОН від 08.03.2023 №254).

Мовний контент підручника сучасний та вмотивований, спрямований на результат.

Світ української мови в 6 класі захоплює цікавими сторінками, незвіданими подіями та фактами. Учням допоможуть опанувати навчальний матеріал такі тематичні розділи: «Держава і мова», «Мала і велика наша Батьківщина», «Козацька слава», «Книги-світ», «Звичай і традиції», «Природа України», «Спорт. Здоров'я. Безпечне життя», «Досягнення і гордість», «Дозвілля. Хобі», а після кожної теми – тестовий простір.

До кожного параграфу – п'ять рубрик: «Цінуємо», «Досліджуємо», «Пізнаємо», «Вивчаємо», «Моделюємо», які стануть путівниками вчителя.

Запропоновані різні види словничків: перекладний, фразеологічний, іншомовних слів, паронімів, наголосів, тлумачний...

Словнички розміщені в QR-кодах наприкінці підручника – на форзаці.

Замовлено 268 підручників для 6 класу. Матеріалами цього підручника можна скористатися вчителям, які працюватимуть у 6 класі, не тільки ЗЗСО з навчанням молдовською мовою.

Підручники будуть надруковані ДП «Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Світ» (м.Львів). Дякуємо їм!

Нова Українська школа на засадах єдності цінностей, змісту і форм:

«Мовно-літературна освітня галузь» (українська мова та література, зарубіжна література). 5 клас. Під такою назвою вийшов посібник у 2023 році:

Автори: Задорожна Л.К., Дікова-Фаворська О.М., Свінтковська С.А., Юрченко Т.В., Верготі Л.Т., Максютіна О.Г., Цимбал Т.В. – учительки української мови та літератури, тренерки НУШ, координаторки мовно-літературної освітньої галузі академії, які об'єднались в єдину команду одностайно – укладачок посібника «Нова українська школа на засадах єдності цінностей, змісту і форм».

У посібнику зібрано теоретичні, інформаційно-аналітичні та навчально-методичні матеріали, які висвітлюють сучасні підходи, педагогічний інструментарій та оновлені форми і формати навчання на уроках української мови та літератури, зарубіжної літератури, в основі яких є цінності Нової української школи. Сфокусовано увагу та трансформаційних процесах НУШ: організації інформаційно-цифрового освітнього середовища, використанні інструментарію формувального оцінювання.

Посібник складається із п'яти модулів:

- Нормативно-правовий базис Нової української школи.
- Навчально-методичне забезпечення освітнього процесу Нової української школи.
- Педагогічний інструментарій сучасного освітнього простору Нової української школи.
- Цифрова трансформація освітнього процесу.
- Трансформація оцінювання: цілі, критерії, культура.

Матеріали стануть у пригоді вчителям української мови та літератури, зарубіжної літератури для професійної реалізації Державного стандарту базової середньої освіти.

Посібники по всіх освітніх галузях Державного стандарту базової середньої освіти розміщені на сайті академії.

Конкурсна робота (посібники) була представлена на XIV Міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти-2023» (17-19 травня 2023 р.) у номінації «Траєкторія розвитку фахової компетентності педагога як змістовий інструмент безперервного навчання впродовж життя» під назвою «Освітні ресурси педагогів Нової української школи» та здобула перемогу – ЗОЛОТУ МЕДАЛЬ.

Ініціаторами виставки були МОН України та Національна академія наук України.

Працюємо далі. На порозі 6 клас НУШ.

6 клас НУШ

Навчально-методичний посібник-помічник для вчителя, які викладають у 6 класі нової української школи «Супутник філолога»

*Школа – це майстерня, де формується думка
підростаючого покоління, треба міцно тримати її в руках,
якщо не хочеш випустити з рук майбутнє.*

Анрі Барбюс

У нас новина! Це створення навчально-методичного посібника для вчителів, які викладатимуть у 6 класі НУШ «Супутник філолога», що забезпечить учителя-мовника дидактичним матеріалом для уроків української мови. (Автори: С. А. Свінтковська, Л. Т. Верготі, М. В. Левинська).

Вдумливо дібраний і системно організований матеріал сприятиме підвищенню якості проведення уроків. У посібнику вчитель знайде різноманітні вправи, цікаві завдання, візуалізації, теоретичний матеріал, поданий у схемах і таблицях, різні види контролю (тестові завдання, диктанти, перекази, тексти для читання мовчки та аудіювання, орієнтовні теми для складання діалогів, творів та есе). Для мотивації та рефлексії подано хвилинки «Це цікаво». Для активізації пізнавальних інтересів учнів, розвитку творчих здібностей, формування критичного мислення, умінь застосовувати набуті знання практично запропоновано цікаві орієнтовні теми проєктних робіт з урахуванням сучасних інформаційних технологій.

Посібник складається з таких розділів:

У I розділі подано різноманітні вправи, цікаві завдання, візуалізації з тем:

- Вступ. Мова – коштовний скарб народу.
- Повторення вивченого у 5 класі.
- Лексикологія, фразеологія.
- Словотвір, орфографія.
- Іменник.
- Прикметник.
- Числівник.
- Займенник.

У II розділі «Правила в таблицях і схемах» розміщено теоретичний матеріал.

У III розділі «Тестовий простір» подано по два варіанти тестових завдань за кожною вивченою темою.

У IV розділі «Види контролю» можна знайти тексти для диктантів, переказів, аудіювання, читання вголос, орієнтовні теми для складання діалогів, творів та есе.

У V розділі «Мотиваційно-рефлексійна хвилинка» подано вправи циклу «Це цікаво».

У VI розділі «Проєктні роботи» для активізації пізнавальних інтересів учнів, розвитку творчих здібностей, формування критичного мислення, умінь застосовувати набуті знання практично запропоновано цікаві орієнтовні теми проєктних робіт з урахуванням сучасних інформаційних технологій.

Посібник допоможе вчителям української мови, які працюють у 6 класі, відкривати підростаючому поколінню шляхи максимальної особистісної реалізації в різних сферах людської діяльності, формувати внутрішній світогляд громадянина України.

Державний стандарт базової середньої освіти й Нової української школи містить перелік ключових компетентностей, якими мають володіти школярі після закінчення кожного з циклів навчання – адаптаційного (5-6 класи) і базового предметного (7-9 класи). Усі вони є однаково важливими для успішної реалізації учнів у майбутньому. А компетентнісний потенціал кожної освітньої галузі, своєю чергою, дає змогу їх розвивати.

Компетентності зафіксовані в Законі України «Про освіту». І хоча в нашому законі ключові компетентності допасовано до загальної середньої освіти, варто пам'ятати, що насправді цей концепт стосується освіти ціложиттєвої (від народження до похилого віку). Це вияв наступності між освітніми рівнями (як між дошкільним і школою, так і між школою й подальшим навчанням у дорослому віці).

Адже сучасний учитель-професіонал – мудрий, далекоглядний наставник на життєвій ниві, невтомний самовідданий трудівник, патріот України, перейнятий найгуманнішими ідеалами людства. Стати таким учителем важко, треба докласти чимало зусиль. Наш час висуває перед учителем якісно нові, високі вимоги як до особистості, так і професійної підготовки. Сучасний учитель – педагог нової формації. Це висококультурна людина, глибоко й широко ерудована, із нахилами й навичками

наукового дослідництва, це справжній майстер своєї справи. Учитель-словесник, крім усього іншого, повинен досконало володіти таким чудовим інструментом, як українська мова, й активно впливати ним на формування особистості учня, розвиваючи його комунікативні здібності й моральні якості для реалізації Державного стандарту базової середньої освіти, який відкриває для вчителя перспективу інтегрованого навчання й допоможе усвідомлено сформуванати у школярів усі ключові компетентності.

**Працюємо на майбутнє!
Віримо в ПЕРЕМОГУ!**

© Свінтковська С. А., Плетньова Л. А., 2023

УДК 37.014.3

Андрощук Оксана Іванівна,
вчителька української мови та літератури, учитель-методист,
заступник директора Одеського ліцею № 3 Одеської міської ради
Одеса, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ВЕБСЕРВІСУ GOOGLE CLASSROOM ТА ОНЛАЙН-ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

***Анотація.** У розробці викладено матеріал про доцільність використання мережеских технологій на уроках української мови та літератури під час дистанційного навчання, упровадження на їх основі нових методів, що ґрунтуються на застосуванні сучасних комп'ютерних засобів, забезпечення доступу педагогів, учнів до конкретних мережеских ресурсів. Визначено переваги хмарних технологій як способу задоволення освітніх потреб у здобутті нових знань. Висвітлено питання про форми і методи ефективної взаємодії з учнями під час дистанційного навчання. Зосереджено увагу на практичну діяльність учнів як дієвого способу засвоєння значного обсягу інформації. Визначено необхідні умови технічного забезпечення використання хмарних технологій під час навчання.*

***Ключові слова:** Google Classroom, інформаційно-комунікаційні технології, сервіси Google, онлайн-інструменти, Learning Apps, Padled.*

Реалії сьогодення так чи інакше впливають на сучасне навчання, тому використання хмарних технологій стало необхідністю. Нині дистанційне навчання стає актуальним, завдяки йому зростає продуктивність освітнього процесу і набуває універсальності форма сучасного навчання. Якщо форми реалізації очного навчання перевірено упродовж століть, то часу для з'ясування й апробації оптимальних методів і прийомів навчання з використанням дистанційних технологій було мало. Проте напрацьований досвід все ж дає змогу визначити особливості й переваги, і, головне, окреслити шляхи подальшого розвитку дистанційного навчання.

Освіта має орієнтуватися на перспективи розвитку суспільства – необхідно застосовувати найновітніші інформаційні технології. Кожний шкільний предмет здатний суттєво вплинути на менталітет людини, яка формує себе як особистість. Нові інформаційні технології відкривають учням доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, дають нові можливості для творчості, знаходження і закріплення будь-яких професійних навичок, дозволяють реалізовувати принципово нові форми і методи навчання. Зараз інформаційні технології, увібравши в себе елементи різних методик, – особистісно орієнтованого, розвивального, проєктного навчання – є саме тим способом передачі знань, який відповідає якісно новому змісту навчання й розвитку учня. Сучасному вчителеві вже недостатньо просто мати глибокі предметні знання, володіти практичними вміннями та навичками, йому необхідно саморозвиватися, вдосконалюватися, бути здатним до обміну інформацією, комунікації. Педагог повинен уміти користуватися інтернет-ресурсами і постійно використовувати їх у своїй роботі. Комп'ютерні технології на сучасному етапі розвитку освіти є платформою для вдосконалення роботи вчителя, яка забезпечує нові можливості створення перспективних форм навчання.

Мета роботи: розглянути особливості, переваги та перспективи упровадження хмарних технологій у освітньому процесі (на прикладі *Google Classroom та онлайн-інструментів*) на уроках української мови та літератури під час дистанційного навчання та систематизувати теоретичні знання.

Впровадження дистанційного навчання – вимога сучасності.

Дистанційне навчання – форма навчання, що базується на використанні широкого спектру традиційних і нових інформаційних та телекомунікаційних технологій, які на різних етапах освітнього

процесу забезпечують інтерактивну взаємодію вчителя й учнів, учнів між собою та самостійну роботу кожного з матеріалами інформаційної мережі. Дистанційне навчання в школі відкриває можливість вивести на новий рівень допрофільну і профільну підготовку учнів, дозволить забезпечити гнучкість та багатоваріантність у навчанні, сприятиме більш повному розкриттю потенціалу учнів, через фактично необмежену кількість дистанційних навчальних курсів. Дистанційне навчання забезпечить учням можливість постійного доступу до навчальних матеріалів, консультації та підтримку вчителя, відеолекції в режимі online, віртуальні вправи та інші технологічні рішення для забезпечення ефективного процесу навчання.

Треба зазначити, що невід'ємною частиною освітнього процесу під час дистанційного навчання є комунікація педагога з кожним учнем. Учні, які з певної причини не можуть виходити на зв'язок синхронно, педагог має налаштувати на інший формат спілкування. *Уроки можуть відбуватися як онлайн (синхронно, найчастіше з використанням платформи ZOOM, Meet або інших ресурсів, але у режимі реального часу), так і офлайн (асинхронно, тобто через розміщення відеоуроків, презентацій та вправ на платформі Google Classroom, де учень може опрацювати урок у зручний для нього час).*

Не менш важливим є розуміння того, як саме організувати дистанційне навчання, щоб забезпечити ефективний, творчий, діалогічний освітній процес. Актуальною залишається проблема пошуку оптимальних форм застосування інформаційно-комунікаційних засобів, урахування їх дидактичних можливостей, а також використання різних інформаційних технологій, що відповідають сучасним викликам освіти. Найбільш поширеними є наступні види дистанційних технологій:

- чат-заняття – проводяться синхронно (всі учасники мають одночасний доступ до чату);
- веб-заняття, дистанційні лекції, конференції, семінари, ділові ігри, лабораторні роботи, практикуми та інші форми навчальних занять, можна проводити за допомогою засобів телекомунікацій та інших можливостей інтернету;
- онлайн-конференція (веб-конференція, інтернет-конференція) – організації онлайн-зустрічей та спільної роботи в режимі реального часу через інтернет. Така форма організації освітнього процесу доречна на підсумкових уроках, оскільки дозволяє учням поділитися враженнями про прочитаний художній твір, презентувати свої проекти чи творчі роботи, узагальнити вивчене тощо;
- відеолекція – подача матеріалу, за якої на екрані транслюється запис пояснення вчителя або ж його віртуального двійника.

Переваги вебсервісу Google Classroom

Google Classroom – це онлайн платформа від Google, де учні та вчителі можуть проводити віртуальні зустрічі під час дистанційного навчання. Це онлайн-клас, який допомагає вчителям керувати навчанням та створювати інтерактивні заняття, допомагаючи учням розширювати навчання за допомогою інструментів, доступних в Інтернеті.

За допомогою програми Google Classroom вчитель може наступне :

- створювати завдання з можливістю прикріплення посилань, мультимедійного контенту (у тому числі з сервісу YouTube), різних типів файлів, а також створення і зберігання файлів на Google Диску;
- встановлювати терміни складання кожного конкретного завдання з точністю до хвилини;
- запланувати завдання заздалегідь;
- можливість формувати текст в завданні;
- виставляти оцінки за виконані завдання, використовуючи гнучку шкалу оцінювання для кожного конкретного завдання;
- створювати індивідуальні завдання для кожного учня;
- розбивати учнів на групи;
- додавати терміни здачі, змінювати шкалу оцінок і відстежувати перевірені завдання;
- можливість використання вже створеного матеріалу для різних класів;
- відстежувати завдання для учнів – Classroom створює для кожного віртуального класу Google Календар і оновлює їх терміни, а учні можуть переглядати завдання в стрічці, на сторінці робіт і в календарі курсу;
- переносити оцінки – можливість експорту підсумкових оцінок в Google Таблиці або CSV-файл, який можна завантажити в інші додатки;
- можливість працювати не тільки у веб-версії платформи, але й в окремому додатку на смартфоні, планшеті або персональному комп'ютері.

Важливі моменти:

- Google Classroom доступний скрізь, де є інтернет. У Клас можна зайти на комп'ютері в будь-якому браузері, а також з мобільних пристроїв на базі Android і Apple iOS.

○ Google Classroom можуть використовувати люди з повним і частковим порушенням зору – для них передбачені програми читання з екрана. Наприклад, для пристроїв iOS створений VoiceOver, а для Android – TalkBack.

○ Google особливо уважно ставиться до безпеки інформаційного простору: в Класі немає реклами, а всі розміщені матеріали не можуть бути використані в комерційних цілях.

Характеристика функцій та структура вебсервісу Google Classroom.

○ **Google Classroom** має чотири основні вкладки, вони ж підрозділи, завдяки яким відбувається керування навчанням:

- ✓ “Потік” (усі оновлення – на зразок стрічки новин у Facebook);
- ✓ “Завдання” (усі опубліковані матеріали);
- ✓ “Люди” (інформація про учнів і викладачів, які приєдналися до курсу);
- ✓ “Оцінки” (успішність учнів курсу).

○ Вкладка **“Потік”** призначена для публікацій оголошень для класу та спілкування із здобувачами освіти. Публікувати інформацію на цій вкладці можуть усі учасники освітнього процесу. Також учні можуть коментувати матеріали чи просто спілкуватися один з одним. Саме тут відбувається основна комунікація з класом .

○ Вкладка **“Завдання”** є своєрідним щоденником або ж дошкою, де вчитель залишає завдання, які мають виконати здобувачі освіти.

У вкладці **“Завдання”** вчитель може:

- створювати завдання, питання і групувати їх за темами;
- додавати навчальні матеріали (різного типу) та об'єднувати їх за темами;

○ - впорядковувати теми та матеріали в них (якщо в матеріалі немає теми, він розташований у верхній частині сторінки).

○ У вкладці **“Оцінки”** учитель може перевірити завдання, виставити оцінку, коментувати відповіді. За допомогою **Google Classroom** оцінки учнів записуються на платформі, а також там фіксується дата надсилання кожної роботи, що дозволяє вчителю стежити за успішністю кожного здобувача освіти .

Як учні беруть участь у освітньому процесі за допомогою Google Classroom? Щоразу при додаванні нового завдання учням автоматично приходять повідомлення на електронну адресу. Також усі оновлення і коментарі інших учасників відображаються у стрічці новин у вкладці «Потік». Після відкриття умов завдання перед учнем відкривається вікно, в якому він може додати коментар, виконати завдання, додати прикріплення, а також надати статус роботі (наприклад, відмітити як виконану). Усі створені учнями роботи автоматично відправляються вчителю, при цьому зберігаються на Google Диску як у вчителя, так і в учня.

Усі призначені та виконані завдання кожен учень може відслідковувати у календарі або на сторінці «Список справ». Це особливо зручно під час проектної роботи, коли кожний учасник команди має індивідуальні завдання.

Google Classroom є зручною платформою для навчання, за допомогою якої шкільну систему освіти можна зробити максимально гнучкою, інтерактивною і персоналізованою.

Інструментарій дистанційного навчання (уроки української мови та літератури).

Існує багато електронних ресурсів, які допоможуть вчителю української мови і літератури в підготовці до уроків. Їх можна використовувати як під час звичного освітнього процесу – на уроках – так і під час дистанційного навчання. Пропоную вам ознайомитися з тими інструментаріями, які сама використовую під час дистанційного навчання.

ZOOM – це сервіс для організації онлайн-конференцій та відеозв'язку. Тут можна організувати конференції та веб-семінари для різної кількості користувачів і спікерів.

Навчальні відео. В інтернеті доступні досить багато відеороликів, які розкривають теми шкільної програми, зокрема канал Міністерства освіти України <https://www.youtube.com/c/MONUKRAINE>, курси платформ Prometheus <https://prometheus.org.ua/>, EdEra <https://www.ed-era.com/> та інші джерела. На YouTube у межах проекту МОН “Всеукраїнська школа онлайн” розміщуються уроки для учнів 1-11 класів <https://mon.gov.ua/ua/tag/vseukrayinska-shkola-onlajn>.

Онлайн-дошки. Це онлайн-аналог шкільної дошки. Так, на дошці можна розмістити попередньо підготовлені матеріали (зображення, тексти, аудіо, відео), робити записи шляхом друкування тексту або створення малюнків.

Прикладами цифрових сервісів онлайн-дошок є <https://jamboard.google.com/> та <https://uk.padlet.com/auth/login>.

Сайти. Якщо з певної причини не вистачає часу для підготовки до уроків, можна скористатися персональними сайтами педагогів. На уроках української мови та літератури можна користуватися

такими сайтами:

- **Сайт Олександра Авраменка** – доцента Київського університету імені Бориса Грінченка – <http://xn--80aafnzkijm.xn--j1amh/>; <http://ippo.kubg.edu.ua/ekspres-uroky>. На сайті Київського університету імені Бориса Грінченка зібрано всі уроки відомого мовознавця Олександра Авраменка, які за своєю наповнюваністю відповідають деяким темам з української мови або ж можуть бути використані учнями з метою підвищення свого рівня культури мовлення.

-**Сайт «Мова – ДНК нації»** – Лепетун або Як вивчити українську мову за допомогою смартфона <https://ukr-mova.in.ua>. Головний персонаж сайту Лепетун допомагає освоїти правила правопису, вивчити наголоси і фразеологізми, а також боротися з кальками.

-**«Лайфхаки з української мови»**, або Українська мова для дорослих і школярів <https://edera.gitbook.io/laifhaki-z-ukra-ns-ko-movi/>. Цей онлайн курс – спільна розробка EdEra та Освіторії. Він складається з 5 модулів, що налічують 16 тем, і триває загалом 5 тижнів по 4 години на тиждень. Цей курс – хороший помічник для учнів старших класів, які хочуть успішно скласти ЗНО чи НМТ. Кожен урок-лайфхак супроводжується робочими аркушами із завданнями для перевірки засвоєння знань і тестами.

-**Відеолекторій Українська література в іменах** <https://wisecow.com.ua/literatura/ukrayinska-literatura-v-imenax/>. На ресурсі на карті України розміщені українські письменники за місцем їх народження. При натисканні з'являється відео з біографією літератора.

- **Інтерактивні вправи.** Конструктор Learningapps призначений для розробки, зберігання інтерактивних завдань з різних предметних дисциплін, за допомогою яких учні можуть перевірити і закріпити свої знання в ігровій формі, що сприяє формуванню їх пізнавального інтересу <https://learningapps.org/>.

- Факти з біографії письменників на ЗНО <https://www.youtube.com/watch?v=5u1a9MfVgsU&feature=youtu.be&fbclid=IwAR1rp9z0c> Коротко та стисло учні зможуть пригадати біографічні дані письменників, готуючись до ЗНО чи НМТ.

Організація онлайн-уроків української мови та літератури з використанням хмарних технологій.

Для організації дистанційного навчання української мови та літератури застосовую різні форми, методи, онлайн-інструменти. Їх продумане раціональне поєднання дозволяє зробити цей процес динамічним, цікавим і продуктивним. Наведу приклади елементів уроків української мови та літератури в 10 класі.

Лексичні й фразеологічні синоніми, антоніми. Синонімічне багатство української мови

Zoom – конференція.

Завдання:

1. Перевірка домашнього завдання. Гра «Коректор» (робота в 3 групах).
2. Новий матеріал (презентація)

https://docs.google.com/presentation/d/17ShX6R4QQvzAE1VbsJk6D9CK1QSEGHf6UTh73dgRg6Q/edit?usp=drive_web&authuser=0

3. Гра «Словограй» <https://learningapps.org/26231063>.
4. Тренувальні вправи. Робота з підручником. Вправа 108 (усно), вправа 122 (1,2 - усно, 3-письмово)
5. Культура мовлення.
6. Закріплення. Тести «Як на ЗНО» <https://zno.osvita.ua/ukrainian/tag-frazeolohiia/>.

Найпоширеніші випадки порушення лексичної норми.

Кальки з інших мов, недоречне вживання українських слів у невластивому їм значенні

Zoom – конференція.

Завдання:

1. Мотивація.
2. Тема та мета уроку. Вивчення нового матеріалу.
3. Робота в групах (3 групи, файл 2) Троє учнів працюють на дошці Падлет (файл 3)

<https://padlet.com/androschuk1979/klas10Bmova>.

4. Розминка для очей <https://www.youtube.com/watch?v=iXK1ltGfooE>
5. Гра «Дивовижна, неповторна, незвичайна...»
6. Закріплення «Як на ЗНО» https://zno.osvita.ua/ukrainian/tag-leksychna_pomylka/.
7. Домашнє завдання: готуємо словнички-мінімуми.

Складання анкети головного героя п'єси "Мартин Боруля"

Zoom – конференція

Завдання:

1. Перевірка домашнього завдання

<https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSeDEwQStEIsX4h6W0tSk99TqBBXchfcgMDPm1BW7we3CwMmyw/viewform?authuser=0> .

2. Актуалізація знань: хронологія твору <https://learningapps.org/25193353>

3. Гра «Впізнай героя твору» <https://learningapps.org/5870060> .

4. Складання анкети Мартина Борулі https://docs.google.com/document/d/1_oKoPx1bbRmjoqxgQW-gO3MuDqzV5HVLiRT8G0c364I/edit?usp=drive_web&authuser=0

5. Фейковий диктант .

6. Підсумок уроку. Робота в групах – 3 групи. Скласти сенкан.

https://docs.google.com/document/d/186tVtwJeRgiyeItPFRvk72gq_tQozNcSBxQ5PKFzU5c/edit?usp=drive_web&authuser=0

Характеристика персонажів. Майстерність змалювання характерів**Кайдаша і Кайдашихи, Карпа й Лавріна, Мотрі й Мелашки**

Zoom – конференція.

Задання:

1. Повторення вивчених творів у 9 класі

https://docs.google.com/presentation/d/179YHJyI3kiw4BbsGOtyJ_BZZA4AZIGkRR_AWTDVHFGo/edit?usp=drive_web&authuser=0.

2. Розминка «Угадай героя за характеристикою» <https://learningapps.org/26566637>

3. Бесіда https://docs.google.com/document/d/1VwanVNjTYffarXsb5dmtiLSkMnKb4jSUp-Ej5PzwiE/edit?usp=drive_web&authuser=0

4. Літературний пазл.

5. Повторення. Візуалізована література https://3.bp.blogspot.com/-IfMR01lfz5s/WwEWOZYQ69I/AAAAAAAAADPY/_8immOYcgIUoxLTxRto0IfpRybwV4-CIqCLcBGAs/s1600/FB_IMG_1526797841147.jpg .

6. Перевірка знань (тестові завдання) <https://naurok.com.ua/test/join?gamecode=5618691>

Домашнє завдання: Відгадати кросворд

https://drive.google.com/file/d/11a2po362QbgCj3sat1F6FquMixQan-1m/view?usp=drive_web&authuser=0

Висновки. Підсумовуючи вище написане, хочу зазначити, що дистанційна освіта на сьогодні – це крок у майбутнє, де всі учні будуть охоплені навчанням, незалежно від місця перебування. Вже на сьогодні я можу стверджувати, що онлайн-навчання нічим не поступається традиційному. Учні та вчителі із задоволенням відкривають для себе нові можливості викладання предметів. Онлайн-освіта, крім навчального аспекту, вчить юнь самостійності, уважності, вмінню організувати робочий день, що є важливим у будь-якому віці. Звичайно, я не говорю про те, що потрібно повністю перейти на дистанційну освіту, оскільки живе спілкування, візуальний контакт замінити неможливо. Але при необхідності можна чудово навчати та навчатися за допомогою комп'ютерних і телекомунікаційних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Буртовий, С.В. Хмарні технології в освіті: Microsoft, Google, IBM. [Електронний ресурс]. – URL: <http://oin.in.ua/osvitni-hmarymicrosoft-google-ibm-suchasni-instrumenty-formuvannya-osvitnoho-seredovyschanavchalno-doslidnytskoji-diyalnosti-ditej/>

Гуревич, Р. С. (2011) Інформаційні технології навчання: інтегрований підхід [Текст] / Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія, М.М. Козяр; за ред. Гуревича Р. С. – Львів : Вид-во «СПОЛОМ», 484 с.

Кадемія, М. Ю., Шахіна, І. Ю. (2011) Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі : Навчальний посібник [Текст] / Кадемія М.Ю., Шахіна І.Ю. / – Вінниця, ТОВ «Планер». 220 с.

Лященко, К.В. Google-сервіси: можливості та перспективи використання у сучасному освітньому середовищі URL: <https://www.psyh.kiev.ua/>

Прохорова, О.В. (2013) Хмарні технології в науково-дослідній діяльності магістрів педагогічних університетів. *Педагогічний процес: теорія і практика*. Вип. 4. С. 170-178. ISSN Online: 2312-5829.

Гаврілова Л., Катасанова Ю. Теоретичні аспекти впровадження дистанційного навчання в Україні URL: <http://19.zosh.zt.ua/wp-content/uploads/2021/03/poradnyk.pdf>

URL: <https://futurenow.com.ua/shho-take-google-classroom-yak-neyu-korystuvatysya-yak-pratsyuye-ta-osnovni-mozhlyvosti/>

URL: <https://phys.ipko.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/Google-Classroom.pdf>

REFERENCE

- Burtovyi, S.V. Khmarni tekhnolohii v osviti: Microsoft, Google, IBM. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: <http://oin.in.ua/osvitni-hmaryimicrosoft-google-ibm-suchasni-instrumenty-formuvannya-osvitnoho-seredovyschanavchalno-doslidnytskoji-diyalnosti-ditej/>
- Hurevych, R. S. (2011) Informatsiini tekhnolohii navchannia: intehrovanyi pidkhid [Tekst] / R.S. Hurevych, M.Iu. Kademiia, M.M. Koziar; za red. Hurevycha R. S. – Lviv : Vyd-vo «SPOLOM», 484 s.
- Kademiia, M. Yu., Shakhina, I. Yu. (2011) Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v navchalnomu protsesi : Navchalnyi posibnyk [Tekst] / Kademiia M.Iu., Shakhina I.Iu. / – Vinnytsia, TOV «Planer». 220 s.
- Liashchenko, K.V. Google-servisy: mozhlyvosti ta perspektyvy vykorystannia u suchasnomu osvitnomu seredovyschi URL: <https://www.psyh.kiev.ua/>
- Prokhorova, O.V. (2013) Khmarni tekhnolohii v naukovo-doslidnii diialnosti mahistriv pedahohichnykh universytetiv. Pedahohichni protses: teoriia i praktyka. Vyp. 4. S. 170-178. ISSN Online: 2312-5829.
- Havrilova L., Katananova Yu. Teoretychni aspekty vprovadzhennia dystantsiinoho navchannia v Ukraini URL: <http://19.zosh.zt.ua/wp-content/uploads/2021/03/poradnyk.pdf>
- URL: <https://futurenow.com.ua/shho-take-google-classroom-yak-neyu-korystuvatysya-yak-pratsyuete-ta-osnovni-mozhlyvosti/>
- URL: <https://phys.ippo.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/Google-Classroom.pdf>

Oksana Androschuk,

Ukrainian language and literature teacher, Methodist teacher,
deputy director of Odesa Lyceum No. 3 of the Odesa City Council
Odesa, Ukraine

USING THE GOOGLE CLASSROOM WEB SERVICE AND ONLINE TOOLS FOR ORGANIZING DISTANCE LEARNING IN UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE LESSONS

***Abstract.** The development presents material on the expediency of using network technologies in lessons of the Ukrainian language and literature during distance learning, the introduction of new methods based on them, based on the use of modern computer tools, ensuring the access of teachers and students to specific network resources. The advantages of cloud technologies as a way to meet educational needs in acquiring new knowledge are determined. The issue of forms and methods of effective interaction with students during distance learning is highlighted. Attention is focused on the practical activity of students as an effective way of assimilating a significant amount of information. The necessary conditions for technical support for the use of cloud technologies during education have been determined.*

***Key words:** Google Classroom, information and communication technologies, Google services, online tools, Learning Apps, Padled.*

Дата надходження до редакції: 29.04.2023 р.

© Андрошук О.І., 2023

УДК 37.014.3:061

Остапова Альона Леонтіївна,

учитель української мови та літератури, зарубіжної літератури
вищої кваліфікаційної категорії, учитель-методист
Військово-морський ліцей ім. Володимира Безкоровайного
м. Оdesa, Україна

alena.ostapova@gmail.com

МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ УЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУР ДЛЯ ТРЕНУВАННЯ ГНУЧКИХ НАВИЧОК (SOFT SKILLS) ОСОБИСТОСТІ

***Анотація.** У статті наведено огляд методик і технологій для тренування гнучких навичок (soft skills) особистості. Ідеї для конструювання та організації дистанційних уроків (аркуш-алгоритм, інфографіка). Зроблено акцент на розвиток і формування навичок усвідомленого читання – SKILLS на все життя, підготовку учнів до публічного виступу, блогерської діяльності. У статті представлені методи та прийоми, які сприяють формуванню соціального досвіду, готовності до життя у демократичному суспільстві та розвитку творчого мислення у розв'язанні методично-дидактичних проблем.*

Ключові слова: дистанційне навчання, аркуш-алгоритм, публічний виступ, гнучкі навички, компетентності, інфографіка.

Вступ. Потреба людей XXI століття у здатності адаптуватися до стрімких змін й ефективно налагоджувати взаємини у швидкоплинній реальності обумовлює необхідність зосередження шкільної освіти на соціалізації особистості та розвитку людських ресурсів завдяки формуванню в учнів гнучких навичок, що включають у себе вміння переконувати, знаходити підхід до людей, лідирувати, навичок ефективного міжособистісного спілкування, вміння вирішувати конфлікти, працювати в команді, особистісний розвиток, управління часом, ерудованість, креативність, емоційний інтелект.

Всесвітній економічний форум у Давосі у 2020 році вкотре опублікував список із основних 10 навичок майбутнього: активне навчання та навчальні стратегії; розв'язання складних проблем; критичне мислення та аналіз; креативність, оригінальність та ініціативність; лідерство і соціальний вплив; використання технологій та моніторинг; створення технологій та програмування; витривалість, стресостійкість та гнучкість; логічна аргументація, розв'язання проблем і формування ідей.

Тому завдання вчителя – шукати до дітей такий підхід, щоб розвинути всі ці якості. Відтак глибоке знання шкільного предмета буде не основною метою, а ніби «побічним ефектом». Головна ж мета – це всебічний розвиток особистості дитини і її готовність до самостійного осмислення будь-якого матеріалу, тобто до дорослого життя.

Мета даної роботи полягає у розробці методичних матеріалів для розвитку гнучких навичок особистості, а також практичних рекомендацій щодо організації й проведення продуктивних уроків при змішаному навчанні.

Виклад основного матеріалу. Які методики і технології – просто мода, що минає, а які – реально працюють? Метод спроб і помилок – не найкращий варіант у педагогіці.

Чотири потужні методики, які зроблять легшою роботу кожного педагога.

1. Навчати планування та саморегуляції.

Учитель має підказати, які стратегії навчання існують, та навчити обирати найкращу для поставленого завдання (розвиток критичного мислення засобами сучасних методичних інструментів). Добре спрацює особистий приклад. Учителі можуть моделювати власні процеси мислення під час читання тексту або розв'язання проблеми, коментувати, як вони самі аналізують, синтезують, висувають гіпотези, доходять певних висновків, а також як налаштувати себе на оптимальний робочий режим і що підвищує можливості інтелекту дитини.

Важливо також заохочувати учнів ставити собі запитання на кшталт: «Що мені здалося важким на цьому уроці?» і «Що я можу зробити, якщо я застряг на проблемі?» А ще опитувати школярів про їхні плани підготовки до майбутнього тесту, обговорювати та перевіряти ідеї та методи, які відрізняються від їхніх власних.

Педагог має пропонувати дитині набір інструментів для підвищення ефективності процесу навчання (заповнення таблиці «З-Х-Д», картка самооцінювання, взаємоперевірка, питання сусіду, тезовий конспект, лінія оцінювання, плюс-мінус-цікаво, вправа «Прямий ефір» тощо).

2. Розвивати усвідомлення прочитаного

Ми звикли думати, що навчити читати означає розпізнавати літери, склади та слова. Проте надзвичайно важливо, щоб учні будь-якого віку вміли читати активно, з глибоким усвідомленням контексту. Діти та підлітки мають переказувати, узагальнювати ключові моменти (виписати ключові словосполучення, 10 слів про..., 10 асоціацій про..., стань співавтором), відповідати на запитання (і не лише про те, що відбувається, а й про те, про що прямо не вказано, наслідки, мотиви персонажів), заповнювати таблиці порівняння, малювати ментальні карти за текстом, створювати інфографіки. Учні можуть використовувати стратегії мислення, такі як об'єднання ідей чи прогнозування, створювати власні візуальні анотації.

3. Готувати до публічних виступів

Окрім того, щоб навчати читати й писати, школярів варто вчити ще й говорити. Навіть дистанційно люди переходять від повідомлень до виступів на Zoom-конференціях, від публікацій до створення підкастів та відеоматеріалів. Найкраща практика: дискусії, дебати, читання книг вголос, бесіди на певну тему, опрацювання термінів, а також постановка таких запитань, які допомагають учням заглибитися в тему.

Давати завдання для малих груп

Найкращий розмір групи – від 3 до 5 учнів. За словами дослідників, робота учнів у малих групах має позитивний вплив і може бути ефективним підходом для підвищення успішності. Однак уникайте неструктурованої групової роботи – вчителям рекомендують прислухатися та керувати процесами, якщо конструктивної діяльності немає. А ще ретельно розробляти завдання, досить складні, щоб

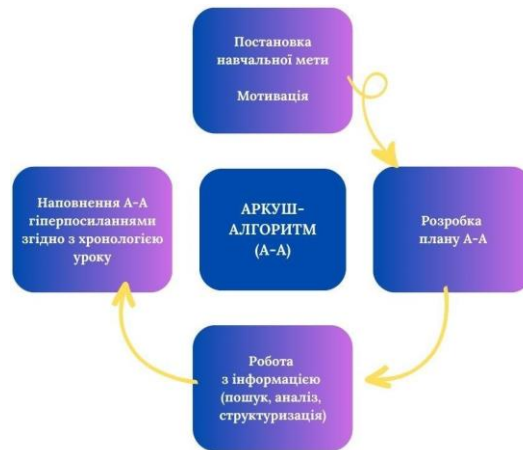
перевищувати можливості одного учня.

Провідною умовою у формуванні особистості із гнучкими навичками визнано педагогіку партнерства; співтворчість і співробітництво вчителя і учня.

Аркуш-алгоритм. Створення. Інструменти.

Нові реалії диктують нові правила. Дистанційне навчання, індивідуалізоване за своєю суттю, не повинно разом з тим виключати можливість комунікації не тільки з викладачем, але і з іншими учнями, співпраці в процесі різного роду пізнавальної і творчої діяльності. Дистанційна освіта – виклик для кожного небайдужого педагога. Учитель має так організувати процес, щоб у будь-який час учень мав доступ до уроку. Аркуш-алгоритм, за яким дуже легко відпрацювати урок, порівняти різні джерела інформації, зекономити час тощо.

При створенні аркуша-алгоритму необхідно враховувати наступне:

- *Мотивація.*

- *Постановка навчальної мети.*

- *Створення передумов до сприйняття навчального матеріалу.* Для створення передумов до сприйняття навчального матеріалу можуть бути корисні допоміжні матеріали, що входять в комплект готового пакету або підготовлені самим викладачем. Можливе проведення попереднього тестування.

- *Подача навчального матеріалу.* Стратегія подачі матеріалу визначається залежно від розв'язуваних навчальних завдань. Важливою проблемою є оформлення кадрів, що подаються на екран дисплея. Необхідно використовувати відомі принципи легкості читання.

- *Зворотний зв'язок.* Цей критерій має ключове значення для учня. Комп'ютер здатний забезпечувати зворотний зв'язок, причому допомога ця може бути індивідуальною.

- *Оцінка.* У ході роботи з комп'ютером учні повинні знати, як вони справляються з навчальним матеріалом. Варто не вказувати кількість неправильних відповідей до остаточного підбиття підсумків. Більшість учнів, як правило, стимулює невелике число завдань, велике число завдань стимулює менше. Найбільш важливим у аркуші-алгоритмі є організація комунікацій "учень – викладач – учні". Для цих цілей рекомендується організація роботи учнів у проєктах чи "навчання у співпраці", дискусії.

При створенні такого аркуша широко використовуються гіпертекстові технології та мультимедійні засоби. Це дозволяє поліпшити подання навчального матеріалу, організувати широкомасштабні дискусії, забезпечити зручний інтерфейс.

Отже, такий аркуш-алгоритм допоможе вчителю забезпечити цікавий і безперервний процес навчання. Вміст аркуша дозволить кожному викладачеві конструювати урок по-своєму, а учневі працювати у зручний для нього час.

Аркуш-алгоритм №1 Українська мова 10 клас

Тема уроку : Іменник. Рід, число, відміна. Практично.

Перебіг аркуша

1. Перевірте свої знання за тестом. Запишіть питання, які виникли після перевірки тесту. (платформа «На урок», «Всеосвіта»)

2. Опрацюйте презентацію, відеоуроки, зробіть конспект, доповніть слайди презентації на гугл-диску власне створеною вправою за темою уроку.

<https://drive.google.com/open?id=1rpQx98f7nFlifH2CvDprnuBXXOzdi7ww>

<https://drive.google.com/open?id=1f6D68S92fsgoEeNMr115Yn-2bDBioFID>

3. Не забувайте відпочивати від ПК, робіть руханку

<https://drive.google.com/open?id=1JrUfd2UKARdxQes3WtlCR0uVDZDgeQda>

4. Інструктаж д/з:
 - До фігурок створити хмари слів (ч.р., ж.р.)
 - Заповнити таблицю «Відміни іменників», навести власні приклади
5. Зворотний зв'язок

Ваша презентація на класрум з виконаними завданнями, хмари слів, заповнена таблиця.

Аркуш-алгоритм №2 Українська література 11 клас

Тема уроку: Григор Тютюнник «Три зозулі з поклоном». Коротко про письменника і його творчість.

«Вічна» тема «любовного трикутника» в новітній інтерпретації. Образ любові як втілення високої християнської цінності, яка вивищує людину над прагматичною буденністю, очищає її душу.

Зміщення часових площин як художній засіб. Роль художньої деталі в розкритті характеру, ідеї.

1. Як ви розумієте слова Василя Симоненка?

Мені здається, – може, я не знаю,
Було і буде так у всі часи:
Любов, як сонце, світу відкриває
Безмежну велич людської краси

В. Симоненко

Як епіграф, на вашу думку, допоможе зрозуміти тему уроку?

2. Запишіть дату, тему уроку, дайте відповіді на питання (3-4 речення в зошиті).

3. Прочитайте вірш Ліни Костенко, поміркуйте над змістом. Про образ любові як втілення високої християнської цінності, яка вивищує людину над прагматичною буденністю, очищає її душу, проблему «любовного трикутника», невмирущість і неосудність великого почуття, красу людської душі.

Розкажу тобі думку таємну,
дивний здогад мене обпік:
я залишуся в серці твоєму
на сьогодні, на завтра, навік...

Ліна Костенко

4. Розгорнута відповідь (зошит)

5. КОНСПЕКТ. Життя і творчість Г. Тютюнника. Творча історія новели «Три зозулі з поклоном»

<http://ukrclassic.com.ua>

<http://ukrclassic.com.ua/katalog/t/tyutyunnik-grigir/909-grigir-tyutyunnik-biografiya> <http://narodna-osvita.com.ua/1566-grigr-tyutyunnik-tri-zozul-z-poklonom-analz-tvoru-kritika.html>

6. Словникова робота: *новела, модернізм, неореалізм, художня деталь*. Прочитати, уміти відповідати на питання.

7. Прочитати новелу «Три зозулі з поклоном». Робота з текстом новели. Аналіз новели за алгоритмом «Піраміда»

Відповідаймо!

- Чому так чекала на листи із Сибіру «маленька Марфа»?
- Чи викликала вона осуд оточуючих, кохаючи чужого чоловіка? Чому?
- Як ставилася Софія до Марфи? Чи можна жінок назвати суперницями?
- Що відчував до Марфи Михайло?
- Про які риси характеру чоловіка це свідчить?
- Що розповідав у листах Михайло про своє перебування в Сибіру?

8. Знайдіть приклади художньої деталі в тексті «Три зозулі з поклоном» та випишіть.

9. Випишіть цитати до образів Михайла, Софії, Марфи, Карпа.

10. Вправа «Обери позицію» (5-7 речень). Кому з героїв новели ви співчуваєте? Чому? Обґрунтуйте вибір. Чи актуальний твір Г. Тютюнника сьогодні? (можна записати голосовеповідомлення – класрум).

11. Домашнє завдання.

- Скласти мотрійку (3) - В. Симоненко, Д. Павличко, Г. Тютюнник.
- Скласти «хмаринку тегів» до характеристики персонажа, що найбільше вразив.

Практичні вправи для розвитку навичок публічного виступу

Дієвими інструментами педагога є квести, вправи: «Інтерв'ю з письменником», «Кредо письменника», «Стань співавтором», «Склади пазл», завдання «Знайди цікаве поза інформацією підручника», «Склади історію», «Лови помилку», «В'язанка», «Прямий ефір», робота з картками «Писати легко», «Говорити легко й невимушено».

Діти «живуть» у соцмережах, тож учителю необхідно і тут співпрацювати з вихованцями. Рекомендовано прийом «Прямий ефір».

Застосування прийому «Прямий ефір»:

I варіант

Перевірка домашнього завдання : за 1,5-2 хв. провести прямий ефір , відповідаючи на питання:

- Що О. Довженко розповів тобі про Другу світову війну і про наш народ у своєму «Щоденнику»?
- Розкажи про неймовірного шістдесятника Дмитра Павличка і його вірші-пісні? Прорекламуй рядки, які тебе вразили.

II варіант

Адаптуй літературного героя до блогерської діяльності.

Наприклад: Я, Марічка Гутенюк, люблю творчість М.Коцюбинського (...), йду на шоу «Голос країни», підтримайте мене! Я хочу, щоб на всю країну звучали авторські гуцульські коломийки, співаночки, далі цитата, що Марічка знає їх безліч (...), завжди прийду на допомогу, бо знаюся на травах, тож народна медицина – це моє, а ще я зі своїм коханим Іваном зіграла у фільмі «Тіні забутих предків» відомого кінорежисера-шістдесятника С. Параджанова тощо, Іван – фермер, знахар (...).

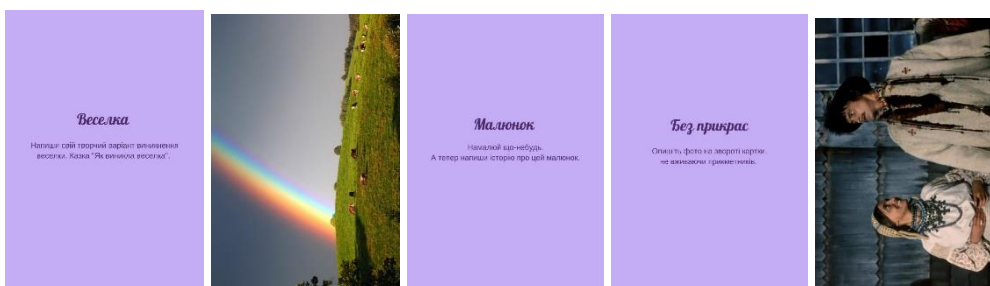
Вправа «В'язанка»

Це створення невеличкого зв'язного тексту на основі не пов'язаних за змістом слів, які використовувалися на уроці в словниковому диктанті, у будь-якій вправі або надати інший набір слів, не зв'язаних за значенням. Ще один варіант – синонімічний ряд до будь-якого фразеологізму (кури не клюють, хоч греблю гати...)+ синонімічний ряд фразеологізму-антоніма (із заячий хвіст, кіт наплакав...) – зв'язна історія.

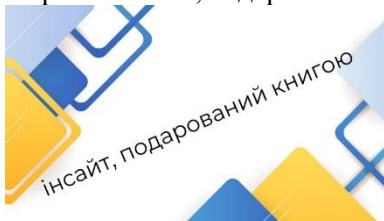
Вправа «Зробити з мухи слона» (обростання тексту, сторітелінг)

Вправа «4 хвилини»

Робота з картками «Говорити легко й невимушено»

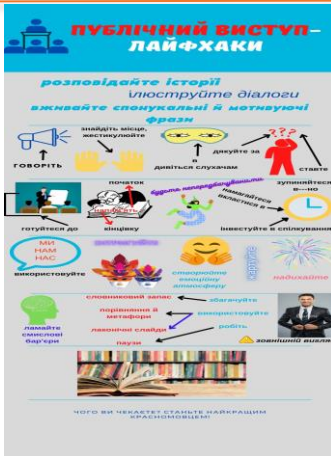

Картка «Інсайт, подарований книгою»

Перший варіант використання

- Кожен продумає відповідь і запише – 1 хв.
- Розкажи сусіду -1 хв (пара)
- Розкажи сусіду про сусіда (четвірка) – 1 хв
- Розкажи всім (хтось один розповідає те, що запам'ятав, але у формі зв'язного тексту) – 1 хв.

Другий варіант використання На тренінгу вправа «Криголами». Інфографіка
 Інфографіка – це унікальний інструмент подачі великого обсягу візуалізованої інформації за 1-2 хв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- URL: <https://osvitoria.media/news/svitovyj-ekonomichnyj-forum-nazvav-top-10-navychok-majbutnogo/>
 Пометун О. Урок, що розвиває критичне мислення» URL: <https://www.criticalthinking.expert/user-materialy/urok-shho-rozvyvaye-krytychne-myslennya-struktura-i-metody-chastyna-i/>
 Методи навчання, про які має знати кожен викладач URL: <https://buki.com.ua/news/metodi-navchannya-pro-yaki-mae-znaty-kozhnij-vykladach/>
 Пометун, О. Як розвивати критичне мислення в учнів. <https://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/>
 Пометун, О. (2020) Урок, що розвиває критичне мислення (70 методів в одній книзі): навчально-методичний посібник. Київ <https://www.criticalthinking.expert/shop/elektronna-urok-shho-rozvyvaye-krytychne-myslennya-70-metodiv-v-odnij-knyzi/>
 Степура Андрій (2021) WOW-виступ по-українськи, Х.: «Моноліт Bizz» <https://bizz.monolith.in.ua/download/wow-vystup-fragment.pdf>
 Ружицький, Р. (2019) Красномоовець. На правах рукопису <https://krasnomovec.club/author/ryслик/>
 Садкіна, В. І. (2020) Усвідомлене читання – skills на все життя. Х.: Видавнича група "Основа"
 Пелагейченко, М. Л. (2020) Урок твоєї мрії: плануємо, мотивуємо, проводимо. Х.: Видавнича група «Основа»
 Олена Пометун (2019) Запитання на уроці: Навіщо? До кого? Як і про що? К.: <https://www.criticalthinking.expert/book-criticalthinking/zapytannya-na-urotsi-navishho-do-kogo-yak-i-pro-shho.pdf>
 Керол Флемінг (2021) Говорити легко та невимушено. Х.: Клуб сімейного дозвілля
 Ольга Андріяшко (2020) Набір творчих карток “Писати легко”
<https://osvitoria.media/news/svitovyj-ekonomichnyj-forum-nazvav-top-10-navychok-majbutnogo/>
 Pometun O. Urok, shcho rozvyvaie krytychne myslennia» <https://www.criticalthinking.expert/user-materialy/urok-shho-rozvyvaye-krytychne-myslennya-struktura-i-metody-chastyna-i/>
 Metody navchannya, pro yaki maie znaty kozhen vykladach <https://buki.com.ua/news/metodi-navchannya-pro-yaki-mae-znaty-kozhnij-vykladach/>
 Pometun, O. Yak rozvyvaty krytychne myslennia v uchniv. <https://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/>
 Pometun, O. (2020) Urok, shcho rozvyvaie krytychne myslennia (70 metodiv v odnii knyzi): navchalno-metodychnyi posibnyk. Kyiv <https://www.criticalthinking.expert/shop/elektronna-urok-shho-rozvyvaye-krytychne-myslennya-70-metodiv-v-odnij-knyzi/>
 Stepura Andrii (2021) WOW-vystup po-ukrainsky, Kh.: «Monolit Bizz» <https://bizz.monolith.in.ua/download/wow-vystup-fragment.pdf>
 Ruzhytskyi, R. (2019) Krasnomovets. Na pravakh rukopysu <https://krasnomovec.club/author/ryслик/>
 Sadkina, V. I. (2020) Usvidomlene chytannia – skills na vse zhyttia. Kh.: Vydavnycha hrupa "Osнова"
 Pelaheichenko, M. L. (2020) Urok tvoiei mrii: planuiemo, motyvuiemo, provodymo. Kh.: Vydavnycha hrupa «Osнова»
 Olena Pometun (2019) Zapytannia na urotsi: Navishcho? Do koho? Yak i pro shcho? K.: <https://www.criticalthinking.expert/book-criticalthinking/zapytannya-na-urotsi-navishho-do-kogo-yak-i-pro-shho.pdf>
 Kerol Fleming (2021) Hovoryty lehko ta nevimusheno. Kh.: Klub simeinoho dozvillia
 Olha Andriiashko (2020) Nabir tvorchykh kartok “Pysaty lehko”

Alona Ostapova,
Ukrainian Language and Literature teacher and
the World's Literature Teacher,
Teacher-Methodologists, higher category,
Naval Lyceum named after vice admiral Volodymyr Bezkorovainyi,
Odesa, Ukraine
alena.ostapova@gmail.com

**METHODICAL TOOLKIT OF THE UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE
TEACHER AND THE WORLD'S LITERATURE TEACHER FOR TRAINING PERSONALITY'S
SOFT SKILLS**

Abstract. *The article provides an overview of methods and technologies for training flexible skills (soft skills) of an individual. Ideas for designing and organizing distance lessons (algorithm sheet, infographic). Emphasis is placed on the development and formation of conscious reading skills - SKILLS for life, preparing students for public speaking, blogging activities. The article presents methods and techniques that contribute to the formation of social experience, readiness for life in a democratic society, and the development of creative thinking in solving methodological and didactic problems.*

Key words: *distant learning, sheet-algorithm, public speech, flexible skills, competences, infographic.*

Дата надходження до редакції: 29.04.2023 р.
© Остапова А. Л, 2023

Науковий журнал

НАША ШКОЛА: НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ СТУДІЇ

№ 2' 2023

Статті друкуються в авторській редакції

Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний.

Цифровий друк. Зам.№303.

Підписано до друку 03.07.2023. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня ФОП Жмай О. В.